

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ВСП «ХАРКІВСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
ДЕРЖАВНОГО ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ»

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВО-ВИРОБНИЧИЙ ЦЕНТР НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ, КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕС-ТЕХНОЛОГІЙ

IMPERATYV PL SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ
(ТОВ «ТОРГОВИЙ БУДИНОК ІМПЕРАТИВ», ВАРШАВА, ПОЛЬЩА)

MILTON FRIEDMAN UNIVERSITY (БУДАПЕШТ, УГОРЩИНА)

ВІЛЬНЮСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ, КАФЕДРА ОБЛІКУ ТА АУДИТУ (ВІЛЬНЮС, ЛИТВА)

ТОВ «ХЛАДОПРОМ»

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

II Міжнародної науково-практичної конференції

«ВІДНОВЛЕННЯ ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ, ПРІОРИТЕТИ, ПРАКТИКИ»

2024

Харків,
4 квітня 2024 року

УДК 338.246.88
М 74

Редакційна колегія:

Гурова Капіталіна – в. о. директора, к. е. н., доцент, Заслужений працівник народної освіти України.

Савченко Ілля – заступник директора з навчально-методичної роботи, к. держ. упр., доцент. Баришевський Олексій – Голова Наглядової ради ТОВ «ХЛАДОПРОМ».

Болотова Тетяна – завідувач відділення економіки та бізнесу, к. е. н., доцент.

Гібкін Кирило – завідувач відділення харчових технологій та ресторанного бізнесу.

Домбровська Світлана – проректор Національного університету цивільного захисту України – начальник навчально-науково-виробничого центру, д. держ. упр., професор, Заслужений працівник освіти України.

Золотухіна Олена – заступник директора з навчально-методичної роботи.

Кулінченко Сергій – голова ради студентського самоврядування коледжу.

Ніколенко Борис – директор ТОВ «Торговий будинок ІМПЕРАТИВ», Imperativ PL Sp. Z o.o, (Варшава, Польща).

Peter Szatmari – Dr., проректор з загальної роботи та зав'язків з громадськістю Milton Friedman University (Будапешт, Угорщина).

Rasa Subacienė – Dr., завідувач кафедри обліку та аудиту Вільнюського університету, професор (Вільнюс, Литва).

Чумак Оксана – завідувач кафедри економіки та бізнес-технологій Національного авіаційного університету, д. е. н., професор.

Конференцію включено до Переліку проведення наукових конференцій з проблем вищої освіти і науки в системі МОН України на 2024 рік

Рекомендовано до оприлюднення Педагогічною радою ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ» (протокол № 8 від 27.03.2024 р.).

Збірник тез доповідей містить матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Відновлення та модернізація економіки України: виклики, пріоритети, практики», в яких розглядається основні напрями створення умов для модернізації національної економіки, розробити підходи до формування політики модернізації економіки та пропозиції щодо механізму її реалізації.

Відповідальність за зміст і достовірність публікацій несуть автори наукових доповідей та повідомлень. Точки зору авторів публікацій можуть не співпадати з точкою зору редакційної ради збірника.

М 74 **Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Відновлення та модернізація економіки України: виклики, пріоритети, практики».** – Харків : ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ», 2024. – 139 с.

© ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ», 2024.

СЕКЦІЯ 1

ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ РІШЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Кирпиченко Н. В., викладач,
ВСП «Краматорський фаховий коледж Донецького
національного університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського»

ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ РІШЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Перетворення України на високорозвинену державу базується на успішній модернізації економіки в напрямі демократичного та динамічного розвитку країни. Нинішній етап розвитку України характеризується потребою в якісних перетвореннях практично у всіх сферах суспільного життя. Глобалізаційні процеси, які відбуваються у світі, призводять до необхідності реформування та модернізації суспільства. Проблеми і потреби модернізації в Україні вперше було визначено у статті академіка НАН України В. Гейця, а потім ідеї модернізації були покладені в основу Послання Президента України Верховній Раді України «Модернізація України – наш стратегічний вибір». Водночас в Україні поки відсутній чітко окреслений навіть проект модернізації. Проте входження до системи світової економічної інтеграції робить завдання модернізації економіки та суспільства нашої країни пріоритетними.

Модель економічного розвитку на засадах модернізації вивчається у роботах багатьох науковців. Зокрема, мова йде про таких вчених як Ю.М. Бажал, В.І. Безродна, В.М. Геєць, В.В. Головка, С.М. Ілляшенко, Б.Є. Квасюк, В.П. Семиноженко, А.А. Чухно, та багато ін. У роботах цих дослідників акцент ставиться на проблематиці інноваційної та технологічної реконструкції економічної системи держави. Результати їх досліджень є змістовними і ґрунтовними. Проте і у них чітко прослідковується теза про те, що модернізація є, але вона досить відірвана від реальності, способи її реалізації і наслідки важко піддаються чіткому аналізу. А головне, модернізація розглядається переважно з позицій окремих політичних та економічних складових. Все це свідчить про необхідність комплексного аналізу даного питання, його глибокого переосмислення і пошуку напрямів здійснення модернізації як стратегічної мети не просто економічної чи політичної, а загалом суспільної перебудови на новій інституційній основі.

Водночас модернізацію слід розглядати як комплексне поняття з огляду на її постіндустріальний характер із врахуванням політичного, соціального та економічного аспектів державної політики, яка визначає стратегічний вектор розвитку України.

Ст. 1 Основного закону визначає українську державу як соціальну, а ст. 13 говорить про соціальну спрямованість її економіки [1, с. 39]. Це свідчить про те, що економічні процеси у державі повинні насамперед забезпечувати інтереси населення, бути соціально скерованими й таким способом розвиватися з максимальним ефектом відповідно до потреб модернізованого суспільства.

Сьогоднішні реалії вимагають структурної перебудови економіки української держави на принципово нових засадах господарювання, відповідно до чого виникає сенс вести мову про пошук та обґрунтування стратегічних напрямів розвитку економічної системи. Саме тому побудова соціально орієнтованої та динамічної економіки, що характеризується конкурентоспроможністю та високою результативністю, має базуватися на широкому

впровадженні інновацій, використанні людського потенціалу, збалансуванні внутрішнього ринку та інтеграції у світогосподарські зв'язки. Саме ці завдання покликана вирішити модернізація української економіки та стратегічні напрями її реалізації [2,с.96].

У сучасному світі під впливом глобалізації завдання держави швидко адаптуються до тих змін, які спостерігаються у цивілізованому суспільстві. Тому модернізація економічної системи України, зважаючи на глобалізаційні зміни, вимагає постійних зусиль, спрямованих на реальне забезпечення:

- стабільних відносин на рівні макроекономіки, які покликані сприяти економічному зростанню, активації інвестиційних потоків, інтенсифікації міжнародних економічних відносин та обміну робочою силою й капіталом;

- активації сфери підприємництва та інноваційної сфери у руслі розвитку дослідно-конструкторських робіт і розробок та підтримки наукових досліджень. Відповідно до цього має трансформуватися виробничо-комерційна діяльність суб'єктів підприємництва та принципи регулювання соціально-економічних процесів у зазначеній сфері;

- посилення міжнародного співробітництва української держави та лібералізації торгово-економічних зв'язків, а також розробки і впровадження відповідних економічних норм та правил відповідно до того, що Україна постійно розширює своє членство в міжнародних організаціях;

- екологічної безпеки, що потребує активного впровадження відповідних технологій у виробничий процес та участі в міжнародній взаємодії держав, присвяченій глобальним кліматичним змінам;

- соціальної політики, спрямованої на забезпечення високих темпів зайнятості та економічного зростання, реалізуючи таким способом політику держави на ринку праці з максимальним ефектом [3,с.46].

Модернізація передбачає соціальні, економічні, політичні, культурні зміни, що зазнають суспільства традиційного типу в процесі його трансформації в суспільство сучасного типу. Ефективна структурна модернізація економіки потребує належної фінансової підтримки, яка покликана забезпечувати якісні зміни у суспільстві. Фінансова політика держави повинна спрямовуватися на те, щоб забезпечувати ефективний розвиток регіонів, зростання валового внутрішнього продукту, належний добробут населення та підвищення конкурентоспроможності економічної системи загалом.

Водночас в Україні поки відсутній чітко окреслений навіть проект модернізації. Проте входження до системи світової економічної інтеграції робить завдання модернізації економіки та суспільства нашої країни пріоритетними. Сьогодні модернізація економіки України потребує значної уваги з боку держави, оскільки у цій сфері є багато проблем та прогалин. І якраз неналежне фінансування, яке значно за лежить від неефективності використання державних коштів, відіграє важливу роль у здійсненні модернізаційних процесів, які потенційно могли би підвищити рівень модернізаційних перетворень у державі. Так, на сьогодні рівень державного боргу не дає підстави вести мову про належний рівень соціально-економічного розвитку держави, що, зі свого боку, стає перепорою до впровадження ефективних трансформацій в економічній сфері. Це свідчить про неефективність управління державними фінансами, що позначається на всіх ланках суспільного життя держави та перешкоджає зростанню економіки.

Як свідчать дані звіту “Regional Risks for Doing Business” Всесвітнього економічного форуму, розвиток української економіки зазнає значних перешкод через наступні причини:

- масштабні параметри суспільної нестабільності;
- енергетичні проблеми, зумовлені воєнними діями з Росією;
- міждержавний конфлікт, наслідки якого відчувають усі сфери народного господарства України.

Ці ризики, а також нерозвинена інфраструктура, криза фінансування та значний рівень безробіття є вагомими для української економіки і значно перешкоджають позитивним модернізаційним перетворенням [4, с. 17].

Отже, об'єктивна реальність свідчить про потребу стратегічного курсу України, спрямованого на модернізацію економіки держави. Економічне зростання неможливо уявити без докорінної модернізації економічної системи, в яку потрібно на рівні держави закласти чіткий принцип стратегічного розвитку.

Модернізація української економіки є об'єктивно необхідним та невідворотним процесом, покликаним забезпечити зростання добробуту населення та розвиток позитивних трансформаційних змін у країні.

Модернізаційні зміни мають здійснюватися відповідно до визначених зусиль держави, скерованих на отримання найкращого результату функціонування економічної системи.

Водночас постійна та невпинна модернізація пов'язана з вирішенням низки проблем та перешкод, які існують на сьогодні в економіці української держави та стоять на перепоні її прогресивному розвитку. Їх вирішення дасть змогу економічній системі перейти на якісно новий рівень розвитку.

Згідно з цим реформи в економіці України слід здійснювати відповідно до чіткої стратегії її розвитку та стратегічних напрямів, які дозволять реалізувати обраний державою курс на модернізацію національної економіки та побудувати економічну систему відповідно до рівня розвинутих країн світу.

Для України, як і для інших країн, які мають прагнення модернізувати економіку і суспільство, слід враховувати низку загальних принципів, оскільки «картина невдач, зривів модернізації в різних країнах при всіх індивідуальних особливостях розвитку також містить і загальні риси» [5, с. 59]. Інституційна нерозвиненість, яка «тиражує формування гібридних неефективних інституціональних структур та відповідного їм середовища», розшарування населення за доходами, що зростає, регіональна асиметрія, неефективність державного управління, а саме адміністративні бар'єри розвитку підприємництва обмежують здійснення модернізації [6, с. 57].

Основною проблемою у процесі здійснення модернізації все ще є відсутність загально національної стратегії та ідеології модернізаційних змін, їх чинників та кінцевих результатів, розуміння необхідності їх здійснення комплексно з урахуванням усіх сфер суспільної життєдіяльності. Оскільки, як доводить досвід ряду розвинених країн і країн, що розвиваються, для врівноваження процесів суспільної життєдіяльності необхідною умовою є одночасні зміни економічної, соціальної, політичної, культурної та інші складових життєдіяльності суспільства, між якими має зберігатись органічна єдність і підпорядкованість. Тобто модернізація можлива лише тоді, коли зміни одночасно відбуваються у всіх означених сферах (або ж вплив чиниться на них одночасно). Без розуміння їх комплексності, складності, взаємозалежності модернізація відбутись не може.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254-vr>
2. Структурні перетворення в Україні: передумови модернізації економіки / А.П. Павлюк та ін.; за ред. Я.А. Жаліла. К.: НІСД, 2022. 104 с.
3. Модернізація України – наш стратегічний вибір: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України, 2022. – 416 с.
4. Модернізація України: визначення пріоритетів реформ. Проект дообговорення: URL: http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/.../Modernizatsiia_Ukrainy
5. Висновки Рахункової палати про результати аналізу річного звіту про виконання закону України „Про державний бюджет України на 2022 р.». Київ, 2022. 87 с.
6. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2023 року.

ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ РІШЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ГОТЕЛІВ

Сучасний готельний бізнес постійно еволюціонує, прагнучи задовольнити різноманітні потреби та очікування сучасних мандрівників. Однією з ключових складових успіху готелю є його здатність адаптуватися до швидкозмінюваних технологічних та дизайнерських тенденцій. Завдяки постійному впровадженню інноваційних технологій та креативних рішень в дизайні інтер'єру, готелі можуть створювати унікальні та неповторні простори, які приваблюють та захоплюють гостей.

Від енергоефективних технологій до використання розумних систем управління та інтерактивних розваг, інновації в готельному дизайні відіграють ключову роль у створенні неповторних та комфортних просторів, які перетворюють звичайне перебування у готелі на незабутню подорож.

Роль технологій у сучасному готельному бізнесі надзвичайно важлива, оскільки вони перетворюють спосіб, яким готелі взаємодіють з гостями, оптимізують управління та полегшують роботу персоналу.

Онлайн-бронювання стало основним способом бронювання номерів для багатьох гостей. Готелі використовують різні платформи бронювання та системи управління готельними ресурсами (PMS), щоб забезпечити ефективне управління номерами та вартість. Технології дозволяють готелям збирати та аналізувати дані про гостей, щоб створювати персоналізовані пропозиції та послуги. Це може включати в себе персоналізовані рекомендації щодо ресторанів або місць для відвідин, а також індивідуальні знижки та пропозиції. Зростаюча кількість гостей користується мобільними пристроями для взаємодії з готелем – від реєстрації онлайн до відкриття номеру за допомогою смартфона. Мобільні додатки також дозволяють гостям здійснювати додаткові запити та отримувати інформацію про готель та його послуги. Деякі готелі впроваджують системи електронних ключів, які дозволяють гостям відкривати двері до свого номеру за допомогою смартфона. Це спрощує процес реєстрації та забезпечує зручність для гостей. Технології допомагають готелям автоматизувати багато рутинних операцій, таких як облік інвентарю, розрахунок витрат та управління персоналом. Це дозволяє персоналу готелю більше часу приділяти важливим аспектам обслуговування гостей. Технології також відіграють важливу роль у забезпеченні безпеки та конфіденційності гостей. Вони можуть включати системи відеоспостереження, захищені мережі Wi-Fi та шифрування даних [1].

Інноваційні технології в готельній індустрії постійно розвиваються для підвищення безпеки та комфорту гостей. Ці технології охоплюють широкий спектр рішень, від електронних систем контролю доступу до інтерактивних мультимедійних систем у номерах готелів.

Використання сучасних електронних систем доступу, таких як смарт-ключі або карти доступу, забезпечує безпеку та зручність для гостей. Вони дозволяють уникнути проблем з втратою ключів та підвищують рівень захисту, оскільки їх важко підробити чи втратити. Використання сучасних систем відеоспостереження дозволяє забезпечити безпеку гостей та майна у готелі. Вони можуть бути обладнані розпізнаванням обличчя, детекторами руху та іншими функціями для виявлення незвичайних подій та попередження можливих загроз. Розробка мобільних додатків, які дозволяють гостям звертатися за допомогою, замовляти послуги та надавати фідбек, дозволяє підвищити рівень комфорту та зручності перебування в готелі. Наприклад, через додаток гості можуть замовити додаткові речі до номеру, запитати пораду або висловити свої пропозиції. Впровадження енергоефективних технологій, таких як системи контролю освітлення та кондиціонування, дозволяє зменшити витрати на комунальні послуги та покращити екологічні показники готелю. Це також сприяє підвищенню комфорту

для гостей, оскільки вони можуть контролювати умови перебування в номері за допомогою сучасних технологій. Впровадження систем штучного інтелекту та аналітики даних дозволяє готелям прогнозувати попит на послуги та оптимізувати їхню пропозицію відповідно до потреб гостей. Це допомагає забезпечити більш ефективне використання ресурсів та покращити задоволення клієнтів. Використання віртуальної та доповненої реальності для надання інтерактивних екскурсій, віртуальних турів та інших розважальних послуг може підвищити рівень задоволення гостей та зробити їх перебування більш цікавим та захоплюючим.

Розумні рішення в готельному інтер'єрі відображають новаторський підхід до використання технологій та інновацій для поліпшення комфорту, зручності та ефективності для гостей та персоналу готелю. Ці рішення можуть включати в себе впровадження різноманітних технологій та систем, які забезпечують інтеграцію, автоматизацію та персоналізацію досвіду перебування гостей.

Розумна система керування приміщенням (Smart Room Management System). Ця система дозволяє гостям керувати освітленням, температурою, затемненням штор та іншими аспектами номера за допомогою смартфона або планшета. Гості можуть програмувати режими «доброго ранку» або «спокійної ночі», налаштовувати під свої потреби. Використання сучасних систем електронного доступу (RFID-картки, мобільні додатки) дозволяє гостям безпечно та зручно відкривати двері свого номера. Це також спрощує управління доступом персоналу та забезпечує безпеку для гостей. Гості чекають належного доступу до високошвидкісного Інтернету та широкого вибору телевізійних каналів. Зручне переглядання відео з онлайн-платформ та користування інтерактивних сервісів (наприклад, замовлення послуг) є важливими функціями. Встановлення інтерактивних дисплеїв у лобі та коридорах дозволяє гостям отримувати інформацію про готельні послуги, події та місцеві визначні місця. Мобільні додатки для готелів дозволяють гостям замовляти послуги, робити запити та бронювати місця на екскурсії безпосередньо зі свого смартфона. Використання автоматизованих систем розпізнавання обличчя та голосу дозволяє гостям автоматично реєструватися та виходити. Це полегшує процес реєстрації та забезпечує більшу безпеку. Розумні системи керування енергетичними ресурсами (освітлення, кондиціонування повітря) дозволяють готелям заощаджувати енергію та гроші. Використання екологічно чистих технологій та матеріалів (наприклад, розумні водонагрівачі, сонячні панелі) допомагає готелям стати більш екологічно відповідальними [2].

Зелений готельний дизайн, також відомий як еко-готельний дизайн, є підходом до проектування та управління готельними закладами, який прагне зменшити вплив готелю на навколишнє середовище та сприяти сталому розвитку. Цей підхід орієнтується на збереження природних ресурсів, енергоефективність, використання екологічно чистих матеріалів та зменшення викидів в атмосферу.

Використання енергоефективного освітлення, такого як LED-лампи, а також датчики руху для автоматичного вимикання світла в непотрібних зонах. Впровадження систем енергозбереження, таких як утеплення будівельної оболонки, ефективне опалення та кондиціонування повітря, термоізоляція вікон тощо. Переваження використання відновлюваних та вторинних матеріалів у будівництві та оздобленні. Мінімізація використання шкідливих речовин у будівельних матеріалах та меблях, таких як формальдегід та інші VOC. Встановлення водозберігаючих систем у ванних кімнатах, таких як ручки-регулятори води, економізатори води та сенсорні кранів. Використання технологій для очищення та повторного використання води, таких як системи збору та очищення дощів або відходів води з мийок. Роздільний збір відходів та їх подальше перероблення. Зменшення використання одноразових товарів та упаковки, сприяння використанню біорозкладних матеріалів. Ландшафтне проектування, яке сприяє збереженню біорізноманіття та зменшенню водовитрат. Використання екологічно чистих та місцевих рослин для ландшафтного оформлення. Проведення освітніх заходів та ініціатив, які спонукають гостей до збереження

ресурсів та сталого способу життя. Пропаганда екологічних ініціатив, таких як відмова від поводження гарячої води або прийом їжі на власні контейнери [3].

Модернізація готелів через впровадження інноваційно-технологічних рішень стає невід'ємною складовою сучасної готельної індустрії. Завдяки цим рішенням готелі стають більш привабливими та конкурентоспроможними, забезпечуючи гостям неповторний досвід перебування.

Інноваційні технології не лише забезпечують комфорт та безпеку гостей, але й допомагають готелям знижувати витрати на утримання, підвищувати ефективність та стати більш екологічно орієнтованими. Розумні системи управління, енергоефективне освітлення, інтерактивні розваги та інші інновації перетворюють готелі в сучасні та прогресивні простори, які відповідають найвищим стандартам якості та сервісу.

Завдяки постійному вдосконаленню та адаптації до нових технологічних можливостей, готелі можуть забезпечити своїм гостям незабутні враження та зробити перебування у них максимально комфортним та приємним. Інноваційні технології відіграють ключову роль у розвитку готельної індустрії, забезпечуючи її перспективний та динамічний розвиток у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Nyheim Peter D., McFadden Francis M. Technology Strategies: For the Hospitality Industry : Handbook. Victoria, BC : Pearson College Div, 2004. 384 p.
2. Martinez A. Smart Interiors : Handbook. Köln : Koenemann.Com GmbH., 2019. 336 p.
3. Legrand W. Sustainability in the Hospitality Industry : Handbook. Milton Park : Routledge, 2013. 392 p.

Руденко І. В., к.е.н., доцент,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

ЩОДО ОБГРУНТУВАННЯ ЦІНОВИХ РІШЕНЬ ТА ЇХ ПІДТРИМКИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

Для обґрунтування цінових рішень та їх підтримки дуже важливим є пошук балансу між прийнятною ціною для виробника, з одного боку, і для споживача, з іншого. Оскільки ціна - це кількість грошей, за яку продавець згоден продати, а покупець - купити одиницю товару [1], то потрібно не тільки забезпечити ефективне функціонування та розвиток суб'єкта господарювання, а й визначити оптимальну ціну для покупця, враховуючи економічну цінність товару.

Проте "в умовах ринку прийняти рішення щодо цін на підприємстві стає важче, тому що це пов'язано з існуванням низки проблем у сфері цінової політики" [2, с. 378]. Серед них варто звернути увагу на те, що підприємства занадто зосереджуються на витратному підході до ціноутворення, що обумовлює необхідність переходу від традиційного формування цінової політики суб'єктів бізнесу до ціноутворення, заснованому на нових підходах.

Відомо, що в Україні одним з найбільш поширених методів формування ціни досі залишаються витратні методи, які базуються на даних бухгалтерського обліку. Втім слід зазначити, що витратне ціноутворення не зважає на умови формування попиту й економічної цінності товару, не враховуються стан конкуренції та кон'юнктура ринку. Тому деякі науковці вважають його застарілим [3, с. 105]. Проте витратний метод формування ціни залишається основою для формування базової ціни товару, обґрунтування обсягів виробництва продукції та її просування на ринку.

Крім того, “цей метод дозволяє встановлювати межі цін, нижче яких вона може опускатися лише у виключних випадках”[3, с. 106]. Тому даний метод ціноутворення залишається важливим для дослідження структури собівартості продукції та виявлення резервів її оптимізації, але для обґрунтування оперативних управлінських рішень не потрібно враховувати абсолютно усі бухгалтерські витрати. На нашу думку, для отримання додаткових конкурентних переваг на ринку слід враховувати альтернативні витрати.

Практика показує, що найпоширенішою помилкою при прийнятті цінових рішень є неправильне або неповне відображення в обґрунтуванні витрат альтернативних варіантів. При цьому результати обґрунтування можуть бути некоректними і, як наслідок, можуть бути зроблені неправильні висновки, що призведе до небажаних наслідків.

Варто пам'ятати, що витрати кількох альтернативних варіантів щодо управлінського рішення важливо класифікувати на релевантні та нерелевантні. Взагалі “...правильно застосована класифікація витрат забезпечує якість прийнятих рішень щодо раціоналізації витрат й збільшення прибутку підприємства” [4, с. 76].

Релевантними називаються ті витрати, які змінюються в результаті прийняття рішення. Нерелевантними, відповідно, вважають ті витрати, які не залежать від прийняття управлінського рішення. Таким чином можна стверджувати, що нерелевантні витрати можна не враховувати під час обґрунтування цінових рішень та їх підтримки.

З метою правильності обґрунтування цінових рішень та їх підтримки корисно також звернути увагу й на інші види витрат та з'ясувати, які з них належать до релевантних, а які до нерелевантних. У цьому контексті особливе значення мають диференційовані витрати (differnetial costs), до яких належать майбутні витрати, які будуть понесені тільки у випадку вибору однієї з альтернатив. Іншими словами, це величина витрат, на які відрізняються два альтернативних варіанти, серед яких пропонується зробити вибір. Їх необхідно обов'язково враховувати при прийнятті цінового рішення в повному обсязі, тому що вони є релевантними.

Також слід акцентувати увагу з точки зору релевантності на понесених або «втоплених» витратах (sunk costs). Це витрати, які закінчилися і недоступні для зміни через управлінські рішення [5]. Оскільки такі витрати вже не можуть змінитися під час вибору будь-якої з альтернатив, то вони не можуть вплинути на прийняття майбутніх рішень й завжди є нерелевантними.

Саме врахування або ігнорування цих видів витрат, на нашу думку, мають впливати на типові обґрунтування прийняття й підтримки певних цінових рішень. Це дасть змогу обчислювати реальну суму витрат, яку слід вважати критерієм для прийняття важливих цінових рішень.

Для встановлення оптимального рівня цін також дуже важлива оцінка цінності товару, яка відчувається споживачем. На цьому акцентують увагу також і зарубіжні джерела [6]. Тож потрібно застосування маркетингового підходу до формування цін, який у порівнянні з витратним підходом значно менше використовується в Україні. При цьому підході основними чинниками ціноутворення, крім витрат, вважаються результати дослідження ринку, які при встановленні ціни враховують мотивацію споживачів щодо придбання тих чи інших товарів [7, с. 108].

Слід зазначити, що більшість споживачів вважають ціну показником якості товарів та послуг, і суб'єкти бізнесу мають забезпечити відповідність між ціною та якістю товару. Проте не всі споживачі розглядають ціну як вирішальний чинник при прийнятті рішення щодо закупівель. Дослідження свідчать, що є споживачі, які приділяють основну увагу іміджу продукції й сервісу і меншу увагу - цінам. Це так звані персоніфіковані покупці. Є також етичні покупці, готові пожертвувати низькими цінами і широтою асортименту для підтримки своїх етичних цінностей, і апатична категорія споживачів, яка на перше місце ставить зручність закупівлі незалежно від цін. Тому при ціноутворенні підприємствам доцільно враховувати різні категорії споживачів і для кожної з них визначати відповідний діапазон цін.

Список використаних джерел

1. Омецінська І., Починок Н. Проблемні аспекти ціноутворення у вітчизняних підприємствах. *Облік і аудит. Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2017. № 3. с. 75-86. URL: <http://surl.li/rbmdz>
2. Гут Л. В., Мотольська К. В. Аналіз проблем сучасного ціноутворення та шляхи підвищення його ефективності. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Випуск 3 (14). с. 377-380. URL: <http://surl.li/rbmoi>
3. Ларка Л. С., Павленко В. В. Ціноутворення в системі економічного управління розвитком бізнесу. *Класичний приватний університет*. 2021. Випуск 2 (25). с. 104-107. URL: <http://surl.li/rbmuy>
4. Радіонова Н. Й. Класифікація витрат підприємства як інструмент управління. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 64. с. 74-80. URL: <http://surl.li/rbnha>
5. Класифікація витрат в управлінському обліку. URL: <http://surl.li/rbnmv>
6. [Retail trends 2022 - what will influence business in the new year > Consulting for Retail \(c4r.eu\)](http://Retail%20trends%202022%20-%20what%20will%20influence%20business%20in%20the%20new%20year%20%26%20Consulting%20for%20Retail%20(c4r.eu))
7. Гуда Н. Е. Економічна сутність ціни та ціноутворення в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка та держава*. 2019. № 5. с. 106-110. URL: <http://surl.li/odcbi>

Щербак І. М., викладач,
Кропивницький фаховий коледж харчування та торгівлі

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ТА СИСТЕМА ЙОГО УПРАВЛІННЯ

Інноваційний розвиток – один із компонентів економічної безпеки, і якщо економіка не розвивається, то у неї різко скорочуються можливості виживання, опірність та адаптація до внутрішніх і зовнішніх загроз. Але, при цьому, конкретний зміст проблеми взаємозв'язку економічної безпеки і економічного розвитку змінюється залежно від внутрішніх і зовнішніх умов, що складаються в даних період, а він в Україні на теперішній час дуже складний, оскільки економічна безпека країни дуже обмежена, як фізична також.

Цілями інноваційного розвитку можуть виступати: підвищення ефективності виробництва, збільшення прибутку, розширення частки ринку, але основною метою при цьому залишається – тривале виживання та стійкий розвиток підприємства, що є актуальним в умовах функціонування підприємств на тлі російської агресії.

Варіанти інноваційного розвитку запропоновано д.е.н., професором Ілляшенко С.М. [1, с.517].

- Більш глибоке проникнення на ринок:
 - агресивні цінові стратегії;
 - заходи щодо стимулювання збуту;
 - розширення (реформування) збутової мережі;
 - використання багаторівневого маркетингу;
 - розвиток комплексу супутніх послуг;
 - кредитування споживачів, надання продукції в оренду, лізинг і т.п.;
 - продаж товару з гарантією прийняти його назад.
- Розширення границь ринку:
 - вихід на інші регіони;
 - охоплення нових сегментів;
 - нові способи використання традиційного товару.

- Розробка і реалізація нового товару:
 - нові модифікації традиційного виробленого товару;
 - нові товари, що замінюють ті, які випускалися раніше;
 - нові товари, що задовольняють існуючі потреби іншим способом;
 - принципово нові товари.
- Диверсифікація виробництва і збуту:
 - пропозиція на нових ринках нових товарів, що розвивають традиційні напрямки діяльності підприємства;
 - пропозиція на нових ринках нових товарів, не пов'язаних з традиційними видами діяльності;
 - орієнтація діяльності на ніші ринку;
 - комбіновані варіанти.

Система управління інноваційним розвитком підприємства є відкритою системою, її вхід – інформація про зовнішнє середовище господарювання (економічну, політичну, соціальну, демографічну, екологічну та інші його складові), а також про потенційні можливості підприємства. Виходом є комплекс впливів на інші функціональні підсистеми підприємства (кадрову, технологічну, маркетингову, фінансову і т.п.) і на цільовий ринок, об'єднаний у «4Р»: товар, ціна, система розподілу (збуту), система стимулювання.

Взаємодію систем і рівнів управління інноваційною діяльністю підприємства можна відобразити схемою (рис.1):

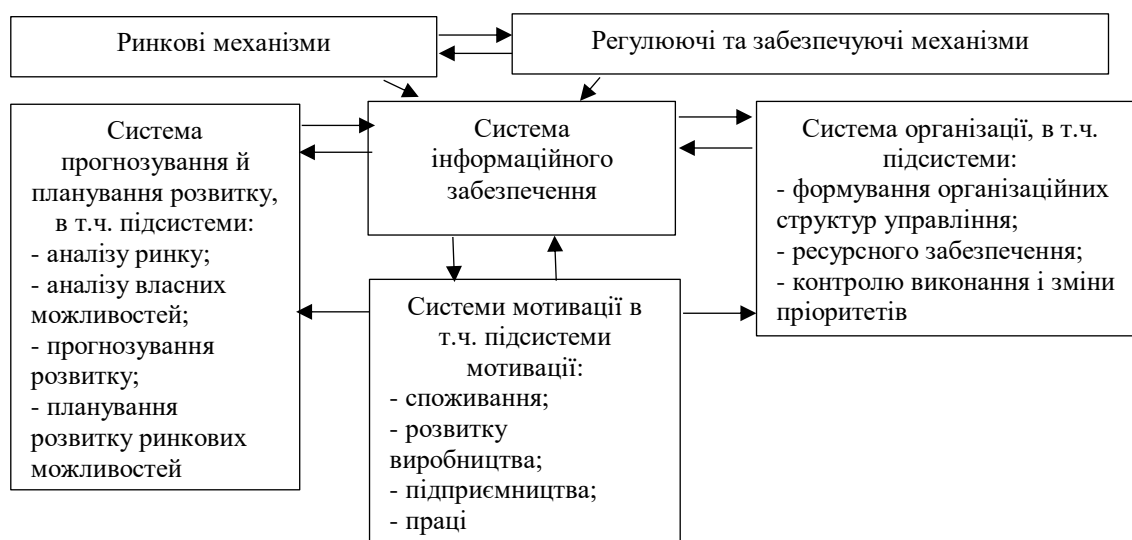

Рис. 1. Взаємодія систем і рівнів управління інноваційною діяльністю підприємства

Ринкові можливості – це напрямки діяльності, які можуть відкриватись перед підприємством виходячи з особливостей підприємства та зовнішніх умов.

Високий ступінь ринкової невизначеності різко збільшує можливість припуститися помилки в оцінках альтернативних варіантів розвитку на базі інновацій. Ціна ж можливої помилки є занадто високою.

В Україні схвалено Стратегію розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 р. [2] оскільки Україна має низку конкурентних переваг (ємність ринку, здатність до інновацій, наявність освічених кадрів, наукових шкіл), які дають їй змогу успішно виробляти інтелектуальні продукти, найвигідніші з яких – передусім інновації. Основою української інноваційної конкурентоспроможності має стати людський капітал.

Інформаційна політика держави має бути обов'язковою складовою, і чи не найважливішим елементом інноваційної політики – це засіб забезпечення політичної, а значить, і економічної стабільності і передбачуваності в країні. Крім цього, державна

інформаційна політика повинна захищати внутрішнє інформаційне поле країни від зовнішніх інформаційних потоків, які дестабілізують, чи можуть дестабілізуючим чином впливати на політику або економічну ситуацію в країні, погіршувати її імідж у світі.

Важливим завданням інформаційної політики є розвиток національної культури, мистецтва, мови, спорту, а також здійснення пізнавальної, навчальної і патріотично-пропагандистської функції. Надзавданням інформаційної політики держави є гуманітарно-економіко-політична експансія України у зовнішній світ. І як «сумний» позитив ми спостерігаємо це на сучасному етапі розвитку події в повномасштабному вторгненні РФ.

Але забезпечення цих умов створює підґрунтя для сприяння виробничій, науковій та інвестиційній діяльності вітчизняних підприємств, їх розвитку, впровадженню новітніх технологій, розширенню ринків збуту, що зменшує потреби зовнішніх фінансових вливань і, відповідно, знижує вплив зовнішніх факторів економічної безпеки держави.

Андрій Новак в монографії «Як підняти українську економіку» [3, с.170] пропонує наступну піраміду внутрішньої економічної безпеки держави (рис.2):

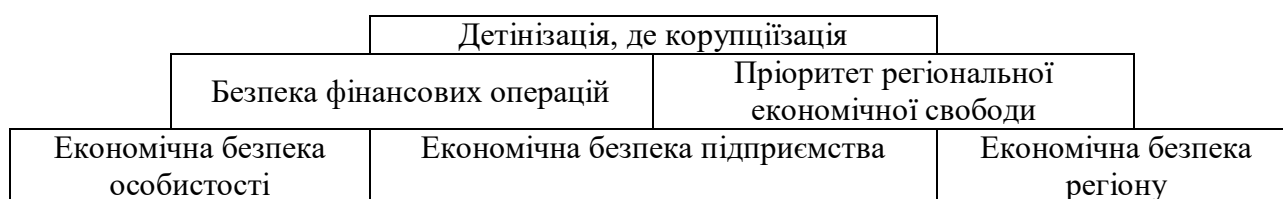

Рис. 2. Внутрішньоекономічна безпека держави

Джерелами для формування ідей інновацій є: результати аналізу тенденцій розвитку соціально-економічних процесів, які відбуваються у суспільстві, у тому числі під дією факторів НТП; потреби і запити споживачів (як існуючі, так і потенційні); розробки вчених, винахідників і раціоналізаторів; діяльність конкурентів; розробки фахівців структурних підрозділів підприємства (служби маркетингу, виробничих, торгових і збутових підрозділів, науково-дослідних, конструкторських, технологічних та інших відділів і служб).

Інновації повинні задовольняти такі основні вимоги: мати елементи новизни; відповідати вимогам ринку (потребам і запитам споживачів); приносити прибуток її розробнику, виробнику, продавцю, а в ідеалі – суспільству в цілому.

К.ю.н. Козакова Л.О. у статті «Інновації як засіб економічного розвитку держави та їхній вплив на формування світового господарства» [4, с.43] наголошує, що інновації є економічно доцільними та ефективними за умови, якщо вони приносять додаткові доходи, забезпечують конкурентні переваги на ринку, підвищують частку ринку, знижують витрати, вдосконалюють процес обслуговування, підвищують ефективність роботи у цілому.

В умовах прискорення темпів «електронного» спілкування і глобалізації економічних процесів саме інновації повинні стати основою забезпечення економічної незалежності і переходу економіки країни до фаз економічного пожвавлення і зростання, сприяти інтеграції України в світову економіку.

Список використаних джерел

1. Економіка підприємства: підручник /за заг. ред. д.е.ен., проф. Л.Г.Мельника. Суми: ВТД «Університетська книга», 2014. 648 с.
2. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Розпорядження КМУ від 10 липня 2019 р. №526-р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>.
3. Новак А.Я. Як підняти українську економіку: монографія. 5-е вид., доп. Київ: ТОВ «Інпрес», 2015. 432 с.

4. Козакова Л.О. Інновації як засіб економічного розвитку держави та їхній вплив на формування світового господарства. Науковий вісник Ужгородського національного університету; випуск 40, 2021. с. 42-46.

Скок Р. А., викладач,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

РЕАЛІЗАЦІЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТАХ ISO

На Саміті ООН зі сталого розвитку 25 вересня 2015 року було прийнято Порядок денний сталого розвитку до 2030 року, який включає в себе 17 цілей і 169 завдань сталого розвитку для подолання бідності, боротьби з нерівністю та несправедливістю, боротьби зі зміною клімату до 2030 року.

Цілі сталого розвитку представляють собою амбітний план зміцнення миру та процвітання, подолання бідності, захист планети. Вони визнані в усьому світі як важливі для майбутньої стійкості світу. Цей план дій вимагає внеску всіх елементів суспільства, що включають місцеві та національні уряди, бізнес структури, промислові підприємства, окремих осіб. Для успішності цього процесу потрібні консенсус, співпраця, інноваційність.

Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) оприлюднила більше 22000 міжнародних стандартів і пов'язаних із ними актів, які представляють загальноновизнані принципи та основи, засновані на міжнародному співробітництві. Побудовані на основі консенсусу, вони забезпечують міцну базу, на якій інновації можуть процвітати і є важливими інструментами, які допомагають урядам, промисловості та споживачам сприяти досягненню кожної з цілей сталого розвитку, зокрема:

ціль 1. Подолання бідності включає в себе 52 стандарти, спрямованих покласти край бідності у всіх її проявах;

ціль 2. Подолання голоду, розвиток агропромислового комплексу включає також 52 стандарти, спрямованих на ліквідацію голоду, забезпечення продовольчої безпеки і поліпшення харчування, сталому веденню сільського господарства;

ціль 3. Міцне здоров'я і благополуччя налічує 238 стандартів, що сприяють забезпечення здорового способу життя та благополуччю для всіх в будь-якому віці;

ціль 4. Якісна освіта – це 44 стандарти, які зорієнтовані на забезпечення інклюзивної та справедливої якісної освіти й просуває можливості навчання протягом усього життя;

ціль 5. Гендерна рівність включає 41 стандарт, що спрямований на досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливостей всіх жінок і дівчин;

ціль 6. Чиста вода та належні санітарні умови становить 85 стандартів, які забезпечують доступність і збалансоване управління санітарією і водопостачанням;

ціль 7. Доступна та чиста енергія – забезпечення доступної, надійної, стійкої і сучасної енергії для всіх, включає 96 стандартів;

ціль 8. Гідна праця та економічне зростання – сприяння сталому, інклюзивному економічному зростанню, повної і продуктивної зайнятості та гідної роботи і міститься у 104 стандартах;

ціль 9. Промисловість, інновації, інфраструктура включає 164 стандарти, направлені на створення стійкої інфраструктури, сприяння інклюзивної та стійкої індустріалізації і стимулювання інновацій;

ціль 10. Скорочення нерівності – спрямоване на скорочення нерівності всередині і між країнами налічує 86 стандартів;

ціль 11. Сталий розвиток міст і громад – зорієнтовано зробити міста і населені пункти інклюзивними, безпечними, стійкими та включає 145 стандартів;

ціль 12. Відповідальне споживання та виробництво – сприяє забезпеченню стійкості моделей споживання і виробництва складає 151 стандарт;

ціль 13. Пом'якшення наслідків зміни клімату – зорієнтоване на прийняття термінових заходів по боротьбі зі зміною клімату і його наслідками, викладено у 142 стандартах;

ціль 14. Збереження морських ресурсів – сприяє збереженню та сталому використанню океанів, морів і морських ресурсів для сталого розвитку, міститься у 75 стандартах;

ціль 15. Захист та відновлення екосистем суші – забезпечує захист, відновлення, заохочення сталого використання наземних екосистем, стале управління лісами, боротьба з опустелюванням, та зупинка і зворотна деградація земель, а також зупинка втрати біорізноманіття, складає 103 стандарти;

ціль 16. Мир, справедливість та сильні інститути – сприяє мирним і інклюзивним товариствам для сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних і інклюзивних інститутів на всіх рівнях, викладено у 56 стандартах;

ціль 17. Партнерство заради сталого розвитку – сприяє зміцненню засобів здійснення і активізації глобального партнерства в інтересах сталого розвитку, що полягає в розробці міжнародних стандартів ISO при співпраці та консенсусі широкого кола зацікавлених сторін з усіх місць світу, включаючи представників урядів, промисловості, органів стандартизації, у співпраці з великою кількістю міжнародних організацій. Головною складовою в досягненні цього є програма «Нові права», що дозволяє державам більш активно брати участь в роботі по розробці стандартів ISO в конкретних секторах, таких як туризм, продукти харчування та оцінка відповідності.

Таким чином стандарти ISO практично охоплюють майже всі можливі об'єкти, від технічних рішень до систем, що організують процеси та процедури.

Список використаних джерел

1. Про стандартизацію : Закон України. Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/138717>.
2. ISO Action Plan for developing countries 2016 - 2025. Режим доступу : http://www.iso.org/files/live/sites/isoorg/files/archive/pdf/en/iso_action_plan_2016-2025_en_ld.pdf.
3. ISO Strategy 2016-2020. Режим доступу : http://www.iso.org/files/live/sites/isoorg/files/archive/pdf/en/iso_strategy_2016-2020.pdf.

Дьяков М. І., аспірант,
Український державний університет залізничного транспорту

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД

Проблеми забезпечення економічного розвитку підприємств залізничного транспорту набувають особливого значення сьогодні, в період докорінних змін, що відбуваються, перш за все в макросередовищі та, відповідно, в характері і спрямованості взаємин між суб'єктами вітчизняного та світового ринку транспортно-логістичних послуг. Ця ситуація загострюється у світлі панування цифрової економіки у світі, основним вектором розвитку якої є цифрова трансформація всіх бізнес-процесів. Такі зміни знаходять відображення і в роботі підприємств залізничного транспорту, продукуючи принципово нові форми їх функціонування. Використання існуючих усталених підходів до управління розвитком підприємств залізничного транспорту вже не дає очікуваних результатів, а тому нагальною є потреба пошуку нових, що й актуалізує обрану тему дослідження.

Проведений порівняльний аналіз існуючих підходів до забезпечення розвитку підприємств залізничного транспорту [1-9] дозволив виділити загальні їх риси. По-перше, застосування будь-якого з підходів можливо з метою інноваційного розвитку. По-друге, всі підходи передбачають вдосконалення внутрішніх регулюючих механізмів систем у відповідь на зміну факторів зовнішнього середовища. По-третє, підприємства повинні бути сприйнятливі до інноваційних змін.

Щодо концептуальних відмінностей, то слід виділити, по-перше, різний характер інноваційних змін на підприємстві залізничного транспорту при реалізації різних підходів (при синергетичному – стрибкоподібний, при комплементарному – планомірний). По-друге, відбувається нарощування підприємством різного роду властивостей при реалізації різних підходів (при синергетичному – підприємство набуває на якийсь час властивості стійкості, рівноваги, при комплементарному – підприємство нарощує властивості адаптивності, наслідування). По-третє, розрізняються механізми розвитку (при синергетичному – в більшій мірі розвиваються механізми самоорганізації, при комплементарному – в більшій мірі розвиваються механізми самозбереження).

Таким чином, кожен з розглянутих підходів має характерні риси, переваги та недоліки. Складність вибору підходу з метою забезпечення розвитку підприємств залізничного транспорту в умовах цифровізації полягає в наступному: сформулювати критерії застосування того або іншого підходу залежно від існуючого рівня інноваційного розвитку підприємства і факторів його зовнішнього середовища. Крім того, вибір ускладнюється необхідністю обліку змін стану і характеристик підприємства в часі. В умовах функціонування кожного підприємства необхідно визначити (розмежувати) сферу (або критерії ситуації) застосування того чи іншого підходу для розвитку.

Застосування синергетичного підходу може надати найбільший результат при необхідності реалізації швидких змін в системі. Комплементарний підхід доцільно застосовувати в умовах цільового управління процесами розвитку підприємств залізничного транспорту, коли є можливість розроблення та послідовної реалізації запланованих змін.

Список використаних джерел

1. Ходаківський Є. І., Данилко В. К., Цал-Цалко Ю. С. Методологія наукових досліджень в парадигмі синергетики: монографія. Житомир: Житомирський державний технологічний університет, 2009. 340 с.
2. Кілочичька Т. В. Передумови виникнення та становлення синергетики. *Наука та наукознавство*. 2014. № 1. С. 101–109.
3. Колесніков Д. В. Сутність синергії та класифікація її видів у дослідженні вертикально-інтегрованих структур. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2013. № 2. С. 9-15.
4. Дикань В. Л. Концепція інноваційного розвитку економіки України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. № 51. С. 9 – 20.
5. Дикань В. Л., Кірдіна О. Г., Назаренко І. Л., Уткіна Ю. М. Економіка і організація інноваційної діяльності на залізничному транспорті : навч. посіб. Харків : УкрДАЗТ, 2014. 225 с.
6. Овчиннікова В.О. Стратегічне управління розвитком залізничного транспорту України: монографія. Х. : УкрДУЗТ, 2017. 427 с.
7. Корінь М. В. Розвиток інфраструктури залізничного транспорту в умовах транскордонного співробітництва : монографія. Харків : УкрДУЗТ, 2019. 401 с.
8. Обруч Г. В. Збалансований розвиток підприємств залізничного транспорту в умовах цифровізації економіки. Харків : УкрДУЗТ, 2020. 402 с.
9. Токмакова І. В. Забезпечення гармонійного розвитку залізничного транспорту України : монографія. Х. : УкрДУЗТ, 2015. 403 с.

Черелюк В. О., аспірант,
Український державний університет залізничного транспорту

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Цифрові технології наразі використовуються більш активно і принципово змінюють бізнес-операції, продукти та процеси, що в більшості випадків призводить до формування абсолютно нових бізнес-моделей на сучасному підприємстві. Зазначене вимагає зміни методів та інструментів управління, культури та менталітету, ставлення до ризиків, а також нових способів управління, нових технологій і готовності прийняти двозначність і постійні зміни.

Одна група вчених [1-6] свідчить, що цифрові трансформації, як правило, мають позитивний характер і активно просуваються великими консалтинговими компаніями, такими як McKinsey і Boston Consulting. Вони підкреслюють, що цифровізація приносить такі бізнес-технології, як онлайн навчання та аналітика, що, в свою чергу, може означати нескінченні можливості для організаційних рішень і підвищення внутрішньої ефективності за рахунок збільшення продажів і підвищення продуктивності, зростання кількості інновацій, а також нові форми взаємодії з клієнтами та стейкхолдерами.

Проте є інша група вчених [7-10], що все частіше розглядає можливі негативні наслідки від цифровізації, з акцентом на необхідність удосконалення існуючих методів та моделей до управління сучасними підприємствами та, відповідно, підходів до менеджменту соціальних та етичних проблем.

Ретельні дослідження наявної наукової літератури довели, що дослідження з цифрової економіки спрямовані на виявлення останніх тенденцій і розробок. В цілому це сфера досліджень, яка почала наразі активно розвиватись та всебічно висвітлюватись у наукових здобутках. Однак, на сьогодні не існує загальноприйнятого визначення терміну цифрова трансформація. Дослідження теоретичних положень дозволили дійти висновку, що фокус визначень поняття «цифрова трансформація» варіюється від впровадження та використання нових технологій, до поліпшення процесів, операцій, відносин з клієнтами та продуктивності, а також до створення нових бізнес-моделей і до можливих результатів та впливів на кількох учасників і навколишнє середовище. Очікується, що цифрова трансформація стане поштовхом до розвитку підприємств нових організацій. Це може бути реалізовано у формі створення нових учасників ринку, а також за допомогою діючих організацій.

Проведені дослідження наукової літератури дозволили дійти висновку, що найбільш передовими у сфері цифровізації є науковці з Німеччини, США та Італії, що є промислово розвиненими країнами світу. Зважаючи на виняткове значення якісно сформованих концептуальних положень в процесі забезпечення ефективності діяльності підприємства було досліджено світові наукові здобутки у сфері цифровізації. Вони дозволили дійти висновку, що домінуючими наразі є наступні тематичні складові концепції: динамічні можливості, стратегія, штучний інтелект, управління змінами, спільне створення цінності та екосистема. Врахування даних складових в процесі прийняття управлінських рішень є запорукою ефективного господарювання сучасного бізнесу.

Список використаних джерел

1. Dykan V., Tokmakova I, Ovchynnikova V., Korin M., Obruch H. Strategic Management of Innovation Activity of Railway Enterprises within Digital Changes in the Industry AIP Conference Proceeding. 2023. Vol. 2490(1), Is. 1. URL: <https://doi.org/10.1063/5.0143859>
2. Овчиннікова В. О., Обруч Г. В. Світовий досвід та українські реалії цифровізації підприємств залізничного транспорту. Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (27-28 травня 2020 р., м. Харків). Харків: ХНУБА, 2020. С. 428 – 430.

3. Січкаренко К.О. Вплив цифровізації економіки на розвиток транспортної галузі. Причорноморські економічні студії. 2019. Вип. 38-1. С. 76-79.
4. Тимошенко О.В. Виклики та загрози четвертої промислової революції: наслідки для України. Бізнес інформ. 2019. № 2. С. 21-29.
5. Бавико О. Є. Цифровізація бізнес-процесів як елемент стратегії сталого смарт-розвитку підприємницьких структур. Економічний журнал Одеського політехнічного університету. 2023. № 2 (24). С. 15 – 23.
6. Чому сучасна логістика неможлива без якісної інтеграції даних. Центр транспортних стратегій : веб-сайт. URL : https://cfts.org.ua/blogs/chomu_suchasna_logistika_nemozhliva_bez_yakisno_integratsi_danikh_671.
7. Стукан Т. М. Інноваційна діяльність як фактор забезпечення економічної безпеки підприємства. АгроСвіт. 2019. № 24. С. 118 – 124.
8. Яновська В. П., Портний О. В., Накалюжна А. О. Ключові фактори розвитку компаній в інноваційній економіці. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки»*, 2020. № 6. С. 20 – 26.
9. Пищуліна О. Дві сторони цифрових технологій: "цифрова диктатура" або збереження стійкості. Разумков центр. URL : <https://razumkov.org.ua/statti/dvi-storony-tsyfrovykh-tekhnologii-tsyfrova-dyktatura-abo-zberezhennia-stiikosti>.
10. Про що говорили на Hannover Messe: "Промисловість 4.0". [ua.automation.com](http://ua.automation.com/content/o-chem-govorili-na-hannover-messe-promyshlennost-4). URL : <http://ua.automation.com/content/o-chem-govorili-na-hannover-messe-promyshlennost-4>.

Носатенко О. Д., аспірант,
Український державний університет залізничного транспорту

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

Наразі світ під впливом цифровізації змінюється. Зміни маєм повсякчасно в техніці та технології, виробничій діяльності, інфраструктурному забезпеченні підприємства, методах та правилах ведення конкурентної боротьби, взаємодії з клієнтами та стейкхолдерами, способах організації праці на підприємстві та ін. В таких умовах господарювання використання роками усталених бізнес-процесів є недоречним та неможливим, адже веде до втрати підприємством конкурентних позицій та, відповідно, до скорочення рівня прибутку, його ефективності. Саме тому підприємства України та світу зіткнулись з процесом обов'язкової їх цифрової трансформації. Даний процес, як і будь-який інший, має як переваги, так і недоліки, а тому потребує якісних та своєчасних управлінських дій.

Зважаючи на багатоаспектність наявних досліджень в сфері цифровізації вітчизняної та світової економіки [1-14], а також з метою концентрації зусиль сучасного менеджменту на ключових елементах процесу управління цифровою трансформацією підприємства спроможних створити основу для якісних перетворень, доцільним є виділення тематичних складових цифрової трансформації бізнесу. Проведений аналіз показав, що перша складова стосується необхідних структурних змін та змін у створенні цінності, як наслідок впровадження цифровізації на різних рівнях діяльності сучасного підприємства. Свідченням цього є той факт, що велика кількість вчених [3-6] стверджують, що цифрова трансформація змінює бізнес-операції, продукти та процеси, що в деяких випадках призводить до абсолютно нових бізнес-моделей. Інші науковці [7-11] досліджували рушійні сили та перешкоджаючі фактори адаптації бізнес-моделі, як співробітники змінюють свої стратегії, щоб впоратися з різними компонентами процесу, і як закрита бізнес-модель може бути оновлена для розробки відкритої бізнес-моделі, заснованої на цифровій платформі, для використання зовнішніх можливостей.

В роботах [12-14] ведеться дослідження відносно того, як цифрова трансформація змінила кар'єру маркетолога, проаналізувавши найбільш затребувані маркетингові навички та визначивши можливості для майбутніх фахівців з маркетингу. Крім того в них досліджували психологічні фактори та взаємозв'язок між особистісними рисами "великої п'ятірки" податкових консультантів і рівнем їх оцифровки. Було перевірено прямий та взаємний вплив невизначеності продукту та ціни продукту на рішення онлайн-споживачів про покупку.

Наразі очевидним є переосмислення домінуючої концепції управління бізнес-процесами, пропонуються нові принципи, які переважно концептуалізуються як процеси легкого дотику (process), інфраструктурної гнучкості (infrastructure) і усвідомлення учасників. Крім того розподіл зусиль, що витрачаються на різні завдання протягом життєвого циклу проекту, може використовуватися в якості показника для оцінки та підвищення ефективності впровадження інформаційного моделювання. При цьому можна спостерігати як розвиваються цифрові бізнес-моделі, коли підприємці переходять на нові цифрові платформи, і як ця еволюція пов'язана з логікою реалізації та причинно-наслідковим зв'язком.

З метою підвищення його результативності дослідження слід сконцентрувати увагу на складових даного процесу. Ними є: структурні зміни та зміни у створенні цінності; цифрові технології; динамічні можливості; поведінка споживача. Для подальших наукових розробок та визначення концептуальних положень управління цифровою трансформацією підприємства в межах кожної складової слід окреслити перспективні наразі дослідження, що створить основу для економічного зростання підприємства в умовах цифровізації.

Список використаних джерел

1. Dykan V., Tokmakova I, Ovchynnikova V., Korin M., Obruch H. Strategic Management of Innovation Activity of Railway Enterprises within Digital Changes in the Industry AIP Conference Proceeding. 2023. Vol. 2490(1), Is. 1. URL: <https://doi.org/10.1063/5.0143859>
2. Яновська В. П., Портний О. В., Накалюжна А. О. Ключові фактори розвитку компаній в інноваційній економіці. Вісник Хмельницького національного університету. Серія "Економічні науки", 2020. № 6. С. 20 - 26.
3. Bouncken R. B., Kraus S., Roig-Tierno N. Knowledge- and innovation-based business models for future growth: digitalized business models and portfolio considerations. Review of Managerial Science, 2021. Is. 15(1). pp. 1-14. URL : <https://doi.org/10.1007/s11846-019-00366-z>.
4. Gregory R., Kaganer E., Henfridsson O., Ruch T. IT consumerization and the transformation of IT governance. MIS Quarterly, 2018. Is. 42(4). pp. 1225-1253. URL : <https://doi.org/10.25300/MISQ/2018/13703>
5. Guenzi P., Habel J. Mastering the digital transformation of sales. California Management Review, 2020. Is. 62(4), pp. 57-85. URL : <https://doi.org/10.1177/0008125620931857>.
6. Guinan P., Parise S., Langowitz N. Creating an innovative digital project team: Levers to enable digital transformation. Business Horizons, 2019. Is. 62(6). pp. 717-727. URL : <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2019.07.005>.
7. Пищуліна О. Дві сторони цифрових технологій: "цифрова диктатура" або збереження стійкості. Разумков центр. URL : <https://razumkov.org.ua/statti/dvi-storony-tsyfrovykh-tekhnologii-tsyfrova-dyktatura-abo-zberezhennia-stiikosti>.
8. Про що говорили на Hannover Messe: "Промисловість 4.0". ua.automation.com. URL : <http://ua.automation.com/content/o-chem-govorili-na-hannover-messe-promyshlennost-4>.
9. П'ять найпривабливіших країн із цифровою економікою. URL : <https://tech.liga.net/technology/novosti/pyat-samyh-privlekatelnyh-stran-s-tsfrovoy-ekonomikoy>.
10. ТОП-10 стратегічних технологій для цифрового бізнесу у 2022 році. hub.kyivstar.ua: веб-сайт. URL : <https://hub.kyivstar.ua/news/top-10-strategichnyh-tehnologij-dlya-czyfrovogo-biznesu-u-2022-roczі>.
11. ТОП-10 технологій 2018: підсумки розвитку індустрії ІТ. geoline-tech.com : веб-сайт. URL : <https://geoline-tech.com/it-2018>.

12. Маркетинг. Менеджмент. Інновації: монографія. За ред. д. е. н., проф. С.М. Ілляшенка. Суми : Папірус, 2020. 621 с.
13. Коюда В. О., Лисенко Л. А. Інноваційна діяльність підприємства та оцінка її ефективності : монографія. Х.: ФОП Павленко О.Г.; ІНЖЕК, 2020. 224 с.
14. Bouncken R. B., Kraus S., Roig-Tierno N. Knowledge- and innovation-based business models for future growth: digitalized business models and portfolio considerations. Review of Managerial Science, 2021. Is. 15(1). pp. 1-14. URL : <https://doi.org/10.1007/s11846-019-00366-z>.

Волколуп С. С., здобувач освіти,
науковий керівник: **Сєдих К. В.**, к. т. н.,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж»
Державний торговельно-економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОЛАГЕНУ У СОКОВИХ ПРОДУКТАХ

Останнім часом вчені багатьох країн світу займаються питаннями, пов'язаними зі старінням різних органів людського організму, з впливом на них факторів навколишнього середовища і результатів людської діяльності. Одним з таких результатів є накопичення шкідливих газів в нижніх шарах атмосфери, що призводять до випадання «кислотних» дощів, які негативно впливає на шкіру, волосся людини.

Колаген це фібрилярний білок, що становить основу сполучної тканини організму (сухожилля, кістка, хрящ, дерма і т. п.) і забезпечує її міцність і еластичність. Колаген - основний компонент сполучної тканини і найпоширеніший білок у ссавців, що становить від 25% до 35% білків в усьому тілі. Колаген належить до тих небагатьох білків тваринного походження, які містять залишки нестандартних амінокислот: близько 21% від загального числа залишків доводиться на 3-гідроксипролін, 4-гідроксипролін і 5-гідроксилізін. З точки зору харчування, колаген і желатин є білками низької якості, так як вони не містять всіх незамінних амінокислот, необхідних людині, таким чином. це неповноцінні білки.

При патологічних процесах в сполучній тканині змінюються основні її елементиколагенові волокна. Найчастіше ці зміни є результатом запальних реакцій, при яких відбуваються різноманітні перетворення як безструктурної основної речовини, так і колагену. При будь-якому запальному процесі колагенові волокна набухають, потім відбувається їх фрагментарний розпад і розчинення під дією протеолітичних ферментів поліморфно ядерних лейкоцитів і фагоцитів. Одночасно, важливою тенденцією в області догляду за шкірою є використання дієти і харчових добавок для поліпшення зовнішнього вигляду і структури шкіри. Здорова шкіра багато в чому відображає загальний стан здоров'я і, отже, на шкіру впливає споживання дієтичних речовин, в тому числі вітамінів і антиоксидантів, жирних кислот і гідролізованих білків . Попередні дослідження показали позитивний вплив орально воду желатину на дегенеративні захворювання кістково-скелетної системи. Як вже було показано, колаген і його похідне желатин за наявними літературними даними сприятливо діє на шкірний покрив людини, покращує стан шкіри, її пружність і стан вологості. Проведені дослідження підтвердили, що пероральне застосування специфічних біоактивних колагенових пептидів продемонструвало позитивний ефект на синтез матриць і фізіологію шкіри.

Аналізуючи наведену інформацію, можна зробити висновок про те, що при приведенні досліджень вчені не звернули увагу на важливу обставину підсилює позитивний вплив колагену на різні системи людського організму, а саме фізико-хімічні властивості харчових продуктів.

Наведена робота присвячена питанням створення продуктів харчування з використанням колагену, у яких регулюється значення величини рН для найбільш

ефективного використання корисних властивостей цієї речовини. В якості базових композицій прийняті фруктові, овочеві та ягідні соки. Соки та сокові продукти відносяться до таких середовищ, які легко можуть розчиняти колаген і які, в залежності від плодової сировини, використовуюваного при їх виробництві, змінюють кислотність, рН, мінеральний і вітамінний склад. У цих продуктах значення величини рН може змінюватися в широких межах від 2,5 до 5,5 і приводити до істотного впливу на активні властивості колагену і на процес його денатурації. Крім того, в залежності від значення величини рН базової композиції, готовий продукт повинен піддаватися різного теплової обробці, що також впливає на активні властивості колагену. Органи людини по-різному концентрують в собі різні хімічні елементи, тобто мікро- і макроелементи нерівномірно розподіляються між різними органами і тканинами. Більшість мікроелементів накопичується в печінці, кісткової і м'язової тканини. Ці тканини є основним депо (запасником) для багатьох мікроелементів. Мікроелементи можуть проявляти специфічну спорідненість по відношенню до деяких органам і міститися в них в високих концентраціях. Добре відомо, що цинк концентрується в підшлунковій залозі, йод - у щитовидній, фтор – в емалі зубів, алюміній, миш'як, ванадій накопичуються в волоссі і нігтях, кадмій, ртуть, молібден - в нирках, олово - в тканинах кишечника, стронцій - в пігментного сітківці ока, бром, марганець, хром - в гіпофізі і т. п.

Практична відсутність у складі соків та нектарів білків ставить додавання колагену до цих продуктів дуже потужним джерелом, яке може сприяти підвищенню активності впливу існуючих у них біологічно активних речовин. Зараз питаннями використання колагену у складі харчових продуктів займаються вчені багатьох країн. Питаннями впливу колагену на організм людини при харчуванні займаються вчені різних країн світу. У Кільському університеті, Дослідницькому інституті Колагену в Гамбурзі і Інституті біомедичних наук, Університету Сан-Паулу [1]. Під час старіння в шкірі виникають якісні і кількісні зміни. Зниження еластичності, зменшення товщини епідермісу і змісту колагену і збільшення кількості зморшок є особливостями старіючої шкіри [2]. Одночасно, важливою тенденцією в області догляду за шкірою є використання дієти і харчових добавок для поліпшення зовнішнього вигляду і структури шкіри. Здорова шкіра багато в чому відображає загальний стан здоров'я і, отже, на шкіру впливає споживання дієтичних речовин, в тому числі вітамінів і антиоксидантів, жирних кислот і гідролізовані білків [3]. В роботі [4] японські вчені з Лабораторії продуктів харчування і здоров'я і Департаменту харчових наук та харчування Кіотського Університету досліджували вплив гідролізатів різного походження на вміст пептидів в крові людини після перорального проковтування. Аналогічними дослідженнями займалися німецькі та чеські вчені [5]. Їх попередні дослідження показали позитивний вплив желатину, який вводився орально, на дегенеративні захворювання кістково-скелетної системи.

Як показали дослідження [6], ефективності специфічних біоактивних колагенів пептидів на лікування целюліту у жінок з нормальною і надлишковою масою тіла показали, що регулярне вживання добавки протягом 6 місяців призвело до значного поліпшенню зовнішнього вигляду шкіри у жінок, які страждають помірним целюлітом. Наведені дані свідчать про те, що продукти з колагенової добавкою можна використовувати для поліпшення стану людського організму, що робить дані дослідження перспективними.

Список використаних джерел

1. Proksch E., Segger D., Degwert J., Schunck M., Zague V., Oesser S. Oral Supplementation of Specific Collagen Peptides Has Beneficial Effects on Human Skin Physiology: A DoubleBlind, Placebo-Controlled Study. *J. Skin Pharmacology and Physiology* .2014; 27:47-55.
2. Ohara H., Matsumoto H Ito K., Iwai K., Sato K. Comparison of Quality and Structures of Hydroxyproline – Containing Peptides in Human Blood after Oral Ingestion of Gelatin Hydrolysates from Different Sources. *J. of Agric. Food Chem.* 2007. 55. 1532-1535.
3. Oesser S., Adam M., Babel W., Seifert J/ Oral Administration of ¹⁴C Labeled Gelatin Hydrolysate Leads to an Accumulation of Cartilage of Mice (C57/BL). *J. Nutrient Metabolism* 1999,

1891-1895.

4. Iwai K., Hasegawa T., Taguchi Y., Morimatsu F., Sato K., Nakamura Y., Higashi A., Kido Y., Nakabo Y., Ohtsuki K. Identification of Food-Derived Collagen Ingestion of Gelatin Hydrolysates. J. of Agric. Food Chem. 2005, 53, 6531-6536.
5. Schunck M., Zague V., Oesser S., Proksch E. Dietary Supplementation with Specific Collagen Peptides Has a Body Mass Index-Dependent Beneficial Effect on Cellulite Morphology. J. Med Food 00 (0) 2015, 1-9.
6. Knefeli H-C., Durani B. Improved wound healing after oral application of specific bioactive collagen peptides. Nutrafoods (2017) 9-12.

Сєдих К. В., к. т. н.,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж
Державного торговельно-економічного університету»

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОЦЕСУ СУШІННЯ ЗЕРНА, ЩО РЕАЛІЗУЮТЬСЯ В РІЗНИХ ТИПАХ ЗЕРНОСУШАРОК

Вступ. Близько 15 % від усього споживання енергії в агропромисловому комплексі розвинених країн припадає на процеси сушіння та термічної обробки сільськогосподарських матеріалів [1]. Питання впровадження інноваційних рішень, що спрямовані на зменшення питомих витрат енергії обладнанням та інтенсифікації процесу сушіння зерна, надзвичайно важливі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При аналізі енергоефективності сучасних зерносушарок використовувались каталоги різних фірм виробників, зокрема польського (фірми «Araj», «Ag – Progect»), німецького (фірми «Riela», «Stela», «Agrex») та американського (фірми «Farm Fans», «Sukup MFG», «Mathews Company») [2–9].

Метою дослідження є проведення аналізу факторів, що впливають на інтенсивність та енергоефективність при сушінні зернових культур у різних типах зерносушарок.

Виклад основного матеріалу. Інтенсифікацію процесу сушіння зерна можна проводити за наступними напрямками:

1. Підвищення інтенсивності сушіння через вдосконалення технології сушіння за різними напрямками в шахтних зерносушарках:

1.1. Попереднє інтенсивне підігрівання зерна високотемпературним теплоносієм з невисокою тривалістю нагріву на радіаторах (кондуктивних способів) та конвективний спосіб в падаючому, зваженому або киплячому шарі (зміна стану зернового шару).

1.2. Застосування ефективних інтенсивних режимів сушіння:

1.2.1. Ступеневі режими сушіння (прямоточна схема сушіння в прямоточній шахтній сушарці ДСП-16, ДСП-32 та ін.) перехід від високої до низької температури теплоносія при переході від зони нагрівання до зон сушіння.

1.2.2. Імпульсні режими сушіння передбачає нагрівання, відлежування та охолодження зерна (рециркуляційні шахтні зерносушарки РД-2х25-70, У2-УЗБ-50 та ін.).

1.2.3. Диференційні режими сушіння при яких гранично допустима температура нагрівання зерна і температура теплоносія залежить від початкової якості клейковини – міцної, доброї або слабкої. Сушіння пшениці зі слабкою клейковиною при підвищеній температурі приводить до зміцнення клейковини, а отже поліпшення якості.

1.3. Рециркуляція теплоносія може проводитися трьома способами:

1) від другої зони сушіння; 2) від зони охолодження; 3) змішана.

1.4. Рециркуляція зерна проводиться двома способами:

– часткова – для підігрівання нової порції зерна нагрітим зерном;

– повна – для зниження високої вологості матеріалу до кінцевої вологості за 2 проходу через сушарку (неможливість знімання вологи більше 6...8% за 1 прохід).

Інтенсифікація процесу сушіння може досягатися різними способами, але основною умовою при виборі та вдосконаленні процесу сушіння зерна є отримання максимального економічного ефекту, що в свою чергу пов'язано з низькими енергетичними витратами [10].

Зменшення втрат теплоти $\sum Q$ (кДж/кг) в зерносушарках визначаємо за формулою (1) теплового балансу:

$$\sum Q = Q_1 + Q_2 + Q_3 + Q_4 + Q_5 + Q_6 \quad (1)$$

де Q_1 – втрати теплоти на випаровування вологи, кДж/кг;

Q_2 – втрати теплоти на нагрівання зерна, кДж/кг;

Q_3 – втрати теплоти на нагрівання транспортних засобів, кДж/кг;

Q_4 – втрати теплоти з відпрацьованим теплоносієм, кДж/кг;

Q_5 – втрати теплоти від корпусу зерносушарки, кДж/кг;

Q_6 – втрати теплоти внаслідок неповного згоряння палива, кДж/кг.

Втрати теплоти на сушіння зерна у відсотках представлена у таблиці 1, найбільші втрати теплоти відбувається від випаровування вологи з матеріалу і складають 53,2%.

Таблиця 1

Втрати теплоти на сушіння зерна в зерносушарці ДСП-32от

№ з/п	Втрати теплоти	Формула	Втрати теплоти в зерносушарці ДСП-32от	
			кДж/кг	%
1	На випаровування вологи	$Q_1 = \omega(r + \Delta r)$	2782,5	53,2
2	На нагрівання зерна	$Q_2 = G_3 c_3 (\theta_3 - \theta_0)$	787,5	15,0
3	На нагрівання транспортних засобів	$Q_3 = G_r c_3 (\theta'_2 - \theta''_2)$		
4	З відпрацьованим теплоносієм	$Q_4 = L (H_2 - H_0)$	1265,3	23,9
5	Від нагрітих поверхонь корпусу зерносушарки	$Q_5 = \sum F k 3,6 (t_{cp} - t_0)$	362,2	6,9
6	Від неповного згоряння палива	$Q_6 = B Q \frac{P}{H} (1 - \eta_r)$	52,5	1,0
7	Загальні втрати теплоти	$\sum Q = Q_1 + Q_2 + Q_3 + Q_4 + Q_5 + Q_6$	5240	100

Розшифровка формул наведених в табл. 1:

r – теплота пароутворення води, кДж/кг;

Δr – теплота пароутворення, що витрачається на опір масопереносу при сушінні зерна;

G_3 – продуктивність сушарки, кг/год;

c_3, θ_3 – відповідно питома теплоємність (кДж/кг К) і температура зерна (°С) на виході після зерносушарки;

G_r – продуктивність транспортеру, кг/год;

θ'_2, θ''_2 – температура зерна відповідно до і після транспортування, °С;

L – витрата сушильного агенту, кг/год;

H_2, H_0 – ентальпія відпрацьованого сушильного агенту та зовнішнього повітря, кДж/кг;

$\sum F$ – сума площ нагрітих поверхонь, через які відбуваються втрати теплоти в навколишнє середовище, м²;

k – коефіцієнт теплопередачі крізь стінки зерносушарки, Вт/(м²К);

t_{cp} – середня температура в зерносушарці, °С;

t_0 – температура навколишнього середовища, °С;

B – витрата палива, кг/год;

$Q \frac{P}{H}$ – нижча теплота спалювання палива, кДж/кг;

η_{τ} – коефіцієнт корисної дії топки;

$Q_{вт}$ – величина втрат теплоти в навколишнє середовище через підігріті поверхні топки, кДж/год.

Висновки: усі зазначені фактори з підвищення енергоефективності сушіння зерна реалізують програму створення енергоефективної зерносушарки з витратами теплоти 3000...3800 кДж/кг вип. вологи (при діючих витратах теплоти в шахтних зерносушарках 4800...6000 кДж/кг вип. вологи).

Список використаних джерел

1. Горба О.О., Чайки Т.О., Яснолоб І.О. Природно-ресурсний та енергетичний потенціали: напрями збереження, відновлення та раціонального використання: колективна монографія. П.: Видавництво ПП «Астрая», 2019. 279 с.
2. Catalog of products of Araj Retrieved from <http://www.agroimpuls.com/index.php>. [in Poland].
3. Catalog of Ag-Progect products. Retrieved from <http://www.ag-projects.com> [in Poland].
4. Riela product catalog. Retrieved from <http://www.ukrbiznes.com/websiteview.php?id=59951>. [in Germany].
5. Stela product catalog. Retrieved from <http://www.stela-drying-technology.de> [in Germany].
6. Product catalog of Agrex. Retrieved from <http://www.agrex.com> [in Germany].
7. Catalog of Farm Fans products. Retrieved from <http://www.ffcicorp.com/english/farmfans.html> [in USA].
8. Product catalog of Sukup MFG., Co. Retrieved from <http://www.sukup.com> [in USA].
9. Catalog of Mathews products Company. Retrieved from <http://www.mathewscompany.com> [in USA].
10. Пазюк, В. М., Дуб, В. В., Сєдих, К. В. (2024). Фактори підвищення інтенсивності та енергоефективності сушіння зернових культур. Таврійський науковий вісник. Серія: Технічні науки, (5), 123-130.

Нагорний О. Ю., к. т. н.,

ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж
Державного торговельно-економічного університету»

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИРОБНИЦТВІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

Застосування штучного інтелекту в галузі виробництва харчових продуктів стає все більш актуальним у зв'язку зі зростанням вимог до якості, безпеки та ефективності виробництва. Інтелектуальні системи можуть допомогти у виявленні та усуненні дефектів, покращенні процесів управління ланцюгом постачання та прогнозуванні попиту на ринку.

Розвиток та впровадження таких технологій має потенціал підвищити конкурентоспроможність підприємств харчової промисловості і відповісти на виклики сучасного світу, такі як зміни в споживчому попиті, нестабільність ринків і вимоги щодо сталого розвитку. Таким чином, дослідження та впровадження штучного інтелекту в цій галузі може мати значний вплив на подальший розвиток та модернізацію харчової промисловості.

Перспективами використання штучного інтелекту у виробництві харчових продуктів зокрема є:

1. Застосування машинного зору та обробки зображень для автоматизації контролю якості та виявлення дефектів у виробництві харчових продуктів.
2. Впровадження роботів та автономних систем у виробництві для підвищення ефективності та зниження витрат.

3. Розробка інтелектуальних систем прогнозування попиту на харчові продукти на основі аналізу тенденцій споживання та демографічних даних.

4. Використання систем штучного інтелекту для оптимізації процесів управління складом та логістикою в харчовій промисловості.

5. Роль генетичних алгоритмів та еволюційного програмування у вдосконаленні рецептур та формул харчових продуктів.

6. Використання технологій розпізнавання мови для автоматизації процесів управління та моніторингу виробництва в харчовій промисловості.

Застосування машинного зору та обробки зображень в галузі виробництва харчових продуктів відіграє ключову роль у підвищенні якості продукції та забезпеченні безпеки для споживачів. Основна ідея полягає в тому, що спеціальні комп'ютерні системи здатні аналізувати зображення продукції, що проходить через виробничі лінії, для виявлення недоліків, дефектів або забруднень. Для початку, камери спеціального типу розміщуються на виробничих лініях таким чином, щоб забезпечити максимальне охоплення зони виробництва. Ці камери можуть бути налаштовані на збір зображень в різних спектральних діапазонах, від звичайного видимого світла до інфрачервоного або ультрафіолетового, що дозволяє виявити різні типи дефектів та аномалій. Після отримання зображень процесується програмним забезпеченням, яке використовує алгоритми машинного зору. Ці алгоритми можуть включати в себе методи візуального впізнавання, порівняння шаблонів, виявлення контуру та аналіз текстури, серед інших. Після обробки система може автоматично класифікувати продукцію на дефектну та недефектну, виявляти різні види дефектів (наприклад, тріщини, подряпини, плями тощо), індексувати їх рівень серйозності та навіть ініціювати автоматичні заходи виправлення.

Загалом, застосування машинного зору та обробки зображень значно спрощує і поліпшує процес контролю якості у виробництві харчових продуктів, забезпечуючи високу точність, швидкість та надійність виявлення дефектів.

Впровадження роботів та автономних систем у виробництві харчових продуктів є ключовим кроком у напрямку підвищення ефективності, забезпечення стабільності виробництва та зниження загальних витрат, а саме:

- автоматизація виробничих процесів. Роботи та автономні системи можуть бути використані для виконання різноманітних завдань у виробництві, таких як розфасування, пакування, маркування тощо. Їхнє використання дозволяє знизити витрати на робочу силу, а також підвищити точність та швидкість виконання завдань.

- підвищення продуктивності. Роботи можуть працювати без перерви та втоми, що дозволяє підвищити продуктивність виробництва. Вони можуть ефективно виконувати однотипні операції з великою швидкістю, що робить їх незамінними у виробничих лініях.

- забезпечення якості продукції. Роботи здатні до виконання завдань з високою точністю та стабільністю, що допомагає забезпечити однакову якість продукції на кожному етапі виробництва. Це особливо важливо у харчовій промисловості, де якість є ключовим фактором.

- зменшення ризику контамінації. Застосування автономних систем може зменшити ризик контамінації продукції від людей, оскільки роботи можуть працювати у стерильних умовах без необхідності пауз на відпочинок або харчування.

- ефективне управління ресурсами. Автономні системи можуть бути програмовані для оптимізації використання ресурсів, таких як енергія та сировинні матеріали, що дозволяє знизити загальні витрати на виробництво.

Розробка інтелектуальних систем прогнозування попиту на харчові продукти на основі аналізу тенденцій споживання та демографічних даних відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного управління ланцюгом постачання та оптимізації виробництва. Алгоритмом може бути:

- аналіз споживчих тенденцій. Інтелектуальні системи можуть аналізувати дані про попит на харчові продукти, враховуючи такі фактори, як сезонність, модні тенденції, зміни у смакових уподобаннях та популярність певних продуктів.

- демографічний аналіз. Системи можуть враховувати демографічні характеристики споживачів, такі як вік, стать, рівень доходу, місце проживання тощо, для прогнозування змін у споживчому попиті та популярності різних продуктів.

- використання машинного навчання. Інтелектуальні системи можуть використовувати методи машинного навчання для аналізу великих обсягів даних та виявлення складних залежностей між різними факторами, що впливають на попит.

- прогнозування змін. На основі зібраних та оброблених даних інтелектуальні системи можуть робити прогнози щодо майбутнього попиту на різні харчові продукти, що дозволяє виробникам та постачальникам планувати виробництво та поставки заздалегідь.

- оптимізація запасів та виробництва. Інтелектуальні системи можуть допомагати підприємствам оптимізувати рівень запасів та планувати виробництво таким чином, щоб вони були готові зустріти піковий попит та мінімізувати втрати через недостатність чи надмір запасів.

Використання систем штучного інтелекту для оптимізації процесів управління складом та логістикою в харчовій промисловості дозволяє автоматизувати та покращити управління інвентарем, замовленнями та поставками харчових продуктів. Ці системи можуть аналізувати великі обсяги даних щодо попиту, запасів та інших факторів для розробки оптимальних стратегій управління запасами. Вони допомагають уникнути надмірного або недостатнього запасу, забезпечуючи оптимальне використання складських приміщень та зниження витрат на управління запасами. Також вони можуть прогнозувати оптимальні маршрути та часи доставки, що сприяє зменшенню часу та витрат на логістичні операції. В результаті використання систем штучного інтелекту може покращити ефективність та знизити витрати управління складом та логістикою в харчовій промисловості.

Роль генетичних алгоритмів та еволюційного програмування у вдосконаленні рецептур та формул харчових продуктів полягає в тому, щоб знайти оптимальні комбінації інгредієнтів та параметрів виробництва, що задовольняють певні критерії якості, смаку, вартості чи інших факторів, а саме:

- експериментальне моделювання. Генетичні алгоритми та еволюційне програмування можуть використовуватися для створення великої кількості варіантів рецептур або формул харчових продуктів шляхом систематичної зміни параметрів інгредієнтів та процесів виробництва.

- оптимізація параметрів. Шляхом ітеративного пошуку та оцінки різних варіантів генетичні алгоритми дозволяють знаходити оптимальні комбінації інгредієнтів та умов виробництва, які задовольняють визначені критерії.

- врахування обмежень. Генетичні алгоритми можуть бути налаштовані так, щоб враховувати різні обмеження, такі як вартість інгредієнтів, технологічні обмеження чи вимоги щодо харчової безпеки.

- адаптація до змін. Вони можуть також бути корисними в умовах змін, таких як зміни в сировині, виробничих процесах або вимогах ринку, шляхом швидкої адаптації та оптимізації рецептур.

Використання технологій розпізнавання мови для автоматизації процесів управління та моніторингу виробництва в харчовій промисловості відкриває широкі можливості для підвищення ефективності та забезпечення якості продукції. Ці технології дозволяють автоматизувати комунікацію та обмін інформацією між різними підрозділами виробництва, спрощуючи процеси прийняття рішень та зменшуючи можливість помилок. Вони також можуть бути використані для моніторингу рівня виробничої діяльності, виявлення аномалій та швидкого реагування на них. Застосування технологій розпізнавання мови може сприяти

підвищенню автоматизації та рівня контролю виробничих процесів у харчовій промисловості, що в свою чергу допоможе підвищити ефективність та конкурентоспроможність підприємств.

Застосування технологій штучного інтелекту в харчовій промисловості відкриває широкі можливості для покращення всіх аспектів виробництва, від оптимізації управління запасами та логістикою до вдосконалення рецептур та контролю якості продукції. Використання різноманітних технологій штучного інтелекту, таких як машинне навчання, машинний зір та розпізнавання мови, дозволяє автоматизувати процеси, підвищує продуктивність, зменшує витрати та сприяє покращенню якості та безпеки харчової продукції. Ці інноваційні підходи є важливими для сучасної харчової промисловості, оскільки дозволяють підприємствам бути більш конкурентоспроможними, а також відповідати високим стандартам ефективності та сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Roetzer P., Kaput M. Marketing Artificial Intelligence: AI, Marketing, and the Future of Business. Texas, Dallas : Matt Holt, 2022, 256 p.
2. Vatsal Ghiya How Artificial Intelligence is shaping the Future of Food. TechDuffer. 2022, URL: <https://techduffer.com/how-artificial-intelligence-is-shaping-the-future-of-food/>
3. Кузьомко В., Бурангулова В. Можливості використання штучного інтелекту в діяльності сучасних підприємств. Економіка та суспільство. 2021. № 32. DOI <https://doi.org/10.32792/2524-0072/2021-32-67>
4. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р (редакція від 29.12.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-r#Text>
5. Шепітько М. В., Сенаторова О. В., Задоя К. П., Пономаренко Ю. А. Міжнародні перспективи штучного інтелекту в Україні: між війною та реформуванням. Вісник асоціації кримінального права України. 2022. № 18. Том 2. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2022.18.267202>

Кунєєв О. А., здобувач освіти,
науковий керівник: **Кунічева Т. П.**, викладач,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж
Державного торговельно-економічного університету»

ЕКОСИСТЕМНИЙ ПІДХІД – ВІД НАВЧАННЯ ДО ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ

Сучасне суспільство засновано на використанні різноманітних цифрових технологій практично в усіх сферах діяльності людини. Адаптація до нових реалій вимагає використання екосистемного підходу в різних галузях. Це стосується як безпосередньо економіки так і суспільства в цілому.

За реалізації вказаного підходу дуже часто використовується термін «цифрова екосистема». Розглянемо його детально. Зробити це краще функціонально – через опис призначення та можливостей цифрової екосистеми [1].

Цифрова екосистема формується навколо певної платформи, до якої прив'язані мережеві сервіси та послуги. Платформа – це віртуальний простір, сайт, додаток, який забезпечує взаємодію тих хто створює ці сервіси, послуги, знання та тих хто в них зацікавлений. Створення цифрової екосистеми неможливо без використання сучасних цифрових технологій. Вона складається з різних елементів, таких як програмне забезпечення, обладнання, дані тощо. Але функціонування цифрової екосистеми неможливе без участі людей – команди яка розробляє та реалізує сервіси та послуги. Якість самої платформи пов'язана не

лише з технологічними можливостями, а й з кількістю людей, які беруть участь в її створенні та кількістю людей, зацікавлених у використанні сервісів та послуг до неї прив'язаних.

Цифрова екосистема може використовуватися для підтримки різних видів діяльності. Наприклад: електронна комерція, соціальні мережі, хмарні обчислення, мережеві ігри тощо. У контексті бізнесу цифрова екосистема також може охоплювати набір цифрових платформ і технологій, які компанія використовує для взаємодії зі своїми клієнтами, партнерами та іншими зацікавленими сторонами.

Приклади відомих сучасних цифрових екосистем: *Amazon, Apple, Google, Alibaba* та інші ІТ-гіганти. Ці компанії зазвичай починали з якогось одного напрямку. Далі вони розширювали свій бізнес займаючи нові ніші для продажів. При цьому використовувалась популярність свого бренду: споживачі віддавали перевагу знайомій компанії, й це допомагало в боротьбі з конкурентами [2].

Компанія *Amazon*, наприклад, спочатку займалася продажами книг через Інтернет. Але поступово почала продавати електроніку, програмне забезпечення, відеоігри тощо. Зараз *Amazon* працює приблизно з 606 млн категорій товарів [3].

Але екосистемний підхід зараз використовується не лише в економіці. Він ще є новим напрямом в освіті.

В сучасних умовах більшість навчальних закладів була вимушена перейти на дистанційну форму навчання. Це пов'язано з пандемією COVID-19 та війною в Україні. Адже потрібно з одного боку дбати про безпеку студентів та викладачів, а з іншого – про збереження високих стандартів освіти.

В цих умовах екосистемний підхід докорінно змінює процес навчання. Завдяки йому інакше починають формуватися відношення між здобувачами та викладачами. Формується мережева спільнота, де панує атмосфера співробітництва, добровільного навчання та розвитку.

Розглянемо це на прикладі нашого навчання в коледжі. Воно почалося дещо незвичайно – з проходження навчальної практики. Її метою було ознайомлення нас, першокурсників, із організацією навчального процесу в коледжі, який планується та відбувається переважно в дистанційному форматі.

Під час навчальної практики ми ознайомились із принципами побудови цифрової освітньої екосистеми коледжу та з цифровими інструментами, які використовуються для організації навчального процесу. Для організації навчальної діяльності в цифровій екосистемі коледжу ХТЕФК ДТЕУ використовують такі інструменти та ресурси: *Сайт коледжу; АСУ коледжу; Портал навчальних ресурсів ХТЕФК ДТЕУ* (створений на базі *LMS Moodle*). Для онлайн спілкування під час занять та консультацій використовують *програму для організації відеоконференцій Zoom*. Навчальну екосистему нашого коледжу умовно можна поділити на дві підсистеми: внутрішню та зовнішню. Внутрішня підсистема спрямована на організацію освітнього процесу, взаємодію студентів, викладачів та адміністрації коледжу, а також на покращення умов, в яких здійснюється навчальний процес. Зовнішня підсистема спрямована на співпрацю з майбутніми абітурієнтами та їх батьками, іншими навчальними закладами, з роботодавцями (які сприяють працевлаштуванню наших випускників), з будь-якою особистістю чи організацією, які зацікавлені в спілкуванні. Також нам продемонстрували, що створена в коледжі цифрова освітня екосистема дозволяє органічно поєднати між собою цифрові освітні ресурси та сервіси коледжу із використанням вже існуючих цифрових екосистем, таких як *Zoom, Google, Microsoft 365, Telegram, Viber* та інших. Крім того, в навчальному процесі використовуються зовнішні офіційні дистанційні платформи для навчання, наприклад: *Дія.Освіта, Prometheus, EdEra, Відкритий університет майдану, Професійна освіта онлайн, Coursera* тощо.

Таким чином, використання сучасної цифрової освітньої екосистеми дозволяє організувати ефективну взаємодію адміністрації, викладачів та студентів нашого коледжу, забезпечити доступ здобувачів до навчальних матеріалів з різних пристроїв та незалежно від

місяця їх знаходження навіть в сучасних складних умовах. Все це дозволяє нам, студентам, під час навчання в коледжі не лише отримувати якісні знання, а й надає можливість віртуально взаємодіяти як з викладачами, так і між собою в контексті навчання. В комплексі це сприяє отриманню практики реальної роботи з сучасними цифровими екосистемами з метою подальшого використання набутого досвіду при створенні та використанні інноваційно-технологічні рішень для модернізації економіки України [4].

Список використаних джерел

1. Благодир Л. М. Цифрові бізнес-екосистеми як специфічна форма координації господарської діяльності в умовах цифрової економіки. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-55>.
2. Як сьогодні виглядає ринок цифрових екосистем для малого і середнього бізнесу. *Еквайринг від "ПЕК"*. URL: <https://pek.org.ua/jak-sogodni/> (дата звернення: 09.03.2024).
3. What is a digital ecosystem? – Understanding the most profitable business model. *MoreThanDigital*. URL: <https://morethandigital.info/en/what-is-a-digital-ecosystem-understanding-the-most-profitable-business-model/> (date of access: 09.03.2024).
4. Цифрові екосистеми та професійні навички. *Національне агентство кваліфікацій*. URL: <https://nqa.gov.ua/news/cifrovi-ekosistemi-ta-profesijni-navicki/> (дата звернення: 09.03.2024).

Ганнич Н. С., здобувач освіти,
Гуторов О. С., викладач,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж
Державного торговельно-економічного університету»

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ МЕХАНІЗМИ ТУРИСТИЧНОЇ АГЕНЦІЇ

Організаційно-управлінські механізми є ключовими для ефективного функціонування туристичної агентської діяльності. Вони визначають способи, якими туристична агенція організовує свою роботу, керує своїми ресурсами та взаємодіє зі своїм оточуючим суспільно-економічним середовищем. Найбільш значимі організаційно-управлінські механізми для туристичної агенції:

- ефективне управління ресурсами;
- забезпечення якості обслуговування;
- створення конкурентної переваги;
- зменшення ризиків;
- підвищення ефективності та продуктивності;
- стимулювання інновацій.

Ефективне управління ресурсами. Організаційно-управлінські механізми дозволяють ефективно розподіляти та використовувати ресурси туристичної агенції, такі як фінансові, людські та матеріальні ресурси. Це допомагає підтримувати стабільність фінансової ситуації, оптимізувати витрати та максимізувати прибуток.

Забезпечення якості обслуговування. Добре організовані управлінські процеси дозволяють забезпечити високу якість обслуговування для клієнтів. Це включає в себе забезпечення вчасності, точності та професіоналізму у всіх аспектах роботи туристичної агенції.

Створення конкурентної переваги. Ефективне управління дозволяє туристичній агенції розвивати унікальні конкурентні переваги, такі як швидке реагування на зміни на ринку, інноваційні маркетингові стратегії та висока якість обслуговування. Це допомагає агенції залучати та утримувати клієнтів у конкурентному середовищі.

Зменшення ризиків. Організаційно-управлінські механізми допомагають зменшити ризики, пов'язані з непередбаченими подіями та збитками. Це включає в себе ретельне планування, впровадження стратегій ризик-менеджменту та контроль над діяльністю туристичної агенції.

Підвищення ефективності та продуктивності. Шляхом оптимізації бізнес-процесів та використання ефективних управлінських практик туристична агенція може підвищити свою ефективність та продуктивність. Це дозволяє досягати поставлених цілей та забезпечує стабільний розвиток підприємства.

Стимулювання інновацій. Гнучкі організаційно-управлінські механізми стимулюють інноваційний розвиток та пошук нових можливостей для росту бізнесу. Це важливо в умовах туристичного ринку, що швидко змінюється та змінних потреб клієнтів [1].

Отже, організаційно-управлінські механізми є важливими для забезпечення успішної діяльності туристичної агенції, підтримки конкурентоспроможності та досягнення стратегічних цілей підприємства.

Одним з найбільш критичних аспектів успішної діяльності будь-якої туристичної агенції, з точки зору ефективного управління ресурсами, вважається планування та стратегічне управління.

Першим кроком у плануванні та стратегічному управлінні є ретельний аналіз туристичного ринку. Це включає вивчення тенденцій у споживанні подорожей, попиту на різні види туризму, конкуренцію та географічні особливості ринку.

На основі аналізу ринку туристична агенція встановлює свої цілі та розробляє стратегії для їх досягнення. Це може включати розширення асортименту послуг, введення нових продуктів, розвиток нових ринків або покращення якості обслуговування.

Туристична агенція визначає цільові сегменти ринку та ідентифікує свою цільову аудиторію. Це допомагає зосередитися на специфічних потребах та інтересах своїх клієнтів.

На основі встановлених цілей і цільової аудиторії туристична агенція розробляє та пропонує різноманітні туристичні продукти та пакети, які відповідають потребам клієнтів.

Важливо планувати фінансові ресурси, необхідні для реалізації стратегій та досягнення поставлених цілей. Це включає розробку бюджетів, прогнозування доходів та витрат.

Планування маркетингових заходів є ключовим етапом стратегічного управління. Це включає рекламу, просування бренду, ціноутворення, дистрибуцію та просування продуктів та послуг.

Після впровадження стратегій важливо постійно моніторити їх ефективність та вносити корективи в разі необхідності. Контроль над виконанням планів допомагає забезпечити досягнення цілей.

Туристичний ринок постійно змінюється, тому стратегії та плани повинні бути гнучкими і адаптивними до нових умов і тенденцій [2].

Планування та стратегічне управління туристичної агенції є постійним ітеративним процесом, який допомагає забезпечити стабільність та успіх у сучасному конкурентному середовищі.

Список використаних джерел

1. Page Stephen J. *Tourism Management: Managing for Change : Handbook*. Burlington : Elsevier Ltd, 2007. 473 p.
2. Moutinho L. *Strategic Management in Tourism : Handbook*. New York : CABI Pub., 2000. 349 p.

Козій А. П., здобувач освіти,
науковий керівник: **Руденко І. В.**, к. е. н., доцент,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

МАРКЕТИНГОВИЙ ПІДХОД ДО ЦІНОУТВОРЕННЯ В УМОВАХ НОВИХ ВИКЛИКІВ

В Україні протягом останнього десятиріччя спостерігаються значні темпи інфляції і постійні коливання цін на товари та послуги (рис.1). Відчуваються руйнівні прояви та загострення різного роду проблем під впливом воєнних дій, які відбуваються останніми роками в Україні.

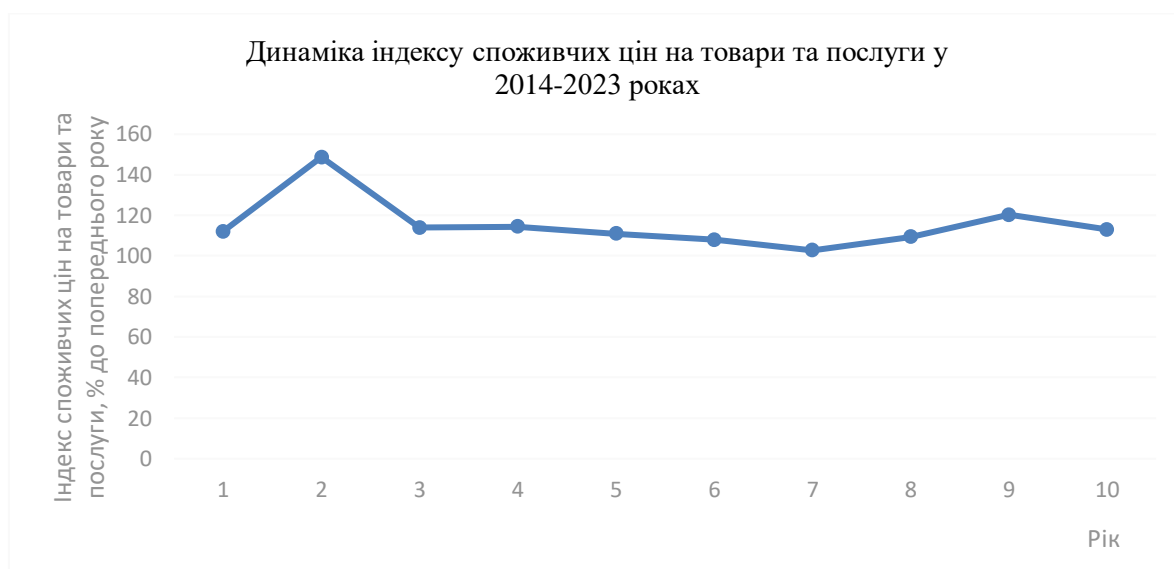

Рис. 1. Динаміка індексу споживчих цін в Україні за 2014-2023 роки, % до попереднього року [1]

Попри все це вітчизняні суб'єкти господарювання демонструють стійкість та знаходять способи продовжувати працювати й навіть розвиватися в таких складних умовах. Результати проведеного дослідження за участю понад 2 300 українських малих і середніх бізнесів (МСБ) у різних галузях довели, що «30% підприємств, попри війну, планують розвивати свій бізнес, а.44% українських підприємств вважають себе достатньо незалежними та винахідливими, щоб досягти своїх бізнес-цілей без будь-якої підтримки»[2].

Для того, щоб реалізувати ці амбітні цілі в умовах швидкоплинних змін зовнішнього середовища країни потрібен постійний моніторинг ситуації на ринку з боку бізнесу та здатність оперативно реагувати на них. Це вимагає нових маркетингових підходів до ціноутворення, адекватних новим викликам. Зокрема, слід звернути увагу на такі важливі інструменти підтримки прийняття цінових рішень, які базуються на розумінні природи та характеру поведінки витрат суб'єктів господарювання. Важливо добре розуміти, які саме витрати потрібно враховувати при обґрунтуванні управлінських рішень з ціноутворення. Якщо результати обґрунтування будуть помилковими, то на їх основі можуть бути зроблені неправильні висновки і виникнуть небажані наслідки.

Вивчення літературних джерел за темою дослідження показало, що при формуванні ціни існує певна низка проблем, серед яких були окреслені головні. Як свідчить практика, особливо слід звернути увагу на той факт, що багато підприємств досить сильно

зосереджуються на витратному підході до ціноутворення. А для прийняття оперативних цінових рішень це не є доречним.

З метою правильності обґрунтування цінових рішень та їх підтримки слід враховувати релевантні витрати та ігнорувати нерелевантні. Саме ця класифікація витрат важлива для прийняття цінових рішень щодо кількох альтернативних варіантів. Прикладами таких рішень можуть бути: рішення про заміну обладнання, рішення про випуск нових продуктів або їх припинення, рішення про самостійне виготовлення або замовлення на стороні тощо.

Розглянемо одне з найпопулярніших управлінських рішень - про самостійне виробництво продукту або купівлю його на стороні. Наведемо приклад такого рішення. Річна потреба у напівфабрикатах складає 28000 одиниць. У випадку власного виробництва напівфабрикатів постійні витрати складають 35 грн. (більш детальна інформація про склад витрат наведена у табл.). Готові напівфабрикати необмеженою кількістю можна купувати по 30 грн. Необхідно прийняти найбільш оптимальне рішення, враховуючи цінові чинники.

Таблиця

Обґрунтування рішення про самостійне виробництво напівфабрикату або купівлю його на стороні (розробка автора)

грн.

Показники	Вартість виготовлення (купівлі) одиниці	Диференційовані витрати на одиницю продукції		Диференційовані витрати на річну потребу	
		виготовити	купити	виготовити	купити
1. Ціна купівлі на стороні	30	-	30	-	840000
2. Прямі матеріальні витрати	6	6		168000	
3. Прямі витрати праці	9	9		252000	
4. Змінні накладні витрати	4	4		112000	
5. Заробітна плата менеджера	3	3		84000	
6. Амортизація спеціалізованого обладнання	6	-		-	
7. Постійні накладні витрати	7	-		-	
8. Разом витрати	35	22	30	616000	840000

На перший погляд може здаватися більш правильним рішення про купівлю напівфабрикатів ззовні. На виготовлення річної потреби напівфабрикатів начебто буде витрачено 980000 грн (35*280000) при 840000 грн. витрат у випадку їх купівлі. Але при більш детальному аналізі ситуації зрозуміло, що амортизація спеціалізованого обладнання, яке було придбано в минулих періодах, є втопленими витратами тобто нерелевантними. Крім того, не будуть прийматися до уваги під час прийняття рішення й розподілені постійні витрати. Вони не зникнуть навіть, якщо припиниться власний випуск напівфабрикатів. Тож для підприємства більш вигідним рішенням виявляється самостійне виготовлення напівфабрикатів, бо їх придбання на стороні призведе до додаткових витрат у розмірі 224000 грн. (840000-616000).

Таким чином, щоб прийняти оптимальне цінове рішення, на наш погляд, не потрібно приймати до уваги абсолютно усі бухгалтерські витрати. Потрібно обов'язково розділити усі витрати на змінні та постійні і зрозуміти, які витрати зростають в результаті випуску продукту, а які залишаються на колишньому рівні. У цьому випадку буде обчислена реальна сума витрат, яка може бути критерієм при прийнятті й підтримці важливих цінових рішень.

Для оптимального ціноутворення в сучасних умовах господарювання також дуже важливо реально оцінювати цінність товару, яка відчувається споживачем. Це також дуже важливо в маркетинговому підході до встановлення рівня ціни [3]. При цьому підході основними чинниками ціноутворення, крім витрат, вважаються результати дослідження ринку, які при встановленні ціни враховують мотивацію споживачів щодо придбання тих чи

інших товарів [4, с. 108]. Розвитку цих актуальних питань будуть присвячені подальші наші дослідження.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. Ціни. URL: <http://surl.li/rbjdu>
2. Всупереч обставинам: Як український бізнес процвітає під час війни. URL: <http://surl.li/rbjpz>
3. [Retail trends 2022 - what will influence business in the new year > Consulting for Retail \(c4r.eu\)](#)
4. Гуда Н. Е. Економічна сутність ціни та ціноутворення в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка та держава*. 2019. № 5. с. 106-110. URL: <http://surl.li/odcbi>

Аштаєв О. С., викладач,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж
Державного торговельно-економічного університету»

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

У системі сучасної освіти однією з популярних форм навчання є лекція, яка потребує високого рівня майстерності й педагогічної компетентності викладача. Головним недоліком звичайної лекції є відсутність інтерактивності. Перед педагогами постало завдання організації і налагодження якісного освітнього процесу з використанням сучасних інформаційних технологій, що дозволяють поєднати головну роль педагога з високою активністю здобувачів освіти. Такий підхід дозволяє активізувати процес навчання, зробити його цікавішим, особливо в умовах війни, коли дистанційне навчання стало інструментом реалізації освітнього процесу.

Інтерактивні методи навчання - це спеціальна форма організації пізнавальної і комунікативної діяльності, під час якої студенти є залученими до процесу пізнання, мають можливість розуміти і дискутувати з приводу того, що вони знають і думають.

Сучасні методи навчання можуть ефективно застосовуватись не тільки в аудиторії, а і в умовах дистанційного навчання. Наприклад, при вивченні дисципліни «Технології продукції ресторанного господарства» студенти на практичних заняттях отримують індивідуальні завдання по складанню технологічної картки на страву. Для активної групи студентів надаються завдання самостійно опрацювати та підготувати презентацію на одну з запропонованих тем з дисципліни. Також для підвищення ефективності лекційних занять та активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти використовуються відео фрагменти, в яких відтворюються різноманітні навчальні ситуації, що вимагають аналізу, обґрунтування та висновків.

При використанні інтерактивних форм навчання студент сам відкриває шлях до засвоєння знань. Він стає головною фігурою, яка приймає власні рішення. Викладач стає в цій ситуації активним помічником.

Незважаючи на труднощі які зустрічаються при застосуванні новітніх методів у навчальному процесі, інтерактивні методи сприяють покращенню знань, розвитку комунікативності, сприяють полегшенню адаптаційного процесу майбутніх фахівців, розвивають розумові та практичні здібності студентів. Завдяки правильній організації цих методів зростає зацікавленість до процесу навчання, розвивається інтерес до вивчення предмету, а також вчить студентів самостійно здобувати знання.

Таким чином, впровадження інтерактивних методів навчання в навчальний процес сприяє реалізації завдань сучасної освіти, спонукає майбутніх фахівців до активної професійно-комунікативної діяльності у процесі оволодіння навчальним матеріалом, спрямовує їх головним чином не на отримання готових знань, їх запам'ятовування й

відтворення, а на самостійне оволодіння знаннями, забезпечує розвиток пізнавальних інтересів і здібностей.

Список використаних джерел

1. Ващенко О. Використання інноваційних технологій на заняттях з циклу «Природничі науки». Фахова перед вища освіта. 2020. № 1. С. 78–82.
2. Михайлишин М. Впровадження інтерактивних технологій навчання в освітній процес вищої школи. Освіта. Технікуми, коледжі. 2018. № 3,4 (46). С. 54–56.
3. Папій Д. Інтерактивні методи в лекційносемінарській формі навчання. Фахова перед вища освіта. 2020. С. 94–96.

Аштаєва Н. Л., викладач,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж
Державного торговельно-економічного університету»

МОЛЕКУЛЯРНА МІКСОЛОГІЯ

У сучасному суспільстві велику популярність мають заклади ресторанного господарства що призначені для приготування та подачі змішаних напоїв – це бари. Вони мають важливу роль в організації відпочинку населення, тому що в бар приходять не лише щоб випити чи поїсти, а і відмітити якусь урочисту подію, відпочити в колі друзів, або організувати ділову зустріч. Крім цього бари пропонують своїм споживачам широкий спектр основних та додаткових послуг.

У зв'язку з високою конкуренцією для того, щоб привернути увагу споживачів бари пропонують нові види коктейлів. Наприклад, у вигляді желе, ніжного мусу, повітряної пінки або сфери, для приготування яких застосовують нові методи: спінювання, желювання, використання рідкого азоту. Це молекулярні технології, які надають нових смаків та текстур напоєм, а у поєднанні з оригінальною презентацією навіть змінюють традиційні уявлення про споживання напоїв. Багато хто вважає такі коктейлі штучними та шкідливими. Це не дивно, враховуючи, що молекулярна міксологія часто залежить від димної колби з рідким азотом, шприцами та харчовими хімічними речовинами. Насправді, у приготуванні молекулярного коктейлю використовуються виключно натуральні інгредієнти біологічного походження, які сприятливо впливають на організм людини. А використання обладнання з лабораторії лише допомагає сучасним міксологам творити коктейлі.

Молекулярна міксологія дозволяє експериментувати з класичними коктейлями, які ми всі знаємо та любимо, для створення нових, цікавих текстур, комбінацій ароматів за допомогою хімічного або фізичного перетворення компонентів. У той же час молекулярна міксологія залишає можливість експериментувати, будучи цікавою, використовуючи науковий підхід, фантазію та інтуїцію. Змінити консистенцію коктейлю можна якщо нестандартно поєднати властивості компонентів, що входять у склад напою. Різновидів таких коктейлів дуже багато. Це можуть бути шматочки фруктів, які парують в напої, незважаючи на силу тяжіння, або кульки, які містять у собі різні фруктові соки, що лопаються прямо в роті. Коктейль «Мартіні», який потрібно їсти ложкою, виглядає у формі оливок зовні - желеподібних, всередині - рідких. У молекулярній міксології є коктейлі які пити не обов'язково, а достатньо лише вдихати і можна відчутися дію алкоголю, не вживаючи напій всередину.

Таким чином, можна суттєво розширити асортимент барної продукції. По-перше, через високий рівень технічних засобів розширюються можливості для барменів. По-друге, завдяки

використанню сучасного обладнання можливо створювати нові напої, готувати інгредієнти для прикрашання коктейлів та раціонально використовувати витрати.

Список використаних джерел

1. Мистецтво коктейлів: основи міксології з горілкою або коньяком. Новоград. City : веб-сайт. URL: <https://novograd.city/articles/313825/mistectvo-koktejliv-osnovi-miksologii-z-gorilkoyu-abo-konyakom>. (дата звернення: 14.03.2024)
2. Свідло К. В., Соколенко А. С., Писаревський М. І. Інноваційні ресторанны технології : конспект лекцій для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти всіх форм навчання. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2022. с. 151.

Гібкін К. Р., аспірант,
Державний торговельно-економічний університет

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНОЮ ІНДУСТРІЄЮ: ДОСВІД ФРАНЦІЇ

Державне управління туристичною індустрією відіграє важливу роль у розвитку та підтримці туризму як галузі економіки. Франція, яка відома своєю багатою культурною спадщиною, кулінарними традиціями та красивими природними пейзажами, має великий потенціал у сфері туризму. Державне управління туристичною індустрією Франції є одним з найбільш розвинених і ефективних у світі.

Туризм у Франції став важливим економічним сектором з початку 1990-х років. Країна вважається однією з найбільш туристичних у світі, завдяки своїй багатій історії, культурі та природним красотам. Більшість туристів, які відвідують Францію, прибувають сюди для відпочинку та відпустки, а не транзитом через країну. Крім того, значна частина французького населення також віддає перевагу відпочинку власної країні, що сприяє розвитку внутрішнього туризму [1].

З 2014 року визначення державної стратегії в галузі туризму в Франції здійснюється одночасно двома міністерствами: Міністерством економіки, яке відповідає за моніторинг, нормативно-правову базу та доступність відпочинку та рекреації, та Міністерством закордонних справ, яке, серед іншого, займається просуванням Франції як туристичного напрямку. Законодавчо визначено, що Міністерство економіки має здійснювати моніторинг та підтримку туристичної діяльності, не зашкоджуючи повноваженням міністра у справах Європи та закордонних справ [2].

Адміністративними органами, відповідальними за сферу туризму в Франції, є Головне управління підприємствами (DGE) та Головне управління глобалізації, розвитку та партнерства (DGMDP). На сьогоднішній день функції міністра туризму виконує міністр Європи та закордонних справ Катрін Колонна [3].

До державної структури регулювання туризму Франції також входять підконтрольні державі установи, зокрема, Агентство з розвитку туризму Франції (Atout France) та Національне агентство відпускних чеків (ANCV).

Агентство з розвитку туризму Франції Atout France було створено у 2009 році як єдиний державний оператор туризму внаслідок злиття Національного дому Франції (Maison de la France) та Французького агентства туристичного інжинірингу ODIT France. Метою Atout France є забезпечення партнерських відносин між державою, її адміністрацією та місцевими органами влади з одного боку, та професіоналами туризму, французькими та зарубіжними туристичними організаціями та підприємствами - з іншого.

Національне агентство відпускних чеків (ANCV) відповідає за адміністрування відпускних чеків, які є засобом сприяння відпочинку та туризму серед французького населення. Ці чеки можуть використовуватися для оплати послуг у готелях, ресторанах, туристичних агентствах та інших туристичних закладах, сприяючи розвитку внутрішнього туризму та підтримці галузі. [4].

Законодавча база Франції, особливо в сфері прав громадян, сприяє доступності туризму для всіх категорій населення.

По-перше, висока середня зарплата в країні, яка становить 2410 євро на місяць, робить можливим участь у туристичних подорожах для більш широкого кола людей.

По-друге, важливу роль у розвитку соціального туризму відіграє цілеспрямована модель, що базується на організації відпускних чеків. У 2014 році був створений фонд із капіталом у розмірі 75 мільйонів євро для підтримки сімей з низьким рівнем доходу, що дозволяє їм скористатися доступними туристичними пропозиціями.

По-третє, трудове законодавство Франції передбачає, що кожен громадянин має право на 5 тижнів відпустки на рік. Якщо працівник працює більше 35 годин на тиждень, йому надають ще 2 тижні відпустки. Це стимулює внутрішнє туристичне споживання, яке у 2013 році досягло обсягу 105,9 мільярдів євро.

Така законодавча база робить туризм доступним для більшої частини населення Франції і сприяє розвитку внутрішнього туризму у країні.

З врахуванням досвіду Франції, можна зробити висновок, що важливість туризму для економіки та суспільства підтверджується не лише красивими пейзажами та історичними пам'ятками, але й комплексним підходом до розвитку галузі та створенням сприятливого середовища для всіх категорій населення. Україна, яка також має великий туристичний потенціал, може використати цей досвід для покращення свого туристичного сектору.

По-перше, важливо забезпечити доступність туризму для всіх шарів населення, зокрема за допомогою підтримки соціального туризму та створенням спеціальних програм для сімей з низьким рівнем доходу.

По-друге, необхідно активно просувати Україну як туристичний напрямок на міжнародному рівні, що сприятиме збільшенню потоку іноземних туристів та збільшенню валютних надходжень.

По-третє, важливо підтримувати та розвивати внутрішній туризм шляхом вдосконалення трудового законодавства щодо відпусток, сприяння формуванню доступних туристичних пропозицій та розвитку інфраструктури для туристів у всіх регіонах країни.

Загалом, використання комплексного підходу до розвитку туризму може допомогти Україні залучати більше туристів, сприяти економічному зростанню та підвищенню соціально-економічного розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Алексеева Ю. Економіко-правові засади розвитку соціального туризму в Україні // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. – Х.: Вид-во ХРІДУ НАДУ “Магістр”, 2004. – № 1 (19). – С. 58-64.
2. Івашова Л.М. Державно-приватне партнерство у сфері туризму як дієвий механізм забезпечення сталого розвитку економіки країни і регіонів. Публічне управління та митне адміністрування №1 (18), 2018. С.52-61
3. Алексеева Ю. Муніципальні туристичні офіси як дійовий чинник розвитку місцевого туризму Франції // Упр. сучас. містом. – 2004. – № 1/1-3 (13). – С. 191-196.
4. Chabaud G. Aux origines du tourisme : les Grands Tours de l'époque moderne. *Tourisme et relation internationales* №102. 2000. pp. 147-159. URL:<https://www.jstor.org/stable/45344714>

Мігаль В. П., здобувачка освіти,
Гібкін К. Р., викладач,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ХАРЧУВАННЯ ТУРИСТІВ В ЗАКЛАДАХ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

У структурі готельних комплексів може бути декілька ресторанів, зокрема фешенебельний фірмовий та менший з низьким рівнем цін. Ресторани обслуговують не лише проживаючих у готелях гостей, а й інші категорії. Вони також організують обслуговування урочистих і офіційних заходів, продаж сувенірів та інші послуги. Багато ресторанів також мають музичну програму та проводять концерти.

Інноваційні технології харчування дадуть змогу готелям привертати нових клієнтів, задовольняти потреби сучасного гостя, підвищувати рівень обслуговування та конкурентоспроможність закладу. Використання новітніх технологій у готельному харчуванні може покращити якість страв, забезпечити індивідуальний підхід до кожного гостя, а також сприяти оптимізації процесів приготування і обслуговування. Такі інновації можуть стати ключовими факторами у виборі готелю для відпочинку або проведення подій [1].

Підвищення якості харчування туристів в готельному господарстві включають в себе використання сучасних технологій, розробку авторських меню, впровадження концепції фуд-трекінгу та індивідуалізацію обслуговування. Використання новітніх технологій, таких як 3D-принтери для створення кулінарних шедеврів, дозволяє готелям створювати унікальні страви, які вражають гостей і підвищують рівень задоволення від харчування. Розробка авторських меню від шеф-кухарів, враховуючи сучасні тенденції у гастрономії, дозволяє готелям відрізнитися від конкурентів і привертати нових клієнтів. Впровадження концепції фуд-трекінгу, яка дозволяє гостям відвідувати місцеві фермерські ринки та ресторани з національною кухнею, дозволяє познайомити їх з місцевою культурою через кулінарні враження. Індивідуалізація обслуговування, з урахуванням алергій, дієтичних обмежень та культурних вподобань гостей, допомагає підвищити рівень задоволення від харчування та створює особливу атмосферу в готелі [2].

Обслуговування іноземних гостей в готельному господарстві має свої специфічні особливості, які в першу чергу пов'язані з урахуванням традицій харчування різних народів. Особливу увагу необхідно приділяти розумінню і задоволенню потреб гостей з різних країн щодо страв і культурного контексту, з якими вони асоціюють харчування. Наприклад, варто мати на увазі, що для деяких культур деякі продукти або види їжі можуть бути неприйнятними з релігійних або культурних міркувань. Тому важливо мати гнучкість і вміння адаптувати меню та обслуговування під індивідуальні потреби іноземних гостей, щоб забезпечити їхню комфортну та приємну атмосферу під час перебування в готелі [3].

Впровадження інноваційних технологій харчування у готельному господарстві може значно підвищити конкурентоспроможність закладів. Використання сучасних технологій у харчуванні, розробка унікальних меню та концепцій, індивідуалізація обслуговування і впровадження новаторських підходів до організації подій та розваг можуть привертати більше клієнтів і забезпечувати їх задоволення від перебування в готелі. Крім того, інноваційні методи можуть позитивно вплинути на ефективність роботи персоналу, зниження витрат та підвищення якості обслуговування, що робить готельні заклади більш привабливими для відвідувачів у порівнянні з конкурентами. Таким чином, інноваційні методи можуть стати ключовими факторами у змаганні на ринку готельного бізнесу і забезпечити успішну роботу закладу у майбутньому [4].

Отже, інноваційні технології харчування туристів в готельному господарстві може призвести до створення унікального і привабливого пропозиції для відвідувачів. Забезпечення

гостей різноманітними та високоякісними стравами, враховуючи їхні культурні та дієтичні вимоги, дозволить залучати більше клієнтів з різних країн. Використання сучасних технологій у харчуванні та обслуговуванні може підвищити ефективність процесів і зробити перебування гостей більш комфортним та цікавим. Такий підхід дозволить готелям позиціонувати себе як інноваційний та гостинний заклад, що відповідає сучасним вимогам та очікуванням клієнтів, що в свою чергу забезпечить їм конкурентну перевагу на ринку готельного господарства.

Список використаних джерел

1. Бадрак С. Щоб здоровими зростати, корисну їжу треба вживати : інтегроване заняття / С. Бадрак //Дошкільне виховання: Щомісячний науково-методичний журнал для педагогів і батьків МОН України.– 2010. – № 6. – С. 22-23
2. Божко Л. Д. Культурний туризм як важливий чинник соціальнокультурного розвитку регіонів України [Електронний ресурс]. / Л. Д. Божко. – Режим доступу : http://tourlib.net/statti_ukr/bozhko.htm – Станом на 10.03.2024. – Назва з екрану..
3. Гриньова М. В. Організація впливу збалансованого харчування на розумову діяльність студентської молоді / М. В. Гриньова, Н. О. Коновал – Полтава, 2013. – 38 с.
4. Карпенко В. Д. Організація виробництва і обслуговування на підприємствах громадського харчування : навчальний посібник / В. Д. Карпенко. – Київ : НМЦ "Укоопосвіта", 2003. – 248 с.

Чупак Н. В., здобувачка освіти
Гібкін К. Р., викладач,

ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ

Екологічний туризм не лише дозволяє людям відпочити від міської суєти, а й сприяє підвищенню їхньої свідомості щодо важливості збереження природи. Цей вид туризму відіграє важливу роль у формуванні суспільної свідомості про охорону природи та раціональне використання її ресурсів, що впливає на інтелектуальний і освітній рівень населення.

Екологічний туризм - це дійсно важливий напрямок, особливо у сучасному світі, коли зростає усвідомлення важливості збереження природи та зменшення впливу людини на навколишнє середовище. Цей вид туризму не лише дозволяє насолоджуватися природними красами, а й сприяє освіті та підвищенню екологічної свідомості. Ваше зацікавлення цією темою важливе для розуміння впливу туризму на довкілля та способів його збалансованого розвитку [1].

Україна має значну кількість пам'яток культури, історії, археології, містобудування та архітектури, серед яких понад 150 тисяч об'єктів. Крім того, в країні існує понад 300 музеїв та сім національних історико-культурних заповідників. Найцінніші з них датуються епохою Київської Русі, приблизно 80% об'єктів цього періоду знаходяться на території України. Деякі з найвідоміших пам'яток, такі як Києво-Печерська лавра, Софіївський собор та історичний центр міста Львова, внесені до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Україна також славиться Андріївською та Кирилівською церквами в Києві, пам'ятками козацтва та періоду національно-визвольної боротьби у Другій світовій війні, а також численними музеями та картинними галереями по всій країні [2].

Недостатньо розвинена інфраструктура, зокрема міжнародні транспортні об'єкти, дороги, громадський транспорт, готелі та гостьові будинки, становить серйозний бар'єр для

успішного розвитку екотуризму. Для забезпечення доступності великих природних об'єктів та охороняється територій для туристів необхідно будувати та модернізувати об'єкти розміщення та громадського харчування поруч з ними. Це також сприяє зайнятості та покращенню якості життя місцевих громад і сприяє підтримці екотуризму з боку місцевого населення [3].

Україна має значний потенціал для успішного розвитку екотуризму, але туристична діяльність в країні не завжди відповідає принципам сталого розвитку та збереження екологічної рівноваги. Головною проблемою є "greenwashing" або "зелене замилювання", коли суб'єкти туристичної діяльності намагаються представити свої послуги як екологічні, вводячи споживачів в оману та створюючи недобросовісну конкуренцію [4].

Екологічний туризм є важливим елементом збалансованого розвитку територій і розглядається як ефективний інструмент державної політики у сфері рекреації та засіб економічного розвитку. В Україні сталий екотуризм доцільно розвивати у двох напрямках. Перший - це екологічна рекреація, яка передбачає популяризацію відпочинку в межах міста та приміського доквілля. Другий - це створення еко-зон на природо-господарських територіях, що прилягають до природоохоронних зон, тобто спеціальних екотуристичних зон.

Список використаних джерел

1. Воробйова О. А. Екологічний туризм як чинник сталого розвитку природно-заповідних територій / О. А. Воробйова // Екологічні науки. – 2012. – № 2. – 128 с.
2. Гальків Л.І. Стан та перспективи розвитку екологічного туризму в Україні / Л.І. Гальків, О.В. Килин, Н.М. Стручок // Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. – 2015. – Т. 20. Вип. 3. – С. 189–193.
3. Герасименко В.Г. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону / Герасименко В.Г. – Одеса: ОНЕУ, 2016. – 261 с.
4. Грищенко О.Ф. Використання грінвошингу як технології екологізації бізнесу: поняття, детермінанти та драйвери / О.Ф. Грищенко, Є.О. Голишева // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2020. – Вип. 46. – С. 47-54.

Тишко О. Ю., аспірант,

Фоміна О. О., к. е. н., доцент,

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

ТЕНДЕНЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ В ПРАКТИЦІ ВІТЧИЗНЯНОГО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРОЦЕСИ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Сучасні умови розвитку національної економіки є досить складними та вимагають для спрощення впровадження в господарську діяльність та державно-суспільні процеси інформаційних технологій, використання яких значно вдосконалює та полегшує всі без виключення управлінські процеси. Реалізація та поширення інформатизації суспільства та всіх сфер його управління знайшло своє втілення в концепції діджиталізації та цифровізації.

Досвід управління доводить, що головним формальним інститутом діджиталізації виступає держава. Саме вона за допомогою розгалуженої системи державних органів та установ створює умови та санкціонує правила загальної поведінки суб'єктів діджиталізації. В цьому контексті важливою передумовою результативного реформування державних установ та публічної влади в обставинах цифрових трансформацій вважається електронне урядування, що змінюється на діджиталізований формат, ціль якого – покращення продуктивності взаємодії органів влади з населенням, підприємствами та рештою інституцій, а також зниження загальних витрат часу та фінансів на їх функціонування. Поняття електронного

урядування визначено як «форму організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян» [1].

На прикладі електронних держав можна констатувати, що ефективність управління залежить і від наявності та функціонування цифрового уряду. Сінгапур став першою країною у світі, де діє електронний уряд. Естонія та низка скандинавських держав також на сьогодні вже оцифрували державні послуги. Естонія є провідною державою у сфері діджиталізації державних процесів, там з 2005 року є можливість голосувати онлайн на виборах в органи влади. Система електронного голосування активно використовується в США та запроваджується в країнах ЄС [2].

Більш удосконаленим поняттям у міжнародному просторі є цифрове урядування замість електронного. Цифрове урядування є наступною та якісною стадією розвитку електронного урядування. «Цифрове урядування – це такий спосіб організації публічного управління за допомогою цифрових технологій, основною метою якого є задоволення прав, свобод та інтересів людини й громадянина на всіх рівнях взаємодії з державою». Європейська практика показує, що ефективність електронного урядування забезпечують Національні рамки інтероперабельності – нормативно-правовий документ організаційно-технічного характеру, що встановлює та описує чіткі організаційні і технічні вимоги до проектів та систем органів влади у сфері е-урядування [3].

У даний час виділяються наступні технології, які найбільшою мірою впливають на діджиталізацію економіки (рис.1) [4].

Рис. 1. Перспективні технології вдосконалення процесів державного управління шляхом їх цифрової трансформації

Джерело: сформовано автором на основі [4]

Електронне урядування в нашій державі з'явилася ще у 2010 році, коли Кабінет міністрів України затвердив «Концепцію розвитку електронного урядування». У вересні 2019 р. Президентом України Володимиром Зеленським був виданий Указ «Про деякі заходи із забезпечення надання якісних публічних послуг». На виконання заходів, спрямованих насамперед на діджиталізацію послуг, окреслених у цьому Указі, було розроблено Концепцію «Держава у смартфоні», що надалі трансформувалась у Концепцію «Цифрова держава». Відповідно до проекту «Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою» основними завданнями уряду повинна реалізація проектів побудови твердої інфраструктури (розбудова фіксованої інфраструктури широкопasmового доступу до мережі Інтернет; інфраструктури мобільного Інтернету; радіоінфраструктури для проектів Інтернету речей; інфраструктури громадського доступу до Wi-Fi; обчислювальної інфраструктури; створення

інфраструктури кібербезпеки) та м'якої інфраструктури (ідентифікації та довіри: citizen ID, mobile ID, bank ID, інфраструктури відкритих даних, державних послуг, інтегрованості, е-комерції та е-бізнесу) [5]. На кінець 2021 року Україна піднялася на 32 місце у світовому рейтингу електронного урядування та 11 місце в рейтингу відкритих даних і наразі посідає 6 місце з 34 європейських країн [7].

Цифрова держава призначена підвищити ефективність державних послуг, прискорити економічне зростання та забезпечити більш відкрите та прозоре управління. Однак реалізація цифрової держави потребує широкого співробітництва між державними органами, приватним сектором та громадянським суспільством, а також забезпечення доступності ІКТ інфраструктури та навчання громадян навичкам цифрової грамотності. При цьому варто зазначити, що даний процес має як переваги, так і недоліки, сукупність яких представлена на рис 2 [6].

Як видно з табл. 1, незважаючи на наявні недоліки, процеси діджиталізації все ж таки несуть більш позитивний вплив на розвиток суспільства в цілому та економічні відносини зокрема. Таким чином, діджиталізація державних інститутів і процесів управління призводить до вдосконалення всіх управлінських процесів у суспільстві взагалі та в бізнес-структурах зокрема, при цьому приховуючи в собі і певні ризики, до яких має бути готовий кожен підприємець, що стоїть на шляху розвитку та прогресу.

Таблиця 1

Переваги та недоліки діджиталізації в суспільстві

Діджиталізація	
Переваги	Недоліки
на рівні держави	
<ul style="list-style-type: none"> • підвищення якості життя за рахунок поліпшення задоволення потреб; • сприяння зменшенню бідності та подоланню цифрового розриву між верствами населення; • сприяння розвитку та поширенню нових форм організації праці, ефективності бізнесу та держави; • виникнення нових моделей і форм бізнесу; • підвищення якості взаємодії між населенням і урядом; • спрощення роботи з інформацією; • економія фінансових ресурсів; 	<ul style="list-style-type: none"> • загроза порушення права людини на приватне життя й анонімність; • проблема торгівлі та обміну незаконними товарами, послугами та даними в Інтернеті; • зловживання маніпулятивними алгоритмічними системами в шкідливих цілях; • загроза витіснення з ринку праці працівників і посилення диспропорції в рівні їх доступності та використання, що може призвести до формування зростання нерівності;
на рівні бізнесу	
<ul style="list-style-type: none"> • підвищення лояльності клієнтів; • економія часу і підвищення продуктивності; • поява людинозамінних керуючих систем для за рахунок автоматизації; • оптимізація та покращення комунікацій; • можливості крос-продажів/upsell-продажів; • поліпшення клієнтського досвіду і оптимізації робочого процесу; • підвищення прозорості моніторингу економічних операцій. 	<ul style="list-style-type: none"> • поява великих платформ, що призводять до несправедливих умов для суб'єктів господарювання, які зменшують можливості вибору для споживачів; • необхідність залучення висококваліфікованих спеціалістів; • можливість втрати контролю над об'єктом діджиталізації через зовнішні втручання; • потреба у спеціальному обладнанні; • необхідність постійного вдосконалення функціонування відповідних систем.

Джерело: складено автором на основі [2, 6, 7]

Враховуючи всі особливості еволюції сучасної цифрової економіки, необхідно постійно проводити моніторинг новітніх переваг та загроз, оперативно реагуючи на нові ризики та таким чином впроваджувати у власну діяльність лише ті технології, що вже пройшли випробування та зарекомендували себе на ринку інформаційних товарів та послуг.

Список використаних джерел

1. Краус Н.М., Краус К.М. Цифровізація в умовах інституційної трансформації економіки: базові складові та інструменти цифрових технологій. Інтелект ХХІ. 2018. № 1. С. 211-214.
2. Варламова М., Дем'янова Ю. Основні тенденції діджиталізації у глобальному вимірі. Галицький економічний вісник. Вінниця, 2021. С. 253- 261, с. 253
3. Цалко Т.Р., Невмержицька С.М., Виконавська дисципліна у державному управлінні в умовах трансформації та діджиталізації. Економіка та держава. № 12, 2020. С. 114-120.
4. Тогобицька В. Дж. Організаційно-правові засади та механізми державного управління соціально-економічними ризиками в умовах діджиталізації. Публічне управління та митне адміністрування, № 4 (31), 2021. С. 42-46.
5. Про забезпечення реалізації деяких питань цифрового розвитку (наказ Державного агентства з питань електронного урядування України). № 24. (2019). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0024883-19#Text>
6. Тернуцак М. Удосконалення сервісної діяльності публічної адміністрації в контексті діджиталізації. Юридичний вісник. 2020. No 1. С. 93–100., с. 95
7. Дубина М., Козлянченко О. Концептуальні аспекти дослідження сутності діджиталізації та її ролі у розвитку сучасного суспільства. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2019. No 3 (19). С. 21-32. <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/195621/195959>.

Заглинська Л. В., к.е.н., доцент,
Лукомська О. І., старший викладач,
Рівненський державний гуманітарний університет

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Вступ. /Introduction. Періоди воєнного стану завжди були і є величезним стресом, викликом для суспільства, який вимагає від урядів та пересічних громадян величезних зусиль для подолання труднощів. Але саме в такі важкі часи виявляється потужним потенціал інноваційного розвитку. Безпосередньо інновації є не лише відповіддю на виклики, а й дороговказом зміни структури виробництва та стратегії його розвитку, сприяють економічній, технологічній, культурній стійкості суспільства, та активізують міжнародну співпрацю у сфері науково-технічного прогресу. Аналіз різних аспектів інноваційних процесів в період воєнного стану свідчить про те, що в більшості випадків суспільство виходить із подібних випробувань з високим рівнем адаптації та розвитку.

Мета роботи. /Aim. Вивчити взаємозв'язок між інноваціями та трансформацією суспільства в період воєнного стану.

Матеріали та методи. /Materials and methods. Для досягнення поставленої мети у роботі використані методи аналізу історичних подій та прикладів з попередніх конфліктів, консультації з експертами в області військової науки, технологій, економіки та гуманітарних питань для отримання фахового висновку. Здійснено ретельний огляд наукових статей, книг та інших джерел для здобуття обґрунтованої інформації про роль інновацій у воєнних умовах, використання статистичних методів для обробки та аналізу числових даних щодо розвитку інновацій та їхнього впливу на суспільство, об'єднання отриманих даних та висновків для формування комплексного розуміння теми дослідження.

Результати та обговорення. /Results and discussion. Інновації, розглянуті як новаторські ідеї та технології, грають ключову роль у реагуванні на воєнні обставини. Нижче представлені аспекти того, як інновації можуть виступати відповіддю на виклики воєнного стану:

1. Умови воєнного стану спонукають до інтенсивного розвитку військової техніки. Інновації у військовій галузі можуть включати створення нових видів зброї, вдосконалення військової техніки та розробку стратегій, які підвищують ефективність ведення бойових операцій.

2. В сучасних умовах важливою частиною ведення війни є боротьба в інформаційному просторі. Інновації в галузі кібербезпеки дозволяють захищати від кібератак, забезпечуючи безпеку комунікацій та інформаційних ресурсів.

3. Військові конфлікти супроводжуються високим ризиком поранень. Медичні інновації, такі як розвиток передових методів лікування поранених, використання робототехніки в медицині та телемедицина, можуть значно підвищити ефективність медичного обслуговування під час воєнного конфлікту.

4. Забезпечення ефективного обміну інформацією між військовими одиницями та цивільним населенням є критично важливим в період воєнного стану. Інновації в області технологій зв'язку та сучасні системи комунікацій забезпечують швидкий та надійний обмін інформацією.

5. Інновації також можуть виявитися важливими для відновлення постраждалої інфраструктури та забезпечення соціальної реабілітації населення, яке постраждало від воєнного конфлікту.

Інновації виступають не лише важливим елементом відповіді на воєнні виклики, а й ключовим фактором успіху у веденні операцій та забезпеченні безпеки та добробуту суспільства під час воєнного стану [3].

Технологічна гонка в умовах воєнного стану є феноменом, що визначається змаганням між країнами або військовими блоками за досягнення технологічної переваги в аспектах військових технологій, стратегій та обладнання. Цей конкурентний процес сприяє швидкому розвитку нових технологій і їхньому впровадженню для підвищення військової потужності та стратегічної переваги.

Технологічна гонка визначається постійним змаганням за створення більш ефективних, розвинених та інтелектуальних видів військової техніки. Це може включати розробку нових систем зброї, військової авіації, танків, а також систем зв'язку та розвідки. У цифрову епоху технологічна гонка також включає розвиток кібербезпеки та кібервійськової техніки. Країни змагаються за створення найбільш надійних систем захисту від кібератак, а також атакуючих кіберзасобів для отримання важливої інформації чи паралізування супротивника. Технології, пов'язані з біологічною та хімічною областями, також можуть визначати технологічну гонку. Розробка нових видів біологічної та хімічної зброї або захисних технологій стає складовою частиною військових стратегій. Технологічна гонка також охоплює використання штучного інтелекту (ШІ) та автономних систем у військових операціях. Розробка ШІ для аналізу даних, прийняття рішень та автономних військових платформ може дати перевагу в сучасних конфліктах.

Технологічна гонка в умовах воєнного стану створює надзвичайно динамічне середовище, де інновації визначають геополітичну ситуацію та впливають на ефективність ведення війни. Цей процес викликає необхідність постійного розвитку та впровадження нових технологій для забезпечення національної безпеки та обороноздатності [6].

Активізація ролі науки та досліджень у воєнних умовах свідчить про важливість наукового підходу для вирішення викликів, пов'язаних із військовими конфліктами та воєнним станом.

Наука вносить важливий вклад у розробку та вдосконалення технологій військового застосування. Дослідження в області матеріалознавства, електроніки, інформаційних технологій, біотехнологій та інших галузей дозволяють створювати новаторську техніку та системи для поліпшення ефективності військових операцій. Наукові відкриття в галузі медицини грають важливу роль у забезпеченні ефективного медичного обслуговування під час військових конфліктів. Дослідження з вдосконалення методів лікування поранених,

використання передових технологій медичної діагностики та реабілітації є критичними для збереження життя та здоров'я військовослужбовців.

Наукові методи дозволяють розробляти стратегії ведення війни, аналізувати геополітичні та військові тренди, визначати оптимальні тактичні рішення та прогнозувати можливі сценарії розвитку подій. Важливим аспектом є роль гуманітарних наук у вивченні воєнних конфліктів, соціальних впливів воєнного стану на населення, розвитку міжнародного гуманітарного права та глобальних стратегій розв'язання конфліктів. Наука визначає розвиток розвідувальних технологій, таких як супутникові засоби, розвідувальні апарати та технічні системи для отримання та аналізу інформації.

Загальна роль науки та досліджень в умовах воєнного стану полягає в забезпеченні обороноздатності, стратегічного планування та здатності вирішувати виклики, що виникають під час воєнних конфліктів. Вона стає ключовим елементом забезпечення національної безпеки та захисту інтересів країни [4].

Інновації в гуманітарній сфері проявляються розвитком новаторських підходів та технологій для поліпшення ефективності, швидкості та впливу гуманітарних дій в умовах кризових ситуацій. Нові ідеї та технології можуть допомогти вирішувати глобальні проблеми, такі як голод, бідність, медичні кризи та природні катастрофи. Інноваційна реакція на гуманітарні кризи дозволяє покращити координацію допомоги, прискорити відновлення та підвищити ефективність гуманітарних дій, забезпечуючи кращу підтримку тим, хто потребує допомоги у найбільш вразливих областях світу [2].

Перетворення економічної структури визначається глибокими змінами у виробництві, споживанні та розподілі ресурсів у суспільстві. Ці зміни можуть відбуватися під впливом різних факторів, таких як технологічний прогрес, глобалізація, політичні реформи чи зміна соціокультурних тенденцій. Перетворення економічної структури відбувається в умовах стрімкої зміни технологій та соціальних уявлень, та вимагає гнучкості від бізнесу, уряду та суспільства для успішного адаптування до нових реалій [1].

Міжнародний обмін інноваціями виступає як ключовий чинник співпраці між країнами, компаніями та науковими установами. Цей процес сприяє обміну знаннями, технологіями та інноваційними практиками, що призводить до взаємного збагачення та сприяє розвитку усіх учасників. Міжнародний обмін інноваціями створює мережу взаємодії та співпраці, що допомагає країнам та компаніям досягати більшого успіху в розвитку та впровадженні новаторських рішень. Взаємодія різних галузей та культур допомагає створювати більш динамічну та конкурентоспроможну глобальну інноваційну екосистему [5].

Трансформація освіти та культури в інноваційному контексті відображає необхідність адаптації суспільства до швидкоплинних змін у світі, де інновації виступають каталізатором розвитку. Цей процес передбачає зміни в навчальних програмах, методиках викладання, підходах до розвитку творчості та критичного мислення. Трансформація освіти та культури в інноваційному контексті сприяє підготовці молодого покоління до викликів та можливостей, що представляє інноваційне суспільство. Цей процес вимагає співпраці між урядом, освітніми установами, підприємствами та громадськістю для створення ефективної та гнучкої освітньої системи [7].

Висновки./Conclusions. Отже, аналізуючи трансформації інноваційного суспільства в період воєнного стану, можна зробити наступні висновки:

- Вплив інновацій на воєнні операції та безпеку:

Аналіз технологічної гонки та інновацій у військовій справі підтверджує, що інновації важливо впливають на ефективність та безпеку. Розвиток військової техніки та новаторських стратегій дозволяє країнам підвищити свою обороноздатність та забезпечити стратегічну перевагу в умовах воєнного конфлікту.

- Інновації в гуманітарних аспектах:

Медичні інновації та технології гуманітарної допомоги виявляються важливими у зменшенні страждань та покращенні умов для цивільного населення під час воєнного стану.

Інноваційні підходи в лікуванні поранених та наданні екстреної медичної допомоги зберігають життя та поліпшують якість медичного обслуговування.

- Економічні трансформації:

Воєнний стан активізує процеси економічної трансформації, зокрема створення нових галузей та технологічних рішень для потреб військового комплексу. Це може призводити до розвитку нових індустрій та стимулювати інноваційні підходи до вирішення економічних викликів.

- Міжнародна співпраця та обмін інноваціями:

Встановлено, що міжнародний обмін інноваціями виявляється ключовим чинником співпраці між країнами навіть в умовах воєнного стану. Спільні дослідження, обмін досвідом та технологічними рішеннями сприяють ефективній відповіді на глобальні виклики.

Дослідження вчених підтверджують, що інновації є важливим фактором трансформації суспільства в період воєнного стану. Інновації не лише відгукуються на виклики, але й стають рушійною силою розвитку у різних сферах, надаючи можливість суспільству пристосовуватися та створювати ефективніші рішення.

Дослідження також вказує на важливість міжнародної співпраці та обміну інноваціями як інструментів для спільного вирішення проблем, які стають актуальними в умовах конфлікту. Це відкриває перспективи для спільних зусиль країн у досягненні сталого розвитку та забезпеченні безпеки в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Джигора О. М. Виклики цифровізації національної економіки України в період воєнного стану. Правове регулювання цифрової економіки: нові виклики та можливості [Електронне видання] : тези доп. Всеукр. круглого столу (Київ, 8 черв. 2023 р.) / відп. ред. Н. А. Мазаракі. – Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. – 97 с. DOI: 10.31617/k.knute.2023-06-08
2. Яценко Г. А. Управління гуманітарними кризами під час війни. Ефективність державного управління : зб. наук. пр. Вип. 1/2(74/75). Львів: НЛТУ України, 2023. С. 81–85.
3. Іваненко Н. В., Герасименко Ю.А., Костенко В.Г. Інноваційні підходи щодо модернізації філологічної освіти та науки України: відповідь на виклики воєнного часу. Академічні Візії, 18. 2023. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7795088>
4. Мельничук О., Мельничук М., Павліченко, І. (2022). Правове регулювання та особливості застосування дистанційної роботи в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право, (70), 242-247.
5. Шаповалова А.О., Запотоцька О.В., Гуржій А.В. Правовий захист об'єктів інтелектуальної власності в умовах воєнного стану: збереження та безпека інновацій. Юридичний науковий електронний журнал №2/2023, 642-645. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/153>
6. Геєць, В. М., Семиноженко, В. П., Андрощук, Г. О., Федулова, Л. І., & Бажал, Ю. М. Інноваційно-технологічне становище підприємств в контексті перспектив розвитку економіки України. Підприємництво та інновації, 14. 2022, 68-73.
7. Губа, А. В., Рубан, Л. А., Внукова, Н. В., Єфіменко, П. Б., & Дармофал, Е. А. (2022). Сучасна трансформація освіти та інноваційні підходи організації управління в реабілітаційній діяльності. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Вип. 6(151)2022. 51-55. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2022.6(151).10

Nataliia Skinder, lecturer
Kharkiv College of Trade and Economics of State University of Trade and Economics

STRATEGIES FOR ACHIEVING SUCCESS DURING THE WAR

The meaning of the word “success” can be defined in various ways. Success is something that every person wants to achieve. In the context of national development, it often involves personal growth, innovation, and positive impact on society.

During the war, all Ukrainians are looking for a way to become successful in developing the country and themselves. But we know that it is not as easy as we want it to be because we still have a lot of stress in our lives, which is impacting our mental and physical health as well.

It is noteworthy that the strategies for achieving success in aiding your nation's development and personal growth simultaneously during periods of peace and war are distinct.

In a peaceful period, we can accent on:

1. Continuous learning and skill development: Success often stems from a commitment to lifelong learning and skill development. By staying curious, seeking new knowledge, and honing your skills, a person can adapt to changing circumstances and contribute more effectively to the country's development.

2. Setting clear goals and taking action: Define goals clearly and create a plan to achieve them. Break down objectives into manageable steps and take consistent action towards their realization. This proactive approach can help a person to make progress towards success and contribute meaningfully to the country's growth.

3. Embracing innovation and Creativity: Innovation drives progress and development. Embrace creativity in your endeavors, whether through problem-solving, product development, or social initiatives. By thinking outside the box and exploring new ideas, a person can contribute to both personal success and national advancement.

4. Building strong relationships and collaborating: Success is often a collaborative effort. Cultivate strong relationships with peers, mentors, and stakeholders who can support a person's growth and contribute to his/her success. Collaboration and teamwork are essential for driving collective progress and fostering national development.

5. Embracing resilience and adaptability: Success is not always linear, and setbacks are inevitable. Cultivate resilience and adaptability to navigate challenges and setbacks effectively. By learning from failures, adjusting his/her approach, and persevering in the face of obstacles, a person can continue to progress towards success and contribute to his/her country's development.

By incorporating these principles into personal and professional endeavors, a person can work towards achieving success while also making a positive impact on the development of his/her country.

As we mentioned before during times of war, achieving success, and contributing to the development of both yourself and your country is very challenging but not impossible. We can highlight some strategies:

1. Resilience and adaptability: In times of conflict, it is crucial to cultivate resilience and adaptability. A person should be prepared to navigate uncertainty and adversity and remain flexible in her/his approach to personal and national development.

2. Focus on essential skills: Identify and focus on developing skills that are essential for survival and progress during wartime. This could include skills related to communication, negotiation, problem-solving, and resource management.

3. Community support and collaboration: Building strong relationships within her/his community and collaborating with others can help a person navigate the challenges of war more effectively. By working together towards common goals, a person can contribute to collective success and resilience.

4. Innovative solutions: Look for innovative solutions to address the unique challenges posed by wartime conditions. Creativity and resourcefulness can help a person find new ways to contribute to the development of his/her country and himself/herself, even in difficult circumstances.

5. Maintain a long-term perspective: While the immediate focus during the war may be on survival and security, it is important to also maintain a long-term perspective. A person should consider how his/her actions and decisions can contribute to rebuilding and development once the conflict subsides.

To summarize we can say that by combining these strategies with determination, perseverance, and a commitment to positive change, we can work towards achieving success and contributing to the development of our country and ourselves even during times of war. Always remember that small steps taken towards progress can have a significant impact in the long run.

Тупкаленко А. В., здобувач освіти,
Нагорний О. Ю., к. т. н.

ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж
Державного торговельно-економічного університету»

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТЕХНОЛОГІЙ ОЗДОБЛЮВАЛЬНИХ НАПІВФАБРИКАТІВ ДЛЯ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ

Розвиток сучасної технології оздоблення кондитерських виробів набуває все більшої актуальності у зв'язку зі зростанням попиту на оригінальні та естетично привабливі продукти. Цей попит вимагає постійного вдосконалення процесів та матеріалів, які використовуються для оздоблення, щоб задовольнити потреби споживачів. Технологічні зміни, такі як впровадження 3D-принтерів або використання нових матеріалів, дозволяють підвищити якість та різноманітність оздоблення кондитерських виробів. Крім того, конкуренція на ринку кондитерської продукції змушує виробників постійно вдосконалювати свої технології, щоб зберігати та збільшувати свою частку ринку. Ураховуючи змінні смаки споживачів, екологічні аспекти та потребу у створенні унікального брендового іміджу, аналіз сучасного стану технологій оздоблення кондитерських виробів стає важливим інструментом для виробників у визначенні стратегій подальшого розвитку та конкурентоспроможності на ринку.

Оздоблювальні напівфабрикати в кондитерському виробництві, надають виробам художньо оформленого зовнішнього вигляду, приємного смаку, підвищують їхню харчову цінність. Технологічні процеси приготування оздоблювальних напівфабрикатів різноманітні. Асортимент напівфабрикатів дуже широкий і продовжує поширюватися за рахунок розробок і впровадження нових видів. Оздоблювальні напівфабрикати призначені для художньої обробки тортів і тістечок, надання виробам аромату, визначеного смаку, характерного тільки для даного виду тортів і тістечок. Одним із основних напівфабрикатів, використовуваних для обробки поверхні тортів і тістечок, є крем.

Креми, як напівфабрикати для кондитерських виробів, є основою багатьох солодких десертів та виробів. Вони є готовими до використання основами, які можуть бути подальше модифіковані або доповнені іншими інгредієнтами залежно від рецепту. Ці напівфабрикати мають декілька ключових характеристик:

- **консистенція.** Креми можуть мати різні консистенції, від м'яких і кремових до щільних і густих. Це дозволяє використовувати їх для різноманітних цілей, від намазування між шарами торта до створення декоративних елементів.

- **смак і аромат.** Напівфабрикати для кремів можуть мати різні смаки та аромати, що дозволяє кондитерам створювати різноманітні смакові комбінації та композиції.

- стабільність. Важливою характеристикою кремів є їх стабільність під час зберігання та використання. Це забезпечує збереження форми та текстури виробу протягом тривалого часу.

- можливість декорування. Багато кремів мають хорошу здатність до декорування, що дозволяє створювати складні та естетично привабливі оздоблення для кондитерських виробів.

- різноманітність застосування. Напівфабрикати для кремів можуть використовуватися для різних видів кондитерських виробів, від тортів і пирогів до печива та кексів.

Креми – це напівфабрикати, які готуються переважно шляхом збивання, внаслідок чого утворюється пишна, пластична маса. Креми мають відмінний смак, підвищену калорійність і, завдяки своїй пластичності й здатності зберігати надану форму, широко використовуються для оздоблення поверхні виробів малюнками за допомогою різних пристосувань. Масляні креми – найбільш розповсюджені. Використовують для оздоблення виробів, склеювання та змащування випечених пластів, заповнення порожнин випечених напівфабрикатів. Незважаючи на назву, рецепти масляного крему не завжди містять масло, але «маргариновий крем» звучить не привабливо. В основних рецептах масляного крему сьогодні використовуються олія, маргарин у паличках або шортенінг. Маргарин був розроблений як заміник вершкового масла та виготовляється з рослинних олій, таких як рапсова олія, пальмова олія та соєва олія.

Майже все, що ми робимо, відбувається завдяки жирам: ростемо, рухаємось, розуміємо, вчимося, відтворюємось, думаєм. І це лише маленький фрагмент переліку тих процесів, учасниками яких є жири. Але коли молекула жиру внаслідок хімічного впливу змінює свою структуру, вона перестає бути рушієм корисних змін, а навпаки стимулює появу та розвиток захворювань, що в подальшому можуть навіть стати летальними. Саме такі змінені молекули і є транс-жирами, які ми щодня їмо разом зі своїми улюбленими продуктами, не усвідомлюючи ступінь загрози. Молекули транс-жирів вбудовуються в клітини організму і блокують доступ до них кисню, внаслідок чого порушується обмін речовин, виникають зміни в роботі серцево-судинної системи, можуть прогресувати діабет і ожиріння. Цьому вже є наукове підтвердження.

Синтетичні транс-жири завдячують своєю появою історичній необхідності замінити дороге вершкове масло більш дешевим продуктом, що не поступався би смаковими характеристиками. Тому вкінці 19 ст. вчені почали надавати рідкій рослинній олії твердої консистенції. Це і є процес гідрогенізації, коли через нагріту рослинну олію, пропускають водень, насичуючи ним подвійні зв'язки жирних кислот. При цьому утворюється продукт, названий саломасом, який входить до складу одного з найбільш поширених жирових продуктів – маргарину.

Частково гідрогенізовані олії – це продукт обробки рідких олій за допомогою процесу гідрогенізації, що призводить до зміни їхньої структури та властивостей. Цей процес включає насичення частини подвійних зв'язків у молекулі олії за допомогою водню, що змінює їхню консистенцію та стабільність. Частково гідрогенізовані олії використовуються у багатьох галузях харчової промисловості, включаючи кондитерську промисловість. Вони часто використовуються як складова частина кремів для кондитерських виробів, таких як торти, печиво, креми для начинок тощо. Їх використання дозволяє досягти бажаної текстури, структури та стабільності кремів, а також підвищує їхню тривалість зберігання.

Частково гідрогенізовані олії можуть мати різні характеристики залежно від ступеня гідрогенізації та вихідного сировинного матеріалу. Наприклад, вони можуть бути твердими або рідкими при кімнатній температурі, мати певний ступінь стійкості до окислення та мастильний ефект.

Однак важливо враховувати, що деякі частково гідрогенізовані олії можуть містити трансжири, які можуть бути шкідливими для здоров'я при великому споживанні. Тому вибір і використання таких олій повинні відбуватися з урахуванням вимог безпеки та здоров'я.

Частково гідрогенізовані олії вважали абсолютно безпечними, і лікарі рекомендували їх як здорову альтернативу тваринним жирам. Тривалий час ніхто не переймався через той факт, що в значній частині – до 60% – ненасичених жирних кислот під час гідрогенізації конфігурація подвійних зв'язків у вуглецевому ланцюжку змінюється з цис- на транс-. У цис-формі атоми водню при подвійному зв'язку розташовані з одного боку вуглецевого ланцюжка, тому молекула в цьому місці має згин. Якщо ж атоми водню при подвійному зв'язку розміщені по різні боки ланцюжка (транс-конфігурація), то молекула жирної кислоти має пряму форму. Отже, за однакової молекулярної формули та послідовності зв'язків цис- і транс-ізомери жирних кислот мають різну геометрію розташування частин молекули. Через це в живих організмах транс-жири порушують метаболічні процеси, «приспосовані» для цис-жирів.

При сумлінному підході до ведення процесу та контролю якості продукції кількість цих компонентів у готовому продукті можна обмежити. Однак сьогодні у більшості зразків маргаринової продукції вміст транс-жирів значно перевищує норми ДСТУ.

На сьогодні, одним із перспективних шляхів заміни транс-жирів є використання тропічних олій в натуральному вигляді, рідких олій у технологіях в яких можлива заміна твердих та напівтвердих жирів, а також використання олеогелів на основі рідких рослинних олій. З метою визначення перспективи виробництва харчової продукції з використанням олеогелів, проведено аналіз шляхів одержання олеогелів та їх властивостей для заміни транс-жирів та тугоплавких жирів в технологіях різних харчових продуктах. Розглянуто існуючі можливості регулювання властивостей олеогелів, що забезпечить одержання жирового продукту та харчової продукції з його використанням з необхідними фізичними та технологічними властивостями.

Шортенінг – це їстівний жир, який традиційно використовується для приготування хлібобулочних виробів, таких як випічка, торти та печиво. Оскільки шортенінг запобігає злипанню ниток глютену під час змішування, він відіграє вирішальну роль у ніжній текстурі та смакових відчуттях кінцевих продуктів. Крім того, шортенінг надає інші функціональні характеристики, такі як аерація та стабільність, що позитивно впливає на структуру та геометрію продуктів. Однак у зв'язку з недавньою тенденцією до покращення добробуту було докладено багато зусиль для скорочення використання шортенінгу через високий рівень насичених жирних кислот, а також можливу присутність трансжирних кислот.

Останнім часом велика увага приділяється новому методу, який називається органогелеутворенням, що дозволяє структурувати харчові олії за допомогою желуючих агентів. Завдяки цьому органогелеутворенню органічна рідина може бути захоплена термооборотною гелевою сіткою, утворюючи олеогелі з властивостями, подібними до твердих речовин. Оскільки ці олеогелі мають особливу консистенцію та твердість без зміни свого хімічного складу, показано, що вони мають великі потенційні можливості застосування у харчовій промисловості. Зокрема, використання олеогелів надає продуктам харчування такі різні функціональні можливості, як обмеження міграції олії, заміна насичених та трансжирів, а також стабільність емульсії.

Олеогелі канолової олії з канделільським воском були приготовлені та використані як заміник шортенінгу для виробництва печива з високим вмістом ненасичених жирних кислот.

Отже олеогель може замінити твердий кондитерський жир з тваринних жирів та рослинних, які після гідрогенізації стають менш безпечнішими бо містять транс-жири, на більш безпечні рослинні жири не втрачаючи своїх фізичні властивості такі як пластичність й здатності зберігати надану форму, що широко використовується для оздоблення поверхні виробів малюнками за допомогою різних пристосувань. Також вони можуть замінити жири не лише в оздоблені, ай їстівний жир, який традиційно використовується для приготування хлібобулочних виробів, таких як випічка, торти та печиво – шортенінг.

Список літератури

1. Jang, A., Bae, W., Hwang, H.-S., Lee, H., Lee, S. (2015), «Evaluation of canola oil oleogels with candelilla wax as an alternative to shortening in baked goods», Food Chemistry, No. 1 (187), pp. 525-529
2. Котляр О. В., Горальчук А. Б. Перспективи виробництва харчової продукції з використанням олеогелів. Розвиток харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі: проблеми, перспективи, ефективність : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 14 трав. 2020 р. Харків : ХДУХТ, 2020. Ч. 1. С. 29-30.
3. Горальчук А. Б., Омельченко С. Б., Котляр О. В., Рябець О. Ю., Головіна Л. А. Розробка рецептурного складу крему оздоблювального на основі олеогелю для заміни твердого жиру. Прогресивні техніка та технології харчових виробництв ресторанного господарства і торгівлі. 2020. Вип. 1(31). С. 40-53.

Зміївська І. В., викладач,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж
Державний торговельно-економічний університет»

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОГО ІНТЕРАКТИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТРЕНІНГУ З ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ТА ТЕХНОЛОГІЙ В ГАЛУЗІ

Цифровізація охопила всі сфери суспільного життя. Сьогодні українською владою анонсовано цифрові проекти у сферах освіти, бізнесу, соціальної сфери, медицини, державного управління та промисловості [1, 2]. Використання цифрових платформ є одним із шляхів цифровізації суспільства. Цей напрямок дозволяє створити ефективну комунікацію між користувачами, усунути тимчасові, територіальні та мовні бар'єри, підвищити ефективність бізнес-процесів та конкурентоспроможність бізнесу та освітньої діяльності. Функціонування цифрових платформ не обмежене кордонами, не засноване на територіальному принципі, вони можуть працювати з будь-якої точки світу. До цифрового освітнього середовища завдяки можливостям цифрових платформ мають стікатися різноманітні інформаційні потоки з можливістю інтерактивної взаємодії.

Цифрова трансформація у сфері освіти і науки – це комплексна робота над побудовою екосистеми цифрових рішень у сфері освіти та науки, включно зі створенням безпечного цифрового освітнього середовища, забезпеченням необхідної цифрової інфраструктури закладів та установ освіти і науки, підвищення рівня цифрової компетентності, цифровою трансформацією процесів та послуг, а також автоматизацією збору і аналізу даних [3].

Цифрове освітнє середовище є об'єднаним онлайн-середовищем, яке: включає служби та цифрові навчальні ресурси об'єднані для підтримки потреб організації навчання за очною, змішаною, дистанційною формами; забезпечує доступність, що є важливим фактором для успіху здобувача в усіх формах навчання.

Однією з сучасних вимог закладів освіти щодо підготовки фахівців є максимальна організація освітнього процесу з максимальним наближенням до реальної діяльності підприємств. В якості одного з варіантів її вирішення в ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж Державний торговельно-економічний університет» було запроваджено проведення тренінгу з моделювання діяльності підприємства, до участі в якому залучено здобувачі коледжу. Для вдосконалення та підвищення ефективності самостійної роботи здобувачів в процесі виконання практичних завдань тренінгу був розроблений груповий проєкт «Віртуальне підприємство» який реалізовано в процесі вивчення дисципліни «Тренінг з інформаційних систем та технологій в галузі». В основу проєкту було покладено

ідею створення віртуального підприємства в модельованому професійному середовищі на базі хмари Poster та Microsoft 365. В ході проєкту студенти вирішують спеціальні професійно-орієнтовані завдання, що відображають реальне економічне становище і дані функціонування підприємств ресторанного господарства України. Завдання проєкту: 1. Своєчасне забезпечення здобувачів доступу до завдань та цифрових інструментів для виконання. 2. Організація комунікативних зв'язків «викладач-студент», «студент-викладач» та «студент-студент». 3. Організація особистого мережевого простору для демонстрації творчих продуктів і рефлексивної діяльності студентів та викладача.

Базовою складовою моделі цифрового інтерактивного освітнього середовища є курс «Тренінг з інформаційних систем та технологій в галузі» містить навчальні засоби, створені за допомогою ресурсів та інтерактивних елементів системи LMS Moodle, хмарного офісу Microsoft 365, хмари Poster з організації та ведення ресторанного бізнесу, які дають можливість організувати інтерактивну діяльність здобувачів та викладача в модельованому професійному середовищі. Курс дозволяє здійснювати різноманітні види діяльності: інформаційну (надання навчального матеріалу, контенту); практичну (робота з навчальним матеріалом, завдання); комунікаційну (обговорення навчального матеріалу, здійснення спільної навчальної діяльності, консультація); оцінюючу (контроль індивідуальної й спільної діяльності). При цьому створюється цифрове інтерактивне освітнє середовище, у якому сучасні інформаційно-комунікаційні технології є необхідними засобами активної пізнавальної діяльності здобувача, першим і надійним помічником у рішенні навчально-професійних завдань – зберігання, систематизація інформації, оформлення звітної документації, організація спільної інформаційно-навчальної взаємодії.

Отже, організація навчання здобувачів в цифровому інтерактивному освітньому середовищі включає: забезпечення студентів змістовним контентом, творчими завданнями з кожної теми, що дозволяють реалізувати та розвивати особисті професійні компетентності. Процес навчання у модельованому професійному середовищі з використанням цифрових навчальних ресурсів, що забезпечують доступність, зворотній зв'язок, продуктивність, комунікацію, технологічність у цифровому освітньому середовищі, стає захоплюючим, розвиваючи творчу особистість та професійні компетентності здобувача.

Список використаних джерел

1. Розвиток інформаційно-цифрового навчального середовища закладу загальної середньої освіти : методичний посібник / О. В. Овчарук, О. О. Гриценчук, І. В. Іванюк та ін. Київ : ІЦО НАПН України. 2022. 223 с.
2. Цифрові технології в освіті: сучасний досвід, проблеми та перспективи : монографія / Т. А. Васильєва та ін. ; за заг. ред. д-рки екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої, д-ра екон. наук, проф. Ю. М. Петрушенка. Суми : Сумський державний університет. 2022. 150 с.
3. Цифрова трансформація освіти і науки. *Міністерство освіти і науки України*. URL : <https://mon.gov.ua/ua/tag/cifrova-transformaciya-osviti-ta-nauki>

Клименко А. Б., аспірант,
Українська інженерно-педагогічна академія

ВИЗНАЧЕННЯ СПІВДНОШЕННЯ КАТЕГОРІЙ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ТА ВІРТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

В сучасних умовах цифровізації вітчизняної економіки, спостерігається більш глибоке проникнення інформаційних та цифрових технологій в суспільне життя, процеси надання послуг, створення готового продукту, соціальні відносини. Суб'єкти господарювання

стикаються зокрема з питанням визначення та оцінки інтелектуального капіталу, його елементів, а також з ідентифікацією віртуального капіталу в діяльності підприємства, способами управління ним.

Наразі ми можемо говорити про декілька питань, які постають перед компанією стосовно управління інтелектуальним капіталом:

- Ідентифікація тих активів, які дійсно може бути віднесено до інтелектуального капіталу. Зокрема, тих – які мають дійсну комерційну цінність, можуть використовуватись підприємством у подальшій діяльності з метою отримання доходу та прибутку. Тобто питання потенційної комерційної цінності та здатності приносити дохід.

- Питання правової ідентифікації таких активів, а саме надання їм реальної юридичної природи, можливості захисту прав на них, його передачі.

- Визначення вартості таких інтелектуальних активів (їх історичної собівартості), питання відокремлення витрат на дослідження та інших поточних витрат, які здійснюються підприємством. А також – питання ринкової їх оцінки.

- Питання безпеки інтелектуального капіталу та таких активів, зокрема ризику їх розголошення, витоку тощо, і захист від таких ризиків.

- Структурування схеми використання інтелектуального капіталу з метою максимально ефективного використання, мінімізації податкових навантажень, використання їх у якості об'єкта інвестування, чи самостійного джерела доходів (їх ліцензування).

Проблеми ідентифікації інтелектуального капіталу, впливу його на діяльність підприємства ставали предметом дослідження багатьох вітчизняних та іноземних вчених, зокрема Д. Белл, Дж. К. Гелбрейт, М. Фішер, Е. Денісон, Ф. Махлуп, А. Тофлер, Л. Едвісон, М. Туроу, Т. Стюарт, П. Саліван, П. Бабій, В. Базилевич, Г. Башнянин, Л. Безчасний, О. Бутнік-Сіверський, С. Вовканич, В. Григоренко, О. Грішнова, М. Гуревичов, С. Злупко, Ю. Канигін, І. Каленюк, О. Кендюхов, Б. Кульчицький, В. Куценко, М. Малик, Б. Малицький, Н. Міценко, І. Ревак, О. Нестеренко, В. Олейко, Л. Семів, Ю. Сафонов, О. Собко, В. Удовиченко, А. Чухно, С. Шолуденко, Т. Шпарга, І. Шовкун та ін.

При цьому на сьогодні можемо говорити про те, у вітчизняній та іноземній науці сформувалось декілька підходів до ідентифікації інтелектуального капіталу, у тому числі - з акцентом на сукупність знань персоналу - Стюарт Томас [2]; людський та структурний капітал - Базилевич В.Д. [3, с. 64]; сукупність результатів інтелектуальної діяльності - Вірченко В. В. [5, с. 218]) інтелектуальний продукт, який має вартісну оцінку, об'єктивований та ідентифікований (відокремлений від підприємства), утримується підприємством (суб'єктом господарювання) з метою ймовірності одержання прибутку - Бутнік-Сіверський О. Б. [4]).

Зважаючи на викладені вище підходи, може бути запропоновано розглядати інтелектуальний капітал підприємства як певний об'єкт (актив), який відповідає одночасно чотирьом ознакам:

- створений в результаті наукової та творчої діяльності;
- є ідентифікованим та юридично оформленим;
- здатен генерувати економічний ефект;
- витрати на його створення можуть бути достовірно оцінені.

Такий підхід надає можливість ідентифікації та відображення інтелектуального капіталу на підприємстві.

Таким чином, на сьогодні інтелектуальний капітал може бути визначено як комплекс інформації, науково-технічних знань, ділового або виробничого досвіду, який є наслідком наукової або творчої діяльності чи застосування штучного інтелекту, який має здатність до генерації додаткового економічного ефекту, і може бути оцінений та юридично визначений. Зважаючи на це, до інтелектуального капіталу в першу чергу будуть відноситись об'єкти інтелектуальної власності (як ті що мають правовий захист, так і непатентовані), а також інші об'єкти які хоч не мають матеріальної природи, але можуть бути ідентифіковані та здатні генерувати економічний ефект (прибуток) на підприємстві.

Однім з таких об'єктів виступає віртуальний капітал.

Об'єкти які можуть бути віднесені до віртуального капіталу на сьогодні достатньо поширені і використовуються багатьма підприємствами (наприклад зареєстроване широковідоме доменне ім'я або номер телефону, комерційна сторінка в соціальній мережі Facebook, Instagram Twitter, чи акаунт на маркетплейсі, тощо). Усі зазначені об'єкти несуть додаткову цінність і здатність генерувати прибуток, існуючи лише в віртуальному просторі.

Поняття віртуального капіталу як економічної категорії на сьогодні лише проходить свій розвиток, але його дослідженню вже присвятили свою увагу окремі вчені: Горюхов Д.А., Еннан Р. С., Кирилук А. В., Майданик Л. Р., Некіт К. Г. та інші.

Втім, питання його ідентифікації досі є дискусійними. Наприклад Горюхов Д.А. [6, с.33] пропонує ідентифікувати віртуальний капітал підприємства як нематеріальні здобутки підприємства (які існують лише у документарній формі) і які можуть приносити дохід підприємству від їх використання (шляхом амортизації) або продажу. Між тим, надаючи таке визначення, автор мимоволі звужує поняття віртуального капіталу до нематеріальних активів та гудвілу, прирівнює до інтелектуального капіталу, незважаючи на специфічну його природу.

Виникає питання співвідношення віртуальної власності, віртуального капіталу та віртуальних активів.

Природа віртуального капіталу пов'язана із категорією віртуальної власності, що є окремим речовим правом (майновим правом), яке окремі вчені [8] прямо пропонують розглядати його як особливий вид права власності. Фактично віртуальна власність є сукупністю майнових прав та правомочностей щодо розпорядження ними в віртуальному просторі. Зважаючи на це, вважаємо, що саме поняття віртуальної власності має бути покладено в основу ідентифікації віртуального капіталу, визначення способів його ідентифікації та руху.

Поняття віртуальних активів введено на сьогодні в Україні Законом України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 № 2074-IX [1], який ще не набрав чинності. Відповідно до ст.1 Закону, віртуальний актив - нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав. Тобто віртуальні активи є окремою формою вираження віртуального капіталу, і може бути формою його вираження. Втім, саме поняття віртуального капіталу є набагато ширшим.

Тому, на наш погляд віртуальний капітал на рівні окремого підприємства (на мікрорівні) може бути визначений як об'єкт, що відповідає наступним ознакам:

- створений в результаті минулої діяльності підприємства, і може бути ідентифікованим як обсяг певних прав;
- існує лише в віртуальному просторі (у т. ч. в мережі Інтернет), при цьому спроба відтворити такий об'єкт в матеріальному носіїві не створює додаткової цінності;
- здатен генерувати економічний ефект;
- витрати на його створення можуть бути достовірно оцінені.

Тобто – однією з ключових відмінностей віртуального капіталу від інтелектуального є відсутність його обов'язкової творчої чи інтелектуальної складової (що є необхідною для ідентифікації інтелектуального капіталу). Адже набуття прав щодо об'єктів віртуальної власності може здійснюватися і без творчої праці, в результаті нормальної діяльності підприємства.

Зважаючи на це, поняття віртуального капіталу є дуже близьким, але не тотожним до інтелектуального капіталу, хоча і виходить за рамки запропонованого вище його визначення.

В той же час, зазначені категорії поєднує форма вираження, механізм впливу на результати діяльності підприємства, кола завдань щодо управління віртуальним капіталом:

- Ідентифікація, у тому числі юридичне закріплення;

- Визначення вартості та оцінка;
- Питання безпеки і захист від ризиків втрати активів;
- Способи отримання прибутку.

Вирішення зазначених вище питань в умовах конкретного бізнесу та підприємства, дозволить ідентифікувати такі активи, надати їм визначеності в структурі активів підприємства, забезпечити їх правовий захист та ефективне використання.

Саме тому, вважаємо, що доцільним є розглядати віртуальний капітал як один з додаткових (похідних) елементів інтелектуального капіталу, існування, ідентифікація якого підпорядковується схожим правилам та принципам, а спосіб генерування додаткового економічного ефекту та прибутку – ближчий саме до інтелектуального капіталу, аніж до будь-якої іншої форми капітальних активів підприємства.

Відповідно - застосовувати до дослідження, аналізу та управління віртуальним капіталом ті самі методи та інструменти, які використовуються і для управління інтелектуальним капіталом.

Враховуючи запропоновані критерії для ідентифікації певних активів підприємства в якості елементів інтелектуального капіталу та віртуального капіталу, на сьогоднішній день в умовах цифровізації, може забезпечити ефективну оцінку інтелектуального та віртуального капіталу на підприємстві, що впливатиме при прийнятті управлінських релевантних рішень, які призведуть до більш позитивного фінансового результату діяльності.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 № 2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 15.03.2024)
2. Thomas A. Stewart Intellectual Capital. The New Wealth of Organizations. New-York: Doubleday, 1997. 240 pp.
3. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність: підручник. – 3 вид. – К.: Знання, 2014. 671 с.
4. Бутнік-Сіверський О. Б. Інтелектуальний капітал (теоретичний аспект). *Інтелектуальний капітал*. 2002. № 1. С. 16-27.
5. Вірченко В. В. Сутність інтелектуального капіталу та його роль у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства. Конкурентоспроможність національної економіки: Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції, 5-6 жовтня 2017 р. – К., 2017. 569 с.
6. Горовий Д.А. Віртуальний капітал підприємства: проблеми і перспективи його використання: Монографія / Д. А. Горовий – Харків: Вид-во ХНАДУ, 2013. – 280 с.
7. Еннан Р. Є. Правовий режим «віртуальної власності»: поняття, ознаки, сутність і правова природа. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2019. № 3. С. 123-131
8. Некіт К. Г. Особливості змісту та здійснення права віртуальної власності. Часопис цивілістики. 2019. № 32. С. 86-92.

Мірошниченко Т. М., викладач,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

ІННОВАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ УКРАЇНИ

Інноваційні технології все частіше займають центральне місце в сучасній економіці. Важливість нових технологій визначається прискореною глобалізацією ринку, скороченням життєвого циклу продукції, потребою в оновленні якісних характеристик товарів і послуг.

Сфера гостинності не є виключенням і активно підлаштовується під нові потреби споживачів. Через те, що готелі постійно створюють умови як для залучення нових клієнтів,

так і для утримання існуючих, без креативних рішень важко підтримувати цей процес, тому готелі повинні оновлювати свої технології та знаходити способи заощадити час, гроші та енергію. Очевидно, що інновації є вирішальною складовою економічного зростання та конкурентоспроможності, яка допоможе готельній індустрії адаптуватися та змінюватися відповідно до світових трендів.

Впровадження інноваційних технологій має низку проблем, які пов'язані з вартістю технології і їх розробки; кількістю ресурсів, необхідних для впровадження цієї технології. Наукові дослідження вказують, а практика підтверджує, що позбутися від існуючих проблем можливо лише шляхом впровадження постійних і безперервних інновацій. Але навіть незначні зміни в управлінні впливають на результативність діяльності готельного підприємства.

Новітні технології можуть бути використані в готельній індустрії, щоб, серед іншого, підвищити ефективність готельного господарства, відкрити нові можливості для покращення якості послуг, ефективно захистити номери та майно гостей, а також пропонувати нові ексклюзивні послуги.

Для інновації притаманні наступні основні ознаки:

- 1) науково-технічна новизна;
- 2) здатність інновації до матеріалізації у нові технічно досконалі види промислової продукції, засоби і предмети праці, технології і організації виробництва;
- 3) здатність до комерціалізації самої інновації і /або результатів її впровадження.

Інновація в готельному господарстві – система організаційно-економічних, науково-дослідних, технологічних та інших заходів і їх результатів, спрямованих на докорінне перетворення і оновлення продукту, механізму його просування та реалізації з метою досягнення економічного, соціального, екологічного або іншого ефекту. Обґрунтовуючи той чи інший варіант інноваційної стратегії, необхідно враховувати й те, що вона має відповідати загальній стратегії розвитку готелю, бути прийнятною для нього за рівнем ризику й передбачати готовність ринку до сприйняття нововведень. Інноваційна стратегія в готельній індустрії може бути зведена до цілого комплексу нововведень, що стосуються всіх аспектів управління (управління якістю, фінансами, персоналом тощо), на додаток до використання передових інформаційних технологій і впровадження нових послуги. Одночасне впровадження різних типів інновацій буде найефективнішою інноваційною стратегією підприємства.

У результаті постійних інновацій постачальники послуг підвищують рівень своїх пропозицій і забезпечують більш індивідуальний досвід для споживачів. Це досягається шляхом передбачення потреб і бажань споживачів, підвищення лояльності клієнтів за допомогою різноманітних ініціатив і розширення клієнтської бази, одночасно зменшуючи невикористані потужності та підвищуючи ефективність і продуктивність. Інновації в сфері послуг стосуються методів виробництва та надання більшої цінності клієнтам за допомогою технологій або процесів. Щоб розширити можливості співробітників, акціонерів і клієнтів, ідеї необхідно постійно вдосконалювати. Інновації призводять до появи нових взаємодій з клієнтами. Оскільки інновації можуть приймати різні форми, інноваційна діяльність має багато аспектів і охоплює багато галузей.

Готельний продукт є ідеальною сферою для впровадження інновацій. Покращуючи готельні послуги, впроваджуючи технологічні та організаційні інновації, менеджмент готелю реагує на технологічні, економічні та соціально-психологічні зміни у суспільстві. Керівництво готелю має вміти розпізнавати можливості, які викликають такі зміни, що, можуть підвищити якість надання послуг.

Інновації в індустрії гостинності здебільшого зосереджені у двох видах діяльності: забезпеченні матеріально-технічних умов для надання послуг гостям і потенційним клієнтам та інноваційному розширенні асортименту основних і додаткових послуг готелів. Проаналізувавши дані світових досліджень ми виокремили основні інноваційні технології які будуть визначальними у близькому майбутньому. Деякі з них вже активно використовуються

у зарубіжних готельних підприємствах, але ще не дійшли до вітчизняних споживачів: (Рис. 1).

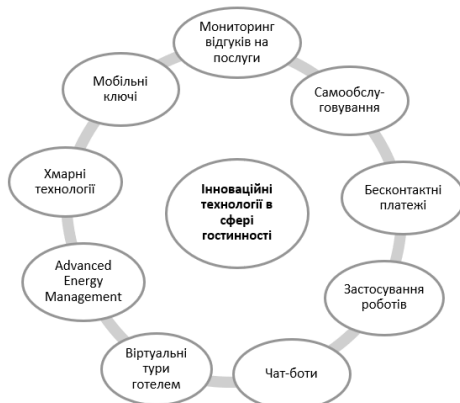

Рис. 1. Основні інноваційні технології які використовуються у готельних підприємствах

Бесконтактні платежі. Бесконтактні платежі є одними з найважливіших тенденцій готельних технологій, які допомагають підвищити швидкість транзакцій. З появою мобільних гаманців і носимих пристроїв розширились можливості надавати клієнтам доступ до опцій, навіть якщо вони не мають своїх карток.

Використання роботів. Уже є приклади готелів, які використовували роботів для таких речей, як вітання гостей після прибуття або надання туристичної інформації цілодобово і без вихідних, для транспортування багажу, безпеки, обслуговування номерів і очікування в ресторані.

Чат-боти та онлайн-віджети є стандартними на багатьох веб-сайтах і можуть становити важливу частину маркетингової стратегії сучасного готелю. Головною перевагою тут є можливість надавати клієнтам швидкі відповіді на запитання в будь-який час доби. Деякі чат-боти також можна налаштувати для спілкування різними мовами, пропонуючи більш комплексну підтримку клієнтів.

Віртуальні тури готелями. Віртуальна реальність – це технологія, яка передбачає створення цифрового середовища для вивчення користувачами. У багатьох відношеннях віртуальна реальність є найкращим способом ознайомитися з готелем перед бронюванням, і багато веб-сайтів готелів звертаються до VR-турів і кругових відео під час бронювання, щоб залучити додаткові продажі. Більшість турів у віртуальній реальності можна переглядати у стандартному веб-браузері на комп'ютері, мобільному телефоні чи планшеті, що робить їх загальнодоступними готельними технологіями.

Автоматизація самообслуговування має на меті передати процес прийняття рішень в руки гостей, а не персоналу готелю. Це прямо слідує тенденціям, які спостерігаються в багатьох секторах. Кіоски самообслуговування, онлайн-реєстрація, цільові анкети для зворотного зв'язку та можливості попереднього встановлення зручностей у кімнаті тепер починають займати центральне місце. Однак це не означає, що традиційний персонал вилучено з рівняння. Їхні послуги радше доповнюються підвищеним відчуттям внутрішньої автоматизації.

Мобільні ключі від дверей номеру: телефони замінюють пластикові картки як спосіб доступу до готельних номерів. Все, що гостям потрібно зробити, це завантажити мобільний додаток і тримати свої телефони чи пристрої під рукою. Електронні карти досить часто губляться або розмагнічуються, ця інноваційна технологія покращує враження гостей від якості обслуговування, завдяки більш зручному інструменту, до якого вони вже звикли користуватися.

Хмарні технології. Десятиліттями готельне програмне забезпечення встановлювалося в приміщенні, на жорстких дисках комп'ютерів за стійкою реєстрації або в бек-офісах. Але в останні роки обмеження цих застарілих систем стали більш очевидними, наприклад те, що вони не можуть легко підтримувати віддалену роботу та співпрацю або встановлювати

оновлення в режимі реального часу.

Моніторинг відгуків на послуги закладу розміщення: більшість клієнтів певним чином взаємодіють із брендом онлайн, перш ніж зв'яжуться безпосередньо з готелем. Це включає перегляд соціальних мереж, пошук інформації про готель в інтернеті, та ознайомлення з відгуками гостей закладу. Найкращий спосіб працювати з відгуками (як позитивними, так і негативними) – це швидко відповідати на них і виправляти будь-які невіршені проблеми одразу, поки клієнти ще достатньо зацікавлені, щоб, можливо, оновити свій коментар. Такі інструменти, як онлайн-моніторинг відгуків, надають оновлення в реальному часі на всіх можливих платформах, щоб ви могли надавати кращі послуги швидше, ніж будь-коли раніше. Текстові повідомлення служби підтримки клієнтів: більшість гостей (близько 67% з них) радше напишуть незнайомцям повідомлення, ніж зателефонують їм.

Advanced Energy Management: готелі звертаються до апаратних і програмних рішень, щоб заощадити витрати на опалення та електроенергію. Ці системи постійно вдосконалюються: наприклад датчики заповнюваності, які автоматично вимикають світло в незайнятих кімнатах, звіти про споживання енергії в кожному номері, енергетичні інформаційні панелі, які надають практичну інформацію про готель в цілому.

Управління інноваційною діяльністю підприємства базується на загальних функціях менеджменту: планування, організація, мотивація, контроль, регулювання. Тобто ефективна інноваційна політика потребує довгострокового планування, мотивацію персоналу для сприяння впровадження нововведень та контроль за ефективністю впроваджених інновацій.

В залежності від цілей і можливостей підприємства обирають зручну для них стратегію інноваційної діяльності. Правильно обрана інноваційна стратегія сприяє покращенню конкурентоспроможності та підвищенню ефективності діяльності закладу.

Опір власника підприємства, висока вартість оновлення та складність адаптації до оновлень можуть зробити впровадження нових технологій більш складним. Як мережеві, так і незалежні підприємства в секторі гостинності повинні постійно шукати шляхи підвищення якості та репутації своєї продукції, скорочення витрат, збільшення продажів і прибутків. Інтенсивне суперництво між вітчизняними та іноземними підприємствами гостинності робить ці труднощі ще більш складними. Стратегія розвитку готелю має слугувати основою для його інноваційних процесів, оскільки інновації перетворилися на тактичний інструмент як для прибуткових мережевих готелів, так і для незалежних підприємств гостинності.

Список використаних джерел

1. Горбач Л. М., Кобук А. Л. Інноваційний розвиток у сучасному світі: основні підходи до вивчення. URL : http://www.confcontact.com/2017-ekonomika-i-menedzhment/10_gorbach.htm
2. Ольга Кравець. Інноваційні процеси і їх вплив на ефективність діяльності підприємства. [Текст]: Частина 1. Київ : НМЦ «Укоопосвіта», 2016. 184 с.
3. Оболенцева Л. В. Готельний бізнес в Україні: тенденції та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / Л. В. Оболенцева. – Режим доступу http://www.ahmerov.com/book_1258_chapter_22_3.5_Gotelnij_bznes_v_Ukran:tenden_ta_persp_ektivrozvitku.html
4. Проблеми готельного господарства України [Електронний ресурс]. Режим доступу http://solncevorot.at.ua/publ/pr_i_prodvizhenie/problemy_gk/7-1-0-30.

СЕКЦІЯ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ МЕХАНІЗМИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Клименко К. В., к. е. н.,
Ухналь Н. М., доктор філософії з економіки,
ДННУ «Академія фінансового управління»

ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУДОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Цільовим завданням цифровізації судової системи є створення сучасної, ефективної та дієвої системи юстиції, яка відповідає вимогам сучасного світу та забезпечує справедливість та правовий порядок. Цифровізація судової системи є ключовим напрямом реформ у багатьох країнах, включаючи Україну. Актуальність цифровізації судової системи полягає у підвищенні доступності та зручності; підвищенні ефективності процесу; покращенні транспарентності та відкритості; підвищенні безпеки даних; протидії непотичній системі; покращенні доступності правосуддя; гармонізації з європейськими стандартами. Отже, цифровізація судової системи залишається однією з найбільш актуальних тем у сфері правосуддя, оскільки вона має потенціал значно покращити якість та доступність правосуддя, забезпечуючи більш прозору, ефективну та надійну судову систему.

Покращення електронного суду дозволить громадянам виконувати різні судові дії в онлайн-режимі, такі як подача позовів, отримання документів та участь у судових процесах у зручний для них час. Для суддів це означатиме можливість проводити судові засідання через відеоконференції, уникати друку великих обсягів документів та ефективно використовувати час. Основою цього оновлення є Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС). Міністерство цифрової трансформації України разом із партнерами провело ІТ аудит системи та виявило потребу в її оновленні для більш ефективного функціонування е-Суду. Зараз ведеться функціональний аудит, після якого планується запуск оновлених сервісів для громадян [1].

Оновлена система електронного суду обумовлює такий спосіб взаємодії громадян із судовою системою, дозволяючи їм подавати позови, отримувати документи та брати участь у слуханнях справ онлайн у зручний для них час. Ця інноваційна система позбавить суддів необхідності друкувати стоси паперів або проводити особисті зустрічі, оскільки відеоконференції заощадять їхній час і спростять процес. Фундаментом такої цифрової трансформації у судовій сфері є Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС). Мінцифри у співпраці зі своїми партнерами зіграло ключову роль у розробці цієї системи та провело ретельний ІТ-аудит. Результати показали, що оновлення системи електронного суду є вирішальним для підвищення ефективності. Наразі триває функціональний аудит, і після його завершення оновлені сервіси будуть запуснені, щоб надавати громадянам ще кращі та ефективніші послуги.

Завдання цифрової трансформації судової системи в Україні полягає у створенні сприятливих умов для громадян у взаємодії з правосуддям. Один із основних компонентів цієї трансформації – це впровадження електронного суду. Подача процесуальних документів та повідомлення про події також будуть доступні у віртуальному форматі. Окрім цього, громадяни зможуть переглядати матеріали своїх судових справ, а також аналізувати судову практику та ефективність роботи судів за допомогою відкритих даних та реєстрів. Така цифрова трансформація сприятиме більшій доступності та ефективності правосуддя для

громадян, полегшуючи їхні судові процедури та підвищуючи рівень довіри до судової системи.

В електронній системі суду (е-Суді) [2] вже доступні такі сервіси, як електронний кабінет, проведення відеоконференцій та онлайн-документообіг.

Окремі послуги громадяни зможуть отримати через окремий електронний кабінет, інші – через портал Дія. В подальшому це дозволить громадянам в електронному вигляді подавати виконавчі документи за судовими справами до автоматизованої системи виконавчого провадження (АСВП) для виконання судових рішень, наприклад це позбавить громадян від необхідності знаходити відповідну адресу служби або фізично звертатися до суду для отримання аліментів від боржника. Натомість вони зможуть автоматично надсилати та отримувати документи та отримувати сповіщення про хід розгляду справи через портал Дія. Варто зазначити, що судові повідомлення, рішення та штрафи вже доступні на порталі Дія [3].

Послугами електронної системи користуються значна кількість користувачів, зокрема 50 тисяч працівників судів та судових організацій, а також понад 6,7 мільйонів громадян, адвокатів, нотаріусів, слідчих органів та представників бізнесу. За період з 2021 по 2023 роки було розглянуто 16 904 405 судових рішень [4].

Електронна система суду (е-Суд) є елементом Державної антикорупційної програми на період 2023–2025 років [5]. Її впровадження передбачає мінімізацію корупційних ризиків та забезпечення більшої прозорості та ефективності у судовій сфері.

Міністерство цифрової трансформації відповідає за контроль за створенням електронних сервісів і систем у співпраці з Вищою радою юстиції, Комітетом Верховної Ради з питань правової політики та Державною судовою адміністрацією. Проект EU USAID «Право-справедливість» та консалтингова компанія CIVITTA підтримують цю ініціативу.

Цифрова трансформація судової системи в Україні, зокрема впровадження електронного суду (е-Суд), виявляється важливим кроком для боротьби з корупцією та підвищення ефективності правосуддя. Співпраця з інституціями влади та міжнародними партнерами дозволяє створювати та розвивати інноваційні інструменти, спрямовані на покращення доступності, прозорості та швидкості судового процесу. Впровадження електронних сервісів сприятиме забезпеченню справедливого судочинства для всіх громадян та збільшить довіру до судової системи. Технологічні інновації, що впроваджуються, дозволять громадянам звертатися до суду онлайн, отримувати рішення в електронному форматі та зменшити бюрократичні перешкоди. Заходи використовуються для створення більш прозорої та ефективної судової системи, сприяючи розвитку демократичних принципів та правової державності в Україні.

Список використаних джерел

1. Цифровізація судової сфери: працюємо над оновленою концепцією е-Суду. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/tsyfrovizatsiia-sudovoi-sfery-pratsuiemo-nad-onovlenoiu-kontseptsiiu-e-sudu>
2. Електронний суд. URL: <https://id.court.gov.ua/>
3. Сплачуйте штраф за адмінпорушення онлайн: нова послуга в Дії. URL: <https://diia.gov.ua/news/splachujte-shtraf-za-adminporushennya-onlajn-nova-posluga-v-diyi>
4. Без папірців і бюрократії. В Україні буде оновлена концепція е-Суду. URL: <https://www.rv.gov.ua/news/bez-papirtsiv-i-biurokratii-v-ukraini-bude-onovlena-kontseptsiiu-e-sudu>
5. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text>

Кулік М. С., здобувач освіти,
науковий керівник: **Міт'яєва Т. Л.**, к.е.н., доцент,
ВСП «Харківський торговельно-економічний
фаховий коледж ДТЕУ»

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

У 2023 році українські ресторани успішно пристосувалися до нових умов, зустріли повернення податкових перевірок і намагалися утримати ціни. Однією з головних проблем стали питання з наймом та утриманням персоналу, а новим трендом на ринку стала інклюзивність.

У другому півріччі 2023 року доходи закладів громадського харчування в Україні зросли на 30% порівняно з попереднім роком, кількість відвідувачів збільшилася на 10%, а середній чек зрос на 18%. Найбільший приріст доходів у порівнянні з минулим роком показав сегмент ресторанів, який збільшившись на 37%. Середній чек у ресторанах зріс на 23%, досягнувши 625 грн, а відвідуваність збільшилася на 11%. Кав'ярні також показали позитивні результати, збільшивши доходи на 31%, збільшивши середній чек на 20% (з 82 до 98 грн) і збільшивши кількість відвідувачів на 9%.

За словами Романа Пузанова, керуючого мережею кав'ярень GRKY Espresso bar, яка налічує більш ніж 70 кав'ярень у Києві: «2023 рік був доволі успішним для нашої мережі кав'ярень GRKY Espresso bar. Ми відкрили 10 нових закладів, більше ніж планували. Найбільшим викликом є та й залишається питання кадрів. Головний ресурс та енергію направляємо саме в це русло.

Середній чек виріс на 19% завдяки роботі з персоналом щодо пропозиції гостю супутніх товарів. Відвідуваність значно зросла (на 25%) внаслідок збільшення кількості людей в місті відносно 2022 року, а також популяризації бренду.

Рентабельність залишилась незмінною. Інфляція на основний продукт була більша за всі інші складові бізнесу». [1]

#Дослідження

Poster x РЕБЕТА СТОГНЕ РЕСТОРАТОР

Як зросла виручка закладів громадського харчування
II півріччя 2023 до II півріччя 2022, в %

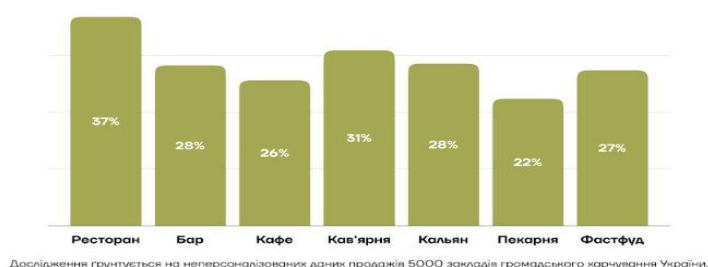

Рис. 1. Як зросла виручка закладів громадського харчування.[1]

Виручка сегмента кафе показала зростання на 26% у порівнянні із минулим роком. Середній чек зріс на 17% зі 187 до 219 грн. Відвідуваність зросла на 7%.

Виручка сегмента барів зросла на 28% до 2022 року, середній чек на 12% із 311 до 348 грн. Відвідуваність збільшилася на 15%.

На думку Влади Агаркової, співзасновниці коктейль-бару «Полуночники» та бістро «Чік Чак», засновниці ECLIPSE®, м.Вінниця: «Наш валовий обіг в другій половині 2023 року зріс на 12% в порівнянні з 2022 роком. Кількість гостей при цьому залишилася майже незмінною, а кількість чеків — меншою.

Зрозуміло, що зріс середній чек. Це пов'язано не тільки з ростом валютного курсу, здорожчанням товару у постачальників і, як наслідок, підняттям цін у барі, а і з постійною роботою нашої команди. В грошах середній чек зріс на 200 грн і становить на сьогодні — 1100 грн.

Але враховуючи розвиток подій в країні, ми прогнозуємо і готуємося до падіння кількості гостей в барі й вже зараз думаємо над тим, як вийти за межі бару, з яким продуктом, і що робити для того, аби не зменшувався валовий обіг закладу».[1]

Сегмент пекарень продемонстрував зростання виручки на 22% у порівнянні із 2022 роком. При цьому середній чек зріс на 17% з 63 до 73 грн. Відвідуваність зросла лише на 5%.

Виручка фастфуду зросла на 27%, середній чек — на 21% зі 145 грн до 175 грн. Відвідуваність — на 5%.

Як повідомив Дмитро Горошко, співзасновник мережі Family sushi.pizza.wok, що налічує 23 заклади на Дніпропетровщині: «Якщо порівняти період з липня 2022 року по грудень 2023 року, то кількість транзакцій по всіх наших закладах мережі Family sushi.pizza.wok не змінилася. Середній чек трохи зріс — на 7%, але суто через підвищення цін. А на підвищення цін вплинув ріст собівартості продуктів і курс долара.

Комунальні платежі виросли на 50% за кіловат, а також підвищилася орендна ставка. Причина — ринок стає більш щільним через релокацію бізнесів зі сходу України. Зокрема цікаво, що на початку 2022 року в нашому сегменті гостям не був важливий сервіс, а вже зараз це змінилося.

Загалом є тенденція до зростання ринку. На це вказує кількість нових операторів і закладів. Головний виклик зараз — це ринок праці. Я особисто спостерігаю дефіцит кваліфікованих кадрів у закладах харчування. І тут напевно найсильнішими стануть ті бізнеси, що мають відбудовану систему навчання персоналу».[2]

Виручка кальянних показала зростання на 28% у порівнянні із минулим роком. Середній чек зріс на 18% зі 413 грн до 488 грн. Відвідуваність зросла на 9%.

44% рестораторів зазначають, що показники роботи закладів у 2023 році виправдали їх очікування. Водночас 40% мають протилежну думку. У 16% показники навіть перевищили очікування.

Найскладніше рестораторам у 2023 році було наймати та утримувати команди, тримати ціни на страви попри зростання цін, знаходити власну мотивацію для роботи та розбиратися з перевітками. Окрім цього, підприємців турбувала повна зміна цільової аудиторії, комунальні платежі та корупція, низькі продажі та зміна поведінки покупців.

38% рестораторів вимушені були стикнутися зі зниженням рентабельності бізнесу у 2023 році. Майже така ж кількість зазначає, що рентабельність їх закладів не змінилася. Деякі говорять про зростання рентабельності. Більш ніж половина мала середню рентабельність бізнесу у 10-20%, а 13% взагалі не отримували прибуток у 2023 році».[2]

2023 рік у кількох фразах рестораторів:

«Пливемо по течії, а кругом крокодили бегемоти і підводні вирви».

«Як на американських гірках: то вгору, то вниз».

«Основна проблема 23 року — це персонал. Молодь без досвіду роботи, без бажання розвиватись і працювати над собою, але з нереальними амбіціями по зарплаті, а досвідчений персонал, адекватний працівник, на ринку просто відсутній. Тому фонд зп постійно збільшується навіть при зменшенні рентабельності. А другий важливий фактор — відсутність туриста як внутрішнього, так і зовнішнього».

«Складно, швидко, емоційно».

«У 2023 році почало відновлюватись відвідування ресторану. Гості поступово адаптувались до життя у воєнний час, почали частково відзначати великі події (весілля, випускні, ювілеї). Це підняло прибуток».

«Складно, але кайфово».

«Проїшов. У таких умовах скаржитися немає на що. Але проїшов — і дякувати Богу:»».

«Конкуренція з релокованими бізнесами, які пропонують захмарні орендні плати, щоб виселити мене з орендованих приміщень»

«Велика ротація персоналу, молодь хоче мало працювати, але за високу ЗП. Тотальне підняття рівня ЗП для персоналу ресторану через: інфляцію та переманювання іншими. Гість відчуває зростання цін. Роботодавець в цей час не захищений від звільнення і відпрацювання 2 тижнів. Як за такий проміжок часу знайти, навчити і поставити у зміну працівника?»».

«В нас мережа закладів, Негативно впливає ріст цін на сировину, кадровий голод, низькі ліміти для фопів 2 групи».

«Ми відновилися в 2023 році після втрати всього в 2022 році. Важко з нуля, але головне: не здаватися»

«Один заклад зачинається з причини оренди $\times 2,5$ та низький відсоток відвідувань в період з листопада по квітень, другий заклад сподіваюсь вивезе „мертвий сезон“, але буде складно сплачувати 26% податку*(»

«Все ж позитивно, бо з 2 закладів їх стало 5 :)»».

«Є спад влітку, голод штату постійний, висока конкуренція на ринку. Але не опускаємо руки і разом до Перемоги!!!».[2]

Можна зробити висновок, що ресторанний бізнес повинен продовжувати свій розвиток незважаючи на поточні та можливі майбутні проблеми. Ресторани та інші заклади, такі як кафе, бари, кав'ярні, поступово відновлюють свою роботу з меншими обсягами та обмеженнями, але це вже є значним досягненням. Все буде відновлено в новому форматі, який може призвести до підвищення статусу деяких закладів.

Список використаних джерел

1. <https://biz.nv.ua/ukr/economics/rinok-praci-2023-yaki-profesiji-naybilshe-shukali-robotodavci-novini-ukrajini-50384831.html>.
2. <https://joinposter.com/ua/blog/management/pidsumky-2023-roku-vid-poster>.
3. <https://kyiv.comments.ua/ua/article/persona/2023/18846-igor-postoenko-pro-restoranniy-biznes-yak-vidkriti-restoran-rozvivati-yogo-ta-yak-na-nomu-zarobiti.html>.

Савченко І. Г., к. держ. упр., доцент,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж
Державного торговельно-економічного університету»

КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЇХ ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК В СИСТЕМІ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ

Однією із складових формування якісної та дієвої системи управління є ефективний менеджмент персоналу, адже компетентність і розвиток кадрів є однією з найважливіших передумов успіху будь-якої організації. Задля задоволення поточних і майбутніх потреб організації та досягнення стратегічних цілей працівники мають відповідати вимогам сучасних європейських стандартів та мотивованими до гідної праці. Досягти таких цілей можливо завдяки планомірній роботі з кваліфікованої підготовки кадрів, реформуванню системи перепідготовки персоналу та забезпеченню взаємозв'язку між якісними характеристиками персоналу та мотивацією їх праці.

Зазначимо, що компетентнісний підхід в управлінні персоналом наразі є переважаючим в ефективно функціонуючих організаціях. Проте для їх вищого менеджменту залишається проблема: як досягти того, щоб персонал був мотивованим розвивати свої компетенції та

підвищувати свій професійний розвиток? Завдяки яким мотиваційним механізмам більш компетентні працівники продовжують професійно розвиватися та демонструвати вищу якість праці? Ці та інші питання є важливими також для підвищення ефективності діяльності організації.

Дослідження щодо сутності та змісту поняття "компетенція" здійснювали І. Шпекторенко, С. Лейко, В. Олуйко, Ю. Нікітіна, О. Арапова, В. Фрідріх, В. Модирка, та ін. На думку І. Шпекторенка професійна компетентність визначається як сукупний, підсумковий результат взаємодії всіх елементів структури професійної мобільності персоналу; є результатом впливу на працівника комплексу якостей двох сфер: ціннісно-орієнтаційної – сформованості професійних намірів, поклику, інтересів; професійної спрямованості особи, її придатності, працездатності й задоволеності, а також компетентнісної – професійних наукованості, культури та досвіду [1]. За твердженням С. Лейко, компетенція визначається певною організацією, установою, державою як наперед задана вимога до знань, умінь, навичок, якими повинна володіти особистість для успішної діяльності в межах тієї сфери, де ця діяльність буде здійснюватися [2]. Аналіз визначень С. Лейко дозволяє дійти висновку, що під компетенціями загалом розуміють формалізований набір вимог до особистих, професійних та інших якостей працівників, які необхідні їм для того, щоб якісно виконувати свої трудові обов'язки, відповідати своїй посаді та функціональному призначенню. Натомість, поняття "компетентність" розуміється не просто як набір якостей для виконання певної роботи, а здатність таку роботу виконувати відповідно до встановлених стандартів. Тобто компетентність – це вже демонстрація вмінь конкретного працівника у реальній виробничій ситуації. А отже, для того, щоб бути компетентним у певній роботі, необхідно оволодіти відповідними професійними компетенціями. Підкреслимо, що навчити цим компетенціям у закладі освіти, чи безпосередньо на виробництві надзвичайно складно, в окремих випадках – неможливо. Здійснювати вплив на рівень професійних знань та компетентність загалом легше й простіше, ніж на компетенції, адже складність полягає в процесі зміни світоглядних установок співробітника [3].

У межах компетентнісного підходу освіта і практична підготовка стають комплексними, багатофакторними, оскільки ті, хто проходить навчання, отримують не лише визначені фахові знання і навички, а також психологічну підготовку, розвивають особисті якості, напрацьовують конкретні алгоритми ефективної діяльності. Беззаперечно важливими є інноваційні компетенції, що сприяють виробленню адекватного ставлення до нововведення, ситуації невідомості, вмінню швидко реагувати і приймати вірні рішення на випередження; забезпечують до безперервної освіти, вдосконалення, професійної мобільності, до критичного мислення, креативності, вміння працювати самостійні і в команді [4].

В Україні можливість розвитку персоналу закріплено в Конституції та в інших нормативних актах, де гарантується кожному право на освіту (ст. 53) та реалізацію програми професійно-технічного навчання, підготовки й перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб (ст. 43) [5]; встановлюються гарантії для підвищення кваліфікації працівників, поєднання роботи з навчанням; проведення виробничого навчання за рахунок підприємства та його здійснення в робочий час [6]; визначаються засади функціонування системи професійного розвитку працівників [7]. Національне законодавство у сфері розвитку персоналу дедалі більшою мірою орієнтується на загально-цивілізаційні вимоги, а саме на конвенції та рекомендації Міжнародної організації праці, зокрема, одну з останніх Рекомендацій про розвиток людських ресурсів (освіта, підготовка й навчання упродовж життя) [8]. Підвищення якості й ефективності розвитку працівників має відповідати Національному стандарту України відповідно вимогам ISO 10015:1999 Quality management – Guidelines for training, що регламентує процес навчання й планування, забезпечення і оцінювання результатів навчання [9].

Таким чином, одним з основних напрямів змін у кадровій політиці є застосування підходу, що базується на компетенціях та компетентності. У сфері підготовки професійних

кадрів він, зокрема передбачає що мета будь-якого навчання полягає в тому, щоб працівник засвоїв такі форми поведінки і набув такого набору знань, навиків і характеристик, які б дозволили йому успішно здійснювати передбачену для його професії діяльність, тобто, оволодів необхідними компетенціями. А формування дієвого мотиваційного механізму до розвитку має здійснюватися на локальному рівні управління за допомогою різних внутрішніх та зовнішніх чинників.

Список використаних джерел

1. Шпекторенко І. В. Професійна компетентність. *Університетські наукові записки*. 2014. № 1. С. 285-293.
2. Лейко С. В. Поняття "компетенція" та "компетентність": теоретичний аналіз. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2013_4_15 (дата звернення: 23.02.2024).
3. Арапова О. М., Фрідріф В. П., Модирка В. А. Компетентнісний підхід як чинник підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Економіка: реалії часу*. 2019. № 1 (6). С. 207-211.
4. Нікітін Ю. А. Компетентнісний підхід та інноваційні компетенції персоналу як основа інноваційного розвитку організації. *Актуальні проблеми економіки*. 2020. № 12.
5. Конституція України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 23.02.2024).
6. Кодекс законів про працю України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 23.02.2024).
7. Закон України "Про професійний розвиток працівників". URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17> (дата звернення: 23.02.2024).
8. Рекомендації МОП про розвиток людських ресурсів: освіта, підготовка й навчання упродовж життя. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_532 (дата звернення: 23.02.2024).
9. Національний стандарт України "Настанови щодо навчання персоналу". URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0268609-08> (дата звернення: 23.02.2024).

Єсипенко К. О., здобувач освіти,
науковий керівник: **Ціпурида В. С.**, к. е. н., доцент,
Державний торговельно-економічний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ МОДЕЛІ ТА МЕХАНІЗМИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Механізми відновлення економіки в наш час стають уже не просто однією із складових економічного життя, але і її вирішальною частиною, тому для успішного здійснення вона потребує відповідної інфраструктури, проблема формування якої, а також вибору основних напрямків її побудови, виникла, коли Україна стала на шлях ринкового розвитку. При цьому головною проблемою підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України є приведення у відповідність стратегії їх розвитку до стратегії інноваційної моделі розвитку економіки держави і, навпаки, врахування державою інтересів та цілей розвитку підприємств.

Низька ефективність вітчизняної економічної системи, де первинною ланкою є підприємство, обумовлена нашою інерцією в реагуванні на зміни в зовнішньому і внутрішньому середовищі. Сучасна динаміка управління вимагає від керівництва будь-якого рівня високої адаптації й оперативного реагування на зміни, а також здатності мобілізувати персонал підприємств на здійснення нововведень. Це потребує досвіду інноваційної свідомості керівного складу і персоналу підприємств.

Проблемам і перспективам інноваційного розвитку в країні присвячено багато наукових праць. Зокрема, стратегії і політиці довгострокового інноваційного розвитку України присвячені праці В. М. Орлової [1], організаційному механізму побудови інноваційних моделей підприємства і суспільства В.А. Полякова [2], обґрунтуванню інноваційної моделі структурної перебудови економіки України та інноваційній економіці підприємств України Л.І. Федулової [3], підходам до формування персоналу підприємства Г. В. Чабан [4], проблемам інноваційної політики України у післявоєнний період І. І. Яцкевича [5] та ін. Водночас дослідження питань комплексного взаємоузгодженого розвитку діяльності багаторівневих систем, таких як держава, підприємство, суспільство та принципів формування адаптивної системи управління підприємствами в умовах швидкоплинних змін навколишнього середовища не знайшли належного відображення у наукових працях фахівців із інноваційного менеджменту. Ми вважаємо, що наявність трьох факторів забезпечує сталий інноваційний розвиток суспільства:

- Система управління, узгоджена «зверху донизу» і «знизу до верху» згідно універсальної схеми повторення інфраструктури (суспільство – регіон – місто) з трьома гілками управління: законодавчої (зміст розвитку), виконавчої (форма, структура), судової (узгодження вище названих) – як причина – взаємозв'язок – наслідок.

- Рівень державного і регіонального самоврядування з подвійністю системи управління: держава (сфера причин, де формуються управлінські концепції) і суспільство (сфера наслідку, де перевіряється їх якість). Узгодженість 2-х систем управління забезпечує можливість кожної людини включитись в процес розвитку держави та творче зростання її за 3-ма рівнями: особистість – колектив – суспільство.

- Структуризація і розвиток колективної стратегії, яка стимулює розвиток особистості через виховання якостей: відповідальність за довкілля; дисципліну та етику партнерства; ініціативу та сприйняття інновацій. Розуміння змістовності громадянського суспільства повинно перерости із вузького “3-го сектору” в суспільство, де влада є частиною громадянського суспільства, забезпечити прозорість дій влади. При цьому підприємці та громадські організації теж повинні бути налаштовані на партнерство з владою. Для цього потрібно:

- сприйняття нової ролі людини – творця нових відношень через колективне співробітництво, посилення інтеграційних процесів, усунення розбіжностей між колективним та приватним;

- розвиток нових управлінських технологій на основі причинно-системного підходу, системного мислення, згідно універсальних закономірностей розвитку систем;

- розвиток універсальної багаторівневої системи управління в державі та міждержавних відносинах;

- створення систем безперервної освіти впродовж всього життя людини та здорового образу життя на основі універсального формування досвіду колективної стратегії та системи самоврядування.

Загальновідомо, що кожна відкрита система для без кризового розвитку повинна мати урівноваженість між потребами та віддачою. Спрямованість кожної системи тільки на задоволення своїх потреб, при обмежених ресурсах призводить до криз та конфліктів. Тому відомий психолог К. Юнг і стверджував, що природа не терпить односторонності розвитку і через кризи змушує людину компенсувати недостатній досвід. Це ж стосується і таких великих соціально-економічних систем, як підприємство, суспільство. І, якщо цієї урівноваженості суспільство не досягне, глобальна криза буде невідворотною, оскільки такий підхід порушує закони, закономірності і принципи еволюції Природи (рис.1).

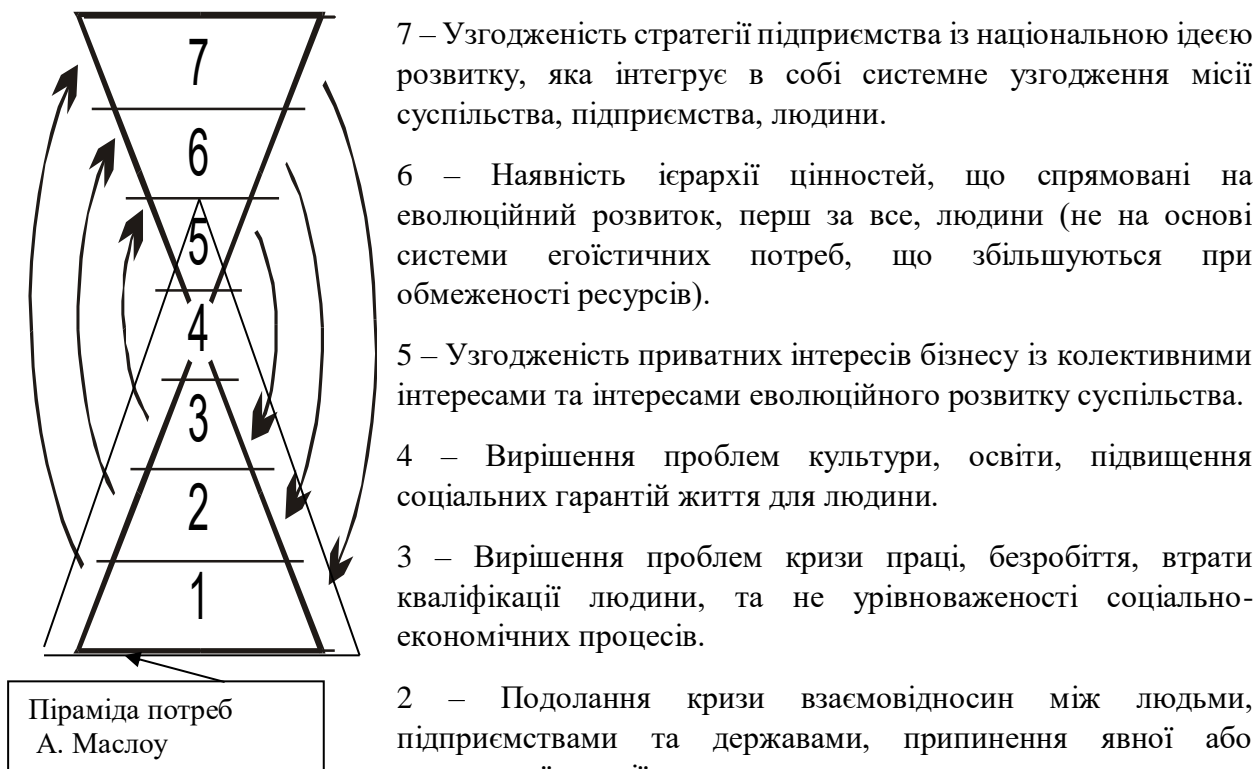

Рис. 1. Сім рівнів причинно-наслідкових взаємозв'язків виникнення неузгодженості соціально-економічних систем з довкіллям

У сучасному суспільстві держава не може бути антагоністом бізнес-середовища, а має бути основним партнером бізнесу. Міцна, стійка взаємодія державних інституцій та приватного сектору гарантує поступальний рух вперед. Отже, входження підприємства у єдиний ритм розвитку із зовнішнім середовищем – це врівноваження ним 3-х факторів: *індивідуального* (дотримання особистих інтересів і цілей для свого розвитку), *колективного* (узгодження своїх інтересів і цілей, а також інтересів і цілей партнерів, споживачів, постачальників), і *соціального* (дотримання інтересів і цілей розвитку суспільства). Отже, виходячи з цього, для вдосконалення інноваційної інфраструктури держави, конкретних регіонів та підприємств можна визначати наступні напрямки:

1. Надання існуючим інфраструктурним системам ринкового характеру. При цьому потрібен перехід від діючого державного до комплексного багатоканального фінансування наукової, науково-технічної і інноваційної діяльності (фонди, венчурне фінансування, технопарки, інкубатори наукомісткого бізнесу, інноваційно-технологічні центри, центри трансферу технологій), що надає можливість прискорити становлення нових наукомістких малих та середніх підприємств інноваційного характеру.

2. Розвиток взаємодії малих, середніх та великих підприємств в сфері інноваційної діяльності. Потрібне розширення впливу влади та ділового бізнесу не тільки на становлення і розвиток малого інноваційного підприємництва, але і на потреби великих приватних, корпоративних і державних структур економіки України, які налаштовані на випуск наукомісткої продукції.

3. Урахування регіональних особливостей в інноваційному розвитку економіки. Цей напрямок повинен доповнювати два вищезазначених. Крім того, очевидно, що необхідна підготовка кадрів до користування інноваціями, що надає можливість загального підвищення культури населення та впливу на еволюційні зміни більшості сторін в життєдіяльності суспільства.

4. Інтеграційний характер формування інфраструктури дозволить за рахунок об'єднання і взаємо-доповнення кращого досвіду із того, що буде у всіх трьох попередніх напрямків, щоб одержати для держави найбільший синергетичний ефект в процесі переходу національної економіки на інноваційний шлях розвитку.

Людина - продукт системних відносин у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства, а кожна система, є результатом її взаємовідносин із довкіллям. Розуміння цього працівником в будь-якій діяльності, дає можливість:

- усвідомити свою приналежність до більшої системи (колектив, суспільство, міжнародне співтовариство тощо);

- усвідомити єдність та узгодженість універсальних та економічно-соціальних законів розвитку;

- правильно побудувати взаємодію і співробітництво з іншими людьми, колективом, суспільством, природою та формувати креативну діяльність;

- прийняти відповідальність за себе, свою родину, трудовий колектив, суспільство, планетарне середовище.

Список використаних джерел

1. Орлова В. М., Бородінчик, Ю. А. Інноваційний розвиток України як складова соціально-економічно стратегії розвитку держави. / В. М., Орлова, Ю. А. Бородінчик, // *Економічний простір*, 2019, № 147. С. 90-102.

2. Поляков В.А. Філософія управління змінами. – Кропивницький.: АРГОС, ТОВ, 2022. – 88 с.

3. Федулова Л.І. Концептуальні засади формування інноваційної системи підприємств / Л. І. Федулова // *Актуальні проблеми економіки*. - 2014. - № 10. - С. 195-205. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2014_10_26

4. Чабан Г. В. Формування персоналу підприємства: фактори і методи / Г. В. Чабан, В. Г. Чабан, Л. В. Тірбах // *Економічний вісник університету*. - 2023. - Вип. 56. - С. 49-53. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/есву_2023_56_8

5. Яцкевич, І. І. Інноваційна політика України у післявоєнний період. / І. І. Яцкевич // *Економіка та суспільство* - 2022. – Вип.39. - С. 49-53. - Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-53>

Кірдина О. Г., д. е. н., професор,
Стешенко О. Д., к. е. н., доцент,

Український державний університет залізничного транспорту

МЕХАНІЗМ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Фінансування вищих навчальних закладів (ВНЗ) є одним із ключових аспектів, що визначає якість, доступність та інноваційність освітньої системи країни. Цей процес може бути поділений на дві основні категорії: державне та недержавне фінансування. Державне фінансування, як правило, зосереджено на стабільності та підтримці основних потреб ВНЗ, тоді як недержавне фінансування дозволяє закладам більш гнучко реагувати на зміни в ринковому середовищі. Сучасний підхід до фінансування освіти в Україні перебуває під впливом інноваційних змін.

У Законі України «Про вищу освіту» [1] не надається конкретного визначення механізму фінансування закладів вищої освіти. Однак п. 1 ст. 71 акцентує увагу на фінансуванні державних вишів за допомогою коштів держбюджету на основі державного замовлення для підготовки спеціалістів і наукових кадрів, а також за допомогою інших

допустимих джерел, забезпечуючи при цьому цільове та ефективне використання бюджетних коштів і прозорість у прийнятті рішень. Згідно з Бюджетним кодексом України, державні вищі навчальні заклади мають можливість комбінувати бюджетні асигнування з власними доходами, отриманими від надання платних освітніх послуг в рамках законодавства. Важливо враховувати положення Закону України «Про вищу освіту» [1], яке вимагає, щоб не менше 51% студентів, які вступають на перший курс, були прийняті за державним замовленням у державних та комунальних ВНЗ.

Отже, механізм фінансування вищих навчальних закладів можна визначити як комбінацію способів забезпечення університетів потрібними фінансовими ресурсами для якісної реалізації освітніх послуг.

Основною механізмом фінансового забезпечення діяльності ВНЗ є кошторисне фінансування, яке передбачає направлення коштів з державного бюджету на підтримку освітніх програм та ініціатив.

Процес кошторисного фінансування бюджетної установи в Україні є ієрархічно структурованим і включає три основні етапи. Початковий етап полягає у внутрішній підготовці бюджетних пропозицій установою. Це включає розробку пропозицій, оцінку доходів та витрат, а також розрахунки фондів і коштів. Основна мета цього етапу – підготувати документи, що детально відображають фінансові потреби установи на наступний бюджетний період.

Процедура формування, схвалення та реалізації кошторисів бюджетних установ базується на законодавчих та нормативних актах. Основними регуляторами в цій сфері є Бюджетний кодекс України [2] та Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 р. № 228 [3], яке встановлює правила щодо підготовки, розгляду, схвалення та ключових аспектів реалізації кошторисів державних установ. Ці документи визначають основні принципи та механізми фінансового планування в установах, що фінансуються за рахунок державного бюджету.

Вищі навчальні заклади України використовують докладно структуровані кошториси як основний інструмент для планування та контролю за рухом фінансових ресурсів. Ці кошториси відображають не лише плановані доходи та видатки, але й служать важливим засобом для взаємодії з державними органами у контексті отримання бюджетного фінансування.

Важливо відзначити, що для всіх ВНЗ діє перелік статей витрат. Це спрощує процес об'єднання індивідуальних кошторисів у зведені та загальні, а також поліпшує якість бюджетного планування та контролю за його виконанням. Головні розпорядники бюджетних коштів надають ВНЗ методичні рекомендації та основні виробничі показники для планування їхньої діяльності на наступний рік. Це включає грошові норми витрат та інші показники, встановлені чинним законодавством. Після розробки проекту кошторису, ВНЗ подає його на розгляд головному розпоряднику бюджетних коштів. Під час розгляду кошторису проводиться детальний аналіз його відповідності чинному законодавству, режиму економії та планам економічного та соціального розвитку на наступний рік. Головні розпорядники бюджетних коштів також здійснюють контроль за правильністю складання та затвердженням кошторисів, що базуються на бюджетному фінансуванні.

Механізм державного фінансування вищих навчальних закладів має свої переваги та недоліки (рис. 1).

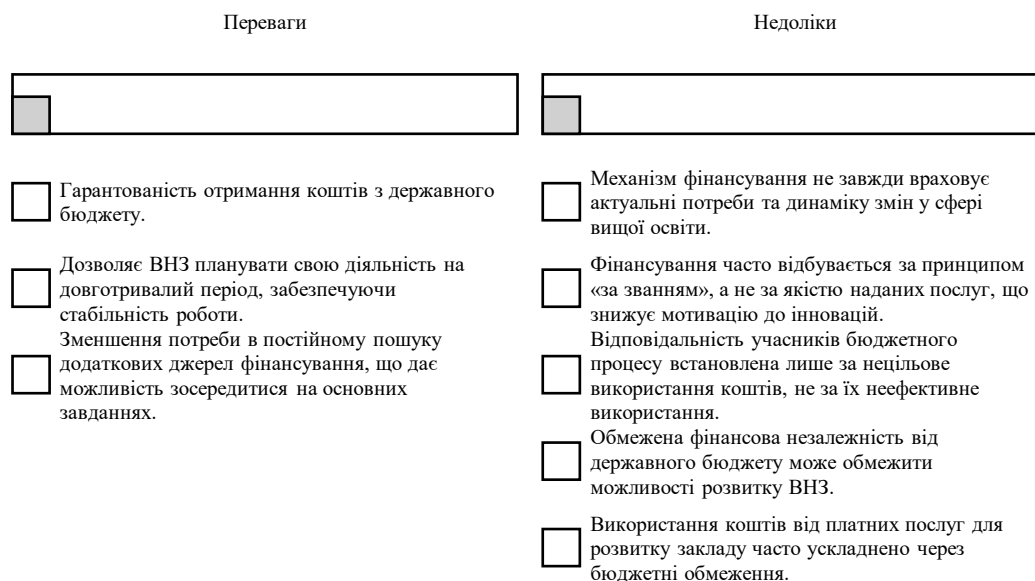

Рис. 1. Переваги та недоліки механізму державного фінансування вищих навчальних закладів в Україні

Механізм бюджетного фінансування вищих навчальних закладів в Україні представляє собою складний баланс між забезпеченням стабільності та потребою адаптації до змінних умов. Хоча він надає гарантоване фінансування та дозволяє ВНЗ планувати на майбутнє, водночас існують виклики, які потребують уваги та постійних коректив. Це підкреслює важливість багатостороннього підходу до питань фінансування в сфері вищої освіти.

Загалом, механізм фінансування закладів вищої освіти в Україні має свою специфіку, зумовлену як історичними, так і сучасними особливостями розвитку країни. Цей механізм є ключовим у забезпеченні стабільності, якості та доступності вищої освіти для громадян України. У контексті постійної динаміки суспільства та економіки, важливо постійно моніторити та адаптувати механізми фінансування до сучасних викликів.

Враховуючи проблеми фінансового забезпечення, з якими стикаються сучасні заклади освіти, важливим є розроблення стратегії, спрямованої на їх вирішення та забезпечення стабільного фінансового розвитку. Залежність від державного бюджету, нестабільність фінансування, обмежені можливості для капітальних інвестицій, проблеми у фінансовому плануванні та управлінні, а також вплив зовнішніх економічних факторів – усі ці виклики вимагають комплексного та продуманого підходу.

Зростання частки недержавних джерел фінансування освіти зумовлене, насамперед, необхідністю збільшення обсягів фінансових ресурсів для забезпечення виконання статутних завдань закладів вищої освіти внаслідок підвищення ролі освіти як визначального чинника соціального та економічного розвитку нації [4]. В умовах сьогодення вартість навчання доволі різниться в розрізі навчальних закладів, спеціальностей, джерел фінансування, адже вартість навчання за рахунок бюджетних коштів майже в усіх випадках є вищою, ніж за рахунок інших джерел. Зазначене зумовлює необхідність формування освітньої державної політики через нову модель фінансування.

В таблиці 1 наведено перелік основних заходів для ефективного управління ресурсами закладів освіти.

Заходи для ефективного управління ресурсами

назва	опис
Розумне управління енергоресурсами	Заклад освіти може впровадити систему «розумного будинку» у своїх освітніх корпусах замість традиційних методів. Це означає автоматизацію управління освітленням, опаленням та кондиціонуванням повітря, що дозволить знижувати витрати на енергію під час ненавчального часу або у вихідні дні.
Еко-ініціативи	Встановлення сонячних панелей на дахах університетських будівель може не тільки забезпечити альтернативне джерело енергії, але й стати частиною навчального процесу для студентів-екологів або енергетиків.
Оптимізація використання матеріальних ресурсів	Перехід на безпаперові технології, може значно знизити витрати на друк. Використання електронних документів та комунікацій замість паперових листів і звітів не тільки економить ресурси, але й підвищує ефективність робочих процесів.
Ефективне управління персоналом	Реалізація програм розвитку професійних навичок для співробітників може підвищити їх продуктивність і мотивацію. Наприклад, тренінги з управління часом або майстер-класи з використання нових ІТ-інструментів можуть значно покращити ефективність роботи.
Використання сучасних технологій для моніторингу та аналізу витрат	Впровадження сучасних ІТ-систем (ERP, BI, CRM) для аналізу та моніторингу витрат дозволить університету отримувати більш точні дані про свої фінансові потоки та швидше реагувати на неефективні аспекти витрат.

В цілому, диверсифікація джерел фінансування становить стратегічний крок у напрямку підвищення фінансової незалежності та гнучкості політики ВНЗ, дозволяючи їм ефективніше відповідати на сучасні виклики освітнього та наукового середовища, а також створювати нові можливості для свого розвитку і просування.

Отже, враховуючи динаміку розвитку та поточні фінансові виклики, з якими стикаються заклади освіти, важливо застосовувати комплексний підхід до фінансового управління, що дозволить ВНЗ підтримувати високий рівень освітніх послуг та наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту: Закон України від 17.01.2002 № 2984-III / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2984-14>
2. Бюджетний кодекс України. Документ 2456-VI, чинний, поточна редакція. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
3. Постанова Кабінету Міністрів України. Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ №228. Документ 228-2002-п, поточна редакція. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-p#Text>
4. Боголіб Т. Фінансове забезпечення освітньої галузі України: існуючі проблеми та перспективи їх вирішення. Економіст. 2015. № 8. С. 1–6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2015_8_2

Лемешев О. О., аспірант,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

РОЛЬ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ

За сучасних умов, коли стрімкі зміни та невизначеність є нормою, управління є однією з визначальних складових ефективного функціонування підприємства. Структурований підхід

до вирішення завдань та досягнення цілей підприємства надає система управління, яка включає інструменти та методи, які допомагають ефективно керувати ресурсами та взаємодіяти для вирішення складних завдань. Роль систем управління дещо відрізняється у різних категорій підприємств, включаючи:

1) Малі підприємства: незважаючи на їх обмежені ресурси, ефективне управління може бути головним для досягнення стратегічних цілей стійкості бізнесу.

Основні аспекти ролі управління в малих підприємствах включають:

- Планування та стратегічне управління, які допомагають визначити стратегічні цілі та розробити плани дій для досягнення (визначення ринкової ніші, конкурентних переваг та напрямків розвитку).

- Бюджетування та фінансовий контроль, допомагають планувати та відстежувати витрати, визначати цінову політику, контролювати готівку та забезпечувати прибутковість.

- Управління ресурсами, у тому числі і людськими, дозволяє залучати та утримувати кваліфікованих співробітників, а також розробляти програми навчання та розвитку персоналу.

- Управління маркетингом та розвитком продукції, допомагає залучати нових клієнтів та розвивати нові продукти (послуги), які відповідають ринковому попиту.

- Управління запасами та ланцюгом постачання, дозволяє зберігати оптимальні запаси, знижувати витрати на складське зберігання та забезпечувати своєчасну поставку товарів або послуг клієнтам.

- Контроль якості та обслуговування клієнтів, допомагає створити позитивний образ бренду та забезпечує задоволеність клієнтів, що сприяє повторним реалізаціям і нарощує постійної клієнтської бази.

- Планування кризових ситуацій та ризиків включає в себе визначення можливих загроз та управління ними, що допомагає мінімізувати негативний вплив непередбачуваних обставин.

- Управління відносинами з зацікавленими сторонами та комунікація з інвесторами, партнерами та громадськими організаціями, допомагає підприємствам налагоджувати контакти та забезпечувати підтримку своїх інтересів.

Додаткові аспекти управління включають:

- Управління інноваціями, допомагає розробляти нові ідеї, продукти та послуги, що можуть відкрити перспективні ринкові можливості.

- Ефективне використання технологій, допомагає вибирати і впроваджувати відповідні технології, які поліпшують продуктивність та конкурентоспроможність.

- Управління відносинами з клієнтами (CRM), допомагає їх зберігати та розвивати.

- Соціальна відповідальність бізнесу, допомагає виконувати свої соціальні та екологічні зобов'язання перед громадськістю та сприяє позитивному сприйняттю бренду.

- Зазначені аспекти демонструють важливість управління в малих підприємствах для досягнення стійкого розвитку та конкурентоспроможності. Малі підприємства, які застосовують системи управління своєю діяльністю, здатні більш ефективно конкурувати на ринку та реагувати на зміни в бізнес-середовищі.

2) Середні підприємства – управління грає важливу роль і включає в себе низку аспектів, які допомагають забезпечити ефективну діяльність та розвиток. Наведемо деталізацію ролі управління в середніх підприємствах:

- Стратегічне планування, для досягнення довгострокових цілей (визначення напрямків розвитку, ринкова позиція та стратегія конкурентної боротьби).

- Фінансове управління (бюджетування, фінансовий аналіз, контроль витрат), допомагає забезпечити прибутковість, оптимізацію використання ресурсів та уникнення фінансових ризиків.

- Управління людськими ресурсами, включає процеси найму, навчання, розвитку та мотивації співробітників, допомагає залучати та утримувати кваліфікованих працівників.

- Маркетинг та розвиток продукту, включає розробку стратегій, визначення цільової аудиторії та просування продукції (послуг) на ринок. Розповсюджується на розвиток нової продукції (послуг), які відповідають потребам клієнтів.

- Управління якістю, включає встановлення стандартів якості, контроль процесів та виробництва, а також забезпечення відповідності продукції (послуг) стандартам та вимогам клієнтів.

- Управління ресурсами та ланцюгом постачання, допомагає знижувати витрати та оптимізувати процеси виробництва, включає управління запасами, пошук постачальників та оптимізацію логістичних процесів.

- Інновації та розвиток технологій, допомагають впроваджувати нові технології та ідеї для покращення продукції та процесів.

- Контроль над ризиками та кризове управління для вирішення непередбачених ситуацій, включають визначення можливих загроз та розробку планів для управління ними.

- Контроль якості обслуговування клієнтів, допомагає підтримувати їх задоволеність та забезпечувати високий рівень обслуговування.

Ці аспекти управління в середніх підприємствах сприяють досягненню ефективності, зміцненню конкурентоспроможності та розвитку бізнесу. Управління в середніх підприємствах допомагає вирішувати важливі завдання і забезпечувати сталу діяльність на ринку. Додаткові аспекти управління включають:

- Управління взаємовідносинами з партнерами та постачальниками, допомагає забезпечувати стійкі та вигідні партнерські угоди. Це включає в себе переговори, контракти, контроль якості та забезпечення своєчасної поставки сировини та комплектуючих.

- Управління розвитком бренду та репутацією, включає створення позитивного іміджу підприємства, взаємодію з клієнтами та збереження довіри споживачів.

- Стратегічне партнерство та розширення ринків, дозволяє знаходити нові можливості для зростання, розширювати географію продажів та виходити на нові ринки.

- Управління процесами, дозволяє скоротити бюрократію та оптимізувати бізнес-процеси.

- Управління зовнішніми впливами, дозволяє адаптуватися до нових реалій та впливів (зміни в законодавстві, економічні кризи, зміни в споживчих уподобаннях тощо).

- Споживча аналітика та збільшення клієнтської бази. Застосування аналітичних методів допомагає визначити потреби та уподобання клієнтів, а також залучати нових.

- Ефективне використання інформаційних технологій. ІТ-управління допомагає автоматизувати процеси, зберігати та аналізувати великі масиви даних, а також підвищувати ефективність взаємодії з клієнтами та співробітниками.

Ці аспекти управління в середніх підприємствах підкреслюють важливість систематичного та комплексного підходу до управління бізнесом. Ефективне управління допомагає середнім підприємствам досягати стабільності, розвиватися та конкурувати [1].

3) Великі корпорації. Управління ними відіграє вирішальну роль у забезпеченні стійкості, розвитку та конкурентоспроможності компаній. Великі корпорації мають складну структуру та широкий спектр функцій, і тому управління включає низку ключових аспектів:

- Стратегічне управління, включає розробку стратегії розвитку, визначення місії та цілей компанії, а також вибір оптимальних напрямів діяльності.

- Фінансове управління, включає бюджетування, фінансовий аналіз та контроль витрат. Важливо забезпечити сталу прибутковість та оптимізацію використання фінансових ресурсів.

- Управління людськими ресурсами, включає найм, розвиток та мотивацію великої кількості співробітників. Важливо забезпечувати ефективний управлінський та лідерський потенціал компанії.

- Управління маркетингом та розвитком продукції: розробка та реалізація маркетингових стратегій, визначення цільової аудиторії та просування продукції (послуг) в глобальних масштабах.

- Управління ланцюгом постачання та ресурсами, допомагає знижувати витрати та оптимізувати процеси виробництва. Це включає управління запасами, пошук та вибір постачальників, логістичну оптимізацію та створення стійких постачальницьких ланцюгів.

- Управління різноманітністю, включає координацію та інтеграцію різних одиниць та підприємств.

- Управління інноваціями та дослідженнями, допомагає розвивати нові технології та ідеї, що можуть відкрити нові ринкові можливості та змінити існуючі бізнес-моделі.

- Управління взаємовідносинами зі стейкхолдерами, включаючи акціонерів, клієнтів, урядові органи та громадські організації. Це управління допомагає зберігати позитивну репутацію та підтримувати партнерські стосунки.

- Управління змінами (з урахуванням динаміки сучасного бізнес-середовища, важливо мати стратегію та плани для управління змінами в компанії).

Управління великими корпораціями включає в себе багато складових та вимагає високого рівня стратегічної та оперативної компетентності.

Додаткові аспекти управління включають:

- Управління ризиками та безпекою, включаючи фінансові, правові, технологічні та геополітичні ризики. Виявлення, оцінка та зменшення можливих загроз для бізнесу.

- Глобальне управління, включає координацію діяльності у різних країнах, врахування місцевих особливостей та вплив геополітичних факторів.

- Етичне управління та корпоративна соціальна відповідальність, передбачає дотримання високих стандартів етики та ведення діяльності відповідно до соціальних та екологічних цінностей.

- Управління інтелектуальною власністю, допомагає зберігати конкурентну перевагу та генерувати доходи від ліцензій, патентів, торговельних марок, авторських прав.

- Цифрова трансформація та інформаційні технології (штучний інтелект, хмарні рішення) для оптимізації процесів та покращення взаємодії з клієнтами та партнерами.

- Управління інноваційними проектами, для покращення продукції (послуг), а також створення нових бізнес-можливостей.

- Управління стосунками з акціонерами для збереження позитивних відносин.

- Управління програмами для досягнення цілей та контролювання результатів.

- Управління зміною культури організації, для підтримки інновацій та зміцнення корпоративної ідентичності.

Отже, системи управління допомагають вирішувати такі завдання, як планування розвитку, аналіз конкуренції, забезпечення якості продукції, оптимізація використання ресурсів та підвищення прибутковості. Вони сприяють кращому розподілу відповідальності та допомагають підприємствам адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Системи управління створюються для забезпечення ефективності та продуктивності діяльності підприємства, забезпечуючи логічний порядок дій та використання різних методів та інструментів [2] для досягнення успіху і конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Андрущенко Н. О. Роль процесного підходу в управлінні бізнесом. *Науковий огляд*. 2014. Том 2. № 1. URL: <https://www.naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/102/146>.
2. Dragan Olena. Approaches to the forming of system management of business processes on the enterprise. *Efektivna ekonomika*. 2019. Vol. 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7238>.

Курилова Н. М., викладач,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ПІДПРИЄМСТВА, ЯК СКЛАДОВА МЕХАНІЗМУ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Соціальна відповідальність бізнесу є підсистемою соціальної відповідальності загальної системи суспільної взаємодії, а також засобом гарантування та охорони суспільних відносин, які встановлюються певними суб'єктами та гарантуються певними засобами з метою дотримання поваги до прав людини, є проявом культури суспільства, реалізації його суспільних інтересів і регламентується соціальними нормами, контролюється санкціями.

Цей феномен уособлює елементи надбудови суспільства, що залежать від рівня розвитку економічних, політичних та суспільних відносин; розвивається та трансформується разом із суспільними відносинами; є добровільною ініціативою організацій щодо дотримання етичних норм у сфері соціальної взаємодії та прийняття на себе відповідальності за вплив на навколишнє середовище, партнерів, споживачів, працівників, громади. Світова практика свідчить, що концепція соціально-відповідального бізнесу успішно розвивається і перебуває у процесі постійних змін та вдосконалень [1].

Першим серйозним дослідженням, у більшості публікацій з цієї тематики, зазначається фундаментальна праця «Соціальна відповідальність бізнесмена» професора економіки Іллінойського університету (США) Хоуард Р. Боуена, в якій висвітлено зміст поняття «соціальна відповідальність», показано, як концепція соціальної відповідальності може бути поширене на бізнес, наскільки бізнесу є вигідною участь у соціальних програмах, які економічні і соціальні вигоди від цього отримує суспільство, відображено можливості подальшого детального вивчення соціальної відповідальності [2].

Боуен Г. зазначав, що соціально-відповідальний бізнес полягає в реалізації політики, прийнятті рішень чи поведінці, яка була б бажана з позиції цілей і цінностей суспільства [3].

Питання соціальної відповідальності стали актуальними ще наприкінці XIX ст. після публікації статей підприємця-філантропа Ендрю Карнегі, які потім увійшли до книжки «Євангелія багатства» [4]. У цій праці він наголошує на двох принципах: доброчинності й ефективного управління власністю. Згідно з першим принципом суспільство очікує від бізнесу вкладання ресурсів у розв'язання найбільш наболілих соціальних проблем. Підприємець, за Карнегі, володіє грошима «за дорученням» суспільства, з чого випливає висновок щодо необхідності використання їх для прирощення суспільного багатства. Звідси виникає і другий принцип – ефективного управління власністю [2].

Не можна також забувати видатного американського вченого, визнаного спеціаліста у галузі філософії менеджменту – П. Друкера, який у своїх працях «Кінець індустріальної людини», «Майбутнє індустріальної людини», «Управління за цілями», «Менеджмент: завдання, відповідальність, практики», та ін., просував ідею гуманістичного менеджменту, який має бути соціально відповідальним, здійснювати контроль за негативним впливом на суспільство та навколишнє природне середовище, передбачати наслідки своїх управлінських рішень [2].

Кіт Девіс дійшов висновку, що соціальна відповідальність сприяє розвитку компаній, і навпаки, уникнення соціальної відповідальності зужує можливості успіху. Вчений запропонував «залізний закон відповідальності», згідно з яким у довгостроковій перспективі ті, хто не використовує наявну владу в напрямі соціальної відповідальності, має тенденцію втратити цю владу. Проблема соціальної відповідальності має розглядатися і на системному рівні, і на рівні компанії – в управлінському контексті. Реальні рішення приймає бізнесмен, а відповідний інститут бізнесу визначає тільки культурні рамки, напрями діяльності і специфічні інтереси [1].

Процес становлення і розвитку будь-якої концепції проходить певні формальні етапи. Науковий підхід до визначення основних етапів формування концепції соціально-відповідальності запропонував один з провідних теоретиків в області соціально-відповідального бізнесу А. Керолл. Він зазначав на складність і суперечливість еволюції концепції й поставив перед собою завдання прослідкувати в ній лише основні термінологічні зміни, визначивши в якості значущих етапів десятирічні періоди [1]. Так, 1950-ті рр. ХХ ст. були позначені ним як «початок еволюції терміну соціально-відповідальний бізнес», що відкрило сучасну епоху соціально-відповідальності; 1960 рр. ХХ ст. – як період «змістовного поглиблення дефініцій соціально-відповідального бізнесу»; 1970 рр. – як «посилення різноманітності дефініцій» [3].

Поняття «корпоративна соціальна відповідальність» вперше виникає у кінці ХХ ст. і є найважливішою складовою забезпечення сталого розвитку підприємства. У цілому, можна говорити про подібність понять соціально-відповідальний бізнес та корпоративно-соціальний бізнес, адже на практиці представники бізнес-середовища вважають за краще використовувати термін «корпоративна соціальна відповідальність», академічні кола, громадські організації – «соціальна відповідальність бізнесу». Обидва терміни є перекладом від англійського слова «*corporate social responsibility*» [1].

Історично склалося кілька підходів до визначення поняття «корпоративна соціальна відповідальність», зокрема: філософський, соціально-економічний та управлінський. Водночас аналіз літературних джерел свідчить, що світова економічна думка постійно проводить нові теоретичні розробки та концептуальні положення, перш за все управлінського та соціально- економічного характеру.

У стратегії «Європа – 2020», як і в більшості програмних документів Європейського Союзу, корпоративна соціальна відповідальність розглядається як аналог поняття «соціальна відповідальність бізнесу», яка визначається як добровільні зобов'язання підприємницьких структур, що виходять за межі чинних законодавчих норм, нести відповідальність за результати своєї діяльності не лише в економічній, але й у соціальній та екологічній сферах. Ця відповідальність поширюється на значне коло зацікавлених осіб – власників, працівників компанії, місцеве населення і суспільство загалом [4].

Політика корпоративної соціальної відповідальності, за визначенням об'єднання корпорацій США, які займається розвитком і просуванням концепції корпоративної соціальної відповідальності (Business for Social Responsibility) – це взаємопов'язаний набір політик, практик та програм, які інтегруються в бізнес процес, процедури прийняття рішень на всіх рівнях компанії, що включають відповідальність за поточну та минулу діяльність та майбутнє, вплив діяльності компанії на зовнішнє середовище [1].

Експерти британської компанії «Sustain Ability» визначили корпоративну соціальну відповідальність як підхід до бізнесу, що передбачає відкриту і прозору ділову практику, дотримання моральних норм, повагу до інших зацікавлених сторін і зобов'язання підвищувати економічну, соціальну і екологічну додану вартість [4].

Агентство The Economist Intelligence Unit надало своє визначення, відповідно до якого «корпоративна соціальна відповідальність» – це відповідальність компанії перед клієнтами, співробітниками, постачальниками, акціонерами і населенням регіонів, на території яких працює компанія. Відповідальність управлінського персоналу охоплює соціальні та екологічні питання, а також питання корпоративного управління та прозорості [4].

Європейська комісія дійшла висновку, що корпоративна соціальна відповідальність за своєю суттю є концепцією, яка відображає добровільне рішення компаній брати участь в поліпшенні суспільства і захисту навколишнього природного середовища [4].

Таким чином, соціально-відповідальний бізнес слід визначати як явище, що виступає в якості форми, що впорядкує соціально-економічні відносини, при якій підприємство як історичний суб'єкт, закріплює таку соціальну взаємодію і взаємовплив, які сприяють

реалізації його соціальних функцій, формують високу якість системи соціального життєзабезпечення і відтворення.

Список використаних джерел

1. Бегма Ю. К., Вінніков О. Ю., О. І. Редько Якісне дослідження методів впровадження соціальної відповідальності бізнесу в Україні. Київ: Факт. 2021. 130 с.
2. Буко С. Корпоративна соціальна відповідальність як принцип ціннісно зорієнтованого менеджменту. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2017. №2. С.149-157.
3. Дороніна М. С. Соціальна відповідальність менеджменту. *Економіка: проблеми теорії та практики. Міжвузівський збірник наукових видань. Випуск 40*. Дніпропетровськ : Наука і освіта. 2018. С.11-17.
4. United Nation Global Compact. See who's involved. URL: https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/p a r t i c 5Bkeywords%5D=&search%5Bper_page%5D=10&search%5Bsort _ direction%5D= asc&search%5Bsort_field%5D=sector&utf8=%E2%9C%93. – Станом на 05.03.2024. Назва з екрана.

Карнаух Д. В., здобувач освіти,
Нагорна І. В., к. е. н.,

ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ДОХОДІВ І ВИТРАТ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектору та вирішення найважливіших для теперішніх та майбутніх поколінь завдань соціального, економічного та екологічного характеру у сучасній світовій практиці вирішуються за рахунок долучення до глобальної ініціативи зі сталого розвитку, яка визнана пріоритетною для більшості розвинутих країн світу. В Україні ці світові тенденції враховані у стратегічних векторах національного економічного розвитку, зокрема, Національній економічній стратегії розвитку на період до 2030 р., Стратегії продовольчої безпеки – 2030, проектах Стратегії розвитку аграрного сектору до 2030 р. та Стратегії сталого розвитку України до 2030 р.

Аграрна сфера постає однією з найбільш складних соціально- економічних та екологічних систем для імплементації обліково-аналітичних концепцій підтримки сталого розвитку. Тісна взаємодія природно-кліматичних, біологічних, виробничих факторів зумовлює складність та специфічність обліку та аналітичного супроводження процесу прийняття агроменеджментом сталих рішень. Крім того, сучасний розвиток аграрного сектору і сільських територій України характеризується наявністю ведення бойових дій та значних диспропорцій та інклюзивних розривів у порівнянні з містами країни.

Сільське господарство постійно вдосконалюється завдяки впровадженню новітніх технологій, які вимагають нових підходів до фінансового обліку. Це охоплює використання сучасних агротехнологій, ефективне управління ресурсами та збільшення прибутковості.

Аграрний сектор відрізняється від інших галузей економіки специфічними відносинами власності, оподаткуванням, державною підтримкою, формуванням та використанням нематеріальних активів, визначенням фінансових результатів господарської діяльності, приватизацією майна та землі, формуванням людського капіталу, соціальної інфраструктури села тощо. Всі ці процеси є окремими об'єктами обліку для задоволення запитів на інформацію щодо них різноманітних користувачів.

Різнманітність об'єктів обліку біологічних активів, за вимогами П(С)БО 30 «Біологічні активи», подвоюється у зв'язку з методологічною недосконалістю застосування

оцінки таких активів як за справедливою вартістю, так і за первісною вартістю. Крім того, в обліку малих та середніх сільськогосподарських підприємств (які не поділяють облік на фінансовий та управлінський) при запровадженні П(С)БО 30 виникає необхідність збереження існуючої до цього системи виробничого обліку також в розрізі різноманітних об'єктів обліку сільськогосподарського виробництва з метою забезпечення запитів управління та державної звітності. Зазначимо також, що виробництво сільськогосподарської продукції здійснюється за відмінними від інших галузей технологіями та має природно-просторовий та сезонний характер, що також має специфічне відображення у предметі та об'єктах [2].

У сільському господарстві процеси виробництва, розподілу, обміну та споживання мають свої особливості, які значною мірою залежать від природних факторів. Рослинництво є основною складовою аграрного сектору економіки та джерелом прибутків сільськогосподарських підприємств. Збільшення обсягів виробництва продукції рослинництва та покращення її якості є актуальним питанням. Належна організація бухгалтерського обліку підвищує його роль як основного засобу одержання достовірної інформації для прийняття економічно обґрунтованих рішень і попередження ризику у виробничо-фінансовій діяльності підприємства.

Облік доходів у різних галузях сільського господарства також має свої особливості, оскільки різні види сільськогосподарської діяльності характеризуються різними джерелами доходів.

Основні з них наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Види доходів у різних галузях сільського господарства

Джерело	Характеристика
Рослинництво	Продаж врожаю. Дохід від продажу зібраного урожаю різних культур, таких як зернові, олійні рослини, овочі та фрукти
	Субсидії та підтримка. Деякі держави надають субсидії сільським господарствам у формі прямих платежів, підтримки цін або інших заходів
Тваринництво	Продаж тварин або тваринної продукції. Дохід від продажу молока, м'яса, яєць, шерсті або інших тваринних продуктів
	Турбота про тварин. Урахування коштів на утримання, лікування та розвиток тваринного стада
Овочівництво та плодівництво	Продаж вирощених овочів та фруктів. Дохід від продажу свіжих або перероблених овочів і фруктів
	Відновлення саджанців. Врахування доходів від продажу саджанців для пересадки
Годівля тварин	Продаж готової продукції. Дохід від продажу готової продукції, такої як м'ясо, молоко, яйця
	Управління раціоном та вирощування кормів. Раціональне використання кормів для забезпечення ефективного вирощування тварин
Органічне виробництво	Органічна продукція. Дохід від продажу органічної продукції, яка часто вимагає відповідності спеціальним стандартам і має вищу ціну на ринку
Тепличне господарство	Продаж овочів та фруктів з теплиць. Дохід від продажу продукції, вирощеної в теплицях
	Спеціалізовані культури. Вирощування рідкісних або спеціалізованих культур, які можуть мати вищу вартість

Облік доходів у кожній з цих галузей передбачає врахування специфічних джерел доходів та витрат, що впливають на прибутковість та ефективність виробництва. Точний облік доходів є ключовим аспектом управління сільськогосподарською діяльністю та плануванням її подальшого розвитку.

На сільськогосподарських підприємствах для цілей фінансового обліку використовують класифікацію витрат, наведену в П(С)БО 16 «Витрати» [1], а для внутрішньогосподарського планування, обліку і калькулювання собівартості продукції застосовують класифікацію витрат, подану у Методичних рекомендаціях з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств.

Облік витрат є базою для калькуляції собівартості, яка в свою чергу, представляє результат обліку витрат на виробництво продукції. Визначивши собівартість продукції і проаналізувавши причини її зміни, здійснюється розрахунок планових витрат на майбутній рік, оскільки протягом року сільськогосподарську продукцію обліковують за плановою собівартістю. Взагалі планування діяльності, і витрат на виробництво зокрема, є необхідною складовою управлінського процесу на сільськогосподарському підприємстві.

У зв'язку із залежністю виробництва від природних умов, сільське господарство має високий рівень виробничого ризику у порівнянні з іншими галузями економіки. Це обумовлено особливістю поведінки змінних витрат при зниженні урожайності під впливом негативних природних умов. Сільськогосподарське виробництво інерційне і витрати виробництва досить важко скоригувати протягом одного виробничого циклу, що впливає на ефективність виробництва продукції.

Облік витрат у сільському господарстві відрізняється залежно від конкретної галузі та виду сільськогосподарської діяльності.

Особливості обліку витрат у різних галузях сільського господарства:

1. Рослинництво:

- витрати на насіння та добрива: облік витрат на придбання насіння різних культур та необхідних добрив для розвитку рослин.

- витрати на організацію поля: включають в себе витрати на оренду землі, підготовку ґрунту, обробку поля, полив, інфраструктуру.

2. Тваринництво:

- витрати на корми: облік витрат на корми для тварин, включаючи купівлю, зберігання та використання.

- ветеринарні послуги та ліки: реєстрація витрат на медичне обслуговування тварин, лікування та профілактичні заходи.

3. Овочівництво та плодівництво:

- витрати на розсаду та посадковий матеріал включають в себе придбання розсади, саджанців або насіння для посадки.

- облік витрат на засоби захисту рослин, які застосовуються для попередження хвороб та шкідників.

4. Сільськогосподарська техніка та обладнання: витрати на обслуговування техніки. Облік витрат на паливо, ремонт, технічне обслуговування та амортизацію сільськогосподарської техніки.

5. Органічне виробництво: облік витрат на процедури сертифікації органічної продукції та відповідність вимогам стандартів.

6. Тепличне господарство: витрати на опалення, освітлення та контроль клімату в теплицях.

Облік витрат у кожній з цих галузей потребує специфічних підходів та урахування особливостей діяльності. Наприклад, у тваринництві важливо вести точний облік кормів та ветеринарних послуг, в той час як у рослинництві акцент може бути зроблений на витрати на насіння та добрива.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : Наказ Міністерства фінансів України № 318 від 31.12.1999 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>

2. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» : Наказ Міністерства фінансів України № 1456/11736 від 05.12.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05#Text>

Стопка О. С., здобувач освіти,
науковий керівник: **Курилова Н. М.**, викладач,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ПІДПРИЄМСТВА, ЯК СКЛАДОВА МЕХАНІЗМУ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В сучасних умовах господарювання, які характеризуються не стабільністю зовнішнього середовища, зростанням конкуренції на ринку, падінням купівельної спроможності споживачів, важливим аспектом господарської діяльності торговельних підприємств є інвестиційна діяльність.

Стратегія економічного розвитку країни передбачає активізацію інвестиційної діяльності підприємств та залучення значних інвестицій, в тому числі у сфері торгівлі, яка останнім часом динамічно розвивається. Інвестиційна діяльність полягає у вкладенні інвестицій, а також інших діях, які пов'язані із здійсненням заходів по збільшенню прибутку. Кожне торговельне підприємство прагне посилити свої конкурентні переваги з метою залучення інвестиційних ресурсів на ринку на більш вигідних для себе умовах.

Інвестиції відіграють значну роль у довгостроковому розвитку торговельного підприємства та досягненні його стратегічних цілей. Для подальшого дослідження визначимось з сутністю категорії «інвестиції». Існують різні підходи до трактування цієї категорії.

Економічна ситуація в країні в значній мірі впливає на інвестиційну активність торговельних підприємств. В зв'язку з цим для забезпечення ефективного функціонування народного господарства країни та подолання негативних тенденцій необхідно стимулювати інвестиційну активність у всіх галузях, в тому числі в торгівлі, яка в теперішній час набула значного розвитку.

Впровадження інвестицій в торгівлю дає можливість торговельним підприємствам [1]: перебудови бізнес-процесів; підвищення якості обслуговування споживачів; витрат на організацію виробничого процесу; покращення умов праці персоналу; закупки нового обладнання; вдосконалення методів надання торговельних послуг; впровадження нових форм торгівлі; підвищення ефективності використання торговельного обладнання; розширення напрямів торговельної діяльності; скорочення витрат на транспортування та зберігання продукції.

З метою розробки теоретичних та методичних положень інвестиційної діяльності, в першу чергу, необхідно проаналізувати існуючі підходи до визначення основних понять та категорій, що мають відношення до процесу управління інвестиційною діяльністю [2]. Так, під інвестиціями торговельного підприємства розуміють систему фінансово-економічних відносин, що виникають в процесі накопичення інвестиційних ресурсів торговельного підприємства та їх вкладення в об'єкти інвестування, з урахуванням ризиків, що виникають. з метою відшкодування інвестованих коштів та отримання доходів від їх експлуатації в майбутньому.

Необхідність модернізації та подальшого розвитку сфери торгівлі в Україні, як запоруки стійкого економічного розвитку країни ставить питання про динаміку факторів, що безпосередньо впливають на інвестиційний потенціал, інноваційну діяльність і рівень її фінансування для торговельних підприємств.

У зв'язку з цим, доцільно вважати, що інвестиції в торгівлі є ризиковими вкладенням коштів інвестора в торгове підприємство з метою оновлення матеріально-технічної бази даного підприємства, розширення торгової мережі, впровадження нових технологій і можливості отримання прибутку або іншого корисного ефекту в майбутньому. Сьогодні буде актуально проведення наукових досліджень, спрямованих на пошук шляхів

вдосконалення механізмів інвестиційної діяльності в торгівлі з метою підвищення ефективності інвестицій в умовах нестабільності економічних відносин.

Своєчасна розробка інвестиційної стратегії є своєчасною і актуальною. Її наявність дозволить найбільш ефективно нівелювати негативний вплив несприятливих економічних чинників, а також планувати і реалізовувати проекти розвитку підприємств торгівлі. На сьогоднішній день широко представлені погляди вчених на розробку, формування та реалізацію інвестиційної стратегії, але не в повній мірі це стосується інвестиційної стратегії торговельних підприємств України. Тому доцільно запропонувати алгоритм формування інвестиційної стратегії з урахуванням особливостей торговельних підприємств [3-4]:

Етап 1. Формування загальних цілей інвестиційної стратегії.

В рамках управління інвестиційної та фінансово-економічною діяльністю, яке має яскраво виражений цільовий характер, необхідно керуватися чітко поставленими стратегічними цілями, без яких неможливо здійснення регулювання процесу прийняття управлінських рішень на кожній з стадій реалізації інвестиційної стратегії. Ясно сформульовані цілі фінансово-інвестиційної стратегії сприяють зростанню ефективності діяльності торговельного підприємства, а також є орієнтиром при прийнятті управлінських рішень на кожній стадії реалізації інвестиційної стратегії. Комплекс цілей інвестиційної стратегії повинен забезпечувати відбір інвестиційних проектів з урахуванням фактора ризику, а також способів їх фінансування. Необхідно відзначити, що ефективне виконання поставлених цілей можливо, тільки якщо в процесі стратегічного фінансового менеджменту керівництво підприємства правильно їх формулює і доносить до виконавців, а також створює умови для здійснення зазначених цілей у всіх структурних підрозділах підприємства.

Етап 2. Проводиться комплексна оцінка зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на інвестиційний потенціал торговельного підприємства. На цьому етапі використовуються наступні інструменти: SWOT - аналіз, PEST - аналіз, портфельний аналіз, аналіз сценаріїв. Після оцінки зовнішніх та внутрішніх факторів, які впливають на інвестиційну діяльність проводиться постановка уточнених цілей та обґрунтовується шляхи їх реалізації в фінансово-інвестиційної стратегії торговельного підприємства.

Етап 3. Проводиться вибір та постановка цілей інвестиційної діяльності по оновленню основних фондів підприємства. Щодо українських торговельних підприємств, уточненої метою фінансово-інвестиційної стратегії є заміна, модернізація, відкриття нових торговельних площ та оновлення основних фондів.

Етап 4. На основі уточнення цілей інвестиційної стратегії торговельного підприємства проводиться оцінка фінансового забезпечення інвестиційної стратегії підприємства. При цьому розглядаються наступні варіанти фінансового забезпечення: фінансові ресурси власні та залучені у зовнішніх інвесторів; фінансові ресурси власні та позикові в кредитних установах; фінансові ресурси власні, залучені та позикові.

Система управління ресурсами торгового підприємства призначена для акумуляції інвестиційних ресурсів та їх ефективного розподілу згідно розроблених інвестиційних програм, специфіки галузі та умов державного регулювання інвестиційних процесів. В системі управління інвестиційними ресурсами торгового підприємства можна виділити наступні структурні складові – це основні та додаткові. В загальному вигляді в торговельному підприємстві поділяють наступні види фінансування інвестиційної діяльності це власне інвестування та інвестування шляхом зовнішніх інвестицій. На нашу думку головною складовою інвестиційної діяльності є власні кошти.

З метою активізації інвестиційної діяльності торговельне підприємство повинно в першу чергу мобілізувати внутрішні інвестиційні резерви. Основною перевагою такого підходу до інвестиційної діяльності торгового підприємства є його простота використання та незалежність від зовнішніх інвесторів та негативного впливу зовнішнього середовища. Але в якості основного недоліку, можна відмітити хронічну нестачу коштів торговельного підприємства для проведення інвестиційної діяльності.

Етап 5. Проводиться вибір найбільш ефективного варіанту фінансування, який забезпечує досягнення мети інвестиційної діяльності торговельного підприємства.

Далі проводиться уточнення мети інвестиційного проекту торговельного підприємства та визначення часових параметрів реалізації інвестиційної стратегії.

На заключному етапі відбувається організація контролю за перебігом виконання розробленої інвестиційної стратегії для своєчасного вжиття заходів щодо модернізації корегування раніше розробленої інвестиційної стратегії

Список використаних джерел

1. Пересада А. А. Інвестування : навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / укладачі: Пересада А. А., Смірнова О. О., Онікієнко С. В. ; за ред. Пересада А. А. Київ : КНЕУ, 2021. 251 с.
2. Кузнєцов А. Я. Інвестиційно-інноваційна діяльність та система її фінансового забезпечення : навчальний посібник. Київ : Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2019. 36 с.
3. Олійник В., Топчів О. Інвестиційно-інноваційна діяльність в регіонах України та показники її активності й інтенсивності. Часопис соціально-економічної географії : міжрегіональний збірник наукових праць. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2018. №. 4 (1). С. 95-101.
4. Василик О. Д., Лютий І. О. Від теорії інвестицій до інноваційної політики. *Фінанси України*. 2020. № 12. С. 125-126.

Сдобін І. М., здобувач вищої освіти,
науковий керівник: **Янковська В. А.**, к. е. н, доцент,
Харківський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АСОРТИМЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ

Асортиментна політика - це стратегія або планування, яке визначає, які товари або послуги будуть пропонуватися підприємством для продажу. Також містить визначення асортименту товарів, їх характеристик, категорій та співвідношення між ними. Асортиментна політика також може охоплювати вирішення питань щодо оновлення асортименту, ротації товарів та управління запасами.

Асортиментна політика – це система заходів, спрямована на формування оптимального асортименту товарів, який максимально задовольняє потреби цільового ринку та забезпечує досягнення стратегічних цілей підприємства.

Асортиментна політика - це комплекс заходів, спрямованих на орієнтацію виробництва на задоволення потреб і запитів споживачів і отримання на цій основі прибутку. Товарна політика підприємства спрямована на управління товарною номенклатурою, товарним асортиментом і окремими товарами [1,с. 127].

Основними цілями асортиментної політики є: задоволення потреб споживачів цільового ринку; підвищення конкурентоспроможності підприємства; збільшення обсягів продажів та прибутку; підвищення ефективності використання ресурсів; покращення іміджу підприємства.

Основні етапи розробки асортиментної політики можна представити таким чином:

1. Аналіз ринку: вивчення потреб і попиту споживачів, аналіз конкурентного середовища, оцінка ринкових трендів.
2. Сегментування ринку: виділення груп споживачів з однорідними потребами, оцінка потенціалу кожного сегмента.
3. Вибір цільових сегментів: визначення сегментів, на які буде орієнтований асортимент.

4. Формування асортименту: вибір груп, підгруп, видів та різновидів товарів, визначення глибини та ширини асортименту, розробка товарної номенклатури.

5. Управління асортиментом: оновлення асортименту, позиціонування товарів, стимулювання збуту.

Виділяють такі методи формування асортименту:

- Метод аналізу попиту: вивчення попиту споживачів, аналіз динаміки продажів, проведення маркетингових досліджень.

- Метод експертних оцінок: використання думки експертів, проведення мозкових штурмів, метод Дельфі.

- Метод математичного моделювання: використання математичних моделей, оптимізація асортименту.

Важливо зазначити, що асортиментна політика повинна бути гнучкою та адаптивною до змін на ринку. Необхідно постійно аналізувати асортимент та вносити до нього зміни, враховуючи потреби споживачів та конкурентну ситуацію.

Прикладами успішної реалізації асортиментної політики є компанія Apple, яка пропонує широкий асортимент смартфонів, планшетів, комп'ютерів та інших гаджетів, що дозволяє їй задовольнити потреби. Компанія ІКЕА пропонує широкий асортимент меблів та товарів для дому за доступними цінами, що робить її одним з лідерів на ринку

Асортиментна політика є одним з найважливіших інструментів маркетингу, який дозволяє підприємству досягти успіху на ринку.

Формування асортиментної політики відбувається з урахуванням цілого ряду факторів, таких як ринкові тенденції, попит споживачів, конкурентні переваги та стратегічні цілі підприємства. Також враховуються фактори, пов'язані з управлінням запасами, оновленням асортименту та ротацією товарів.

Відсутність асортиментної політики може призвести до:

1. Незадоволення потреб споживачів: недостатній вибір товарів, відсутність товарів, які відповідають потребам споживачів, втрата клієнтів.

2. Зниження конкурентоспроможності: нездатність конкурувати з підприємствами, які пропонують широкий асортимент товарів, втрата ринкової частки.

3. Зниження обсягів продажів і прибутку: нездатність задовольнити попит споживачів, втрата клієнтів.

4. Низької ефективності використання ресурсів: запаси неліквідних товарів, нерациональні витрати.

5. Формування негативного іміджу: сприйняття підприємства як ненадійного та нездатного задовольнити потреби споживачів.

6. Нестабільності роботи: різкі коливання обсягів продажів, збої в постачанні.

7. Складності управління: неможливість планувати та контролювати діяльність, зниження ефективності маркетингових заходів.

8. Втрат перспектив розвитку: нездатність вийти на нові ринки, втрата конкурентних переваг.

Уникнути цих проблем можна за допомогою розробки та впровадження ефективної асортиментної політики.

Список використаних джерел

1. Сумець О.М., Ігнатова Є.М. Товарна інноваційна політика: навчальний посібник. Київ : Хай-Тек Прес, 2010. 368 с.

Труфанова О.В., викладач-спеціаліст,
Відокремлений структурний підрозділ
«Житлово-комунальний фаховий коледж
Харківського національного університету міського
господарства імені О.М. Бекетова»

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ МЕХАНІЗМИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Під час збройного конфлікту економіка країни зазнала кризи, внаслідок чого валютні резерви скоротилися, ВВП знизився майже на 20%, а інфляція сягнула майже 60%. Завдяки підтримці міжнародного співтовариства та кредитів МВФ у 2015 році економічну ситуацію вдалося стабілізувати і навіть досягти зростання ВВП.

Після повномасштабного вторгнення економіка зазнала колосальних втрат: це і втрати іноземних інвестицій, і втрати робото спроможного населення, руйнування виробничих потужностей багатьох підприємств, додаткове навантаження на бюджет у вигляді компенсацій за зруйноване майно, на фоні зменшення доходної частини бюджету у вигляді податків та зборів.

Отже, на сьогодні гостро стоїть питання вирішення проблеми відновлення та розвитку країни. Цими питаннями потрібно займатися вже зараз, а не відкладати їх на потім.

Найвідоміший досвід повоєнного відновлення – це економічне зростання після Другої світової війни, так званий "післявоєнний економічний бум", що розпочався після її завершення в 1945 році і тривав до кінця 1970-х років. Післявоєнний економічний бум характеризувався високим і сталим економічним зростанням, практично повною зайнятістю в європейських і східноазійських країнах, зокрема, в тих, які були дуже спустошені війною, а саме: в Японії (японське економічне диво), Західній Німеччині (економічне диво), Франції (славне тридцятиріччя), Італії (італійське економічне диво) і Греції (грецьке економічне диво). Цей досвід є особливо цікавим для України, яка потребує швидкого і якісного відновлення своєї зруйнованої воєнними діями економіки, а також нової концепції реконструкції, що відповідає сучасним умовам.

У Женевських конвенціях 1949 року, разом з терміном "війна", використовуються вирази "міжнародний збройний конфлікт" (ст. 2) і "неміжнародний збройний конфлікт" (ст. 3). Таким чином, з 1950-х років термін "збройний конфлікт" використовується набагато частіше, ніж "війна", через політичні та ідеологічні міркування, а також заборону війни як засобу вирішення міжнародних суперечок. Метою війни є мир кращий, ніж довоєнний. Країни ведуть війну не заради самої війни, а заради досягнення політичних цілей. Тому "перемога" – це не військове, а політичне поняття

З економічної точки зору, війна призводить до якісної зміни суспільства, оскільки державні інститути починають виконувати специфічні функції, зумовлені саме війною, що призводить до перебудови життя суспільства і економіки для забезпечення перемоги.

Відновлення економіки можна розглядати як комплекс заходів у різних сферах господарської діяльності країни, спрямованих на відновлення конкурентоспроможності, налагодження виробництва, підвищення рівня життя і збільшення попиту на основі інноваційних підходів і технологій. Відновлення економіки має здійснюватися на основі розробки спеціальних програм "реанімації" господарської діяльності, спрямованих на відновлення промисловості та сільського господарства.

Прикладом відродження зруйнованої економіки є повоєнний "план Маршалла" у Західній Європі після Другої світової війни. Передумовами для початку впровадження "плану Маршалла" стали складні економічні умови в Західній Європі в післявоєнний період. Країни Європи, зокрема Німеччина, Франція та Італія, не могли забезпечити стабільне функціонування своїх економік без зовнішньої допомоги. "План Маршалла" реалізовувався з

1947 року і був спрямований на підвищення продуктивності праці у промисловості та сільському господарстві, фінансову стабілізацію та розвиток торгівлі.

Важливою особливістю "плану Маршалла" була нова схема розрахунків за кредитами, яка призводила до багаторазового збільшення задіяних коштів. Наприклад, німецькі підприємства замовляли деякі деталі у США, проте американські виробники отримували плату не від замовників, а з урядового фонду "плану Маршалла". Замовники вносили еквівалентну суму у німецьких марках у спеціальний європейський фонд, з якого фінансувалися пільгові кредити підприємствам для нових інвестицій. Як результат, кошти цього фонду дозволили європейським країнам розрахуватися з США. Така підтримка відіграла позитивну роль. Проте успіх "плану Маршалла" також був обумовлений організаційною роботою американської адміністрації та зусиллями самих європейців – ентузіастів ідеї відродженої, мирної та об'єднаної Європи, які змогли самостійно й успішно вирішити свої економічні проблеми.

Також уваги заслуговує досвід Японії у післявоєнній відбудові економіки. Після втрат майже 70% активів внаслідок війни, Японія швидко розпочала реалізацію плану відновлення. Значну допомогу Японія отримала від США, крім того, Світовий банк надав Японії кредити. Але успіх цього плану був обумовлений також ініціативою та ентузіазмом японських лідерів Сабуро Окіто (Saburo Okita) і Йоносукі Гото (Yonosuke Goto).

Гарним прикладом є також відновлення економіки Південної Кореї під керівництвом генерала Пак Чон Хі. Основними напрямками дій були перетворення країни з аграрної на індустріальну, стимулювання експорту та підвищення конкурентоспроможності. Ключовими галузями промисловості було визнано електроніку, суднобудування і автомобільну промисловість. Уряд усіяко заохочував відкриття нових виробництв у цих галузях.

Для забезпечення економічного зростання в Україні необхідно завершити воєнні дії та провести швидкі реформи.

Організаційно-управлінські механізми відновлення економіки України - основні проблеми, які необхідно вирішити в межах Плану відновлення за напрямом «Відновлення та розвиток економіки»:

Короткострокові завдання та заходи:

Завдання 1. Максимально швидко відновити діяльність підприємств, забезпечивши нарощування пропозиції на ринку.

Завдання 2. Спростити регуляторне середовище, розширити програми підтримки бізнесу із фокусом на МСБ.

Завдання 3. Підтримати бізнес в питаннях збереження та збільшення зайнятості, стимулювати повернення громадян з-за кордону.

Завдання 4. Повноцінно запустити діяльність Бюро економічної безпеки як ключового органу у сфері боротьби з економічними злочинами.

Завдання 5. Започаткувати переговорний процес щодо членства України в ЄС та продовжити інтеграцію України в економічний простір ЄС.

Середньострокові завдання та заходи :

Завдання 1. Зменшити регуляторне та адміністративне навантаження на бізнес та запровадити нові інструменти підтримки для малого та середнього бізнесу

Завдання 2. Відбудувати зруйновані та пошкоджені потужності, побудувати нові виробництва, зокрема, для переробки місцевої сировини, збільшуючи ланцюги створення доданої вартості в Україні.

Завдання 3. Сприяти повній продуктивній зайнятості та реалізації здібностей особистості в трудовій діяльності.

Завдання 4. Розширити доступ до ринків збуту продукції з високою доданою вартістю, зокрема, забезпечити повний доступ до ринків G7 та ЄС 23.

Завдання 5. Провести передвступні переговори, поглибити економічну інтеграцію з ЄС та підписати договір про членство.

Завдання 6. Здійснити перегляд рівня концентрації ринків у ключових галузях економіки з урахуванням фактичної структури контролю.

Стратегічні завдання та заходи:

Завдання 1. Суттєво наростити експорт переробної продукції з більш високою часткою доданої вартості.

Завдання 2. Забезпечити функціонування гнучкої та бізнес-орієнтованої регуляторної системи.

Завдання 3. Забезпечити перехід економіки на нові інноваційні тренди розвитку.

Завдання 4. Забезпечити адаптацію економіки України до критеріїв, необхідних для інтеграції з ЄС, набути повноцінне членство в ЄС.

Всі ці заходи мають сприяти відновленню та розвитку економіки України, але їх успішна реалізація потребує координації, ефективного управління та широкої підтримки як від уряду, так і від суспільства.

В Україні для успішної економічної реконструкції необхідні такі послідовні заходи:

- розробка і реалізація сучасної, заснованої на інноваційному розвитку, концепції реконструкції економіки країни з урахуванням реальної геополітичної ситуації;

- реалізація розробленої вітчизняними науковцями і урядом стратегії відновлення та розвитку;

- визначення ключових (пріоритетних) галузей розвитку, які забезпечать високу конкурентоспроможність товарів і послуг на зовнішніх ринках, а також державна підтримка таких галузей;

- прийняття відповідних законів щодо повної зайнятості, гідної оплати праці, підвищення продуктивності праці, цінової стабільності;

- розробка механізмів використання запозичених коштів та їх контролю;

- прийняття відповідних законів щодо усунення та недопущення надмірної концентрації виробництва і капіталу, уникнення формування монополій;

- недопущення корупції та запровадження економічних механізмів боротьби з нею;

- розробка ефективної соціальної політики, політики зростання доходів і споживання населення;

- створення спеціальних економічних зон і наукових парків.

Список використаних джерел

1. Хаєцька О.П. Аналіз динаміки ВВП України та інших країн світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/60.pdf.

2. Гуменюк Л. Соціальна конфліктологія : підруч. – Тема 12: Міждержавні конфлікти. – Львів : ЛДУВС, 2015. – 564 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/78492/psihologiya/mezhderzhavni_konflikti.

3. Економіка України / Economy of Ukraine, 2019, № 1 (686)

4. Ерхард Л. Добробут для всіх [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://bibliograph.com.ua/erhard\\$1/index.htm](http://bibliograph.com.ua/erhard$1/index.htm).

5. Целищев И. Японская модель роста: сбережения, кредитование, инвестирование // Мировая экономика и международные отношения. – 2001. – № 6. – С. 87–96.

6. Семенюк І.В. Особливості історичної традиції Південнокорейського суспільства // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2013. – № 55. – С. 45–55 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_55_45.pdf.

7. Лібанова Е.М. Відродження Донбасу: оцінка соціально-економічних втрат і пріоритетні напрями державної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.nbuviap.gov.ua/images/nauk\\$mon/Vidrodgennya_Donbasu.pdf](http://www.nbuviap.gov.ua/images/nauk$mon/Vidrodgennya_Donbasu.pdf).

8. Лібанова Е.М., Горбулін В.П., Пирожков С.І. та ін. Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі : нац. доп. ; [за ред. Е.М. Лібанової]. – К. : НАН України, 2015. – 363 с.

9. Конвенція про захист цивільного населення під час війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154.

Рудік Н. В., аспірант
кафедри державного будівництва,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

РОЛЬ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В МЕХАНІЗМІ УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ: ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ

Публічно-приватне партнерство (далі – ППП), як дієвий інструмент взаємодії між публічним та приватним секторами, набуває важливого значення в контексті регіонального розвитку. Кінцевою метою такого співробітництва є взаємовигідна реалізація проєктів, направлених на досягнення цілей стійкого та збалансованого розвитку. Використання фінансових ресурсів та ділових компетенцій приватного сектору відкриває можливості для стратегічного планування та ефективного реалізації масштабних проєктів, що робить ППП необхідним інструментом в управлінні регіональним розвитком.

Актуальність застосування практик ППП зростає у світі, однак, визначення терміну «публічно-приватне партнерство» розрізняється як серед дослідників, так і в практиці різних країн та організацій, а враховуючи тенденцію до поглиблення форм взаємодії між владою та бізнесом, змінюється з часом. Так, наприклад, у посібнику «Політика та практика публічно-приватного партнерства», який був підготовлений лондонською консалтинговою компанією з питань економіки та фінансів, публічно-приватне партнерство розглядається як довгострокові договірні відносини між публічним та приватним секторами для надання публічних послуг, що вирізняються високим рівнем розподілу ризиків між сторонами [7, с. 8]. У експертному звіті «ППП в галузі громадського будівництва», підготовленому на замовлення Федерального міністерства транспорту, будівництва та житлового господарства (BMVWB) у Берліні, публічно-приватне партнерство визначається як «довгострокове, регульоване договором співробітництво між публічним та приватним секторами для ефективного виконання суспільних завдань шляхом об'єднання необхідних ресурсів (наприклад, ноу-хау, операційних фондів, капіталу, персоналу) партнерів та розподілу наявних проєктних ризиків відповідно до компетенції партнерів проєкту в управлінні ризиками» [5, с. 25].

В Україні для визначення партнерських взаємовідносин між органами державної влади та приватною стороною використовується поняття «державно-приватне партнерство» (далі – ДПП). ДПП відповідно до Закону України «Про державно-приватне партнерство» № 2404–VI, являє собою форму співпраці між державними та приватними партнерами у процесі створення, будівництва та/або управління об'єктом державно-приватного партнерства на довгостроковій основі (від 5 до 50 років), та включає в себе внесення інвестицій в проєкт з боку приватного партнера, та передачу йому частини ризиків [3]. На стороні державного партнера у договорі можуть виступати як органи місцевого самоврядування та територіальні громади, так і на основі рішення державного партнера - державне, комунальне підприємство, установа, організація, господарське товариство, 100 відсотків акцій (часток) якого належать державі, територіальній громаді чи Автономній Республіці Крим.

У зарубіжній науковій думці натомість використовується словосполучення «публічно-приватне партнерство», що охоплює ширший спектр значень, ніж його український аналог, оскільки визначення «публічний» стосується не лише органів державної влади та місцевого самоврядування, але й інституцій громадянського суспільства. Більш того, термін «державно-приватне партнерство», застосований в українському законодавстві, містить ще одну неточність, адже місцеве самоврядування не є формою державної влади, а виступає окремою

підсистемою в системі органів публічної влади. Своєю чергою, термін «приватний» не посиляється на конкретну приватну особу, але відноситься до представників бізнесу та господарського сектору, які володіють фінансовими та іншими ресурсами, основною метою яких є отримання прибутку або підвищення соціального капіталу компанії через участь у соціально значущих проєктах [2, с. 85].

Зазвичай термін дії контракту ППП є тривалим, в середньому від 20 до 30 років. Фінансування здійснюється через поєднання приватних та публічних коштів, але включає платежі з боку публічного сектору та/або користувачів протягом усього періоду проєкту. Публічний партнер відповідає за контроль над дотриманням строків та бюджету, а також визначенням та моніторингом відповідності цілям, тоді як приватний партнер бере активну участь у розробці, реалізації та фінансуванні проєкту. Розподіл ризиків відбувається відповідно до здатності кожної сторони оцінювати, контролювати та ефективно управляти ризиками.

З огляду на зазначене можна визначити публічно-приватне партнерство як довгострокове співробітництво на основі договірних угод між представниками публічної влади та приватною стороною, в рамках якого зобов'язання з фінансування, проєктування, будівництва та управління публічними об'єктами та публічними послугами делегуються партнерам із приватного сектору, а ризики розподіляються між публічним та приватним секторами, з метою досягнення бажаних результатів, відповідно до компетенцій сторін в управлінні ризиками.

У сучасних умовах глобалізації та регіоналізації спостерігається зростання ролі регіонального та місцевого рівнів влади, які знаходяться у пошуку інструментів що сприятимуть регіональному розвитку. Одним із таких інструментів є публічно-приватне партнерство. Завдяки залученню приватного сектору до реалізації регіональних проєктів та ініціатив органи публічної влади здобувають дієві важелі для ефективного управління регіональним розвитком.

Управління регіональним розвитком являє собою систему заходів, спрямованих на забезпечення сталого розвитку в соціальній та економічній сфері, посилення потенціалу та конкурентоспроможності регіону, що сприяє зростанню рівня життя населення. Переваги цього партнерства полягають у спільному використанні фінансових, технічних та управлінських ресурсів, що розкриває широкий спектр можливостей для вирішення складних викликів з яким стикається влада на місцях. Публічний партнер прагне до покращення якості послуг для громадян та росту економічного потенціалу. З іншого боку, приватний сектор визначає свої пріоритети, зорієнтовані на стабільний та довгостроковий прибуток. У такому симбіозі обидві сторони доповнюють одна одну, створюючи ефективні стратегії та ресурси для впровадження проєктів регіонального розвитку.

Зазвичай співпраця між публічним та приватним секторами реалізується у проєктах з будівництва, модернізації та обслуговування інфраструктури, а також у наданні додаткових послуг з метою забезпечення її якісного функціонування. ППП може охоплювати різноманітні проєкти, пов'язані з транспортною інфраструктурою (дороги, морські порти, аеропорти), системами водорозподілу та каналізації, закладами освіти, охороною здоров'я, енергетичними та газовидобувними секторами та іншими. Контракти ППП реалізуються в різних галузях, однак, важливою умовою їх успішної реалізації є цінність та користь таких проєктів для суспільства.

Узагальнюючи дані центральних та місцевих органів виконавчої влади, можна відзначити, що станом на 01.01.2024 в Україні було укладено 198 договорів у форматі ДПП, проте лише 22 з них (11% від укладених угод) знаходяться на етапі реалізації. Зокрема, 10 угод були призупинені у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації. Динаміка розвитку угод у форматі ДПП відображає наступне: за даними на початок 2020 року реалізовувалось 52 договори (28% від укладених), у 2021 році – 39 договорів (20%), у 2022 році – 31 договір (16%), та у 2023 році – 18 договорів (9%). Варто відзначити, що тенденція до зменшення кількості

договорів, які надалі переходили до етапу реалізації, почалася ще до повномасштабного вторгнення. Це свідчить про наявність комплексу факторів, які вплинули на цей процес. Серед можливих факторів слід відзначити інституційні та законодавчі перешкоди, відсутність відповідного професійного досвіду у представників державних та місцевих органів влади, залучених до проєктів ДПП, відсутність необхідних фінансових ресурсів та практики правозастосування, а також високі потенційні фінансові ризики для приватної сторони. Проте наразі головною перешкодою для розвитку проєктів ДПП в Україні, безумовно, є збройна агресія Російської Федерації.

Серед договорів які реалізуються найпоширенішою формою співробітництва є концесія (10 концесійних договорів) та договори про спільну діяльність (6 договорів). Найбільша частка проєктів реалізується в Київській (охорона здоров'я; збір, очищення та розподілення води) та Закарпатській (виробництво, транспортування і постачання тепла та розподіл і постачання природного газу; збір, очищення та розподілення води) областях [4].

Порівнюючи вітчизняний та європейський досвід реалізації проєктів публічно-приватного партнерства, варто зазначити, що в ЄС у період з 1990 по 2016 рік було завершено 1 749 проєктів ППП на загальну суму 336 мільярдів євро. Більшість проєктів було реалізовано у транспортному секторі, за ним слідує сектори охорони здоров'я та освіти [6]. Тобто в Україні потенціал такого інструменту управління регіональним розвитком як публічно-приватне партнерство не реалізований достатньою мірою.

Використання механізму публічно-приватного партнерства є доцільним і на локальному рівні, оскільки воно дозволяє створювати або модернізувати інфраструктуру без значних початкових капіталовкладень. Залучення до взаємодії публічного та приватного секторів стає важливим у випадках, коли місцева влада, обмежена фінансовими ресурсами, не здатна самостійно реалізувати проєкт. У таких випадках приватна компанія може виявити зацікавленість у фінансуванні проєкту з подальшою перспективою отримання прибутку після його завершення. Такі проєкти набувають особливого значення на рівні місцевого самоврядування, де міста та селища (комунальне господарство) несуть основне навантаження щодо реалізації проєктів соціального значення. Це включає підтримку дорожнього та транспортного господарства, соціальної інфраструктури, водного господарства, захисту довкілля, житлового будівництва, водоочисних споруд, енерго- і газозабезпечення тощо [1, с. 239]. Проєкти ППП як на регіональному, так і на місцевому рівні, як правило, характеризуються меншим масштабом порівняно з національними проєктами та потребують меншого фінансування. Ця особливість може сприяти розвитку публічно-приватного партнерства.

Отже, враховуючи кількість проєктів ППП у ЄС, публічно-приватне партнерство в управлінні регіональним розвитком України має значний потенціал. Однак для його ефективної реалізації необхідне вдосконалення законодавчої бази та інституційного середовища, а також створення умов для інвестиційної привабливості інфраструктурних проєктів. Важливими є експертна консультативна підтримка органів місцевого самоврядування та відкритий діалог, спрямований на врахування їх потреб. Серед іншого, варто адаптувати поняття, що відносяться до партнерства, до європейського контексту та задіяти до суспільно значущих проєктів органи та інституції, що зацікавлені у цьому процесі (особливо інституції громадянського суспільства). Використання успішного світового та європейського досвіду у сфері ППП надасть основу для стратегічного планування соціального розвитку територій та розвитку прозорих та взаємовигідних партнерських відносин на регіональному рівні.

Особливу увагу слід зосередити на використанні механізмів ППП для повоєнного відновлення України. Це може забезпечити органам місцевого самоврядування інструменти та кошти для відновлення та модернізації зруйнованої інфраструктури. Публічно-приватне партнерство може стати ключовим механізмом у вирішенні проблем бюджетного дефіциту та сприяти збалансованому соціальному та економічному відновленню регіонів, зокрема у сфері

соціальної інфраструктури та житлового будівництва. Ці питання залишаються актуальними та вимагають подальших наукових досліджень.

Список літератури

1. Клевцевич Н. Державно-приватне партнерство як інструмент регіонального розвитку. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. С. 237–241.
2. Лаврентій Д. С. Категоризація публічно-приватного партнерства в понятійному просторі соціальної держави. *Публічне урядування*. 2018. № 3. С. 81–93.
3. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-VI. 2023. 3 вер. (№ 40). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text> (дата звернення: 26.02.2024).
4. Стан здійснення ДПП в Україні. *Міністерство економіки України*. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee-1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini> (дата звернення: 26.02.2024).
5. Alfén H., Leupold A. Public private partnerships (PPP) in the German public real estate sector. *European public private partnership law review*. 2007. Vol. 2, no. 1. P. 25–29.
6. Public Private Partnerships in the EU: widespread shortcomings and limited benefits. *European Court of Auditors*. URL: <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/ppp-9-2018/en/#chapter2> (дата звернення: 26.02.2024).
7. Public-Private partnerships policy and practice : a reference guide. / ed. by H. Yong. London : Commonwealth Secretariat, 2010. 224 p.

Кошляк О. М., викладач,
ВСП «Житлово-комунальний фаховий коледж ХНУМГ
імені О.М.Бекетова»

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВІДБУДОВИ ПЕРСПЕКТИВНИХ ГАЛУЗЕЙ УКРАЇНИ

24 лютого 2024 року змінило життя українців, а військовий стан на протязі двох років російського вторгнення без сумніву несе збитки на галузі економіки. До факторів змін економічного статусу країни є потреби фінансування армії, підвищення міграції, зруйнування виробництва та соціальної інфраструктури. Військові дії змінили як обсяги економіки, так й її структуру. Внутрішній валовий продукт України впав втричі.

Зміні, пов'язані з війною торкнулись великих корпорацій, малий та середній бізнес. Сучасні компанії скаржаться на зниження попиту на товари та послуги, відсутність або прострочення оплати, нестачею фінансування.

У післявоєнний час пріоритетними напрямками буде відбудова інфраструктурних об'єктів та зміцнення обороноздатності держави.

Це підтверджується результатами опитувань українців. За даними групи «Рейтинг» найбільш розвинені будуть два сектори – будівельні підприємства та військово-промислові комплекси, архітектурні проекти також стануть частиною післявоєнної відбудови.

Сучасні економічні дослідження й оцінки міжнародних інвесторів свідчать про те, що уряд України має зосередитись на втіх галузях економіки України, які дадуть можливість швидкого зростання та ефективні результати. Мова йде про: сільське господарство; металургійну промисловість та металообробку; інформаційні технології і стартапи; енергетичний сектор; логістичні проекти; медицина; військова промисловість; логістичні проекти; деревообробка; меблеве виробництво.

Продукція сільського господарства є важливою частиною утворення експорту та забезпечення робочих місць (за статистичними даними експорт мав позначку \$27,8 млрд., складає 41% від загального обсягу експорту, кількість робочих місць – 14% українського населення). Україна – провідний виробник та експортер соняшнику та соняшникової олії, ріпаку, ячменю, кукурудзи, тощо. Але збитки через танки, мінування місцевості, призов та міграція, пошкодження інфраструктури, відсутність програм страхування ризиків, особливо воєнних, несе негативний вплив. Тому організаційними напрямками відбудови аграрного сектора – забезпечення необхідних обсягів експорту. Це можливо лише за рахунок інновацій у технології переробки сільськогосподарської продукції, відновлення пошкоджених зерносховищ, будівництво нових, побудова залізничних колій у відповідності до їх типів на територіях європейських держав. Це потребує часу та значних інвестицій.

Пріоритетним напрямком інвестицій, в тому числі іноземних завжди була металургійна промисловість. Одним з проєктів інвестування є «зелена сталь» (вуглецево-нейтральний тип сталі). Україна має для цього усі можливості: родовища залізної руди, високорозвинені потужності для збагачення, дешева енергія, транспортна інфраструктура водню, зручне географічне положення. Але війна і тут надала шкоди: відсутність контролю на найбільших комбінатах «Азовсталь» та ММК ім. Ілліча, половина родовищ залізної руди знаходиться на непідконтрольних територіях, ускладнена логістика, зниження внутрішнього попиту через заморожку проєктів та зовнішнього - через надлишок пропозицій. Для відбудови галузі необхідно забезпечити інвестиції та реструктуризацію даної сфери. Тому потрібна розробка державної програми розвитку виробництва «зеленої сталі», реалізація якої дозволить залучити міжнародні інвестиції та стане позитивним фактором впливу на економічний клімат економіки.

В останні роки в Україні спостерігається зростання інвестиції в стартапи і IT-сектори. Недостатня кількість кваліфікованих фахівців, відсутність доступу до ринку іноземних інвестицій, складності залучення клієнтів – все це негативно впливає на відбудову. Тому організація належного фінансування, доступ до іноземних інвестиційних програм, ефективна система захисту прав власності стає одним з організаційних аспектів відбудови галузі.

Аналіз наслідків та можливостей відбудови інших галузей України дозволяє зробити висновок: майже половина українських підприємств потребує додаткового оборотного капіталу через обмеження банківського кредитування; звичайні логістичні шляхи не працюють; порти частково заблоковані; авіаційні перевезення не працюють; пріоритет надається військовим постачанням; спостерігається зростання вартості пального; п'ята частина складських приміщень знищена ракетними ударами; військові дії вплинули на забезпечення робочої сили та необхідних фахівців; актуальними залишаються і питання корупції та податків. Тому організаційними аспектами відбудови економіки України є розвиток економічних програм, перегляд та внесення змін в систему кредитування бізнесу, податкової системи, залучення іноземного капіталу.

Список використаних джерел

1. Інформація Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.02.2024)
2. Інформація порталу «Дія. Бізнес». URL: <https://business.diia.gov.ua/> (дата звернення: 20.02.2024)
3. Bloomberg Innovation Index. URL: <https://ec.europa.eu/newsroom/rtd/items/713430/en> (дата звернення: 20.02.2024)
4. European Innovation Scoreboard 2021. URL : https://research-and-innovation.ec.europa.eu/statistics/performanceindicators/european-innovation-scoreboard_en (дата звернення: 20.02.2024)

5. Global Innovation Index. URL : <https://www.globalinnovationindex.org/Home> (дата звернення: 20.01.2023) 6. The Global Startup Ecosystem Report 2021. URL : <https://startupgenome.com/reports/gser2021> (дата звернення: 20.02.2024)

Гуро О. М., здобувач освіти,
Нагорна І. В., к. е. н.,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж
Державного торговельно-економічного університету»

ОБЛІК ВИТРАТ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

На сучасному складному етапі економічного розвитку України підприємства торгівлі проходять через цілу низку економічних реформ та зіткаються з багатьма перепонами. Сьогодні більшість підприємств роздрібної торгівлі перетворюються у відкриті компанії, які активно взаємодіють із покупцями різними способами. Крім того, велика кількість роздрібних підприємств зміщує акцент зі звичайного продажу товарів чи послуг на створення якісного споживчого досвіду для своїх покупців. Нині витрати торговельного підприємства відіграють вагоме значення. В свою чергу, класифікація витрат надає сучасному бухгалтеру оперативну інформацію, що також сприяє якісному та ефективному використанню ресурсів підприємства.

Облік витрат є основою для стратегічного планування та прийняття управлінських рішень. Інформація про витрати допомагає керівництву приймати обґрунтовані рішення щодо розвитку бізнесу, запуску нових продуктів, розширення ринків тощо.

Відповідно до вимог законодавства та міжнародних стандартів фінансової звітності, компанії зобов'язані вести облік витрат для підготовки фінансової звітності та звітування перед зацікавленими сторонами, такими як податкові органи, інвестори, банки тощо.

Одним із ключових показників в обліковій системі торговельного підприємства, від якого залежить ефективність системи руху товару, є витрати обігу, оптимізація та акумулювання інформації про які буде сприяти прийняттю ефективних оперативних і стратегічних рішень. Тому самостійність у виборі та здійсненні облікової політики – обов'язкова умова економічної незалежності підприємства торгівлі. Індивідуальна для кожного з них вона дає змогу з найбільшою ефективністю використовувати матеріальні та фінансові можливості, здійснювати економічний вибір засобів із урахуванням ринкової кон'юнктури в залежності від стратегії та тактики конкретного підприємства [5].

Щоб запобігти фінансовому краху, суб'єкти господарювання повинні цілеспрямованою обліковою політикою звести до мінімуму витрати своєї господарської діяльності. Але цього можливо досягти тільки шляхом вибору з можливих таких реальних варіантів обліку, оцінки та списання матеріальних активів, які би максимально забезпечили збільшення фінансових результатів.

Облік витрат є важливою частиною управління фінансами будь-якого торговельного підприємства. Цей процес включає в себе систематичний контроль і фіксацію всіх витрат, що здійснюються під час виробництва або торгівлі товарами. Основна мета обліку витрат – це забезпечення точності фінансової звітності, прийняття ефективних управлінських рішень та підтримання прибутковості підприємства.

Основні види витрат, які обліковуються в торговельних підприємствах, включають:

1. Сировинні витрати: витрати на придбання сировини або готових товарів для подальшого перероблення або продажу.
2. Витрати на оплату праці: включають зарплатню, пенсійні внески, соціальні виплати та інші витрати, пов'язані з оплатою праці співробітників.

3. Витрати на виробництво: включають в себе енергетичні витрати, оренду виробничих приміщень, амортизацію обладнання та інші витрати, пов'язані з виробничим процесом.

4. Витрати на рекламу та маркетинг: включають витрати на рекламні кампанії, PR заходи, розробку упаковки та інші заходи з підтримки продажів.

5. Витрати на управління та адміністрування: охоплюють витрати на оренду офісних приміщень, оплату послуг керівного складу, витрати на офісне устаткування тощо.

6. Витрати на транспортування.

Розподіл витрат за функціональними групами дозволяє керівництву отримати чітку картину про складові витрат, що допомагає приймати обґрунтовані управлінські рішення. Цей процес може бути реалізований за допомогою систем обліку витрат, таких як системи «Спільних витрат» (Joint Costing) або «Собівартість продукції» (Cost of Goods Sold – COGS).

Досліджуючи проблеми впливу транспортних витрат на економічну ефективність торговельного підприємства та формування обліково-аналітичного забезпечення в системі управління, важливим є аналіз їх складу, структури та порядку утворення [1].

Ураховуючи, що транспортні витрати можуть виникати як при придбанні, так і при реалізації товарів, вважаємо необхідним для потреб обліку відокремити в їх складі дві групи залежно від процесів господарювання:

- транспортно-заготівельні витрати – витрати, пов'язані з транспортуванням запасів від постачальників до місця їх використання;

- транспортні витрати, пов'язані зі збутом, – витрати на перевезення товару, які покладаються на продавця при їх реалізації.

Так, зважаючи на порядок списання транспортних витрат між основними господарськими процесами, їх суми можуть бути або включені в первісну вартість придбаних товарів або віднесені до витрат на збут та списані на витрати періоду. Такий поділ витрат обумовить особливості їх обліку і подальшого списання [1].

Щодо першої групи витрат, то їх склад та порядок розподілу регламентує П(С)БО 9 «Запаси». Так, транспортно-заготівельні витрати включають витрати на заготівлю запасів, оплату тарифів за вантажно-розвантажувальні роботи, оплату тарифів (фрахту) за транспортування запасів усіма видами транспорту до місця їх використання, страхування ризиків транспортування запасів [4]. При цьому ТЗВ розцінюються тільки ті витрати, що здійснені покупцем товарів при їх доставленні від постачальників на підприємство.

Враховуючи вимоги стандартів, транспортні витрати (у частині транспортно-заготівельних витрат) можуть бути включені до вартості придбаних товарних запасів безпосередньо за прямим методом або шляхом їх накопичення та подальшого розподілу за методом відсотку.

Методологію визнання, оцінки та обліку витрат на збут визначає П(С)БО 16 «Витрати» [3].

При розподілі транспортних витрат залежно від процесів господарювання важливе значення має характер торговельної діяльності та транспортних послуг, що надаються. Так, якщо торговельне підприємство несе виключно витрати на транспортування товарів від складу дистриб'ютора до складу замовника, то відокремлювати їх в залежності від здійснюваного процесу (постачання чи реалізація) або порядку подальшого розподілу є недоцільним, оскільки за таких умов товари не зберігаються на підприємстві, а період їх придбання автоматично стає періодом їх продажу. За інших умов даний розподіл є доцільним.

Важливе значення для подальшого обліку має розподіл транспортних витрат залежно від елементів витрат та статей калькулювання відповідно до нормативно-правових вимог. Зважаючи на загальні засади національних нормативів, транспортні витрати торговельних підприємств можливо класифікувати в розрізі економічних елементів [1]:

– матеріальні витрати (паливо, енергія, запасні частини та комплектувальні засоби, паливно-мастильні матеріали, шини, малоцінні швидкозношувані предмети, природні ресурси тощо);

- витрати на оплату праці (заробітна плата, матеріальна допомога, відпускні, доплати, надбавки, заохочувальні винагороди, премії працівникам транспортного господарства);
- відрахування на соціальні заходи;
- амортизаційні відрахування основних засобів та нематеріальних активів транспортного господарства;
- інші операційні витрати.

Надалі підприємство самостійно встановлює перелік і складові статей калькуляції транспортної послуги. Визначаючи собівартість транспортної послуги та зважаючи на її специфіку, можливо скористатися Методичними рекомендаціями з формування собівартості перевезень (робіт, послуг) на транспорті, затвержені наказом Міністерства транспорту та зв'язку України від 05.02.2001 р. № 65 [2].

Облік транспортних витрат у торговельних підприємствах включає в себе реєстрацію і контроль всіх витрат, пов'язаних з перевезенням товарів, забезпеченням логістичних процесів та управлінням транспортними ресурсами. Основні особливості обліку транспортних витрат в таких підприємствах:

1. Витрати на паливо та експлуатацію транспорту: облік включає витрати на пальне, мастила, запчастини, технічне обслуговування, ремонт автомобілів, що використовуються для доставки товарів або для логістичних потреб підприємства.

2. Транспортні послуги: це включає витрати на вантажоперевезення, оренду транспортних засобів, участь в логістичних компаніях або спеціалізованих послугах перевезення товарів.

3. Зв'язані витрати: включають у себе оплату трудових витрат персоналу, який займається логістикою та транспортуванням товарів, а також витрати на складське управління та контроль вантажів.

4. Витрати на управління логістикою: включають витрати на програмне забезпечення для управління складами, системи контролю та моніторингу транспортних потоків, інформаційні технології для оптимізації маршрутів та планування перевезень.

5. Облік логістичних послуг: при необхідності використання сторонніх логістичних партнерів, облік включає в себе контроль та оплату цих послуг.

Отже, облік транспортних витрат є важливим елементом управління логістикою та ефективності роботи торговельного підприємства. Чіткий облік дозволяє контролювати витрати, оптимізувати логістичні процеси та забезпечувати своєчасну доставку товарів, що впливає на конкурентоспроможність підприємства на ринку.

Список використаних джерел

1. Овчарова Н. В., Кравченко О. В., Устик Є. С. Транспортні витрати торговельного підприємства: особливості обліку. *Modern Economics*. 2020. № 21(2020). С. 160-165. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V21\(2020\)-25](https://doi.org/10.31521/modecon.V21(2020)-25).
2. Про затвердження Методичних рекомендацій з формування собівартості перевезень (робіт, послуг) на транспорті : Наказ Міністерства транспорту України від 05.02.2001р. № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0065361-01>
3. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : Наказ Міністерства фінансів України № 318 від 31.12.1999 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>
4. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : Наказ Міністерства фінансів України № 246 від 20.10.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text>
5. Реслер М. В. Класифікація витрат підприємств торгівлі в системі обліку та управління ними. Вісник Львівського торговельно-економічного університету Львів. Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2019. Вип. 57. С.100-103

Тамошюнас А. Р., здобувач освіти,
Нагорна І. В., к. е. н.,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж
Державного торговельно-економічного університету»

АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ ТА ПЕРЕВАГ ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМ ДЛЯ ОПТОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

Торгова діяльність являється однією із пріоритетних галузей економічної діяльності та зазнає значних змін, які потребують розробки нових підходів до організації бухгалтерського обліку та подальшого розвитку цієї сфери економіки. Торгівля є каталізатором зміни виробництва та споживання в ринкових умовах, і кількість українських торговельних компаній з кожним роком збільшується.

Комерційна діяльність виступає однією з домінуючих форм підприємництва на сьогоднішній день, тому всі нормативно-правові документи підприємств майже завжди визначають вид діяльності і найпоширеніший вид – це торгівля. Безпосередньо роздрібні продажі частіше розглядаються ніж оптові. Проте саме вивчення цього питання призведе до продовження досліджень як в Україні, так і в усьому світі.

У ході розвитку товарного господарства сектор обігу відокремився від проміжних секторів, таких як оптова і роздрібна торгівля. Добре відомо, що оптова торгівля передуює роздрібній торгівлі, оскільки товари обмінюються для безпосереднього виробництва, а не роздробом для особистого споживання. Тому виручка від оптової торгівлі відображається в загальному обсязі реалізації товарів виробничо-торгівельними підприємствами, іншими підприємствами та юридичними особами, які здійснюють продаж безпосередньо населенню або споживачам.

Тому облік надходження товарів і їх реалізації є основною частиною бухгалтерського обліку в торговельній організації, що забезпечує точність і об'єктивність визначення і контролю основних показників діяльності – оборотності товарів і валової виручки.

Оптова торгівля постійно змінюється через нові технології, споживчі тенденції та конкурентний тиск. Підприємства оптової торгівлі постійно пристосовуються до цих змін, що вимагає ефективного обліку та управління. Оптові підприємства постійно шукають способи оптимізації своєї діяльності та зменшення витрат. Це вимагає впровадження сучасних систем обліку, які дозволяють більш точно відслідковувати фінанси, запаси та управляти логістикою.

Розвиток інформаційних технологій сприяє появі нових програмних продуктів та систем обліку, які полегшують бізнес-процеси, роблять їх більш ефективними та точними. Сучасні методи обліку дозволяють оптовим підприємствам краще контролювати та оптимізувати свої запаси, що є ключовим фактором успіху у цій галузі.

З погляду фінансової звітності та аналізу, коректний облік є важливим для визначення прибутковості, ризиків та фінансової стійкості підприємства.

В умовах постійної конкуренції підприємства оптової торгівлі повинні ефективно управляти своєю діяльністю, звертаючи увагу на облік та контроль над фінансами та запасами.

Оптова торгівля є одним із важливих сегментів торгівлі та полягає в продажу товарів у великих обсягах по зниженим цінам спеціалізованим покупцям, таким як роздрібні торговці, виробники або інші оптові підприємства.

Основні особливості діяльності оптової торгівлі включають:

1. Масштаби операцій. Оптові підприємства працюють з великими обсягами товарів. Вони закупають товари безпосередньо виробників або постачальників у великих кількостях для подальшої реалізації великим оптовим або роздрібним покупцям.

2. Особливості ціноутворення. Оптові підприємства зазвичай отримують знижки від постачальників через великі обсяги закупівель, тому їхня прибутковість часто залежить від уміння ефективно управляти цінами та маржами.

3. Специфіка клієнтів. Оптові підприємства спеціалізуються на обслуговуванні інших бізнесів, таких як роздрібні торговці, готелі, ресторани, виробники тощо. Вони пропонують товари великим партнерам для подальшого реалізування або використання виробництва.

4. Складське управління. Завдяки великим обсягам товарів, оптові підприємства зазвичай мають власні склади, де вони зберігають і керують запасами. Ефективне управління складом та запасами є важливою складовою успішної діяльності.

5. Оптимізація логістичних процесів. Оптові підприємства звертають увагу на оптимізацію логістичних процесів – від закупівлі товарів до їх доставки клієнтам. Ефективна логістика грає ключову роль у забезпеченні швидкої та надійної поставки товарів.

6. Маркетинг та продаж. Оптова торгівля часто вимагає розробки індивідуальних стратегій маркетингу та продажу для привертання великих клієнтів і забезпечення високого рівня обсягів продажів.

Отже, оптова торгівля – це складний процес, який вимагає ефективного управління ланцюгом постачання, знань у сфері маркетингу та логістики, а також уміння адаптуватися до потреб великих покупців та постачальників.

На сьогоднішній день існує значна кількість програмного забезпечення для обліку, яке може бути використане в оптовій торгівлі для управління запасами, фінансовим обліком, логістикою та іншими аспектами бізнесу.

Популярні типи програмного забезпечення для обліку діяльності торговельних підприємств:

1. ERP-системи (Enterprise Resource Planning). Це інтегровані системи управління, які охоплюють усі аспекти діяльності підприємства, включаючи облік запасів, фінанси, управління замовленнями, взаємодію з клієнтами та інше. Наприклад, SAP ERP, Oracle ERP Cloud, Microsoft Dynamics 365.

2. Системи управління запасами (Inventory Management Systems). Ці системи спрямовані на оптимізацію управління запасами, включаючи ведення обліку товарів на складі, прогнозування потреби в товарах, відслідковування руху запасів. Наприклад, TradeGecko, Zoho Inventory, QuickBooks Commerce.

3. Бухгалтерські програми. Це програми для обліку фінансів, включаючи ведення бухгалтерського обліку, складання фінансової звітності, оподаткування та інше. Наприклад, QuickBooks, Xero, Wave Accounting.

4. CRM-системи (Customer Relationship Management). Ці системи спрямовані на управління відносинами з клієнтами та маркетингом. Вони допомагають відстежувати замовлення, взаємодію з клієнтами та оптимізацію продажів. Наприклад, Salesforce, HubSpot CRM, Zoho CRM.

5. Логістичні системи управління (Logistics Management Systems). Ці системи спрямовані на управління логістичними процесами, включаючи відправлення, отримання, складське управління та доставку. Наприклад, ShipStation, ShipBob, Easyship.

6. Системи управління виробництвом (Manufacturing Resource Planning). Ці системи допомагають управляти процесами виробництва, включаючи планування виробництва, контроль якості та ведення обліку ресурсів. Наприклад, MRP Systems, Fishbowl Manufacturing, MRPeasy [5].

Кожне програмне забезпечення має свої особливості, переваги та можливості. При виборі програми для обліку важливо враховувати потреби вашого бізнесу, масштаб та специфіку оптової торгівлі, а також можливості програми для інтеграції з іншими системами та розширення функціоналу. Перед придбанням програмного забезпечення корисно провести детальний аналіз та, можливо, скористатися пробним періодом для перевірки сумісності з потребами вашого бізнесу.

Використання програмного забезпечення для оптових підприємств має безліч переваг, адже вони допомагають автоматизувати та оптимізувати багато аспектів діяльності, спрощуючи рутинні процеси та покращуючи управління бізнесом.

Існують переваги та можливості, які надають програми для оптових підприємств.

По-перше це ефективне управління запасами. Програми для оптових підприємств дозволяють точно відслідковувати запаси, контролювати рух товарів, вести облік та оцінку запасів. Це допомагає уникнути надмірного або недостатнього запасу товарів на складі, оптимізує обіговість та покращує управління постачанням.

По-друге комфортне ведення фінансового обліку. Програми обліку для оптових підприємств дозволяють вести облік фінансів, включаючи витрати, прибуток, податки, рахунки та інші фінансові операції. Це допомагає зберігати точну фінансову інформацію та спрощує підготовку фінансової звітності.

По-третє управління логістикою та управління постачанням. Програмне забезпечення дозволяє вести контроль за логістикою та управлінням постачанням, включаючи відправлення, отримання, відстеження поставок, оптимізацію маршрутів та скорочення часу доставки.

Також системи CRM в програмах для оптових підприємств допомагають управляти взаємодією з клієнтами, відстежувати замовлення, збільшувати лояльність клієнтів та покращувати обслуговування.

Програми обліку надають можливості для створення звітів, аналізу фінансових та інших даних. Це допомагає у прийнятті обґрунтованих управлінських рішень на основі відомостей про бізнес.

Використання програм для оптових підприємств дозволяє підвищити ефективність управління бізнесом, зменшити людський фактор помилок та оптимізувати багато рутинних процесів.

Деякі програми можуть легко інтегруватися з іншими програмними продуктами, що дозволяє отримувати більше можливостей та оптимізувати взаємодію між різними системами.

Використання програмного забезпечення для оптових підприємств спрощує багато аспектів управління бізнесом, покращує продуктивність та допомагає високоефективно працювати з фінансами, запасами, логістикою та взаємодією з клієнтами.

Список використаних джерел

1. Колумбет О. Особливості обліку руху товарів на підприємствах оптової торгівлі. Молодий вчений, 1 (53), 2018. С. 905-908. URL: <https://molodyvchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5478>
2. Круглова О.А. Тенденції розвитку підприємств торгівлі в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Харківський державний університет харчування та торгівлі. 2019. № 31. с. 56
3. Курило А.В. Порівняння особливостей обліку товарів в оптовій та роздрібній торгівлі. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3649/1/pdf>
4. Методичні рекомендації з формування складу витрат та порядку їх планування в торговельній діяльності № 145 від 22.05.2002 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>
5. Назаренко І. М., Соколенко Л. Ф. Цифровізація як вектор модернізації системи бухгалтерського обліку. Бухгалтерський облік як наука: від основ до наукової картини світу: колективна монографія. Київ : «Центр учбової літератури», 2021. С. 196-208.
6. Овчарова Н. В., Кравченко О. В., Устик Є. С. Транспортні витрати торговельного підприємства: особливості обліку. Modern Economics. 2020. № 21(2020). С. 160-165. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V21\(2020\)-25](https://doi.org/10.31521/modecon.V21(2020)-25).
7. Стахов О. І. Організація обліку реалізації товарів на підприємствах роздрібною торгівлі. Молодий вчений. 2018. № 4 (56). С. 153-160. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/4/36.pdf>

Дронова Д. С., здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
науковий керівник: **Порсюрова І. П.**, к. е. н.,
Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»
Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УМОВАХ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ЗМІН

В умовах невизначеності розвитку бізнес-середовища діяльність будь-якого суб'єкта господарювання пов'язана з вищими ризиками та нерелевантними витратами. Необхідно визначити, що серед значної кількості внутрішніх та зовнішніх змін переважають не планові, а ситуативні зміни, що ускладнює процес управління стратегічними змінами та здійснення господарської діяльності в цілому. При цьому, конкуренція на ринку все більше обмежується швидкістю прийняття управлінських рішень та часом, потрібним для здійснення необхідних дій. Компаніям важливо налагодити систему моніторингу поточної ситуації на ринку та вміння миттєво реагування на зміни. Наявні умови діяльності компанії відображаються в усіх її механізмах, системах і ресурсах. Всі зміни, які відбуваються в економічному житті країни, істотно впливають на рівень фінансово-економічної безпеки, тому керівники, управлінський персонал повинні шукати нові інструменти та засоби забезпечення фінансової стабільності, які будуть ефективні в майбутньому для розвитку бізнесу та забезпечення стратегічних змін [1]. Вищезазначене актуалізує проблематику дослідження системи управління персоналом в умовах стратегічних змін та розвитку бізнесу в теоретичній площині.

Розвиток бізнесу та стратегічні зміни – є пов'язаними частинами системи стратегічного управління компанією. На систему впливають як внутрішні характеристики бізнес-одиниці, так і зовнішні умови ведення бізнесу. Зміни впроваджуються в компанії для того, щоб забезпечити розвиток бізнесу. Зазначені зміни зумовлюють необхідність удосконалення системи стратегічного управління компанією. Потрібно досліджувати та аналізувати сучасні теорії та практики стратегічного розвитку та управління змінами, розробляти пропозиції щодо їх модернізації та впроваджувати в діяльність компанії. Саме такий підхід може забезпечити високий рівень конкурентоспроможності компанії на внутрішньому та зовнішньому ринках. Динамічне ринкове середовище ведення бізнесу визначає розвиток та якісне управління стратегічними змінами як необхідну умову існування суб'єкта господарювання [2; 3].

Стратегічні зміни – це комплексна концепція, яка передбачає трансформацію компанії та її систем в результаті динамічної еволюції компанії або зміни її цілей і повинна враховувати систему фінансово-економічної безпеки, яка відіграє ключову роль розвитку.

Управління стратегічними змінами складається з етапів (рис. 1), які визначають алгоритм щодо управління конкурентоспроможністю, постійного коригування напрямку розвитку компанії, оновлення її структури та пошук нових можливостей, що в цілому підвищує ефективність діяльності компанії [4].

Успішна реалізація стратегічних змін є однією з головних умов позитивного розвитку бізнесу. Причинами впровадження стратегічних змін може бути: незадоволеність персоналу, недостатнє задоволення споживчого попиту, нові уподобання споживачів, зміна конкурентної ситуації тощо.

Одним із факторів, що істотно впливає на компанію сьогодні, є її персонал та його якості: навички, досвід та вміння застосовувати їх на практиці. Компанії, орієнтовані на стратегічні зміни та розвиток, повинні в першу чергу звернути увагу на управління людськими ресурсами.

Рис. 1. Етапи управління стратегічними змінами

Джерело: систематизовано автором на основі [3].

Система управління персоналом в компанії часто виступає в ролі «агенту змін», потрібно використовувати комбінацію методів управління персоналом, мотиваційних або примусових технологій для стимулювання організаційних змін, адже саме досконалість і гнучкість системи управління персоналом може мати прямий вплив на ступінь опору змінам з боку персоналу. З іншого боку, сама система управління персоналом також може піддаватися змінам. Саме тому, за останніх умов розвитку ринку (зміни на ринку праці та у зовнішньому середовищі в цілому, зміни ролі працівника, зміни поколінь на ринку праці, зміни суспільних цінностей, появою нових професій та навичок тощо) ця підсистема управління бізнесом перебуває в центрі управління змінами. Система управління персоналом організації може змінюватися, тому вона повинна бути не лише відкритою до змін, але й здатною забезпечити потужну підтримку змін в інших підсистемах управління бізнесом. Персонал компанії має бути готовим до змін, а вміння управляти змінами в сучасних умовах має стати необхідною компетенцією операційних менеджерів усіх рівнів [1].

Для покращення економічної безпеки, збільшення ресурсів та фінансової стабільності компанії та її персоналу можна, зосередившись на людському факторі, тобто мотивуючи персонал до підвищення ефективності роботи [5]. На ефективність управління людськими ресурсами наразі впливає велика кількість чинників, що наочно наведено на рис 2.

Необхідно окреслити, що при розвитку бізнесу та впровадженні стратегічних змін важливо зосереджувати увагу підприємців на комплексі управлінських заходів, пов'язаних з підготовкою та ефективним використанням людських ресурсів компанії з метою забезпечення і підтримки економічної стійкості та ефективності ділової активності всередині організації. Відповідно управління персоналом є надважливою складовою фінансово-економічної безпеки, яка стосується не тільки забезпечення і підтримки економічної стійкості та ефективності господарської діяльності компанії, але й стратегічних інтересів і процесів компанії.

Таким чином, задля впровадження стратегічних змін в умовах розвитку компанії, система управління персоналом має бути заснована на мотиваційних підходах і стратегічних орієнтирах, спрямованих на заохочення співробітників до розвитку їхнього потенціалу, а саме: гарантування безпеки працівникам, систематичне виявлення та ідентифікація зовнішніх і внутрішніх ризиків, впровадження заходів щодо захисту персоналу від виявлених загроз; посилення взаємодії керівництва з персоналом компанії з метою підвищення ефективності роботи всього персоналу компанії; збереження та розвиток інтелектуального потенціалу персоналу компанії, актуалізація його знань, вмінь, професійного досвіду; запобігання виникненню загроз від персоналу компанії, що впливає на її фінансово-економічну безпеку.

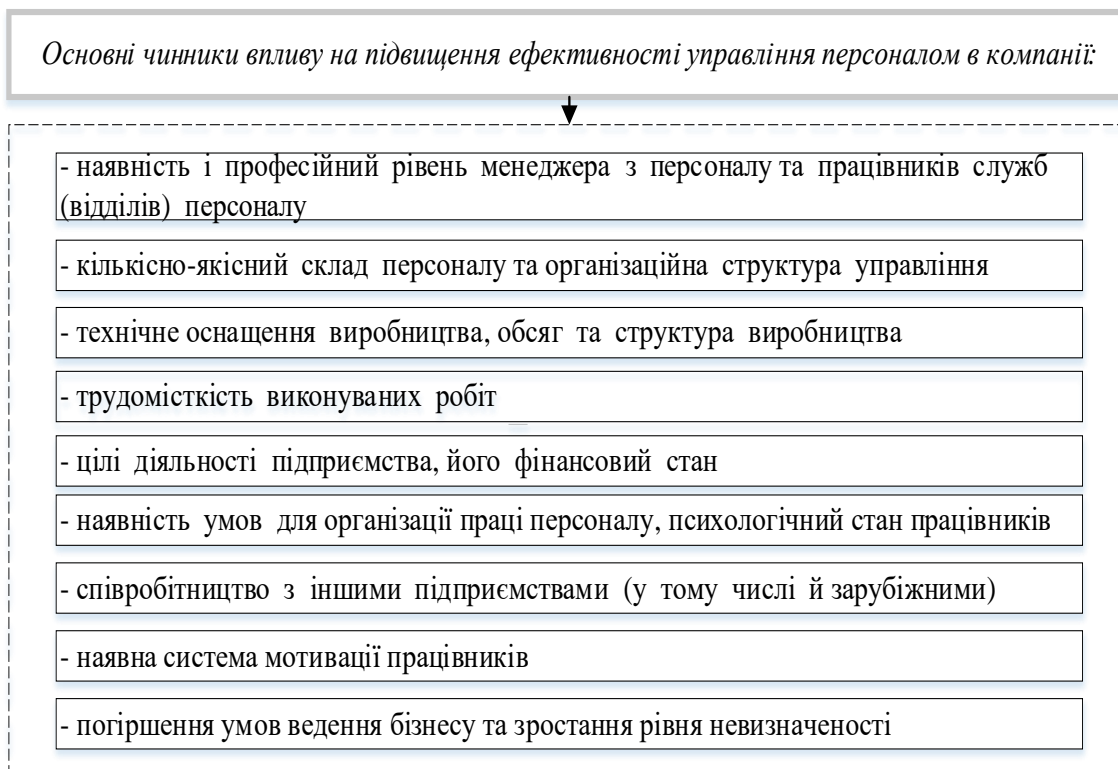

Рис. 2. Основні чинники впливу на підвищення ефективності управління персоналом в компанії

Джерело: сформовано автором на основі [1].

Відповідно, потрібно не тільки захищати персонал від можливих загроз, але й пам'ятати, що й самі працівники можуть виступати потенційним джерелом загрози, що полягає в опорі будь-яким змінам, і чим більші та радикальніші зміни, тим сильнішим може бути опір. У кожній сфері фінансово-економічної безпеки необхідно обирати та впроваджувати специфічні підходи, щоб уникнути опору, мотивуючи персонал заходами, які перетворюють загрози на можливості.

Для досягнення стратегічних цілей та мотивування працівників важливо використовувати різні методи. Один з таких методів є розвиток корпоративної культури, яка містить в собі розвиток ризик-орієнтованого мислення та управління знаннями. Також важливим є подолання опору змінам та управління якістю. Зазначені напрямки допоможуть розкрити та розвивати потенціал людських ресурсів для забезпечення фінансово-економічної безпеки компанії.

Таким чином, стратегічні зміни вимагають не лише мотивування працівників до власного розвитку чи підвищення продуктивності певних видів діяльності, а й використання мотивації працівників у стратегічних напрямках структурних змін, які можуть включати управлінські рішення щодо впровадження інструментів та переваг у корпоративну культуру [4].

Список використаних джерел

1. Томчук О. Сучасні підходи до управління змінами в системі менеджменту персоналу компанії. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53.
2. Черепанова В.О., Кобелева Т.О., Перерва П.Г. Міжнародні стратегії управління стратегічними змінами. *Мережевий бізнес: становлення, проблеми, інновації: матеріали 13-ї Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.* 2023. С. 64-68.

3. Занора В., Бут А., Матухно Ю. Стратегічне управління розвитком та управління стратегічними змінами на підприємстві. *Економіка та суспільство*. 2021.
4. Ареф'єва О.В., Ковальчук А.М. Забезпечення економічної безпеки підприємства через мотивацію персоналу до стратегічних змін. *Проблеми економіки*. 2020. Вип.4.
5. Харчук О. Г., Власова В.П. Причини стратегічних змін та адаптивні можливості протистояння їм в процесі реалізації. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2023. № 38. С. 62-67.

Бережна Ю. Г., к. е. н., доцент,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж
Державного торговельно-економічного університету»

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Сучасний етап розвитку економіки характеризується нестабільним середовищем для суб'єктів господарювання та підвищеними ризиками для підприємницької діяльності. Водночас суб'єкти господарювання зацікавлені у довгостроковому функціонуванні на ринку, сталому розвитку та забезпеченні поточної і стратегічної прибутковості.

Вирішенням цього завдання є формування ефективного фінансово-економічного потенціалу. Чим вищий фінансово-економічний потенціал, тим вищі результати діяльності. Як свідчить світовий досвід, найбільш ефективно ці завдання вирішуються шляхом розробки стратегії.

Формулювання та розробка стратегії дозволяє суб'єктам господарювання адаптуватися до ринкових умов та ефективно функціонувати.

Розглянувши зміст понять "стратегія" та "розвиток", можна зробити висновок, що між цими категоріями існує тісний взаємозв'язок. З одного боку, стратегія розуміється як інструмент забезпечення розвитку підприємства, а з іншого - розвиток є результатом реалізації стратегії.

Тому стратегію розвитку підприємства слід розглядати як систему формування та реалізації довгострокових цілей підприємства з метою забезпечення стабільного функціонування підприємства шляхом ефективного залучення та використання потенційних ресурсів підприємства та коригування стану підприємства відповідно до змін факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Основними завданнями стратегії розвитку є узгодження цілей підприємства з його можливостями та вимогами споживачів, а також використання слабких сторін конкурентів і власних конкурентних переваг.

В умовах ринкової економіки до факторів, які найбільше впливають на зміст стратегії, належать потреби клієнтів, наявність ресурсів, доступність власних і позикових джерел, рівень існуючої технології та можливість її модифікації, тип і масштаби використання новітніх інформаційних технологій та людських ресурсів.

Наразі існує очевидна потреба в розробці підприємствами стратегії розвитку як цільового плану розвитку підприємства. Стратегія розвитку визначає сферу діяльності, позицію в навколишньому середовищі, перспективи подальшого розвитку та забезпечує досягнення головної місії.

Процес розробки стратегії розвитку складається з наступних етапів:

- 1) аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища.
 - 2) розробка альтернативних стратегій з урахуванням обмежень та можливих ризиків, визначення перспективних та пріоритетних напрямів розвитку підприємства
- 3) вибір стратегії розвитку підприємства

4) реалізація стратегії розвитку підприємства

5) оцінка ефективності, дослідження та коригування нових тенденцій.

Саме така послідовність процесу формування стратегії розвитку підприємства дозволяє встановити орієнтири довгострокового розвитку підприємства з урахуванням впливу зовнішнього середовища, визначити поточні ринкові тенденції, потенціал наявних ресурсів, задіяних систем та ринкову позицію.

Слід підкреслити, що основним завданням першого етапу комплексного аналізу зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства є, перш за все, змістовний і формальний опис підприємства, виявлення його характеристик, тенденцій і напрямів розвитку.

Основними джерелами інформації для аналізу є статистична та бухгалтерська звітність підприємства, статут та річні звіти про діяльність підприємства.

Слід зазначити, що фактори зовнішнього середовища, на які підприємства не можуть впливати:

політико-правові фактори (зміни в податковій системі, законодавство, грошово-кредитна політика);

економічні фактори (наприклад, валютні курси, інфляція, стан ринку цінних паперів).

соціальні та культурні фактори формують потреби населення, які визначають асортимент товарів і послуг, що користуються попитом, а також запити працівників, роботодавців; технологічні фактори – передбачають необхідність підприємств не відставати від конкурентів в сфері впровадження нової техніки і технологій.

До внутрішніх факторів, що впливають на функціонування та розвиток підприємства, належать: виробництво (процес, який залежить від рівня технології та обладнання, що використовується, і якостей персоналу, що, в свою чергу, впливає на якість продукції та робіт, і, в свою чергу, на ринковий попит).

Менеджмент (визначення системи цілей для підвищення ефективності управління та виявлення резервів покращення функціонування підприємства).

Фінанси (визначення чіткого напрямку використання фінансових ресурсів, обґрунтування планових фінансових показників та створення сприятливих умов для розвитку);

Організаційна структура (система оптимальної взаємодії всіх структур підприємства з метою швидкого прийняття рішень); Дослідження та розробки (наприклад, інноваційні дослідження та розробки, що проводяться з метою розширення та вдосконалення асортименту продукції).

Вивчення зовнішнього середовища є особливо важливим при проведенні комплексного аналізу. Також необхідно проаналізувати фінансово-економічний стан підприємства перед тим, як починати формувати стратегію розвитку на підприємстві, щоб можна було усунути виявлені порушення у функціонуванні підприємства та посилити виявлені позитивні тенденції.

Таким чином, з урахуванням аналізу перспектив розвитку підприємства за певних припущень щодо змін у зовнішньому середовищі та визначення позиції підприємства в ринковій конкуренції за його продукцію формуються стратегічні цілі підприємства та встановлюється його місія.

При цьому стратегічні цілі повинні бути прийнятними, вимірними, досяжними та обмеженими в часі, оскільки в процесі діяльності підприємства їх необхідно коригувати та узгоджувати.

Для реалізації третього етапу "Розробка альтернативних стратегій з урахуванням обмежень, визначення перспективних та пріоритетних напрямів розвитку підприємства" важливо врахувати необхідність адаптації діяльності підприємства до умов зовнішнього середовища, що постійно змінюються, та визначити шляхи мобілізації ресурсів підприємства для досягнення основних цілей та завдань розвитку підприємства.

Слід зазначити, що вибір стратегії розвитку підприємства є важливим етапом у процесі його формування і що сформульований стратегічний план підприємства завжди базується на необхідності безперервного стратегічного планування. Це пояснюється постійним впливом середовища функціонування підприємства (внутрішнього та зовнішнього) і, відповідно, виникненням змін, що призводять до необхідного оновлення як основних положень стратегічного плану, так і системи ключових показників.

З цієї точки зору, в процесі формування стратегії розвитку підприємства важливо враховувати існуючі основні моделі, які є основою для вибору стратегії розвитку: модель системи стратегій підприємства, комплекс дій (формулювання та визначення місії, стратегічних цілей, факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, правових та соціальних норм, стратегічного напрямку та орієнтирів реалізації стратегії, розробка та обґрунтування стратегічного плану, розробка та обґрунтування стратегічних цілей, розробка та обґрунтування стратегічного плану, розробка та обґрунтування стратегічних орієнтирів, підготовка та обґрунтування підтримки стратегічного плану дій) на основі реалізації моделі стратегічного плану.

Таким чином, розуміючи формування стратегій розвитку як свідомо контрольований процес, спрямований на розробку довгострокових управлінських рішень та їх формальне впровадження на підприємствах, ми пропонуємо вважати, що основною метою впровадження нових стратегій є переведення промислових підприємств країни зі шляху масового зростання на якісно новий та інноваційний. Вказуємо, що це має переорієнтувати їх, тим самим дозволивши їм протистояти кризі та забезпечити надійне підґрунтя для успіху і домінування на ринку в майбутніх періодах економічного зростання.

Для цього стратегічне управління підприємствами повинно досягти цілей, визначених у комплексній стратегії розвитку.

Тому для досягнення мети швидкого та стабільного розвитку підприємства важливо здійснювати постійний комплекс заходів, які максимізують натуральні та вартісні показники виробничої діяльності, збільшують прибуток та рентабельність, покращують показники короткострокової та довгострокової фінансової стійкості.

Покращити короткострокові та довгострокові показники фінансової стійкості.

Для досягнення цілеспрямованого, незворотного та природного розвитку підприємств важливим у контексті даного дослідження є розробка відповідних механізмів, спрямованих на зміну існуючої системи управління з метою нейтралізації факторів, що негативно впливають на функціонування підприємств. Слід зазначити, що для того, щоб правильно розробити механізми формування стратегій розвитку, спочатку необхідно дослідити фактори, які мають негативний та позитивний вплив на розвиток підприємства.

Список використаних джерел

1. Божков Д. С. Класифікація видів цінового стимулювання споживачів і посередників. Ефективна економіка. 2018. № 9. С.25-27.
2. Савицька О. П. Маркетингове забезпечення діяльності підприємств сфери послуг. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та права. 2020. С.33–36.
3. Савицька О. М., Салабай В. О. Особливості діджиталізації бізнесу компанії в умовах розвитку індустрії 4.0. Ефективна економіка. 2020. №10. С 30-35.

Ганнич Д. С., здобувач освіти,
Гуторов О. С., викладач,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж
Державного торговельно-економічного університету»

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ МЕХАНІЗМ ТУРИСТИЧНОЇ АГЕНЦІЇ

Туристична індустрія є однією з найбільш динамічних галузей світової економіки, де конкуренція постійно зростає, а очікування клієнтів постійно змінюються. У такому середовищі важливою складовою успіху є впровадження інноваційних підходів та використання сучасних технологій.

В книзі «Smart Tourism: Concepts and Applications» обговорює концепції та застосування смарт-технологій у туризмі, включаючи використання штучного інтелекту, інтернету речей та інших інноваційних технологій для оптимізації управлінських процесів в туристичній індустрії [1]. Найбільш продуктивними інноваційними підходами в туристичній індустрії вважаються онлайн-бронювання та платформи, персоналізовані послуги, віртуальна та доповнена реальність.

Онлайн-бронювання та платформи. Одним із основних інноваційних підходів є розвиток онлайн-присутності туристичної агенції. Включає створення веб-сайту, мобільного додатку та використання соціальних медіа для залучення клієнтів та побудови взаємодії з ними. Онлайн-бронювання в спрощенні процесу планування подорожей. Використання веб-сайтів та мобільних додатків для бронювання готелів, авіаквитків, екскурсій тощо.

Персоналізовані послуги. Інноваційні підходи також включають в себе здатність туристичної агенції створювати персоналізовані туристичні пакети та послуги для клієнтів на основі їхніх уподобань, потреб та історії подорожей. Використання аналітики та штучного інтелекту для збору та аналізу даних про клієнтів. Надання індивідуальних рекомендацій та пропозицій для кожного клієнта.

Віртуальна реальність та доповнена реальність. Впровадження штучного інтелекту дозволяє автоматизувати процеси бронювання, взаємодії з клієнтами та аналізу даних для розробки ефективних стратегій маркетингу та управління. Використання VR та AR для віртуальних туристичних подорожей та віртуального огляду готелів, пам'яток тощо. Можливості використання технологій для створення унікальних туристичних вражень.

Луїс Моутінью у своїй книзі «Strategic Management in Tourism» досліджує стратегічне управління в туристичній індустрії, вказує на важливість інновацій та технологій як ключових елементів стратегічного успіху в цьому секторі [2].

Ефективне управління ресурсами, підвищення ефективності процесів, комунікація та взаємодія, аналіз даних та прийняття рішень – це все технології організаційно-управлінських механізмів які повинні використовувати сучасні туристичні агенції.

Ефективне управління ресурсами. Використання технологій дозволяє автоматизувати багато аспектів управління ресурсами туристичної агенції, включаючи фінансове планування, облік клієнтів та керування персоналом.

Підвищення ефективності процесів. Автоматизація бізнес-процесів, таких як обробка замовлень, ведення обліку клієнтів та фінансів. Використання онлайн-систем для управління та моніторингу робочих процесів.

Комунікація та взаємодія. Сучасні технології забезпечують зручні і швидкі способи комунікації з клієнтами, партнерами та постачальниками послуг, що сприяє покращенню якості обслуговування та розвитку партнерських відносин. Застосування соціальних медіа для залучення клієнтів та партнерів. Використання чат-ботів для швидкого відповіді на запитання клієнтів та підтримки післяпродажного обслуговування.

Аналіз даних та прийняття рішень. Використання технологій дозволяє туристичним агенціям збирати, аналізувати та використовувати великі обсяги даних для прийняття стратегічних рішень щодо маркетингу, продажів та розвитку бізнесу. Використання аналітики для прогнозування попиту на туристичні послуги та оптимізації ціноутворення. Застосування бізнес-інтелекту для аналізу даних клієнтів та розвитку персоналізованих стратегій.

Інноваційні підходи та використання сучасних технологій стали невід'ємною частиною успішного управління туристичною агенцією. Вони дозволяють підтримувати конкурентну перевагу, покращувати якість обслуговування та ефективно управляти ресурсами. Для забезпечення успіху в сучасному туристичному ринку необхідно постійно вдосконалювати та впроваджувати інновації в управлінські процеси та використання технологій.

Список використаних джерел

1. Zheng Xiang, Fesenmaier Daniel R. Smart Tourism: Concepts and Applications : Handbook. New York : Springer, 2017. 323 p.
2. Moutinho L. Strategic Management in Tourism : Handbook. New York : CABI Pub., 2000. 349 p.

Бондаренко О. О., к. е. н., доцент,
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ПОЖВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Однією з форм міжнародних економічних відносин є іноземне інвестування, яке набуває важливого значення для економічного розвитку, сприяє заходам макроекономічної політики стабілізації. Досвід багатьох країн світу показує доцільність залучення іноземних інвестицій як для виходу економіки країни з кризового стану, так і забезпечення її сталого розвитку. Саме від ефективності здійснення інвестиційної політики на сучасному етапі залежить можливість інтеграції України в європейський соціально-економічний простір, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, як первинної ланки національної економіки. Ефективне реформування економіки нашої країни, її структурне перетворення із забезпеченням якісного розвитку, оновлення ринкової та соціальної інфраструктури неможливі без відповідних капіталовкладень, тобто без належного інвестування [1].

За останні два роки ринок інвестицій в Україні суттєво змінився. На початку 2022 р. багато з угод, ухвалених раніше, скасували через повномасштабне вторгнення. Тож для компаній і стартапів пошук можливостей залучення коштів від українських та закордонних інвесторів досі ускладнений. Втім, є й інвестори, які, навпаки, розширюють географію інвестування та активізувалися в Україні. Прямі іноземні інвестиції у 2022 р. також помітно скоротилися. За даними Міністерства фінансів, за три квартали 2022 року в Україну надійшло \$190 млн прямих іноземних інвестицій, водночас із країни вивели \$159 млн (позитивне сальдо інвестицій – близько \$31 млн) [2].

Ключовим драйвером ринку інвестицій у перший рік повномасштабного вторгнення став сектор ІТ. Зокрема експортна ІТ-індустрія за перші п'ять місяців 2022 року забезпечила валютні надходження до української економіки у \$3,179 млрд. Втім, у 2023-му експорт українських ІТ-послуг за період із січня до жовтня знизився на 4,21% в порівнянні з аналогічним періодом у 2022 році. Попри несприятливі загальні умови, інвестиційні угоди в українському ІТ існують як завдяки системним внутрішнім інвесторам (Horizon Capital, Intellias, Hygra Fund, InSoft.Partners та інших), так і з сусідніх країн (польської Euvic Group, яка

останнім часом системно інвестує в невеликий український IT-бізнес). Окремо варто відзначити угоду з продажу Avenga, що має близько 30% людей (1200 з приблизно 3800) в Україні [2].

Штучний інтелект, defense-tech, фінансові та освітні технології — напрями, які зараз в Україні розвиваються найбільш динамічно. ШІ має потенціал для використання у будь-яких галузях, тому сьогодні венчурним інвесторам цікаво вкладатися у ШІ-стартапи в сферах здоров'я, освіти, автоматизації праці тощо. Щодо інших галузей, зокрема фінтек чи блокчейн, тут мають значення не тренди, а те, наскільки стартап є конкурентним та чого він реально зможе досягти. Нині в Україні справжній бум військових технологій. Розвитком defence-tech, зокрема ШІ-стартапів для армії, займаються Український фонд стартапів, інноваційний кластер Brave1, а також фонд D3, серед інвесторів якого — колишній гендиректор Google Ерік Шмідт [4].

Серед цікавих для інвесторів також проекти, що працюють над продуктами подвійного призначення (ті, які пришвидшують перемогу; мають великі цивільні ринки, зокрема менше залежать від політичної ситуації) та impact-стартапи (зрозумілі для європейських інвесторів і користувачів, зі стратегіями до позитивного впливу на економіку, соціум та довкілля). Варто виокремити AI & Robotics як сегмент, який швидко зростає і має великий потенціал позитивного впливу майже на будь-яку індустрію [2].

За чотири роки існування Український фонд стартапів став найбільшим інвестором держави, підтримавши понад 360 стартапів на суму понад \$8,7 мільйона. УФС активно продовжує співпрацювати з міжнародними донорами, зокрема з USAID CEP, WNISEF, GIZ, GIST, EIC, EIT, World Bank Group та іншими партнерами. Також українські стартапи активно беруть участь в найбільших міжнародних технологічних заходах, як-от Web Summit, Viva Technology, Collision, Startup Grind Global та інших. За 2023 рік Український фонд стартапів надав грантову підтримку 46 проектам на суму \$1 610 000 у межах Програми підтримки проектів подвійного призначення. Уже наступного року запланований запуск грантової програми у партнерстві з WNISEF. У її межах за результатами конкурсного відбору проекти на стадії Pre-seed зможуть отримати до \$25 000, а проекти на стадії Seed – до \$50 000 на розвиток свого проекту та створення стратегічного та вагомого впливу на розвиток інновацій в Україні. Окрім цього, 20 грудня відбувся офіційний запуск проекту Seeds of Bravery (UASEEDs), у межах якого Європейська Інноваційна Рада (EIC) виділяє 20 мільйонів євро на посилення deep tech інновацій в Україні. Консорціум запускає програму підтримки інноваційних послуг, що вже надає заявникам можливість отримати до 10 000 євро у межах першого грантового потоку. Seeds of Bravery охоплюватиме діяльність, спрямовану на залучення додаткових інвестицій, навчання підприємців, вихід на міжнародні ринки та інтеграцію української інноваційної екосистеми в європейську мережу [3]. Водночас середній обсяг фінансування одного стартапу сьогодні знизився до \$300-\$400 тис. порівняно з довоєнними \$500 тис. А для компаній на ранніх етапах інвестування середній чек ще нижчий і стартує від \$200 тис. Порівнюючи з попередніми роками, складніше залучити інвестиції тим стартапам, які ще не мають продукту, який міг би продаватися [4].

Українські підприємці адаптувалися до нових реалій та знайшли можливість працювати ефективно навіть під обстрілами. На сьогодні в Україні 17 фондів перебувають на етапі фандрейзингу: загалом це \$1,7 млрд інвестицій в українських підприємців [4]. Експерти кажуть про поживлення глобального венчурного ринку, а також про те, що 2024-й буде більш вдалим роком для інвестицій та стартапів в Україні. Ще одна важлива тенденція полягає в тому, що Україна увійшла у 2024 рік з великими перевагами у галузі технологій подвійного призначення. Це дуже широка вертикаль, де інноваційні технології можуть використовувати як у комерційному секторі, так і в галузі безпеки — від персональної та кібербезпеки до defense-tech та дронів. Є велика імовірність, що у 2024 році Україна зможе позиціонувати себе на європейському і навіть глобальному венчурному ринку

як країна, що створює дуже велику кількість стартапів у галузі подвійного призначення, дуже привабливою для інвесторів сфери [4].

Серед усіх суб'єктів інвестиційної діяльності особлива роль належить державі, яка набуває статусу суб'єктності через свої інститути, господарські товариства та корпорації. Для активізації внутрішньої інвестиційної активності вітчизняних підприємств і залучення іноземних інвесторів держава повинна забезпечити реалізацію виваженої інвестиційної політики для забезпечення сприятливого ділового клімату в країні, розвитку інфраструктурного забезпечення інвестиційних процесів тощо [1].

Одним з варіантів знизити ризики для іноземних інвесторів може бути страхування інвестицій. У 2023-му Верховна Рада ухвалила проєкт Закону №9015 «Про внесення змін до Закону України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності». Він передбачає страхування та перестрахування прямих інвестицій від ризиків, що можуть бути спричинені збройною агресією, бойовими діями та/або тероризмом. Також Мінекономіки України співпрацює зі світовими інституціями щодо гарантій безпеки для інвесторів. Багатостороння агенція з гарантування інвестицій (MIGA) вже надає гарантії страхування воєнних ризиків в Україні з Трестового фонду підтримки реконструкції та економіки України (SURE). Зокрема відомо про угоду щодо збільшення гарантії з 17,1 до 40,85 млн євро між MIGA та німецьким банківським холдингом ProCredit. До допомоги Україні долучається і Євросоюз з міжнародними партнерами, працюючи над запровадженням страхування військових ризиків [2].

Розширюється архітектура страхування від політичних та воєнних ризиків через міжнародні фінансові організації та як іноземні, так і українські експортно-кредитні агентства. Крім того, запущене страхування суден від воєнних ризиків. Також триває робота над покращенням протиповітряного захисту міст, сіл, критичної інфраструктури, портів та експортної інфраструктури. Україна також продовжує впроваджувати реформи, важливі для ефективної роботи бізнесу, і створює додаткові інвестиційні можливості. За прогнозами Мінекономіки, зростання ВВП України у 2024 році очікується на рівні 4,6%. Інвестиції у 2024 році порівняно із 2023 роком зростуть на 29,6%, що сформує найбільший позитивний внесок серед компонентів зростання ВВП [5].

Разом з тим, важливо розуміти, що наявність кількох десятків розроблених інвестиційних проєктів не гарантуватиме ефективного відновлення економіки, поки в Україні не будуть створені адекватні умови для залучення інвестицій [3]. Після закінчення війни інвестиційні маркери сильно залежатимуть від умов її завершення та гарантій подальшої безпеки. Війна – це не блокер для багатьох інвесторів, але вони очікують чітких стратегій мінімізації ризиків. Що нижчі ризики для потенційного покупця (наприклад, коли велика кількість людей в команді та клієнтів перебувають за кордоном), тим вищу ціну він готовий заплатити і тим швидше ухвалити угоду. Велика невизначеність майбутнього, питання тривалості допомоги наших партнерів, гарантії неповторення вторгнення в майбутньому – важливі питання для припливу грошей західних інвесторів [2].

Таким чином, Україні необхідна модернізація економіки та інвестиційні вливання в усі сфери економічної діяльності. Промисловість, будівництво, транспорт і зв'язок, охорона здоров'я, екологія — кожен з цих напрямів потребує значних інвестиційних ресурсів. Основними інструментами підвищення інституційної ефективності інвестиційної політики в Україні за умов глобалізації та інтернаціоналізації світового господарства має стати реальне, а не декларативне поліпшення інвестиційного клімату, зменшення бюрократичних процедур для інвесторів, спрощення регуляторно-реєстраційних вимог і вжиття радикальних заходів щодо дієвого захисту прав інвесторів. Виходом із ситуації є обґрунтування раціональної інвестиційної політики, в якій пріоритет матимуть система державного регулювання і реформування структури власності на основі приватизації та концепція технічного переоснащення промислового виробництва із залученням коштів іноземних інвесторів [1].

Список використаних джерел

1. Лютак О., Баула О. Організаційно-інституційні напрями посилення позицій України на міжнародних інвестиційних ринках. Міжнародна економічна політика. 2019. № 2 (31). URL: https://www.researchgate.net/publication/337880713_Organizational_and_institutional_directions_of_strengthening_of_Ukraine's_position_in_international_investment_markets
2. Ампілогова А. Чого чекати українському ринку інвестицій у 2024 році – прогнози експертів. AIN.UA. 01 січня, 2024. URL: <https://ain.ua/2024/01/01/chogo-chekatyu-ukrayinskomu-ryнку-investyczij-u-2024/>
3. Криволап К. Основа економічного зростання України - сприятливий інвестиційний клімат. Як побудувати його з нуля? Інформаційне агентство «Інтерфакс- Україна». 03.07.2023. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/919255.html>
4. Нагорна А. Ризики проти можливостей: що буде з ринком інвестицій в 2024-му? Інформаційне агентство «SPEKA». 6 лютого 2024. URL: <https://speka.media/riziki-proti-mozlivostei-rynok-investicii-2024-9g2xe8>
5. Механізм Ukraine Facility допоможе залучити \$30 мільярдів додаткових інвестицій – Мінекономіки. Укрінформ. 18 березня 2024 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3814141-mehanizm-ukraine-facility-dopomoze-zaluciti-30-milardiv-dodatkovih-investicij-minekonomiki.html>

Власова С. О., бакалавр,
Бондаренко О. О., к. е. н., доцент,
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

НОВІТНІ МЕТОДИ МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В ПРАКТИЦІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Тема економічного моделювання є достатньо актуальною в галузі економіки. Економічні моделі є основними інструментами, які використовуються дослідниками та підприємствами для розуміння та прогнозування економічної поведінки та результатів. Ці моделі допомагають приймати обґрунтовані рішення та розробляти стратегії в складному та динамічному економічному середовищі. В останні роки відбувся значний прогрес у техніці економічного моделювання. Економічні моделі все більше включають ідеї поведінкової економіки, щоб зрозуміти, як люди приймають рішення. Економічні рішення базуються на психологічних і соціальних факторах. Ця інтеграція дає змогу створювати більш реалістичні моделі з нюансами, які краще відтворюють людську поведінку. Прогрес у техніці машинного навчання та доступність великих обсягів даних зробили революцію в економічному моделюванні. Ці методи дають змогу створювати складні моделі, керовані даними, здатні аналізувати великі обсяги інформації для виявлення моделей і взаємозв'язків в економічній поведінці. Моделі динамічної стохастичної моделі загальної рівноваги стали популярними в макроекономічному моделюванні завдяки їхній здатності фіксувати динамічну взаємодію важливих економічних змінних з часом. Агентне моделювання допомагає вивчати емерджентні властивості та динаміку взаємодій між агентами [1].

Як показує практика, економічна модель має виступати як інструмент, призначений для вирішення складних завдань стратегічного та поточного планування та управління економічними процесами компанії. Однак існуючі моделі, що використовуються в цих процесах, також характеризуються значною прикладною складністю. Таким чином, економічне моделювання вимагає від компанії наявності людських ресурсів, а також забезпечення компанії необхідними програмними засобами, які необхідно використовувати в

процесі моделювання реалізації проектів або діяльності компанії в рамках обраної стратегії розвитку. Тому можна стверджувати, що проектування моделі за таких умов завжди пов'язане з певним ступенем економічного ризику, а не лише з економічним моделюванням. Проте в сучасних умовах посиленого технологічного розвитку та поширення мережевих технологій існує не тільки можливість формувати більш складні та надійні бізнес-моделі, які можуть охоплювати всі процеси економічної та фінансової діяльності компанії [2].

Моделювання простої події - це процес створення віртуальної або математичної моделі для аналізу та прогнозування результатів простої події. Цей підхід дозволяє досліджувати взаємодію різних факторів та прогнозувати наслідки конкретної події. Основні кроки моделювання простої події включають визначення параметрів, створення математичної моделі, введення початкових умов, виконання розрахунків та аналіз результатів. Моделювання простої події може бути корисним в різних областях, таких як наука, техніка, медицина, економіка та соціальні науки. Цей підхід дозволяє здійснювати дослідження, прогнозувати та вирішувати проблеми, які пов'язані з конкретною подією [1].

Моделювання випадкових величин з нормальним законом розподілу в економіці дуже важливе для багатьох аспектів аналізу та прогнозування фінансових та економічних процесів. Нормальний закон розподілу, також відомий як розподіл Гаусса, є одним з найпоширеніших статистичних законів розподілу. Для моделювання випадкових величин з нормальним законом розподілу в економіці зазвичай використовуються статистичні методи та програмні засоби, такі як статистичні. З допомогою цих інструментів можна генерувати випадкові величини з нормальним розподілом з заданими параметрами прогнозування фінансових показників [1].

Моделювання випадкових величин з рівномірним законом розподілу також є важливим в економіці. Рівномірний закон розподілу характеризується тим, що ймовірність отримати будь-яке значення з деякого інтервалу є однаковою. Існує кілька методів для моделювання випадкових величин з рівномірним законом. Один з найпоширеніших методів - це застосування методу оберненої функції розподілу. Цей метод полягає в тому, щоб згенерувати випадкову величину з рівномірним розподілом на інтервалі і потім перетворити її випадна величина на вихідний інтервал за допомогою оберненої функції розподілу. Це дозволяє з легкістю генерувати велику кількість випадкових величин з рівномірним розподілом для проведення симуляцій, аналізу ризиків, прогнозування економічних процесів та інших досліджень в економіці [2].

Інтервально-постійна функція розподілу вказує на те, що ймовірність отримати значення в певному інтервалі є постійною в цьому інтервалі. Для моделювання випадкових величин з інтервально-постійною функцією розподілу можна використовувати різні методи. Один з можливих методів - це застосування методу оберненої функції розподілу, адаптованого до інтервально-постійної функції. Також можна використовувати пакети для статистичного програмування, які мають можливість моделювання випадкових величин з різними функціями розподілу, включаючи інтервально-постійну. Це дозволяє встановлювати параметри розподілу, генерувати випадкові величини та виконувати аналіз даних в рамках економічних досліджень [2].

Цикл відкритої економіки — це модель, яка описує взаємозв'язок між економікою країни та економікою інших країн через зовнішню торгівлю товарами та послугами, а також капіталом. Ця модель враховує такі фактори, як імпорт та експорт товарів, обмінні курси, іноземні інвестиції та інші економічні відносини між країнами. Цикл відкритої економіки дозволяє нам зрозуміти наслідки, які зміни умов торгівлі або валютних курсів можуть мати на національну економіку країни. Одним із ключових понять цієї моделі є платіжний баланс, який описує всі грошові потоки між країною та рештою світу. і модель Манделла-Флемінга, які допомагають проаналізувати вплив багатьох різних факторів на економічний розвиток економіки країни з точки зору світового ринку відкритість [1].

Модель малої відкритої економіки — це широко використовувана економічна модель для вивчення впливу зовнішньої торгівлі. Також враховуються питання взаємозв'язку між

валютним ринком, процентними ставками, інвестиціями та іншими складовими економіки країни. Основні моделі, що використовуються для аналізу малих відкритих економік, включають модель Дорбуша-Фішера-Самуельсона та модель Оверлагера-Флемінга. Ці моделі допомагають врахувати важливі економічні відносини та визначити ключові фактори, що впливають на економіку невеликої відкритої країни [1].

Отже, вивчення останніх досліджень методів економічного моделювання підкреслюють важливість включення більш складних методів для кращого охоплення складності економічних систем реального світу. Дослідники все частіше використовують передові математичні та обчислювальні інструменти, такі як моделювання на основі агентів, алгоритми машинного навчання та аналітика великих даних, щоб підвищити точність і можливість прогнозування економічних моделей. Крім того, зростає усвідомлення необхідності враховувати поведінкові фактори, мережеві ефекти та глобальну взаємозалежність в економічному моделюванні. Цей комплексний підхід має на меті забезпечити більш повне розуміння того, як різні фактори взаємодіють для формування економічних результатів. Загалом, розвиток методів економічного моделювання рухається до більш міждисциплінарного та керованого даними підходу, зосереджуючись на покращенні надійності та застосовності моделей для аналізу та прогнозування економічної динаміки.

Список використаних джерел

1. Базась М.Ф., Старовойт В.А., Скорина В.Є. Моделювання економічних процесів та прийняття управлінських рішень. URL: https://library.ztu.edu.ua/e-copies/Zbirnyk/Problems_%20accounting_3_6/33.pdf.
2. Т. О. Шматковська, О. В. Стащук, М. І. Дзямулич. Великі дані та бізнес-моделювання економічних систем. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2021/98.pdf.

Фадєєва В. О., бакалавр,
Бондаренко О. О., к. е. н., доцент,
ДонНУЕТ «Донецький національний університет економіки та торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського»

АКТУАЛІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ВИМОГ ВОЄННОГО ЧАСУ

В сучасних складних умовах розвитку вітчизняної економіки, коли одразу після кризи, спричиненої пандемією коронавірусу, розпочалися бойові дії на території України, вимоги до вирішення завдань ефективного державного управління в тому числі і щодо здійснення контролю у податковій системі значно зростають. Державний фінансовий контроль є важливою ланкою системи управління особливо на державному рівні, коли потрібно правильно закласти основу системи державного управління фінансами та контролювати ефективність її роботи [5].

Надзвичайно важливим завданням державного фінансового контролю в сучасних умовах є забезпечення високого ступеня ефективності функціонування податкової системи, що включає такі основні завдання, як виявлення податкових правопорушень та забезпечення надходжень податків до бюджетів всіх рівнів за рахунок їх повної сплати у встановлені податковим законодавством терміни. Державний фінансовий контроль є ключовим елементом у бюджетній системі, адже від того, наскільки ефективно будуть реалізовані його форми залежить функціонування економіки країни [5].

Система оподаткування є складним уставом, що передбачає собою збір коштів у державу та подальше забезпечення людей необхідним. Ця система, так само як і будь-яка

структура зазнала модернізації після вторгнення ворогу, що значно змінило її ліміти. У цій статті піднімаються головні відмінності від сталої системи податків та що саме було прийнято від початку воєнного стану.

Після початку окупації України російською федерацією було запроваджено різке скорочення податків. Був прийнятий закон, який запровадив податок на виведений капітал замість податку на прибуток підприємств; податок з роздрібних продажів замість податку на додану вартість, а також скасував єдиний соціальний внесок, військовий збір та інші дрібні податки, як туристичний збір чи плата за паркування. Для компенсації скасованих податків було запроваджено податок на доходи фізичних осіб для осіб із соціальними зобов'язаннями, ставка якого поступово знижувалася протягом десяти років [2, с. 1].

Спрощена система оподаткування була скорочена до чотирьох груп, що складаються з двох груп: мікропідприємства, які сплачують певну суму БІТТ, а також інші підприємства, які сплачують лише ПДВ до певного обороту. Синхронізація тарифних ставок застосовується до всіх груп товарів. Було пом'якшено акцизні положення щодо нелегальних виробників та продавців, а також мінімізовано методи санкцій та непрямого контролю. У серпні 2022 року було оголошено програму "10-10-10", яка передбачає зниження на 10% основних податкових ставок - ПДВ (наразі 20%), податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств - 18%. Реформа також передбачає скасування єдиного соціального внеску та податкових пільг і створення 3% військового збору з 1,5% [2, с. 2].

З 1 березня 2022 року до 31 грудня року, наступного за роком, в якому буде скасовано воєнний стан, не нараховуватиметься та не виплачуватиметься компенсація за земельні ділянки на територіях, де велися бойові дії або які були тимчасово окуповані російськими військами. Крім того, за ці землі не виникатимуть і не сплачуватимуться загальні мінімальні податкові зобов'язання на 2022 та 2023 роки, як це робив Уряд України з самого початку.

З прийняттям Закону №2120, всі видачі чеків обов'язковими, включаючи розрахунки з клієнтами за допомогою платіжних карток.

Для неприбуткових організацій та установ пожертви на користь Збройних Сил України можуть розглядатися як податкова знижка, якщо вони не перевищують 16% загального річного оподаткованого доходу кожної особи. Також під час воєнного стану неприбутковим організаціям дозволили передавати майно, надавати послуги та використовувати свої доходи на оборону держави [3, с. 1].

У 2024 році зросте не лише заробітна плата, але й дещо збільшаться податки з 1 квітня 2024 року. Податок на доходи фізичних осіб становитиме 1 440 грн, військовий збір - 120 грн, а єдиний соціальний внесок - 1 760 грн [4, с. 2].

З 1 січня 2024 року запроваджується нова форма декларації про майновий стан і доходи, яка передбачає відокремлення зобов'язань з ПДФО при визначенні мінімального податкового зобов'язання приватних підприємців та власників, орендарів і користувачів земельних ділянок сільськогосподарського призначення на загальній системі оподаткування, а також зміни до порядку нарахування ПДФО у вигляді податкової знижки. Податкове відшкодування може бути зараховане на придбання акцій та інших корпоративних прав резидентів "Дія.City" [4, с.1-2].

Також відомо, що у 2024 році гуртова торгівля буде найпопулярнішим сектором для перевірок, а планові перевірки фізичних осіб-підприємців становитимуть 28% від усього цього плану. У 2024 році триватиме державна програма розвитку МСП "Пільгове фінансування 5-7-9". За цією програмою ФОПи можуть отримати кредити до 50 мільйонів гривень на три або п'ять років; також можуть зменшити відсоткову ставку на 7% або 9%, створивши нові робочі місця. Кожен працівник має право на щорічну знижку в розмірі 0,5%, звертаючи увагу, що державні кредити надаються лише на конкретні цілі, що можуть включати в себе: придбання та оновлення основних засобів; рефінансування кредитів; придбання та ремонт приміщень й придбання прав інтелектуальної власності. Стратегія національних доходів на період 2024-2030 рр. демонструє намір відновити прогресивну ставку податку на доходи фізичних осіб

замість фіксованої ставки 18%, де одна або дві значно вищі ставки податку будуть запроваджені для осіб з високими доходами.

До основних напрямів удосконалення державного фінансового контролю у податковій системі слід віднести: подальший розвиток превентивного контролю, який сприятиме формуванню високої податкової культури суспільства; забезпечення реальної прозорості податкового процесу; визначення цільових орієнтирів і норм контролю; підвищення гнучкості системи державного фінансового контролю, зокрема забезпечення її адаптивності до нових умов [6].

Отже, держава робить усе можливе задля підтримки податкової системи України, спрощуючи її, зменшуючи відсоткові ставки, даючи гранти для підприємців, запроваджуючи нові закони й зміни в розподілі бюджетних коштів для відновлення економіки та забезпечення фінансової стабільності та ефективного функціонування країни під час воєнного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Бойко О. Ефективність системи податкового адміністрування в Україні. Вісник Демократичне врядування. № 20. 2017. С. 79-82.
2. Денисенко В. Думки в голос. Радикальне зменшення податків, як відповідь на російську агресію. №1. 2022. С. 1-2.
3. Державна податкова служба України // Розділ: місцеві новини // Податки під час війни. 2024. С. 1.
4. Малахіна О. Юридична газета. Податки, звітність, гранти для ФОПів у 2024 році: що нового. №1. 2024. С. 1-2.
5. Міщенко Л.О., Міщенко Д.А. Удосконалення механізму управління бюджетними видатками в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. №3. С. 13-16.
6. Піхоцький В.Ф., Рисін В.В., Любенко А.М. Ефективність фінансового контролю та державного аудиту для забезпечення фінансово-економічної стійкості держави. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики. 2019. № 28. С. 205-215. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i28.164008>.

Тихонович В. М., к. пед. н, професор,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

РОЛЬ ПСИХОТЕРАПІЇ У ВІДНОВЛЕННІ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ВЕТЕРАНІВ

Третій рік поспіль триває повномасштабне вторгнення РФ на територію України. Захисники нашої країни, що повертаються зі служби, потребують серйозної уваги держави і суспільства в питаннях їх реінтеграції та відновлення психічного здоров'я. Важливість цього напрямку діяльності безсумнівна з багатьох причин, серед яких одне з провідних місць посідають питання морального боргу суспільства, оскільки ветерани віддавали своє життя та здоров'я на захист країни і забезпечення підтримки та догляду за ветеранами є індикатором моральної та етичної культури суспільства. Крім того, виконання суспільством та державою свого морального обов'язку сприяє формуванню та збереженню військового духу в лавах Збройних Сил України.

Багато ветеранів повертаються з війни з травматичним досвідом, який може призвести до посттравматичного стресового розладу, депресії та інших психічних проблем. Відновлення психічного здоров'я наших захисників та захисниць сприяє їхній успішній реінтеграції в суспільство, допомагаючи знайти роботу, побудувати стабільні відносини та відчувати себе корисними членами суспільства.

Процес реінтеграції ветерана – це конкретний шлях, яким військовослужбовець повертається до цивільного життя. Однак цей процес не завжди систематизований і чітко визначений. Існують окремі рішення, які успішно втілюються, але залишаються невирішеними багато аспектів, які потребують координації. Важливо пам'ятати, що реінтеграція ветеранів – це взаємний процес, у якому значну роль відіграє і держава, і суспільство загалом. Велике значення має підтримка сусідів або колег, які також можуть стати провідниками для ветерана в цивільному житті.

Після військових дій ветерани зіштовхуються з рядом психологічних та емоційних труднощів, які впливають на їх загальний стан здоров'я та якість життя. У цьому контексті роль психологічної підтримки та реабілітаційних програм стає вельми важливою. Психологічна підтримка забезпечує ветеранам безпечне середовище для вираження їхніх почуттів, допомагає відновити пошкоджену самоповагу та підтримує їх у подоланні травматичного досвіду.

Психологічною спільнотою розроблено різноманітні стратегії відновлення психічного здоров'я ветеранів, які можуть використовуватися окремо або в комбінації залежно від індивідуальних потреб та характеру психічних проблем. Важливо, щоб ветерани мали доступ до ресурсів та отримували індивідуалізовану підтримку у відновленні свого психічного здоров'я. Існуючі стратегії спрямовані на покращення самопочуття, зниження рівня стресу та травматичних наслідків, а також сприяють адаптації ветеранів до цивільного життя. Це стратегії групової підтримки, фізичної активності, медитації та релаксаційних практик, медикаментозної терапії та інші, але найбільш дієвою з них є психотерапія.

Показовою в цьому напрямі є когнітивно-поведінкова терапія (КПТ). Вона є однією з найефективніших і найчастіше використовуваних форм психотерапії для лікування різних психічних розладів, включаючи депресію, тривожність, посттравматичний стресовий розлад, фобії та ін. В основу КПТ покладаються відносини партнерського співробітництва між клієнтом та психотерапевтом. Призначення КПТ полягає в тому, щоб допомогти людині змінити свої негативні чи деструктивні мисленнєві та поведінкові шаблони, які призводять до неприємних емоцій та проблем у її житті. КПТ включає такі елементи:

- когнітивна перебудова, що передбачає розуміння та зміну негативних чи неадекватних роздумів, які призводять до неприємних емоцій; людина навчається розпізнавати свої деструктивні думки та переконання і замінювати їх на більш об'єктивні та сприятливі для свого психічного стану;
- експозиція, яка включає поступове, контрольоване зіткнення з тими ситуаціями або об'єктами, що викликають тривогу чи страх, що допомагає людині знизити чи подолати свої обмеження й відчуття тривоги;
- поведінкові стратегії, які передбачають, що людина навчається впроваджувати нові, позитивні способи поведінки, які сприяють зміні відчуттів та емоцій (вивчення стратегій проблемного вирішення, встановлення цілей та планування дій);
- домашні завдання, які отримують клієнти на практику нових навичок та стратегій поза сесіями терапії, що допомагає закріпити набуті знання та вміння у реальних життєвих ситуаціях;
- співпраця та емпатія, що передбачає активне співробітництво в системі «клієнт-терапевт», в якій терапевт виявляє емпатію та підтримку, створюючи безпечне середовище для вивчення проблем та їх подолання [1, с. 103].

У цілому, КПТ спрямована на розвиток у людини нових стратегій мислення та поведінки, які допоможуть йому краще управляти своїми емоціями, змінити негативні патерни та покращити якість життя.

Терапія діалектичної поведінки (ДПТ) – це форма психотерапії, яка поєднує в собі елементи когнітивної-поведінкової терапії з принципами діалектичності. ДПТ спеціально розроблена для роботи з людьми, які мають проблеми з регуляцією емоцій та міжособистісними відносинами. ДПТ спрямована на роботу з комплексними ситуаціями,

такими як: суїцидальна поведінка і самопошкодження, прикордонний розлад особистості, а також емоційна дисрегуляція, що може призвести до різних проблем. Вона включає в себе роботу із залежністю від психоактивних речовин, анорексією і булімією, різними формами депресії і навіть біполярними розладами – усі ці явища є результатом різноманітних розладів. ДБТ зосереджується на роботі з цими конкретними проблемами [2, с. 12].

ДПТ побудована на таких принципах.

Діалектика. В основу принципу покладена ідея, що в суперечках можна знайти правду. Терапевт і клієнт разом досліджують різні погляди на проблему та намагаються знайти компроміс або збалансувати їх.

Міжособистісна ефективність. Такий аспект ДПТ спрямований на вдосконалення навичок міжособистісної взаємодії, таких як комунікація, встановлення меж та розвиток взаєморозуміння.

Терпимість до неефективності. Ключовим є відмова від пошуку чітких рішень і визнання, що деякі проблеми можуть залишатися нерозв'язаними. Клієнти навчаються приймати таку неефективність, розвивають толерантність до стресу та невизначеності.

Регулювання емоцій. Клієнти вчать стратегіям регулювання емоцій, таким як медитація, дихальні вправи та моментальне розслаблення, щоб краще керувати власними переживаннями.

Прийняття. Передбачає прийняття себе, своїх емоцій та своєї ситуації такими, які вони є, замість намагання змінити їх, коли це неможливо або неефективно.

Ефективність. Сутність принципу полягає в тому, щоб клієнти навчилися використовувати здорові стратегії поведінки, які сприяють досягненню їхніх цілей та поліпшенню якості життя.

Терапія діалектичної поведінки зазвичай проводиться у формі індивідуальних чи групових сесій, де клієнти мають можливість вивчати та вдосконалювати свої навички регуляції емоцій, міжособистісної взаємодії та ефективного поведінки.

Травматично-орієнтована терапія (ТОТ) є специфічною формою психотерапії, спрямованою на лікування та подолання наслідків травматичного досвіду, такого як посттравматичний стресовий розлад або інших психологічних наслідків серйозних травматичних подій. Науковці виділяють такі особливості травматично-орієнтованої терапії.

1. Фокус на травмі. Головна увага ТОТ спрямована на роботу з травматичними подіями, що лежать в основі психічних симптомів клієнта. Терапевт допомагає клієнту розуміти, обробляти та інтегрувати травматичний досвід (унікальний особистісний досвід, що переповнює думки, емоції та тіло поза впливом обставин травми) в їхній особистісний розвиток.

2. Безпечне середовище. Під час ТОТ створюється безпечне та підтримуюче середовище, де клієнт може почуватися комфортно та довіряти терапевту для висловлення своїх почуттів та думок щодо травматичних подій.

3. Ступінчастий підхід. Травматично-орієнтована терапія часто використовує ступінчастий підхід до обробки травматичного досвіду, що означає, що терапевт поступово введе клієнта до обробки болючих спогадів та емоцій, починаючи з менш інтенсивних методів та поступово переходячи до більш глибоких.

4. Використання спеціалізованих технік. Для допомоги клієнтові в обробці травматичного досвіду та зниження його впливу на психічне здоров'я ТОТ може використовувати спеціалізовані техніки, такі як емоційно-моторне звільнення, дихальні техніки, візуалізація, арт-терапія та інші [3, с. 68].

5. Фокус на саморегуляції. Оскільки травматичні події можуть викликати інтенсивні емоції та стресові реакції, ТОТ навчає клієнтів стратегіям саморегуляції, таким як дихальні техніки, медитація та вправи з уваги, щоб допомогти керувати своїми емоціями під час обробки травматичного досвіду.

6. Індивідуалізація терапії. Кожна людина має унікальний досвід травми, тому ТОТ індивідуалізується для врахування його потреб.

Ці особливості роблять травматично-орієнтовану терапію ефективним методом лікування та подолання наслідків травматичних подій у житті людей.

Важливо підкреслити, що успішна адаптація ветеранів до цивільного життя вимагає комплексного підходу. Реабілітаційні програми мають охоплювати не лише психологічну та психотерапевтичну підтримку, а й фізичну реабілітацію, соціальну та професійну реінтеграцію. Це означає, що ветерани повинні мати доступ до медичних послуг, фізичної терапії, навчання новим навичкам та підтримки у пошуку роботи.

Отже, психотерапія є важливою складовою відновлення психічного здоров'я ветеранів. Враховуючи травматичний досвід та стрес, що вони пережили у зоні військових дій, психотерапевти надають підтримку у подоланні психічних проблем. З урахуванням індивідуальних потреб та проблем ветеранів, використовуються різні методи та техніки, такі як когнітивно-поведінкова терапія, діалектична поведінкова терапія, травматично-орієнтована терапія та інші. Психотерапія допомагає ветеранам краще розуміти свої емоції, вправно керувати стресом та тривогами, а також покращує їхні міжособистісні відносини. Постійне вдосконалення психотерапевтичних підходів та розробка нових програм, спрямованих на відновлення психічного здоров'я ветеранів є важливими завданнями у подолання наслідків війни.

Список використаних джерел

1. Дерев'янка С. П. Сучасна проблематика когнітивно-поведінкової терапії. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія». 2021. № 13. С. 104–109.
2. Андрушко Я. С. Теорія та практика діалектико-поведінкової терапії. *Insight: the psychological dimensions of society*. 2022. № 8. С. 11–23.
3. Власенко С. Б. Психологічна допомога особам, які знаходяться в стані травматичної кризи. *Юридична психологія*. 2017. № 2 (21). С. 59–71.

Войтова К. В., здобувач освіти,
Мельничук М. О., к. е. н,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТОВАРІВ

Облікові аспекти реалізації товарів включають в себе ряд фінансових та бухгалтерських операцій, які пов'язані з продажем товарів і відображаються в обліку підприємства. Основні з них такі:

1. Облік витрат на виробництво товарів: це включає в себе розрахунок собівартості товарів, витрат на сировину, матеріали, працю та виробничі витрати.
2. Формування цін на товари: розрахунок оптових та роздрібних цін на товари, враховуючи витрати на їх виробництво, транспортування, зберігання та прибуток підприємства.
3. Облік операцій з продажу товарів: фіксація факту продажу товару, складання рахунків-фактур, контроль за випискою накладних, прийманням платежів від клієнтів.
4. Облік реалізованих товарів: відображення кількості та вартості товарів, що реалізовані за певний період.
5. Розрахунок прибутку від реалізації товарів: визначення валового і чистого прибутку від продажу товарів після відрахування всіх витрат.

6. Контроль за розрахунками з покупцями: моніторинг заборгованості покупців перед підприємством, контроль за вчасною оплатою рахунків.

7. Оцінка оборотності запасів: аналіз швидкості обороту товарів на складі та визначення ефективності управління запасами.

8. Облік повернення товарів і розрахунків за них: фіксація повернення товарів від клієнтів та відповідні коригування в обліку.

9. Ведення податкового обліку: відображення податків, які підприємство сплачує від продажу товарів (наприклад, ПДВ).

Продаж товарів зі знижкою це така умова договору купівлі-продажу (у т.ч. усна), відповідно до якої зменшується вартість продажу товару або наданої послуги. Розмір знижки залежить від виду угоди, обсягів продажу та зазвичай визначається як відсоток від суми продажу [1].

При застосуванні знижок постачальник або продавець повинен обов'язково видати відповідний наказ із усіма зазначеними умовами надання знижки, розмір знижки у відсотках, термін дії пропозиції, перелік товарів. Загалом можна виділити дві категорії знижок: перша - які надаються після дати реалізації та друга - знижки під час реалізації. Більш розповсюдженою є практика надання знижок під час реалізації. Розмір знижки, наданої у момент продажу товарів (або ж до моменту (дати) цього продажу), в бухгалтерському обліку відображається як зменшення нарахованої торговельної націнки на рахунку 285 «Торговельна націнка». А якщо сума знижок перевищує встановлену на початку суму торговельної націнки, то націнка зменшується на суму знижки повністю, а залишок збільшує витрати звітного періоду на суму невикористаної знижки [2].

Відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів» [3] споживач має право повернути товари придбані у підприємства протягом 14 днів з моменту покупки.

У разі виявлення недоліків протягом встановленого гарантійного строку споживач має право вимагати в порядку та у строки, встановлені законодавством:

- пропорційного зменшення ціни;
- безоплатного усунення недоліків або ремонту товару в розумні строки;
- відшкодування витрат понесених на усунення недоліків товару.

Вимоги розглядаються після пред'явлення споживачем розрахункового документа, а для товарів, які мають гарантійний строк, - технічний паспорт чи інший документ, що його замінює, з відміткою про дату продажу [4].

Під час продажу товару продавець зобов'язаний видати споживачеві розрахунковий документ встановленої форми, який засвідчує факт купівлі, з позначкою про дату продажу. Якщо споживач втратив технічний паспорт чи інший документ, що його замінює, їх відновлення здійснюється у визначеному законодавством порядку.

На підставі вище зазначених документів складається акт про повернення коштів за послугу або товару. Відповідно нормам Закону про РРО до розрахункових операцій належать не лише приймання готівкових коштів, а також їх повернення за повернутий товар. Згідно зі ст. 3 цього закону, продавець, при поверненні товару, зобов'язаний видати покупцеві, розрахунковий документ (касовий чек, товарний чек, розрахункову квитанцію) на повну суму здійсненої операції [5].

Для відображення операції з повернення товарів в бухгалтерському обліку призначений субрахунок 704 «Вирахування з доходу». Вартість повернутих товарів (разом з ПДВ) відображають за дебетом цього субрахунку, а за кредитом - дебетові обороти списуються на рахунок 79 «Фінансові результати».

Собівартість поверненого товару при його реалізації списується на витрати і вплине на фінансовий результат, тому при його поверненні необхідно провести коригування собівартості товарів та торговельної націнки з одночасним оприбуткуванням такого товару. Запис в обліку має бути зробленим за методом «червоне сторно», і коригувати потрібно також суму торговельної націнки [6].

На гарантійне обслуговування за законом приймається товар за наявності всіх експлуатаційних документів, пломб виробника або виконавця на товарі.

Якщо це передбачено експлуатаційним документом, за відсутності пошкоджень товару, які могли б викликати несправність, а також за умови дотримання вимог експлуатаційного документа стосовно правил зберігання, введення в експлуатацію та використання товару за призначенням [3].

У разі поломки товару з вини споживача (не дотримання правил експлуатації), відсутності передбачених експлуатаційними документами пломб, та гарантійного талона споживач втрачає право на гарантійне обслуговування.

На прийнятий товар треба оформити технічно-облікову картку, в яку треба внести дані про технічний стан товару і причини виходу його з ладу. Також дані про товар вносяться до журналу обліку гарантійного обслуговування технічно складних побутових товарів [3].

У разі коли споживач не з'явився за одержанням відремонтованого товару у п'ятиденний термін з дня, зазначеного у квитанції, виконавець має повідомити його про це письмово. Якщо споживач з поважних причин не з'явився за одержанням відремонтованого товару протягом 5 місяців, протягом яких, виконавець має надіслати споживачеві ще одне письмове повідомлення. Через півроку з дня, визначеного у квитанції, товар може бути реалізовано. За рахунок коштів, виручених від продажу такого товару виконавець може покривати витрати на його реалізацію та зберігання, а решта коштів спрямовується на депозит державної нотаріальної контори або приватного нотаріуса на ім'я споживача в установленому порядку [4].

Підприємці, які реалізують товари із наданням гарантії, нараховують забезпечення на гарантійні зобов'язання, які існують протягом усього строку гарантії. Субрахунок 473 «Забезпечення гарантійних зобов'язань» призначений для обліку руху та залишків коштів, що зарезервовані на забезпечення гарантійних зобов'язань, на цьому рахунку ведеться облік руху та залишків коштів, зарезервованих для забезпечення майбутніх витрат на проведення ремонту предметів прокату, для проведення гарантійних ремонтів проданої продукції тощо. На позабалансовому рахунку 023 «Матеріальні цінності на відповідальному зберіганні» відображаються товари, що прийняті на гарантійний ремонт [7].

Ці аспекти є важливими для правильного ведення бізнесу та забезпечення ефективного управління фінансовою діяльністю підприємства. Ретельний облік реалізації товарів дозволяє контролювати фінансові потоки, визначати прибутковість та ефективність діяльності, а також приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Список використаних джерел

1. Кужельюк А. В., Стаднюк Т. В. Інтернет-торгівля: здійснення та облік. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Випуск 9. С. 797-801.
2. Лега О. В. Інтернет-торгівля: облік і оподаткування. Причорноморські економічні студії. Серія: Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. 2019. Випуск 43. С. 161-166.
3. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-ХІІ. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.
4. Паламаренко Ю. О. Особливості бухгалтерського обліку і оподаткування в інтернет-торгівлі. Облік та фінанси. 2012. № 1. С. 63–66. URL: <http://magazine.faaaf.org.ua/osoblivosti-buhgalterskogo-obliku-i-opodatkuvannya-v-internet-torgivli.html>.
5. Правила продажу товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями: затверджені Наказом Міністерства економіки України від 19.04.2007 р. № 103 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1181-07>.
6. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>
7. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 р. № 291 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

Барбін С. В., здобувач освіти,
Мельничук М. О., к. е. н.,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНА БАЗА ТА ПОРЯДОК ДОКУМЕНТООБІГУ У РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ

Торгівля є важливою сферою підприємницької діяльності, що забезпечує функцію доведення товару від виробника до безпосереднього споживача. Законодавчо-нормативна база та порядок документообігу у роздрібній торгівлі визначаються рядом законів, постанов, нормативних актів та внутрішніх документів компаній. Пов'язані з організаційними засадами нормативно-правові документи торговельної діяльності в Україні представлено на рисунку 1.

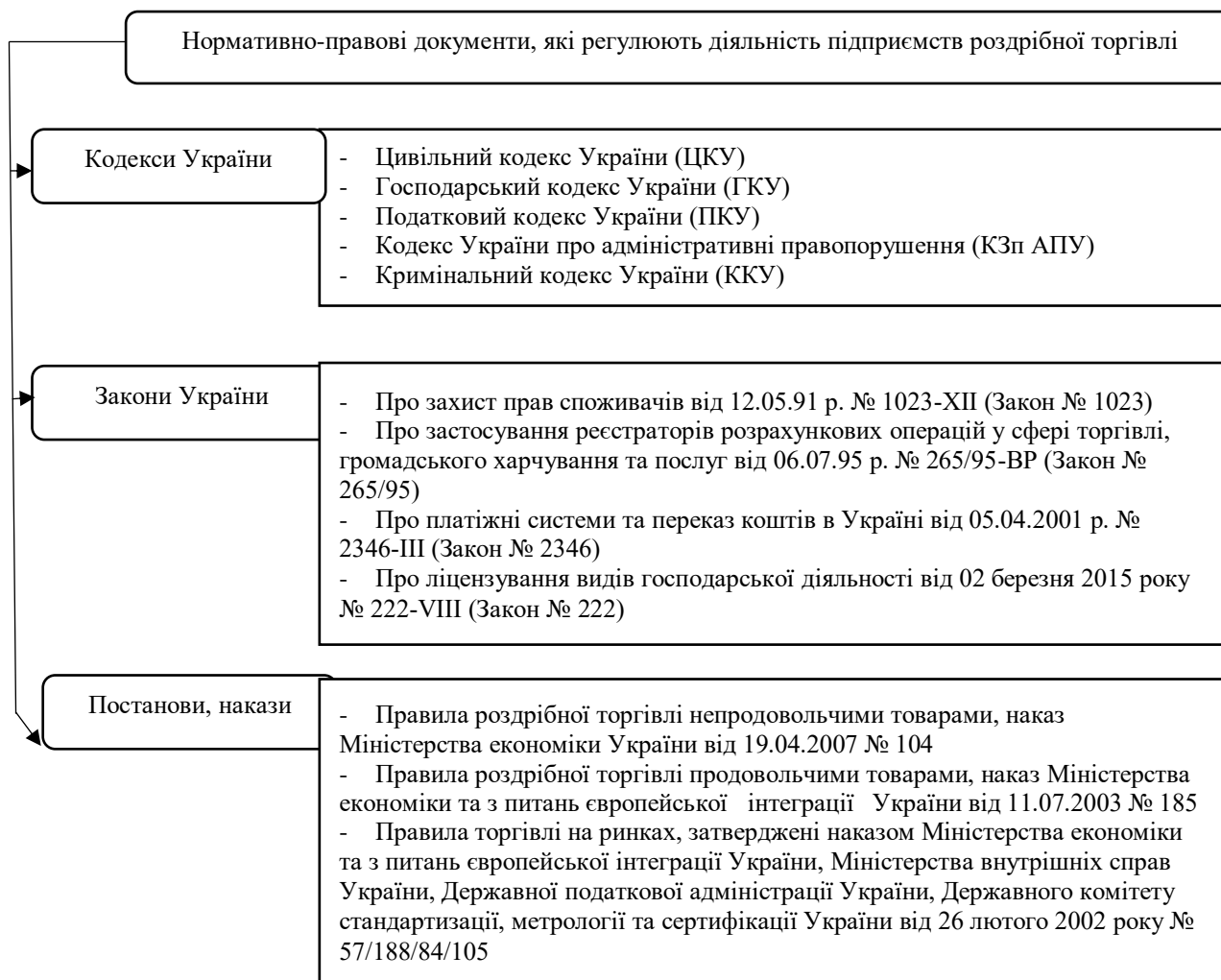

Рис. 1. Нормативно-правові документи, які регулюють діяльність підприємств роздрібною торгівлі

Оприбуткування товарів на склад від постачальника, торгового підприємства відбувається на основі первинних документів наведених на рисунку 2.

Контрагенти	Первинні документи, які підтверджують надходження товарів	
	Постачальник	Договір купівлі-продажу Накладна Товарно-транспортна накладна (якщо товар доставлено автотранспортом) Залізнична накладна (якщо товар доставлено залізничним транспортом) Документи, які підтверджують якість товарів, за необхідністю
	Від не підприємця (населення)	Закупівельний акт або закупівельна відомість

Рис. 2. Первинні документи, які підтверджують надходження товарів

Важливим документом також є цінники на товар. Цінники на товар формуються відповідно до Інструкції № 2, п. 5. З метою інформування покупців ціни продажу за Інструкцією № 2 можуть бути зазначені в роздрібній торгівлі на: товарних ярликах; ярликах цін (цінниках); наведених на зразках товарів; етикетках підприємств-виробників; покажчиках цін (аналог преїскуранта); упаковці, у якій продається товар; безпосередньо на самому товарі, якщо ціни позначені не пошкоджують його товарний вигляд і не впливає знижуючи якість товару [1].

В залежності від форми розрахунків, залежить документальне оформлення операцій за проданий товар, а саме вибуття товарів. В роздрібній торгівлі більшість суб'єктів господарювання зобов'язані застосовувати РРО. Так, суб'єкти господарювання, які здійснюють розрахункові операції в готівковій чи в безготівковій формі під час продажу товарів або надання послуг у сфері роздрібною торгівлі, зобов'язані проводити розрахункові операції на повну суму покупки або надання послуги через РРО. РРО повинен бути зареєстрований, опломбований у встановленому порядку та переведений у фіскальний режим роботи РРО, який повинен роздруковувати відповідні розрахункові документи (ч. 1 ст. 3 Закону № 265/95). Винятком у сфері роздрібною торгівлі являються лише продавців, фізичні особи-підприємці, які є платниками єдиного податку першої групи [2].

Порядок документообігу у роздрібній торгівлі включає в себе ведення обліку та зберігання всіх відповідних документів, їх взаємодію з контрагентами, ведення документації щодо руху товарів та фінансів, а також дотримання всіх вимог законодавства та внутрішніх правил компаній.

Список використаних джерел

1. Інструкція про порядок позначення роздрібних цін на товари народного споживання в підприємствах роздрібною торгівлі та закладах ресторанного господарства : Наказ Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України від 04.01.97 № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0004-97#Text>
2. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг : Закон України від 06.07.1995 № 265/95-В. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80>

Змійвська В. В., здобувач освіти,
науковий керівник: **Бережна Ю. Г.**, к. е. н., доцент,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

МЕТОДИ ОЦІНКИ ДІЛОВИХ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Сьогодення потребує об'єктивної оцінки ділових та професійних якостей персоналу підприємства задля досягнення найвищого рівня розвитку компанії в цілому та кожного її співробітника. У зв'язку з цим застосування сучасних методів оцінки персоналу сьогодні набуває особливого значення. Найважливішим напрямом кадрової роботи є цілеспрямований процес встановлення відповідності якісних характеристик персоналу (здібностей, мотивацій і властивостей) вимогам посади або робочого місця.

Обираючи методи оцінки персоналу, дуже важливо не залишити без уваги основні задачі та цілі, бо саме вони формують характеристику людини як співробітника, чи відповідають його здібності займаній посаді та рівень якості виконання посадових обов'язків, а також подібні дослідження допомагають виявити перспективних співробітників задля їх подальшого розвитку. Усі дослідження з якості виконання службових обов'язків умовно можна поділити на дві категорії, оцінка ефективності діяльності кожного працівника як окремої особистості, та ефективність співпраці працівників між собою задля вирішення загальних завдань які в подальшому вплинуть на якість роботи підприємства в цілому, оскільки робота в команді дає найкращі результати діяльності підприємства. Саме тому щоб зібрати команду професіоналів потрібно мати характеристику кожного співробітника окремо.

Найбільш розповсюдженим методом оцінки персоналу є система Management by Objectives (MBO), що більш деталізується (заснована на оцінці ефективності кожного співробітника) – управління результативністю. Суть цього підходу полягає в тому, що для співробітника формується список ключових задач (критеріїв роботи) в єдиному стандарті. Стандарт цей, як правило, включає: найменування, опис і вагомість задачі, а також плановані та фактичні показники її виконання в загальному списку задач об'єкту управління. В даному випадку дуже важливо, щоб виконання кожної задачі піддавалося вимірюванню. Після закінчення затвердженого періоду співробітник і керівник оцінюють виконання кожної мети (як правило, у відсотках) і всього особистого плану співробітника.

Під час проведення подібних досліджень акцент робиться саме на аналізі окремо кожного працівника, а саме на його особистих та професійних здібностях які допомагають раціонально організувати його трудову діяльність на тій чи іншій посаді. Для отримання найкращого результату, дуже важливо приділяти велику кількість уваги саме аналізу засобів, які використовуються для досягнення поставленої мети (кінцевого результату). Бо першочергово треба розуміти наскільки раціонально організовані процеси, оскільки це впливає на швидкість та якість досягнення основної мети тобто остаточний результат – саме система Performance management стала більш масштабною ніж Management by Objectives.

Система «360 градусів» була створена з метою підвищення об'єктивності оцінки, передбачається, що в ході процедури оцінки опитуються колеги, керівники, підлеглі та клієнти співробітника – це призводить до зниження суб'єктивізму оцінки. Процедура проводиться у декілька етапів: визначаються критерії оцінки, складаються опитувальники, проводиться власне анкетування, в кінці аналізуються результати і розробляється план розвитку недостатньо розвинутих компетенцій. Важливо правильно визначити критерії оцінки, які не можуть бути однаковими для різних посад. Для кожної посади визначається коло компетенцій, з наперед розробленими індикаторами для оцінки – поведінковими прикладами. «Плюс» даної системи оцінки полягає в її відносній простоті. Проте слід врахувати, що при проведенні масштабного дослідження утрудняє процес обробки отриманих даних. Крім того, необхідні

чітко вироблені критерії оцінки. Крім цього, слід правильно організувати збір інформації, проінформувавши людей про мету тестування.

Assessment Center – ще один метод оцінки персоналу, який припускає комплексну оцінку співробітника по компетенціях і, отже, більш уважне відношення до особових і професійних якостей конкретного співробітника. Дана процедура частіше за все включає: інтерв'ю з експертом, в ході якого збираються дані про знання і досвід співробітника; психологічні, професійні тести; коротка презентація учасника перед експертами і іншими учасниками; ділова гра; біографічне анкетування; опис професійних досягнень; індивідуальний аналіз конкретних ситуацій (бізнес-кейсів); експертне спостереження, за наслідками якого складаються рекомендації для кожного співробітника.

Традиційною системою оцінки персоналу підприємств України є атестація. На жаль, атестацію сильно недооцінюють як систему оцінки. По суті, вона дуже схожа з Performance management, проте, будучи процедурою вкрай формалізованою і регламентованою, істотно відстає відносно вживаних методів – законодавство не встигає за розвитком методів оцінки. В результаті, в сучасних умовах відсутності єдиного стандарту посад, проведення атестації стає можливим тільки в бюджетних установах.

Умовно всі методи дослідження підприємства можна підрозділити на три основні підходи: гуманітарний, інженерний і емпіричний. Методи оцінки персоналу найбільшою мірою відносяться до емпіричного підходу, оскільки ґрунтуються на розповсюдженні успішного галузевого або функціонального досвіду, використанні прецедентного досвіду в ухваленні рішень. В більшості випадків оцінка – це порівняння отриманих в ході дослідження характеристик з характеристиками «еталонного зразка». Методи емпіричних досліджень прийнято розділяти на кількісні, якісні та комбіновані.

Кількісні методи можна охарактеризувати як формалізовані і масові. Формалізація виражається в спрямованості на вивчення строго певних аналізованих змінних, заданих наперед, і їх кількісному вимірюванню. Розвинений рівень формалізації кількісних методів пов'язаний з їх статистичною обробкою. До кількісних методів належать усі методи, які чисельно оцінюють рівень якості працівників. З них найбільш простим і ефективним вважають метод коефіцієнтів і бальний метод. Застосування комп'ютерів інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє швидко проводити розрахунки та одержувати достатньо об'єктивні оцінки праці працівника. Ці методи не тільки достатньо прості, але і носять відкритий характер, оскільки дозволяють кожному самостійно порахувати по достатньо строгій методиці «свої коефіцієнти» або «бали», оцінити результативність своєї праці.

Для визначення загальної оцінки ділових і організаторських якостей кандидата на конкретну посаду складається спеціальний оцінний лист. Природно, чим вище загальна оцінка по кожній групі якостей, тим більше гідний кандидат замістити посаду. Найбільша можлива оцінка – 5, а найнижча – 1. Перевірка практикою, безперечно, має вирішальне значення для оцінки будь-якого працівника. У зв'язку з цим рекомендується обережно і терпляче випробовувати і розпізнавати серед них справжніх організаторів, що поєднують інтерес до справи з умінням налагодити спільну роботу колективу людей. Для цього при роботі з резервом кадрів на висунення широко практикується їх залучення до тимчасового виконання обов'язків працівника, стажування та інші форми і методи практичної перевірки.

Однак і в таких випадках необхідна об'єктивна оцінка результатів роботи. Суть перевіреного та ефективного методу експертної оцінки (ап'юріорного факторного ранжування) полягає в тому, щоб використовувати кваліфікацію, досвід та інтуїцію найбільш компетентних експертів у галузі, тобто експертів. Найважливішими вимогами до використання цього методу є забезпечення анонімності експертного звіту та обґрунтованості вибору складу експертної комісії. При використанні спеціальних анкет і тестів для досягнення анонімності важливість підбору групи експертів полягає в ретельному попередньому оцінюванні та формуванні методологічно грамотної та цілеспрямованої кількісно-якісної групи. Наприклад, обов'язковими вимогами до фахівця є компетентність, моральність, глибокі знання в галузі

управління виробництвом і визнана здатність вирішувати спеціальні завдання, що відповідають певній функції. Обов'язковою умовою є, серед іншого, знання однієї з відповідних спеціалізацій. Наприклад, інженери цікавляться економікою, економісти – технікою, менеджери – юридичними питаннями тощо. Традиційною вимогою до формування експертної групи є можливість проведення аудиту з урахуванням різних аспектів діяльності оцінюваних працівників. Головна небезпека при виборі складу експертів полягає в переоцінці частки підгруп експертів, які, на їхню думку, явно близькі до них самих. Експертні групи використовуються двома способами: індивідуально або групою. Окремий, більш поширений і ефективний метод полягає в тому, що кожен експерт анонімно і незалежно від інших експертів надає оцінки, а потім ці оцінки підсумовуються. Груповий метод заснований на співпраці експертів і отриманні загальної оцінки групи в цілому. Результати роботи експерта відображаються в документах, варіаціями яких є рекомендації, загальні оцінки, рішення тощо. Найбільш важливий варіант перевірки – рішення експерта. Найбільш поширеними є рекомендації, але вони стосуються певних вказівок щодо майбутніх рішень. Відбір, узгодження та затвердження складу експертної комісії, як правило, здійснюється начальником відділу кадрів та керівником організації. Начальник відділу кадрів першим знайомить експертів з методикою оцінювання за допомогою наукового дослідника, який керує більшою частиною роботи. На організаційному рівні склад спеціалізованих комітетів (комітет з оцінки керівника керуючої організації, комітет з оцінки лінійних керівників виробничого відділу, комітет з оцінки експертів організації) зазвичай складається з від 3 до 5. Однак не більше 7 осіб. При цьому в число рецензентів повинні входити як рецензент, так і його керівник. Оціночні анкети для керівників або експертів, картки експертів, бланки результатів експертних опитувань і бланки для розрахунку підсумкової оцінки працівників, які атестуються – це обов'язкові документи практично для всіх методів розрахунку (вручну або за допомогою комп'ютера). Найважливішим інструментом доказу є опитування. Це спеціально розроблена анкета, яка містить конкретні характеристики та перелік можливих відповідей. При цьому перелік якостей, якими повинен володіти фахівець, залежить від його сфери діяльності та посади. Тому правильний вибір якостей, перелік для кожної окремої посади та оцінку балами доцільно визначати спеціальному експертному комітету в організації. Це одна з найважливіших вимог об'єктивної оцінки працівників.

До групи якісних методів входять біографічні описи, описи бізнесу, спеціалізований словесний відгук, стандартні та дискусійні методи оцінювання (дискусії). Наприклад, якщо процедури оцінки правильно організовані з урахуванням особливостей серії оцінок працівників не тільки урядом, але й різними громадськими установами, метод визначення ефективності компанії може стати надзвичайно об'єктивним. Ці оцінки відповідають певному набору характеристик.

Група комбінованих методів включає широкий спектр методів, спеціальних тестів та інших комбінацій якісних і кількісних методів для експертної оцінки частоти появи окремих ознак. Усі вони базуються на попередньому описі та оцінці певних характеристик, які порівнюються з реальними якостями оцінюваного працівника.

Отже, більшість сучасних фахівців з оцінки персоналу прагнуть створити комплексні системи оцінки персоналу підприємства, що включають досить велику кількість методик з метою мінімізації помилок у процесі оцінки. Однак важливо не просто зібрати разом кілька методик, але адаптувати їх до умов, що існують в організації, а за часту – коли мова йде про закордонні методики – і до умов реальної ситуації в країні.

Список використаних джерел

1. Монастирський Г. Л. Теорія організації : підруч. 2-е вид., доп. й перероб. Тернопіль : Крок, 2019. 259 с.

2. Управління персоналом : навчальний посібник для студентів / укладачі: Борданова Л. С., Мельничук В. Е., Рощина Н. В., Семенченко Н. В. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. 276 с.

Резенкіна Н. О., викладач,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ОСНОВНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Відповідно до ч. 1 ст. 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Верховенство права втілюється у правотворчу та правозастосовну діяльність держави, нормативні акти якої мають забезпечувати соціальну справедливість, свободу, рівність.

Верховенство права, будучи одним з основних принципів демократичного суспільства, передбачає судовий контроль над втручанням у право кожної людини на свободу. Верховенство права є невід'ємною частиною будь-якого демократичного суспільства, це панування права в суспільстві. Воно вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Але тільки проголошені права людини, демократія і верховенства права без реальних механізмів їх захисту, процесів та процедур, що мають наслідком відповідні результати, є тільки декларативною категорією. Тому реально діючі механізми підтримання демократії і захисту прав людини, поєднані з конституційним обмеженням влади є головною передумовою демократії.

Демократія гарантує мирний політичний діалог як у внутрішній політиці держави, так і в міжнародних відносинах, що гарантує більш-менш стабільне балансування між інтересами держави та громадянського суспільства.

Права людини, верховенство права та демократія взаємопов'язані та взаємозміцнюються і належать до загальних та неподільних основних цінностей та принципів ООН. Верховенство права є головним чинником реалізації демократії. Зміцнення верховенства права сприяє захисту прав людини та обмежує довільне здійснення влади, що є базовою вимогою сучасної демократії.

При демократії в суспільстві переважає число людей, готових узгоджувати свої дії з діями інших і враховувати чужі інтереси, визначаючи мету і напрямки своїх власних. Тому розвиток політичної нації можливий лише у демократичній державі, де панує верховенство закону і повага до прав людини.

Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України. Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи.

Справедливість – одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню.

Демократія зосереджується на тому, як суспільства обирають тих, хто буде здійснювати владу, тоді як верховенство права стосується того, як саме здійснюється політична влада.

Демократичне правління мінімально вимагає створення уряду від народу або його обраних представників, але щоб діапазон вибору був широким і не обмежувався рамками, нав'язаними ззовні. Основна передумова верховенства права передбачає, що кожен громадянин підпорядковується і підзвітний закону, включаючи законодавців і державних посадовців. У цьому сенсі верховенство права заохочує державне управління через демократію, створену для людей та людьми, що суперечить концепціям диктатури, самодержавства та олігархії, де ті, хто займає владу та керує, здійснюють це не будучи обмеженими рамками закону. Звісно, такі суспільні порядки не розраховані на верховенство права і взагалі на дію в суспільстві права як системи рішень і правил, спрямованих на забезпечення загальнолюдського спільного блага. Вони не сумісні із соціальними інститутами, включно з міжнародним правом.

Верховенство права означає підпорядкованість держави і її інститутів праву і його пріоритетність щодо них, тому розглядають чотири його складові: урядування за нормами права, підзвітність, прозорість та участь громадськості. Особи, яких можуть стосуватися рішення, повинні мати реальну можливість брати участь у їх обговоренні. Загальною рисою як демократії, так і верховенства права є те, що це суто інституційний підхід, який нічого не говорить про реальні результати процесів та процедур, навіть якщо останні формально правильні. Тому необхідно проводити фундаментальну відмінність між «верховенством закону», згідно з яким право є інструментом управління, а уряд вважається вище закону, і «верховенством права», що передбачає, що кожен у суспільстві пов'язаний нормами закону, у тому числі уряд і суд. По суті, конституційні обмеження влади – ключова ознака демократії, яка вимагає дотримання верховенства права у межах розробленої консолідованої демократії.

Верховенство права є невід'ємною частиною будь-якого демократичного суспільства. В рамках цього поняття вимагається, щоб усі, хто наділений повноваженнями ухвалювати рішення, ставилися до кожного з виявом поваги, на основі рівності та розумності й відповідно до закону, і щоб кожен мав можливість оскаржити незаконність рішень у незалежному та безсторонньому суді, де кожен має бути забезпечений справедливими процедурами. Отже, предметом верховенства права є здійснення влади і стосунки між особою та державою. Як наголосив Конституційний Суд України, верховенство права – це панування права в суспільстві. Воно вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо.

Основними елементами верховенства права є законність, юридична визначеність, дотримання прав людини, заборона дискримінації та рівність перед законом. Ключовим виміром взаємодії верховенства права та демократії є визнання того, що їх побудова може відбуватись внаслідок взаємодоповнюючих процесів, коли верховенство права визначається у широких, цільових поняттях, а не у вузьких і формальних. У Віденській декларації та Програмі дій, що були ухвалені на Всесвітній конференції з прав людини 25 червня 1993 р., зазначено, що всі права людини є наслідком гідності і цінності, притаманних людській особистості, а остання є центральним суб'єктом прав людини і основних свобод та відповідно повинна бути основним бенефіціаром цих прав і свобод і активно брати участь в їх реалізації. Заохочення і захист прав людини є питанням першорядного значення для міжнародного співтовариства.

Права людини, верховенство права та демократія взаємопов'язані та взаємозміцнюються і належать до загальних та неподільних основних цінностей та принципів Організації Об'єднаних Націй. Верховенство права є головною ознакою демократії і базується на рівних правах та підзвітності. Зміцнення верховенства права сприяє захисту прав людини та обмежує свавільне здійснення влади.

Права людини – це права, якими користуються люди загалом, і що тягнуть за собою загальний юридичний обов'язок держав дотримуватись їх. Таким чином, захист прав людини

і громадянина є міжнародно-правовим обов'язком сучасних держав, які у процесі глобалізації погоджуються на самообмеження окремих суверенних прав на користь наднаціональних структур з метою захисту прав людини. Як наслідок проблема такого захисту виходить за межі відповідальності окремої держави, перетворюючись на справу світового співтовариства та регіональних інтеграційних об'єднань (які встановлюють обов'язкові універсальні правові стандарти), до яких відноситься і Європейський Союз.

Таким чином демократія забезпечує мирний політичний діалог як у внутрішній політиці держави, так і в міжнародних відносинах, що гарантує більш-менш стабільне балансування між інтересами держави та громадянського суспільства. Держави, які порушують цей баланс, не поважають права людини та основні свободи, становлять загрозу для міжнародного миру та безпеки. Демократія сприяє еволюції неефективних політичних інститутів відповідно до нових обставин та забезпечує мирне вирішення суспільних суперечностей.

Список використаних джерел

1. Україна воює за цінності свободи й демократії, тому розраховує на підтримку цивілізованого світу – Президент. Президент України – Офіційне інтернет-представництво. 01.03.2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-voyuє-za-cinnosti-svobodi-j-demokratiyitomu-rozgra-73273> (дата звернення: 20.09.2023).
2. Українська політична нація: проблеми становлення : зб. наук. ст. / за ред. М.М. Розумного, М.Т. Степика, В.М. Яблонського. Київ: НІСД, 2012. 384 с. \
3. Кононенко В.П., Тимченко Л.Д. Забезпечення Європейським судом з прав людини прямої дії норм Конвенції 1950 р. Правове забезпечення ефективного виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини: матер. 2-ї міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 20-21 вересня 2013 р.). За ред. д.ю.н., проф., академіка Ківалова С.В. Одеса: Фенікс, 2013. С. 131–137.
4. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.
5. Козюбра М.І. Принципи верховенства права і правової держави: єдність основних вимог. Наукові записки Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». 2007. Т. 64: Юридичні науки. С. 3–9.
6. Верховенство права: Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (за рішеннями, висновками): Офіційний вебсайт Конституційного Суду України. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava> (дата звернення: 20.09.2023).
7. Збірка навчальних матеріалів курсу для учасників тренінгу «Застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя в адміністративному судочинстві» К.: ВАІТЕ, 2016.
8. Верховенство права: Доповідь № 512/2009, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25-26 бер. 2011 р.). Право України. 2011. № 10. С. 168–184.
9. Бідзіля В.В. Необхідність дотримання принципу верховенства права у нормопроектванні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2023. № 77. ч. 1. С. 77–84.
10. Яковюк І. Права людини в Європейському Союзі: загальнотеоретичний аналіз. Вісник Академії правових наук України. 2009. № 1(56). С. 55–64.
11. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду. Міжнародний документ від 26.06.1945. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text (дата звернення: 20.09.2023).
12. Занкевич Н.В. Розхитаний захист прав людини та основоположних свобод в Європейському Союзі. Молодий вчений. 2019. № 5 (69). С. 193–197
13. Кононенко В. Внутрішній політичний діалог у демократичному суспільстві. Вісник Харківського нац. універ. ім. В.Н. Каразіна. Серія «Питання політології». 2022. № 42. С. 27–31. URL: <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2022-42-04> (дата звернення: 20.09.2023).

14. Кононенко В.П. Становлення принципу поваги прав людини в Європі, його зв'язок з міжнародною та національною безпекою. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2023. № 75. ч. 1. С. 104–109.

Шило А. А., здобувач освіти,
науковий керівник: **Змійвська І. В.**, викладач,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС ПІДПРИЄМСТВА ТА ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ З ШИРОКИМ КОЛОМ КЛІЄНТІВ

Процес цифровізації все більше впливає на соціально-економічний розвиток країн майже в усьому світі, змінюючи підходи до вирішення проблем на різних рівнях і в різних сферах життя. Розвиток інформаційних технологій стає передумовою забезпечення конкурентоспроможності окремих компаній і країни в цілому, що веде до реструктуризації всіх економічних і виробничих процесів, підвищення якості товарів і послуг, зниження витрат.

Завдяки цифровізації з'являються принципово нові можливості для покращення торговельного бізнесу. Цифровізація стимулює зростання e-commerce, збільшує обсяги виробництва в промисловості, та продуктивність торговельного бізнесу. Зараз цифрові технології розвиваються швидше, ніж будь-які інновації в світовій історії. Всього за кілька десятиліть вони стали доступні майже половині населення розвинутих країн [1] При цьому цифровізація також допомагає поліпшити якість життя та перейти на новий рівень розвитку. Завдяки технологіям і новим розробкам людство досягло четвертої промислової революції. Згідно із статистикою [3], 80 % людей хоча б один раз здійснювали покупки онлайн, а 50 % робили це більше одного разу. Близько 71 % населення переконані, що вони можуть купити чи замовити товари чи послуги вигідніше через Інтернет, а ніж, наприклад, в магазині. Безумовно, ринок електронної комерції сьогодні є одним із найбільш стрімко зростаючих. Тому дуже швидко набули популярності різні інтернет-магазини, маркетплейси, торговельні платформи, де можна ознайомитись з інформацією про товар та з відгуками попередніх покупців. Отже, торговельним організаціям, щоб бути у руслі часу, треба йти на компроміси, змінювати власні правила, перебудовувати принципи ведення бізнесу та освоювати нові шляхи реалізації товарів і послуг. Для розвитку бізнесу в сфері продажу товарів або надання послуг, важливо знайти ресурс в мережі Інтернет, за допомогою якого було б можливо налагодити ефективну комунікацію з широким колом клієнтів, здійснювати он-лайн платежі тощо. Сучасним методом такої взаємодії з клієнтами є інтернет-магазини, маркетплейси, торговельні платформи.

В наш час стає поширеним купівля будь-яких товарів в інтернет-магазинах. Шопінг – заняття корисне, іноді захоплююче, що приносить як позитивні емоції, так і розчарування. Ідуть у минуле ті часи, коли для того, щоб стати власником бажаного предмету, потрібно було тривалий час мандрувати офлайн-торговими місцями. Тепер в наше життя активно входять інтернет-магазини, ми все частіше робимо покупки, залишаючись на робочому місці або вдома, шляхом кількох кліків мишею. Інтернет-магазин – веб-сайт, що рекламує товар чи послугу, приймає замовлення на покупку, пропонує користувачу вибір варіантів розрахунку, способу отримання замовлення та видає рахунок на оплату. Сьогодні об'єднання інформаційно-комунікаційних технологій та сфери торгівлі вимога сучасності.

Інструментом для створення інтернет-магазину є веб-сайт – це своєрідний інтерфейс між підприємством та його оточенням – партнерами, постачальниками, клієнтами. Тому створення веб-сайту є одним з головних завдань підприємницької діяльності, в тому числі і в мережі Internet. Створення інтернет-магазину, як правило, є досить складним творчим

процесом, що вимагає як технічних знань та навиків, так і креативних зусиль. Структурована інформація веб-сайту дає змогу клієнтам отримати уявлення про підприємство і його діяльність. Інтернет-магазини створюються із застосуванням систем управління контентом сайту, які оснащені необхідними модулями. Відомі інтернет-магазини працюють на спеціально розроблених або адаптованих для них системах управління. Середні та малі магазини використовують типові комерційні або вільні програмні забезпечення. Система управління контентом сайту інтернет-магазину може бути коробочним продуктом, що самостійно встановлюється на хостинг-майданчик, може бути приватною розробкою веб-студії, що нею і обслуговується або може бути програмним сервісом з абонентською платою. Вибравши необхідні товари або послуги, користувач має змогу на сайті вибрати метод оплати та доставки. Сукупність відібраних товарів, спосіб оплати та доставки представляє собою кінцеве замовлення, що оформляється на сайті шляхом повідомлення мінімально необхідної інформації про користувача (покупця). Сучасні інтернет-магазини часто завантажують свої товарні пропозиції в системи порівняння та підбору товарів, що дозволяє заохотити додатковий потік покупців.

Структурована інформація на сайті інтернет-магазину дає партнерам і клієнтам повне уявлення про компанію та її діяльність. Через рекламні банери на веб-сайтах і в комерційних і ділових виданнях споживачі отримують низку зручних веб-адрес, за якими можна дізнатися ціни та замовити товари. Цей тип обміну повідомленнями потенційним клієнтам є більш ефективним, ніж звичайні методи спілкування, такі як електронна пошта, телефон і факс. Такі основні елементи, як інтерфейс і навігація, дозволяють клієнтам самостійно вибирати інформацію, яку вони потребують для вивчення. Веб-сайт є доповненням до рекламної кампанії, забезпечуючи можливість зворотнього зв'язку й інтерактивної взаємодії. Веб-сайт зазвичай має систему управління контентом (Content Management System (CMS)). Основною функціональністю сайту можна вважати управління контентом і функціональність інтерактивних модулів, які підтримують взаємодію та обмін інформацією з відвідувачами сайту. Ключові особливості – це управління та аналіз відвідуваності, управління рекламою, а також наявність системи замовлення та електронного магазину. Основні функціональні можливості, якими можна управляти за допомогою вбудованого інтерфейсу веб-сайту: управління структурою, редагування змісту, інтерактивні сторінки, електронний магазин, статистика відвідування, управління рекламою, оптимізація під пошукові машини, управління дизайном [4]. Якісно зроблений сайт інтернет-магазину в мережі Інтернет забезпечить: нових користувачів, оскільки його буде досить просто знайти за допомогою пошукових систем; швидке реагування на побажання користувачів та внесення змін в роботу сайту; зниження витрат на рекламу.

Отже, інтернет-магазин дозволяє підвищити ефективність управління електронним бізнесом та інтерактивної взаємодії за рахунок швидкого доступу до інформації в будь який час. Інтернет-магазин розроблений із застосуванням сучасних технологій, можна розглядати як інформаційний ресурс підприємства та засіб комунікації, за допомогою чого можна здійснювати: передачу всієї необхідної інформації і новин для користувачів про бізнес; безпосередній контакт з користувачем; інформаційну підтримку клієнта; рекламу компанії.

Список використаних джерел

1. Вплив цифрових технологій. ООН. URL: <https://www.un.org/en/un75/impact-digital-technologies/> (дата звернення: 14.03.2024).
2. Електронна комерція та Інтернет-торгівля : навчально-методичний посібник / К. М. Краус та інші. Київ : Аграр Медіа Груп, 2021. 454 с.
3. Зростання e-commerce на 77% та збільшення виробництва. Як технології змінюють світову економіку. *Forbes Україна*. URL: <https://forbes.ua/company/zrostannya-e-commerce-na-77-ta-zbilshennya-virobnitstva-yak-tekhnologii-zminyuyut-svitovu-ekonomiku-12052021-1562> (дата звернення: 14.03.2024).

4. Інформаційні технології в бізнесі. Частина 1: Навчальний посібник / Шевчук І. Б. та інші [за заг. ред. І. Б. Шевчук]. Львів : Видавництво ННВК «АТБ», 2020. 455 с.

Кунічева Т. П., викладач,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

ЦИФРОВА КУЛЬТУРА – СУТТЄВИЙ ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Останніми десятиліттями ми спостерігаємо, як інформаційні технології проникають у різні сфери діяльності людини. Використання цифрових технологій є базою для цифрової трансформації, що зараз відбувається в суспільстві [1] та проникає в усі сфери життєдіяльності людства. Цифрова трансформація дозволяє змінити процес ведення бізнесу завдяки використанню автоматизації, механізації та роботизації. Все це є основними факторами, які дозволяють бізнесу бути більш конкурентоспроможним, створювати нові послуги та продукцію більш високої якості й цінності тощо.

Цифрова трансформація бізнесу, яка відбувається внаслідок використання цифрових технологій, дозволяє удосконалювати вже існуючі бізнес-процеси та створювати абсолютно нові. Як результат, відбувається набуття нового досвіду спілкування з клієнтами в цифровій культурі. Таким чином, відбувається перехід бізнесу на новий рівень.

В процесі цифрової трансформації компанії спочатку роблять крок назад і переглядають усе, що вони роблять, – від внутрішніх систем до взаємодії з клієнтами як онлайн, так і особисто. Вони розглядають серйозні питання типу «Чи можемо ми змінити нашу роботу таким чином, щоб ми змогли підвищити ефективність роботи, приймати більш зважені рішення або покращити взаємодію з клієнтами завдяки більшій персоналізації?».

Але цифрова трансформація неможлива без цифрової культури. Пояснимо це розглянувши її більш детально. Цифрова культура формується під час навчання та професійної діяльності. Провідну роль у цьому процесі відіграє навчальне та професійне середовище. Для коректного висвітлення процесу набуття цифрової культури необхідно перш за все показати її місце в ланцюжку професійного зростання людини [2], який виглядає так:

грамотність → освіченість → професійна компетентність →
→ культура → менталітет

Звернемо увагу на те, що в цій послідовності культура стоїть не на першому етапі. Тобто вона не є елементарною навичкою, як іноді, нажаль, її трактують. Для ефективного набуття культури людина має пройти три важливих етапи: грамотність, освіченість та професійну компетентність, які є підґрунтям культури (в нашому випадку – цифрової). Обґрунтуємо це.

Грамотність. Це фундамент для подальшого розвитку людини, її стартові можливості. Людина вже отримала певні знання та здатна використовувати їх, як основу для подальшого особистого розвитку. Вона усвідомлено нарощує свій потенціал.

Освіченість. Для її набуття потрібен час. Вона приходить до людини протягом та внаслідок практичної діяльності. Освічена людина – це не просто людина, яка володіє набором формальних знань, а й може їх застосовувати на практиці, коли ці знання стали частиною її світогляду. Лише таку людину можна вважати освіченою.

Таким чином, освіченість – це показник, який характеризує особистісні освітні надбання (але можна говорити й про загальний рівень освіченості всього суспільства – він є невід’ємним компонентом інтегрального показника ООН «Рівень людського розвитку»).

Професійна компетентність. Цифрові грамотність та освіченість – це лише основа майбутньої професійної діяльності. Вони не є самоціллю. Людина самостійно обирає певну

спеціальність або професію, знаходить своє місце на ринку праці зважаючи на свої спроможності, хист, інтереси, уподобання тощо. Це звужує сферу докладання зусиль та фокусує їх, оскільки все охопити неможливо. Також не треба забувати, що ми живемо в інформаційному суспільстві, в якому на перший план виходить інформація, та сучасний розвиток якого потребує обробки та передачі величезних її об'ємів. Тому це також є важливим чинником при виборі своєї сфери діяльності.

Отже, професійна компетентність – це набір певних якостей людини в конкретній галузі діяльності [3]. До таких якостей відносяться, наприклад, мобільність знань, набуті раніше професійні вміння та навички, професійний досвід та вміння критично оцінювати ситуацію.

В процесі професійного зростання в усьому, що пов'язане з цифровізацією та формує цифрову культуру, людина на кожному етапі спирається на три складові цифрового світу: *hardware*, *software* та *brainware* (апаратне, програмне та інтелектуальне забезпечення).

Припустимо, що на початковому етапі людина майже не володіє цими компонентами та починає все це поступово освоювати. Спочатку їй дуже важливі *hardware* та *software*, а *brainware* вона майже не помічає, інколи навіть не розуміючи його важливості. Але в міру просування за схемою професійного зростання людини роль *brainware* зростає, оскільки акцентує обрану предметну галузь. Не можна бути освіченим в цифровому сенсі взагалі, оскільки цифрові технології поступово перетворюються на інструмент. Людина починає мислити іншими категоріями – категоріями обраної предметної галузі. Це сприяє формуванню останніх двох позицій ланцюжка, що розглядається. При цьому треба пам'ятати, що кожна наступна позиція формується на основі попередніх і невід'ємно їх вміщує.

Таким чином, пройшовши перші три ступеня професійного зростання, людина може досягти рівня формування професійної культури (в нашому випадку – цифрової). Саме на цьому рівні може якнайповніше втілитись людська індивідуальність.

Культура. Досягнуті на попередніх рівнях цифрові грамотність, освіченість та професійна компетентність є підґрунтям, обов'язковими компонентами долучення людини до цифрової культури, оволодіння нею, занурення в неї. Культуру неможливо так просто взяти й вивчити, вона має проникнути в свідомість людини, почати впливати на її поведінку, прийняття рішень тощо. Тому цифрова культура й займає досить високу сходинку на шляху професійного зростання. Справа в тому, що на перших трьох сходинках людина оволодіває комплексом знань, умінь, навичок, компетентностей, який має перетворитись в систему. Це перетворення супроводжуватиметься появою нової емерджентної якості, якою й є цифрова культура.

Людина, що оволоділа цифровою культурою, здатна тепер брати участь у модернізації галузі своєї професійної діяльності із використанням сучасних цифрових технологій (з урахуванням всіх їх трьох компонент).

Менталітет. Головний сенс освіти (в тому числі неформальної, імпліцитної, отриманої під час професійної діяльності) – формування менталітету людини. Менталітет – квінтесенція культури. В менталітеті втілюються глибинні основи світосприйняття, світогляду та поведінки людини через формування цілісної картини світу. Адже від менталітету людини залежать її конкретні вчинки та ставлення до різних сторін життя суспільства, він впливає на поведінку людей (через фази обмірковування та виконання дій) тощо. Менталітет керує низкою функціональних ефектів у різних сферах життя людей: здатність людини сприймати та особливості цього процесу (завдяки сформованим моделям сприйняття); система координат, в якій сприймається оточення; система формування сенсу тощо [4].

Так само це стосується й професійної діяльності з використанням цифрових технологій. Послідовно та грамотно сформований менталітет надає змогу людині ефективно використовувати надбані знання, бачити потенційні можливості для модернізації й розширення бізнесу, створення та реалізації нових можливостей тощо.

Таким чином, оскільки рушійною силою цифрової трансформації, яка зараз відбувається в суспільстві, є сама людина, то для ефективного переходу до нової цифрової економіки потрібно, щоб перш за все відбулися суттєві зміни в самій людині. Ці зміни дозволять їй по новому жити, розвиватися та займатися творчістю, вибудовувати спілкування в умовах цифрового суспільства. Вказані зміни мають базуватися на сформованих цифровій культурі та цифровому менталітеті, які дозволять не лише використовувати наявні цифрові технології, а й проектувати та розробляти нові при цьому успішно справляючись з виникаючими проблемами цифрової трансформації. Все це сприятиме модернізації економіки України на основі цифрової трансформації.

Список використаних джерел

1. Дергачова Г. М., Колешня Я. О. Цифрова трансформація бізнесу: сутність, ознаки, вимоги та технології. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2020. № 17. С. 280–290. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.17.2020.216367> (дата звернення: 14.03.2024).
2. Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва К.: ВП «Едельвейс», 2013. 728 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/711977/1/sys-khrestomat.pdf> (дата звернення: 14.03.2024).
3. Спіцина А. Є. Значення професійної компетентності персоналу в умовах конкуренції. *Вісник Національного транспортного університету. Серія «Економічні науки»*. 2022. № 2 (51). С. 269–275. DOI: <https://doi.org/10.33744/2308-6645-2022-2-52-269-275> (дата звернення: 14.03.2024).
4. Buchanan A. The history of mindset: Honouring lineage, transcending partial stories, making mindset research and practice an interdisciplinary and intergenerational project. 2024. *PsyArXiv Preprints*. DOI: <https://doi.org/10.31234/osf.io/dsb97> (дата звернення: 14.03.2024).

Шубіна Л. Ю., к. т. н., доцент,
Кулінченко С. О., здобувач освіти,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ НЕТРАДИЦІЙНОЇ СИРОВИНИ НА ФОРМУВАННЯ ЯКОСТІ М'ЯСНИХ ПЕЛЬМЕНІВ

Параметри національного здоров'я потребують системно-комплексного програмного підходу до вирішення проблеми харчування населення. Пошук альтернативних шляхів вирішення цього надзвичайно важливого завдання привів науковців та практиків до ідеї про необхідність розробки та реалізації нових технологій харчових продуктів, адекватних за компонентним складом потреб сучасної людини. Це комбіновані продукти оздоровчого, профілактичного та функціонального призначення. Створення комбінованих м'ясних продуктів спрямоване на розширення сировинної бази м'ясопереробного комплексу та вирішує проблему зменшення дефіциту нутрієнтів у раціонах харчування населення.

В наш час люди все більше страждають на діабет, атеросклероз, гіпертонію, всі ці проблеми з'являються через брак харчових волокон в організмі. Харчові волокна виконують ряд важливих функцій, таких як: стимуляція роботи кишечника; виведення токсинів, продуктів неповного перетравлення та деяких канцерогенних речовин з організму; регуляція рівня холестерину в крові; зниження жирів та вуглеводів у продукті, запобігання різкому підвищенню їх вмісту в крові; збагачення організму вітамінами В₁, В₂, В₆, С, РР [1]:

Метою даної роботи є дослідження впливу нетрадиційної сировини на формування якості м'ясних напівфабрикатів. Як нетрадиційну рослинну сировину для дослідження було обрано порошок топінамбура.

Топінамбур – своєрідний оздоровчий коктейль, у складі якого є безліч корисних для організму речовин. Він містить пектини, цілу низку мінеральних солей – калій, кремній, цинк, залізо. Також багатий на білки, амінокислоти, велику кількість вітамінів, серед них — вітаміни групи В і С. У ньому є інулін, який сприяє збагаченню організму людини фруктозою, необхідною хворим на цукровий діабет.

Було вивчено основні функціонально-технологічні властивості комбінованого м'ясного фаршу пельменів, проведено порівняльну оцінку їх якості. Порошок топінамбуру вносили у кількості 7% та 14% замість свинини та яловичини у рівних частинах.

Після оцінки якості фаршу було проведено органолептичну оцінку готових сформованих пельменів відповідно до ДСТУ 4437:2005 [2].

Органолептична оцінка показала, що з додаванням порошку топінамбуру покращуються характеристики готового продукту по всім показникам якості (зовнішній вигляд, консистенція, вид на розрізі, смак і запах). Тому доцільно подальше дослідження впливу нетрадиційної сировини на якість продуктів та підвищення їхньої біологічної цінності.

Література

1. Пелих В. Г., Ушакова С. В., Сахацька Є. А. Харчові волокна в технології м'ясних напівфабрикатів. Інноваційні технології та підвищення ефективності виробництва харчових продуктів: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Умань, 2020. С.145-148.
2. Страшинський І. М., Пасічний В. М., Шевченко Т. В., Вплив харчових волокон на колір м'ясопродуктів // Наукові проблеми харчових технологій та промислової біотехнології в контексті Євроінтеграції : програма та тези матеріалів X Міжнародної науково-технічної конференції, 09-10 листопада 2021 р., м. Київ. – Київ : НУХТ, 2021. – С. 245–247.

Шубіна Л. Ю., к. т. н., доцент,

Лисенко О. А., здобувач освіти,

ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

ШЛЯХИ РОЗШИРЕННЯ АСОРТИМЕНТУ М'ЯСНИХ СІЧЕНИХ НАПІВФАБРИКАТІВ ЗА РАХУНОК ПРОДУКТІВ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ХАРЧУВАННЯ

На сьогоднішній день все більше людей стикаються з проблемою раціонального, збалансованого харчування. В зв'язку з цим все більш актуальним є створення продуктів харчування функціональної спрямованості, які покликані вирішувати широке коло проблем.

Світовий ринок функціонального харчування активно розвивається, постійно збільшується попит на такий вид товарів. М'ясна продукція, зокрема січені напівфабрикати, є однією з найважливіших частин повноцінного раціону харчування. Але існує проблема розбалансованості більшості цієї продукції за основними компонентами, зокрема білків, жирів, тощо та відсутності у складі продукту речовин, що надають січеному напівфабрикату статус функціонального.

Організм людини у сучасних умовах зазнає негативного впливу цілого ряду чинників, які обумовлюють погіршення стану здоров'я. Недостатнє надходження нутрієнтів із їжею – загальна проблема сучасного людства. Вона виникла в результаті зниження інтенсивності

фізичного навантаження на організм, як наслідок цього – зниження енерговитрат і відповідне зменшення загальної кількості їжі, яку споживає людина.

Також багато сучасних харчових продуктів, унаслідок рафінування, дистиляції, перекристалізації, консервування та інших технологічних процесів позбавлені великої кількості природних біологічно активних речовин.

Суттєвим фактором у вирішенні проблеми є нормалізація структури харчування та покращення якості продуктів. Така ситуація стимулює розвиток харчової промисловості до створення продуктів функціонального призначення (ПФП), здатними оптимізувати та корегувати окремі процеси обміну в організмі.

ПФП загалом можна класифікувати за двома напрямками їх розробок [1]:

1. За групами товарів: молочні продукти; кондитерські вироби; напої, включаючи молочні; вітамінізовані напої; продукти без цукру; напівфабрикати, готові до вживання страви; харчові добавки; продукти для схуднення; органічні продукти (ті, що не містять штучних або технологічно оброблених компонентів);

2. За функціональним компонентом розрізняють продукти, що містять:

- пребіотики (кисилоолігосахариди, фруктоолігосахариди, тощо);
- пробіотики (біфідобактерії, кисломолочні бактерії, тощо);
- мінеральні речовини у кількості понад добову норму;
- харчові волокна (полідекстрини, висівки, шроти, тощо);
- нутрієнти, що регулюють тиск крові (олігопептиди, лактопептиди тощо);
- нутрієнти, що регулюють вміст холестерину в організмі (ізолят соєвого білка, солі альгінової кислоти).

Сучасна тенденція в області удосконалення структури харчування направлена на створення асортименту продуктів збагачених біологічно активними речовинами (вітамінами, мінеральними речовинами, харчовими волокнами), що є результатом додавання різноманітних добавок до складу різноманітних харчових продуктів, в тому числі м'ясних січених напівфабрикатів [2].

Проблема поєднання в одному продукті рослинної та тваринної сировини досить велика, так як внаслідок суттєво змінюються технологічні властивості харчового продукту, його органолептичні показники [2].

При розробці нових видів м'ясних продуктів, пропонуючи часткову заміну м'ясної сировини нем'ясними інгредієнтами, необхідною умовою стає збереження органолептичних показників, котрі відповідають традиційним.

Складність створення нових видів м'ясопродуктів в тому, що їх компоненти повинні зберігати звичні смакові якості, досягти цього можна завдяки функціональним показникам, хімічного складу, структурної поєднаності основних компонентів.

Найбільш поширеним напрямом розробки м'ясної продукції з підвищеною харчовою цінністю є конструювання заданого складу продукції з використанням принципу збагачення [3]. Продукти збагачують інгредієнтами, що володіють оздоровчими, лікувально-профілактичними властивостями, з метою попередження чи усунення дефіциту незамінних харчових нутрієнтів: харчових волокон, вітамінів, мінеральних речовин, поліненасичених жирних кислот, тощо.

Останніми роки ПФП набули широкої популярності. ПФП можуть містити такі інгредієнти:

- вітаміни групи В, С, D та Е;
- натуральні каротиноїди, серед яких важлива роль відводиться β-каротину;
- мінеральні речовини (Ca, Mg, Na, K, I, Fe, Se, Si);
- харчові волокна – клітковина, а також полісахарид інулін, що міститься в цикорії та топінамбурі;
- гідролізати рослинного та тваринного походження;
- насичені жирні кислоти, до яких слід віднести і поліненасичені омега-3 жирні кислоти;

- біфідобактерії, тощо [3].

Згідно опитувань більша частина споживачів віддає перевагу харчовим продуктам зі зниженою калорійністю та товарам, які містять збільшену кількість харчових волокон, що дозволяє їм попереджувати онкологічні захворювання.

В даний час перед українською м'ясопереробною галуззю постало питання вирішення проблеми забезпечення населення продукцією високої якості за рахунок використання нетрадиційної сировини (як додаткової) [4].

Особливо важливого значення набуває розробка товарів нового покоління, які б мали загальнозміцнюючу та профілактичну дію.

Вітчизняними вченими розробляються товари з додаванням мікроорганізмів, які здатні синтезувати біологічно активні структури (гормони, антитіла), що сприяють розкладу та знищенню або виведенню з організму шкідливих речовин.

Виробництво комбінованих м'ясопродуктів на основі м'яса та білкових добавок, отриманих з різного роду сировинних джерел, передбачає взаємозбагачення їх склад (як загального хімічного, так і амінокислотного), поєднання функціонально-технологічних властивостей, підвищення біологічної цінності, покращення органолептичних показників готової харчової продукції, зниження її собівартості.

М'ясні продукти, що вироблені із додаванням злакових культур, продуктів переробки плодів та овочів, містять розчинні та нерозчинні харчові волокна, володіють специфічними фізіологічними властивостями. Вони стимулюють роботу кишечника, адсорбують токсини, нормалізують склад мікрофлори кишечника. Клітковина активно впливає на секреторну діяльність травлення та посилює перистальтику тонкого та товстого кишечника.

Добавки також стабілізують фаршеві системи та ущільнюють структуру січених напівфабрикатів. Вони активізують м'ясні білки, підвищують їх вологозв'язуючу здатність, пружність та консистенцію м'ясних виробів у процесі виробництва і зберігання.

Харчові добавки також поліпшують органолептичні характеристики м'ясних виробів, облагороджують їх смак, аромат і колір, подовжують терміни зберігання [5].

Застосування рослинних білків дозволить отримати січені м'ясні напівфабрикати підвищеної біологічної цінності. Дані результати досягаються шляхом поєднання різних сировинних компонентів, що дозволяє отримати харчові продукти з підвищеним вмістом білка, оптимальним співвідношенням білка та жиру, вітамінів та мінеральних елементів згідно теорії збалансованого харчування.

Проблему зниження калорійності виробів, збагаченням їх природними вітамінами та харчовими волокнами вирішують шляхом додавання до основної сировини різних овочів, фруктів, грибів, а саме гарбузу, глив, топінамбуру, картоплі, кукурудзи, насіння соняшників, тощо. Застосування цих рослинних компонентів дозволяє не тільки створити активні в біологічному відношенні амінокислотні комплекси, що забезпечують фізіологічну повноцінність, але й суттєво впливають на органолептичні показники, структурно-механічні властивості готової продукції, процеси ферментації та окислення.

Для подовження термінів зберігання готової продукції у м'ясопереробній промисловості поширюється практика використання рослинної сировини, що містить фітонциди (звіробою, шипшини, календули, м'яти, тощо). Крім того, причиною використання рослинних добавок у технології виготовлення ковбасних виробів є властивість формувати колір продукту. Ці властивості характерні для сировини, яка у своєму складі містить барвні речовини (каротиноїди, антоціани, тощо) здатні забарвлювати готовий продукт [6].

Маючи на меті підвищення харчової цінності м'ясних подрібнених продуктів виробники використовують рослинну сировину, яка здатна проявляти комплексоутворюючі та радіопротекторні властивості, містить ряд баластних речовин, таких, як: целюлоза, геміцелюлоза, пектин, лігнін, тощо) [7].

Література

1. Денисюк А. П. Удосконалення технології та розширення асортименту напівфабрикатів з використанням нетрадиційної сировини / А. П. Денисюк, О. А. Топчій // Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті: міжнародна наукова конференція молодих учених аспірантів і студентів, 15-16 березня 2013р. – К.: НУХТ, 2013. – Ч. 1. – С. 59-60
2. Наукові проблеми харчових технологій та промислової біотехнології в контексті Євроінтеграції: програма та тези матеріалів VII-ї Міжнародної науково-технічної конференції, присвяченої 135-річчю Національного університету харчових технологій, 5-6 листопада 2019 р., м. Київ / Міністерство освіти і науки України ; Національний університет харчових технологій. – Київ: НУХТ, 2019 р. – 451 с.
3. Удосконалення технології м'ясних січених напівфабрикатів з використанням харчових волокон люпину / Н. П. Бондар, Л. О. Шаран, В. О. Губеня, Ю. С. Дитюк // Наукові праці НУХТ. – 2016. – Том 22, № 5. – С. 222–230.
4. Маслійчук, О. Б. Удосконалення технології м'ясних посічених напівфабрикатів з використанням рослинної сировини: дис. канд. техн. наук: 05.18.16 / Національний університет харчових технологій. – Київ. – 2020. – 231 с.
5. Удосконалення рецептурного складу посічених напівфабрикатів із м'яса птиці (нагетсів) / В. А. Большакова, О. Б. Дроменко, В. М. Онищенко та ін. // Прогресивні техніка та технології харчових виробництв ресторанного господарства і торгівлі: зб. наук. пр. / відпов. ред. О.І. Черевко. – Харків: ХДУХТ, 2018. – Вип. 2 (28). – С. 65-67.
6. Шурдук І. В., Прядко О. А. Удосконалення товарознавчих властивостей м'ясних виробів мікронутрієнтами // Товарознавчий вісник. 2021. Вип. 14. С. 106–112.
7. Паска М. З. Маслійчук О. Б. Розробка рецептур та удосконалення технології функціональних м'ясних посічених напівфабрикатів і котлет з використанням білкового збагачувача. Продовольчі ресурси. 2018. № 11. С. 132-138.

Шубіна Л. Ю., к. т. н., доцент,
ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

ПОТЕНЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ФУНКЦІОНАЛЬНО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ СУБПРОДУКТІВ

Ефективність м'ясної промисловості значною мірою залежить від раціонального використання всіх ресурсів, що одержують при забої худоби. Одним з основних шляхів покращення забезпечення населення м'ясними виробами є максимальне використання на харчові цілі субпродуктів 2-ї категорії. Це дозволяє отримати додаткові обсяги ковбасних, кулінарних виробів, напівфабрикатів та консервів (у тому числі делікатесних).

Загальний вихід субпродуктів до живої маси тварин для ВРХ становить 12 - 16 %, свиней – 12 - 18. Причому більше половини їх загальної кількості не використовується в промисловій переробці [1].

Актуальність застосування колагеновмісної сировини у виробництві харчових продуктів пов'язана з тим, що останнім часом значення сполучнотканинних білків, особливо колагену, переглянуто. Уявлення про те, що м'ясні продукти, які містять мінімальну кількість з'єднувальних білків, найбільш корисні, визнано необґрунтованим [2].

Харчове значення малоцінних субпродуктів пов'язане з хімічним складом, особливо з високим значенням масової частки білків. З позиції повноцінності білки окремих субпродуктів 2-ї категорії не збалансовані за амінокислотним складом. Їхню біологічну цінність знижує невелика активність травних ферментів при розщепленні колагену, еластину та ретикуліну.

Проте, водночас, виявлено багато позитивних сторін у м'ясних продуктів із високим вмістом сполучної тканини. Продукти розпаду колагену (глютен, желатин та ін.) мають властивості харчових волокон, стимулюючи соковиділення і перистальтику кишечника, благотворно впливають на стан і функцію корисної мікрофлори [3].

У субпродуктах 2-ї категорії містяться значні ресурси тваринного білка:

- у селезінці, легенях, рубці, сичузі, калтиці, м'ясі стравоходу – 15-19 %;
- вухах, губах – 21-25 %.

Що стосується повноцінного білку, то в селезінці його до 13,2 %, у легенях та стравоході – по 10 %. Саме в ці субпродукти входить значна кількість солерозчинного білку (селезінка – 7 %, легені – 4,4 %), і за цим показником вони значно перевищують м'язову тканину. Найбільший вміст колагену – у рубці; половину білків у ньому складають сполучнотканинні білки; у губах та вухах – відповідно 66 і 71 % колагену до загального білка [3].

Субпродукти – суттєве джерело мінеральних речовин та вітамінів. Особливо багаті вони на залізо, фосфор і вітаміни групи В (печінка, нирки, серце, мізки). Багато заліза в язиці, селезінці, легенях, сичузі, рубці, яловичій обрізі. Більшість субпродуктів мають добру перетравлюваність білків.

Найбільш висока швидкість перетравності у білків селезінки, нирок, сичуга, легень, рубця. Але незважаючи на високу харчову цінність, багато субпродуктів не використовуються на харчові цілі через відсутність технологічних рекомендацій щодо їх переробки та застосування [4].

Субпродукти 1-ї категорії (печінка, мова, серце, мозок) реалізуються, в основному, населенню та в невеликій кількості застосовуються для вироблення ковбасних виробів та консервів. Менше використовуються субпродукти 2-ї категорії, поживна цінність та смакові переваги яких значно нижчі. Більшість таких субпродуктів застосовують у виробництві низькосортних ковбас – ліверних, кров'яних, зельців, холодців, що мають невеликий термін зберігання.

Один із факторів, що обмежують можливу ефективність використання субпродуктів 2-ї категорії, є специфічність та різноманітність їхнього морфологічного складу. Внутрішні органи, як правило, представлені м'язовою, сполучною, жировою та паренхіматозною тканинами; кінцівки – кістковою та сполучною; вуха та калтик – поєднанням хрящової, кісткової та жирової тканин.

У зв'язку з тим, що субпродукти мають різну морфологічну будову та хімічний склад, необхідний диференційний підхід до вибору способів їхньої попередньої технологічної обробки, що зумовлює функціонально-технологічні властивості та якість готового продукту. Фахівцями м'ясної галузі запропоновано різні напрямки підвищення ефективності застосування субпродуктів: виготовлення пастоподібних суспензій, емульсій, білкових мас, гідролізатів [5-7].

Одним із раціональних напрямків промислової переробки субпродуктів є складання сумішей, що наближаються за вмістом загального, повноцінного білка та функціонально-технологічних властивостей до м'ясної сировини.

За допомогою методу матеріального балансу було розроблено суміші субпродуктів з урахуванням їх хімічного та морфологічного складу. Співвідношення субпродуктів підбирали, виходячи із вмісту в них загального білка та колагену.

При розробці сумішей використовували такі субпродукти:

- яловичі – рубець, сичуг, м'ясо стравоходу, легені, обріз, селезінку;
- свинячі – шлунок, легені, стравоходи з прилеглим м'ясом, діафрагму, обріз, селезінку.

Хімічний склад, збалансованість амінокислотного складу, функціонально-технологічні властивості розроблених сумішей субпродуктів дає можливість використовувати їх при виробництві варених ковбасних виробів та напівкопчених ковбас без зниження традиційної якості.

Література:

1. Маньковський А. Я., Антонюк Т. А. Технологія продуктів забою тварин : підручник. Київ : Агроосвіта, 2014. 336 с. <http://surl.li/jpyt1>
2. Передера Ж. О., Щербакова Н. С., Передера О. С. Визначення якості й безпеки м'яса та субпродуктів. Вісник Полтавської державної аграрної академії. 2011. № 4. С. 113- 115. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/visnyk/2011/04/113.pdf> (дата звернення: 12.04.2024).
3. Гуліч М. П. Здоров'я людини: наукові основи харчування [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://surl.li/jqrds> (дата звернення: 12.04.2024).
4. Чаплигін Д. О. Перспективи розроблення м'ясних напівфабрикатів на основі субпродуктів. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : технічні науки. 2018. Том 29. (68) Ч. 2. № 3. С. 154-157. <http://surl.li/jqrcv> (дата звернення: 12.04.2024).
5. Будник Н. В. Рациональне використання вторинних ресурсів м'ясної промисловості в ковбасному виробництві. М'ясний бізнес. 2012. №2. С.62-64. <http://surl.li/hpbte>
6. Дубова, Г. Є. Спосіб обробки м'ясних субпродуктів (легень, мозку) для покращення аромату готових виробів з їх використанням. URL : <http://surl.li/sroes> (дата звернення: 12.04.2024).
7. Махинько В. М., Дробот В. І., Соколовська І. О. Формула еталонного білка: етапи розроблення і сучасні норми. Наукові праці Націо-нального університету харчових технологій. 2017. № 2. С. 208–216. (дата звернення: 15.04.2024).

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ РІШЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

3

Кирпиченко Н. В.

ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ РІШЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В
КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

3

Гуторов О. С.

ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ РІШЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ГОТЕЛІВ.....

6

Руденко І. В.

ЩОДО ОБГРУНТУВАННЯ ЦІНОВИХ РІШЕНЬ ТА ЇХ ПІДТРИМКИ В СИСТЕМІ
УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

8

Щербак І. М.

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ТА СИСТЕМА ЙОГО УПРАВЛІННЯ.....

10

Скок Р. А.

РЕАЛІЗАЦІЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТАХ ISO

13

Дьяков М. І.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ:
КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД.....

14

Черелюк В. О.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА: КОНЦЕПТУАЛЬНІ
ПОЛОЖЕННЯ.....

16

Носатенко О. Д.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ.....

17

Волколуп С. С.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОЛЛАГЕНУ У СОКОВИХ ПРОДУКТАХ

19

Сєдих К. В.

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОЦЕСУ СУШІННЯ ЗЕРНА, ЩО РЕАЛІЗУЮТЬСЯ В РІЗНИХ
ТИПАХ ЗЕРНОСУШАРОК

21

Нагорний О. Ю.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИРОБНИЦТВІ
ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

23

Кунєєв О. А.

ЕКОСИСТЕМНИЙ ПІДХІД – ВІД НАВЧАННЯ ДО ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ.....

26

Ганнич Н. С., Гуторов О. С.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ МЕХАНІЗМИ ТУРИСТИЧНОЇ АГЕНЦІЇ

28

Козій А. П.	
МАРКЕТИНГОВИЙ ПІДХОД ДО ЦІНОУТВОРЕННЯ В УМОВАХ НОВИХ ВИКЛИКІВ.....	30
Аштаєв О. С.	
ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	32
Аштаєва Н. Л.	
МОЛЕКУЛЯРНА МІКСОЛОГІЯ.....	33
Гібкін К. Р.	
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНОЮ ІНДУСТРІЄЮ: ДОСВІД ФРАНЦІЇ.....	34
Мігаль В. П., Гібкін К. Р.	
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ХАРЧУВАННЯ ТУРИСТІВ В ЗАКЛАДАХ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА.....	36
Чупак Н. В., Гібкін К. Р.	
ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ.....	37
Тишко О. Ю., Фоміна О. О.	
ТЕНДЕНЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ В ПРАКТИЦІ ВІТЧИЗНЯНОГО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРОЦЕСИ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ.....	38
Заглинська Л. В., Лукомська О. І.	
ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	41
Nataliia Skinder	
STRATEGIES FOR ACHIEVING SUCCESS DURING THE WAR.....	45
Тупкаленко А. В., Нагорний О. Ю.	
АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТЕХНОЛОГІЙ ОЗДОБЛЮВАЛЬНИХ НАПІВФАБРИКАТІВ ДЛЯ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ.....	46
Зміївська І. В.	
ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОГО ІНТЕРАКТИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТРЕНІНГУ З ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ТА ТЕХНОЛОГІЙ В ГАЛУЗІ.....	49
Клименко А. Б.	
ВИЗНАЧЕННЯ СПІВІДНОШЕННЯ КАТЕГОРІЙ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ТА ВІРТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	50
Мірошніченко Т. М.	
ІННОВАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ УКРАЇНИ.....	53

СЕКЦІЯ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ МЕХАНІЗМИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

57

Клименко К. В., Ухналь Н. М.

ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУДОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ..... 57

Кулік М. С.

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ.. 59

Савченко І. Г.

КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЇХ ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК В
СИСТЕМІ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ..... 61

Єсипенко К. О.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ МОДЕЛІ ТА МЕХАНІЗМИ ВІДНОВЛЕННЯ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ..... 63

Кірдіна О. Г., Стешенко О. Д.

МЕХАНІЗМ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ 66

Лемешев О. О.

РОЛЬ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ..... 69

Курилова Н. М.

СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ПІДПРИЄМСТВА, ЯК СКЛАДОВА
МЕХАНІЗМУ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ..... 73

Карнаух Д. В., Нагорна І. В.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ДОХОДІВ І ВИТРАТ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ..... 75

Стопка О. С.

СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ПІДПРИЄМСТВА, ЯК СКЛАДОВА
МЕХАНІЗМУ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ..... 78

Сдобін І. М.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АСОРТИМЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ 80

Труфанова О.В.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ МЕХАНІЗМИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНИ..... 82

Рудік Н. В.

РОЛЬ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В МЕХАНІЗМІ УПРАВЛІННЯ
РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ: ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ 85

Кошляк О. М.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВІДБУДОВИ ПЕРСПЕКТИВНИХ ГАЛУЗЕЙ УКРАЇНИ .. 88

Гуро О. М., Нагорна І. В.

ОБЛІК ВИТРАТ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА 90

Тамошюнас А. Р., Нагорна І. В.

АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ ТА ПЕРЕВАГ ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМ ДЛЯ ОПТОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ 93

Дронова Д. С.

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УМОВАХ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ЗМІН..... 96

Бережна Ю. Г.

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ 99

Ганнич Д. С., Гуторов О. С.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ МЕХАНІЗМ ТУРИСТИЧНОЇ АГЕНЦІЇ 102

Бондаренко О. О.

СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ПОЖВАВЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ 103

Власова С. О., Бондаренко О. О.

НОВІТНІ МЕТОДИ МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В ПРАКТИЦІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ 106

Фадєєва В. О., Бондаренко О. О.

АКТУАЛІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ВИМОГ ВОЄННОГО ЧАСУ 108

Тихонович В. М.

РОЛЬ ПСИХОТЕРАПІЇ У ВІДНОВЛЕННІ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ВЕТЕРАНІВ..... 110

Войтова К. В., Мельничук М. О.

ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТОВАРІВ 113

Барбін С. В., Мельничук М. О.

ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНА БАЗА ТА ПОРЯДОК ДОКУМЕНТООБІГУ У РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ..... 116

Зміївська В. В.

МЕТОДИ ОЦІНКИ ДІЛОВИХ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА 118

Резенкіна Н. О.

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ОСНОВНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ 121

Шило А. А.

ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС ПІДПРИЄМСТВА ТА ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ З ШИРОКИМ КОЛОМ КЛІЄНТІВ 124

Кунічева Т. П.

ЦИФРОВА КУЛЬТУРА – СУТТЄВИЙ ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНИ..... 126

Шубіна Л. Ю., Кулінченко С. О.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ НЕТРАДИЦІЙНОЇ СИРОВИНИ НА ФОРМУВАННЯ ЯКОСТІ
М'ЯСНИХ ПЕЛЬМЕНІВ 128

Шубіна Л. Ю., Лисенко О. А.

ШЛЯХИ РОЗШИРЕННЯ АСОРТИМЕНТУ М'ЯСНИХ СІЧЕНИХ НАПІВФАБРИКАТІВ
ЗА РАХУНОК ПРОДУКТІВ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ХАРЧУВАННЯ..... 129

Шубіна Л. Ю.

ПОТЕНЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ФУНКЦІОНАЛЬНО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ
ВЛАСТИВОСТЕЙ СУБПРОДУКТІВ..... 132

Наукове видання

Збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції «Відновлення та
модернізація економіки України: виклики, пріоритети, практики».